

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**SOSYAL HİZMET BİLİM VE MESLEĞİNDE
YAPAY ZEKÂNIN YERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

HATİCE HALE YURTTABİR

DANIŞMAN: PROF. DR. MUSA ŞAHİN

**YALOVA
NİSAN 2025**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

SOSYAL HİZMET BİLİM VE MESLEĞİNDE
YAPAY ZEKÂNIN YERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ

HATİCE HALE YURTTABİR
207303025

DANIŞMAN: PROF. DR. MUSA ŞAHİN

YALOVA
NİSAN 2025

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım “**Sosyal Hizmet Bilim ve Mesleğinde Yapay Zekânın Yeri: Türkiye Örneği**” başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Hatice Hale YURTTABİR

ÖNSÖZ

*“Bilgi sınırı, kıyası olmayan bir denizdir;
bilgi dileyense denizlere dalan bir dalgıç.”
Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, Mesnevî 6/3892*

Sosyal hizmet alanındaki yenilikçi yaklaşımların ve teknolojilerin profesyonel uygulamalarda nasıl bir dönüşüm gerçekleştirebileceğine dair derinlemesine bir keşif yapma arzusuyla yazdığım bu tez çalışmamı, 40 yaşından sonra doktora başlamakla vesile olan dostum Medine Münevver ÇETİNKAYA’ ya ithaf ediyorum.

Tezimin hazırlanmasında bana destek veren, yol gösteren ve katkı sağlayan herkese içten teşekkürlerimi sunmak istiyorum. İlk olarak, bu çalışma süresince bana en büyük desteği veren danışmanım Prof. Dr. Musa ŞAHİN’ e, beni her zaman cesaretlendirerek akademik yolculuğumda doğru yönlendirmesi için teşekkür ederim. Onun bilgisi, sabrı ve rehberliği, bu tezin ortaya çıkmasında çok değerli bir etkidir.

Sosyal hizmet alanındaki bilgilerini ve deneyimlerini paylaşarak araştırmamı derinleştirmeme yardımcı olan tez jüri üyeleri Prof. Dr. Ali Rıza ABAY, Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR ve Yalova Üniversitesi’ndeki tüm öğretim üyelerine teşekkür ederim. Tez jüri üyelerinden Prof. Dr. Recep YILDIZ ile gerçekleştirdiğimiz görüşmeler bu tezin her aşamasında önemli bir katkı sağladı ve daha geniş bir perspektif kazanmamı sağladı. Doktora çalışmalarına başladığım İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi’nde bana istatistiği sevdiren değerli hocam Doç. Dr. Hakan BEKTAŞ ve bu tez konusunu belirlememde beni teşvik eden Prof. Dr. Taner ARTAN başta olmak üzere ders aldığım tüm hocalarıma ve tüm sınıf arkadaşlarıma teşekkür ederim. Ayrıca, tezimin veri toplama aşamasında yardımcı olan ve görüşlerini paylaşan sosyal hizmet uzmanlarına, akademisyenlere ve öğrencilere teşekkür ederim. Araştırma sürecinde değerli katkılarından dolayı, elde ettiğimiz verilerin kalitesini artırmamda önemli bir rol oynadılar. Tez çalışmam süresince, danışmanlığını yaptığı öğrencilere gösterdiği hassasiyetle bilgisini ve ilgisini benden eksik etmeyen değerli hocam Prof. Dr. İlhan TOMANBAY’ a özellikle müteşekkir olduğumu ifade etmek isterim.

İstanbul İl Millî Eğitim Müdürüm Doç. Dr. Murat Mücahit YENTÜR’ e, İstanbul Öğretmen Akademileri ve Atölyelerindeki koordinatör arkadaşlarıma, tez sürecim boyunca bana verdikleri destek için teşekkür etmek istiyorum. Onların anlayışlı ve sabırlı yaklaşımları, zorlu dönemlerde bana moral verdi. İş yerindeki her türlü destekleriyle bu süreci daha kolay ve verimli bir şekilde geçirmemi sağladılar. Ayrıca adını sayamadığım tüm güzel dostlar, bu yolculukta yalnız olmadığımı hissettirdiniz ve her anımda yanımda oldunuz. Her birinizin katkısı, benim için büyük bir anlam taşımaktadır. Bu süreçte beni motive eden ve her zaman yanımda olan ahlama, tezimi tamamladığımı göremeden Rahmet- i Rahman’a kavuşan anneme ve babama duaları için müteşekkirim. Tezimin tamamlanmasında gösterdikleri sabır ve katkılar için tüm akrabalarıma teşekkür ediyorum.

Son olarak, en büyük teşekkürü hak eden eşim Dr. Ali YURTTABİR’ in sevgi ve desteği, en zor zamanlarda bile çalışmalarımı sürdürebilmem için bana güç verdi. Adı güzel, kendi güzel oğlum Muhammed Mustafa’nın her an moral vermesi bu tezin başarıya ulaşmasında en büyük etkenlerden biri oldu.

Elbette bu tezimi tamamlayabilmem için bana güç veren, her zaman başarıma rehberlik ettiğini hissettiğim Rabbime sonsuz şükürlerimi sunarım. Onun lütfu ve yardımı olmadan bu başarıya ulaşmak mümkün olamazdı.

NİSAN – 2025

Hatice Hale YURTTABİR

İÇİNDEKLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKLER.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
ÖZET.....	xi
ABSTRACT	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Konusu.....	1
1.2. Tezin Kapsamı ve İçeriği.....	1
1.3. Tezin Problemi	3
1.4. Literatür Taraması	7
1.5. Tezin Önemi ve Özgünlüğü.....	8
1.6. Tezin Amacı	9
1.7. Tezin Yöntemi	9
1.8. Tezin Bölümleri.....	9
2. YAPAY ZEKÂ İLE SOSYAL HİZMET İLİŞKİSİ	11
2.1. Yapay Zekânın Tanımı ve Tarihçesi	11
2.2. Yapay Zekânın Sosyal Fayda Amacıyla Kullanımı	18
2.3. Yapay Zekâ Kaynaklı Etik Sorunlarına Sosyal Hizmet Etik Anlayışı ile Bakış.....	26
2.3.1. Sorumluluk sorunu.....	27
2.3.2. Güven sorunu	28
2.3.3. Önyargı sorunu	29
2.3.4. İşsizlik Sorunu	31
2.3.5. İstenmeyen Sonuçlar Sorunu	32
2.4. Dünyada Sosyal Hizmet Akademik Eğitiminde Yapay Zekâ	33
2.5. Ekolojik Sistem Kuramının Kavramlarıyla Yapay Zekâ.....	37
3. SAHA ARAŞTIRMASI: SOSYAL HİZMET BİLİM VE MESLEĞİNDE YAPAY ZEKÂNIN YERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ	42
3.1. Araştırmanın Yöntemi	42
3.1.1. Araştırmanın modeli ve deseni	42
3.1.2. Araştırmanın soruları ve hipotezleri	43
3.1.3. Araştırmanın sınırlıkları.....	45

3.1.4. Araştırma verilerinin toplanması	45
3.1.4.1. Evren ve örneklem	45
3.1.4.2. Veri toplama tekniği	46
3.1.5. Araştırmanın veri analizi	47
3.2. Bulgular	52
3.2.1. Nicel örneklemin demografik göstergesi	52
3.2.2. Nicel örneklemin yapay zekâ görüşleriyle ilgili bulgular	54
3.2.3. Nitel örneklemin demografik göstergesi	71
3.2.4. Derinlemesine görüşmelerin ekolojik sistem kuramı çerçevesinde içerik analizi bulguları	76
3.2.5. Nicel ve nitel bulguların birlikte değerlendirilmesi	93
3.3. Tartışma	95
3.3.1. Sosyal hizmet biliminde yapay zekânın yeri	95
3.3.1.1. Yapay zekânın sosyal hizmet eğitiminde kullanımı	95
3.3.1.1.1. Fırsatlar ve imkânlar	96
3.3.1.1.2. Karşılaşılabilecek zorluklar	104
3.3.2. Sosyal hizmet mesleki uygulama alanlarında yapay zekânın yeri	108
3.3.2.1. Yapay zekânın sosyal hizmet mesleğine getirdiği fırsatlar ve imkânlar	109
3.3.2.1.1. Yoksulluk	109
3.3.2.1.2. Engellilik	112
3.3.2.1.3. Yaşlılık	115
3.3.2.1.4. Kadın ve aile	119
3.3.2.1.5. Çocuk refahı	122
3.3.2.1.6. Gençlik refahı	127
3.3.2.1.7. Göç	131
3.3.2.1.8. Klinik sosyal hizmet	134
3.3.2.1.9. Okul sosyal hizmeti	137
3.3.2.1.10. Yerel yönetimlerde sosyal hizmet	140
3.3.2.1.11. Diğer hak alanları	142
3.3.2.2. Yapay zekânın sosyal hizmet mesleğine getirdiği riskler ve tehditler	144
3.3.2.2.1. Yapay zekâ temelli karar verme sistemlerinin hatalı kararları	145
3.3.2.2.2. Otomasyon kaynaklı iş kaybı	148
3.3.3. Yapay zekânın sosyal hizmet etiği açısından değerlendirilmesi	153
3.3.3.1. Hizmet	154
3.3.3.2. Sosyal adalet	154

3.3.3.3. İnsan onuruna ve şerefine saygı.....	156
3.3.3.4. İnsan ilişkileri	157
3.3.3.5. Dürüstlük	158
3.3.3.6. Yeterlilik	159
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	161
KAYNAKLAR.....	170
EKLER	197
EK 1. Etik Kurul Onayı	197
EK 2. Veri Toplama Araçları: Kişisel Bilgi Formu ve Yapay Zekâya Yönelik Genel Tutum Ölçeği.....	198
EK 3. Ekolojik Sistem Kuramı Çerçevesinde Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları Havuzu	202
ÖZGEÇMİŞ	203
TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER.....	203
DİĞER YAYIN VE ESERLER	203

KISALTMALAR LİSTESİ

AGI	: Artificial General Intelligence (Yapay Genel Zekâ)
AI	: Artificial Intelligence (Yapay Zekâ)
AI4SG	: Artificial Intelligence For Social Good (Sosyal Fayda İçin Yapay Zekâ)
AICAN	: Assistant of Intelligence for Child Abuse and Neglect (Çocuk İhmal ve İstismarı için Yapay Zekâ Asistanı)
AIPA	: Artificial Intelligence Policies Association (Yapay Zekâ Politikaları Derneği)
AR	: Augmented Reality (Artırılmış Gerçeklik)
ASENA	: Analiz Sistemler Narkotik Ağı
COMPAS	: Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions (Alternatif Yaptırımlar için Ceza İnfaz Suçlusu Yönetimi Profillemesi)
CSWE	: Council on Social Work Education (Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi)
DSS	: Decision Support Systems (Karar Destek Sistemleri)
DSSG	: Data Science for Social Good (Sosyal Fayda İçin Veri Bilimi)
FAO	: Food and Agriculture Organization (Gıda ve Tarım Örgütü)
HEALER	: Hierarchical Ensembling based Agent which plans for Effective Reduction in HIV Spread (HIV Yayılımında Etkili Azaltımı Planlayan Hiyerarşik Topluluk Tabanlı Ajan)
HIV	: Human Immunodeficiency Virus (İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü)
ICLR	: International Conference on Learning Representations (Uluslararası Öğrenme Temsilleri Konferansı)
ICML	: International Conference on Machine Learning (Uluslararası Makine Öğrenimi Konferansı)
IFRC	: International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu)
KADES	: Kadın Destek Uygulaması
LCM	: Logical Computing Machine (Mantıksal Hesaplama Makinesi)
MAEWIN	: Maschinelle Entscheidungsunterstützung in Wohlfahrtsstaatlichen Institutionen (Refah Devleti Kurumlarında Makine Karar Desteği)
NASW	: National Association of Social Workers (Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği)
SKA	: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
SWOT	: Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats (Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler)
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
VR	: Virtual Reality (Sanal Gerçeklik)
YZ	: Yapay Zekâ

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 3.1. Verilerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri.....	48
Tablo 3.2. Güvenilirlik Katsayısı Değerleri	48
Tablo 3.3. Araştırmaya Başlamadan Önce Araştırmacı Tarafından Hazırlanan Araştırma Protokolü	49
Tablo 3.4. Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler.....	52
Tablo 3.5. Katılımcı Profili ile Yapay Zekâ Alanında Herhangi Bir Eğitim Programına Katılma Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki-kare Analizi.....	54
Tablo 3.6. Katılımcı Profili ile Sosyal Hizmet Lisansüstü Alanında Yapay Zekâ Konulu Bir Ders Olması Görüşü Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki-kare Analizi.....	55
Tablo 3.7. Katılımcı Profili ile Sosyal Hizmet Uzmanlarının Yapay Zekâ Kaynaklı Sorunları Çözebileceğine İnanma Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki-kare Analizi	56
Tablo 3.8. Sosyal Hizmet Alanında Öğrenim Yılı ile Yapay Zekâ Alanında Herhangi Bir Eğitim Programına Katılma Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki-kare Analizi	57
Tablo 3.9. Sosyal Hizmet Alanında Öğrenim Yılı ile Sosyal Hizmet Lisansüstü Alanında Yapay Zekâ Konulu Bir Ders Olması Görüşü Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki-kare Analizi	58
Tablo 3.10. Sosyal Hizmet Alanında Öğrenim Yılı ile Sosyal Hizmet Uzmanlarının Yapay Zekâ Kaynaklı Sorunları Çözebileceğine İnanma Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki-kare Analizi	59
Tablo 3.11. Sosyal Hizmet Alanında Mesleki Süre ile Yapay Zekâ Alanında Herhangi Bir Eğitim Programına Katılma Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki-kare Analizi	59
Tablo 3.12. Sosyal Hizmet Alanında Mesleki Süre ile Sosyal Hizmet Lisansüstü Alanında Yapay Zekâ Konulu Bir Ders Olması Görüşü Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki-kare Analizi	60
Tablo 3.13. Sosyal Hizmet Alanında Mesleki Süre ile Sosyal Hizmet Uzmanlarının Yapay Zekâ Kaynaklı Sorunları Çözebileceğine İnanma Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki-kare Analizi	61
Tablo 3.14. Cinsiyete Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem T - Test Analizi.....	62
Tablo 3.15. Eğitim Durumuna Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Analizi.....	63
Tablo 3.16. Katılımcı Profiline Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Analizi.....	64
Tablo 3.17. Sosyal Hizmet Öğreniminde Geçirilen Toplam Süre Durumuna Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Analizi.....	65
Tablo 3.18. Sosyal Hizmet Mesleğinde Geçirilen Toplam Süre Durumuna Ölçek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Analizi.....	66

Tablo 3.19. Yapay Zekâ Alanında Herhangi Bir Eğitim Programına Katılma Durumuna Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem T - Test Analizi	67
Tablo 3.21. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Yapay Zekâ Kaynaklı Sorunları Çözebileceğine İnanma Durumuna Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem T - Test Analizi	68
Tablo 3.22. Hipotez Analiz Sonuçları	69
Tablo 3.23. Derinlemesine Görüşmelere Katılan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Demografik Profili	71
Tablo 3.24. Derinlemesine Görüşmelere Katılan Sosyal Hizmet Bölümü Akademisyenlerinin Demografik Profilleri	72
Tablo 3.25. Derinlemesine Görüşmelere Katılan Sosyal Hizmet Lisansüstü Öğrencilerinin Demografik Profili	73
Tablo 3.26. Derinlemesine Görüşmelere Katılanların Yapay Zekâ Sosyal Hizmet İlişkisi İle İlgili Görüşleri	73
Tablo 3.27. Derinlemesine Görüşmelerin Kod Frekansları	81
Tablo 3.28. Temaların Ekolojik Sistem Kuramı Temelinde Değerlendirilmesi	89

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistem Kuramı (Santrock, 2019, s. 29).....	2
Şekil 2.1. Yapay Zekâ Uygulamaları, Kamble ve Shah'dan (2018, s. 186) uyarlanmıştır.	11
Şekil 2.2. Yapay Zekâ Tarih Şeridi (Yazar tarafından hazırlanmıştır)	17
Şekil 2.3. Sosyal Hizmette Yapay Zekânın Ekolojik Sistem Kuramına Göre Diyagramı (Yazar tarafından hazırlanmıştır)	41
Şekil 3.1. Araştırma Tasarımı, Cresswell ve Plano Clark'tan uyarlanmıştır (2007, s. 83).	43
Şekil 3.2. Kodlayıcılar Arasındaki Uyum (Kappa Değeri)	51
Şekil 3.3. ChatGPT'nin Verdiği Cevaplarla İlgili Açıklamaların Ekran Görüntüsü	75
Şekil 3.4. Kelime Bulutu	76
77	
Şekil 3.5. Kod Bulutu.....	77
Şekil 3.6. Tema 1 Hiyerarşik Kod – Alt Kod Modeli	78
Şekil 3.7. Tema 2 Hiyerarşik Kod – Alt Kod Modeli	79
Şekil 3.8. Tema 3 Hiyerarşik Kod – Alt Kod Modeli	80
Şekil 3.9. Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Eğitimindeki Fırsatları Belge Temelli Grafiği	85
Şekil 3.10. Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Eğitimindeki Zorlukları Belge Temelli Grafiği	86
Şekil 3.11. Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Mesleğindeki Fırsatları Belge Temelli Grafiği	87
Şekil 3.12. Karar Destek Sistemleri Belge Temelli Grafiği.....	87
Şekil 3.13. Otomasyon ve Yapay Zekâ Tehdidi Belge Temelli Grafiği	88
Şekil 3.14. Sosyal Hizmet Etiği Açısından Yapay Zekâ Belge Temelli Grafiği	88
Şekil 3.15. New York Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Sanal Gerçeklik Ders Materyali	101
Şekil 3.16. New York Üniversitesi Sanal Gerçeklik Dersinde Bir Öğrenci	102
Şekil 3.17. Uydu Görüntülerinden Yapay Zekâ ile Yoksulluk Tahmini.....	111
Şekil 3.18. Engelliler İçin Akıllı Ev Uygulaması Örneği “Parrot”	114
Şekil 3.19. Yaşlılar için Sosyal Robot.....	116
Şekil 3.20. Yaşlılar İçin Evde Yardımcı Robot - Era Projesi.....	117
Şekil 3.21. KADES Uygulaması	120
Şekil 3.22. Vodafone Kırmızı Çizgi Uygulaması	121
Şekil 3.23. Risk Tahmin Modelleriyle Çocuk İstismar Bölgeleri Belirlenmesi.....	123
Şekil 3.24. AİCAN Tablet Uygulama Ekranı	126
Şekil 3.25. HEALER: Evsiz Gençler Arasında HIV Farkındalığı Projesi	128
Şekil 3.26. Yapay Zekâ Tahmin Modelleriyle İntiharı Engelleme	130

Şekil 3.27. Yapay Zekâ Jetson Yazılımının Somali’de Zorunlu Yer Değiştirmeyi Tahmin Modeli	132
Şekil 3.28. Kızılay/Kızılhaç Felaketler Öncesinde Yapay Zekâ Tahminine Dayalı Finansman Sağlama Programı.....	132
Şekil 3.29. Ücretsiz Duygu Analizi Aracı Örneği “SentiStrength”	136
Şekil 3.30. Üretken Yapay Zekâ Entegreli “Social Work Magic” Uygulaması	139
Şekil 3.31. Akıllı Şehir Uygulamaları	141
Şekil 3.32. Yapay Zekâ Tabanlı Analiz Sistemleri Narkotik Ağı Programı	143
Şekil 3.33. Yapay Zekâ Yüz Tanıma Programlarının Hatalı Kararı “Gender Shades Projesi”	146
Şekil 3.34. Otomasyona Uğrayacak En Az Riskli ve En Çok Riskli Meslekler	151

SOSYAL HİZMET BİLİM VE MESLEĞİNDE YAPAY ZEKÂNIN YERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

ÖZET

Bu tez çalışması, yapay zekânın sosyal hizmet bilimi ve mesleğindeki rolünü kapsamlı bir şekilde incelemeyi hedeflemektedir. Günümüzde hızla gelişen teknolojiler, sosyal hizmet gibi insan merkezli mesleklerde önemli bir değişim ve dönüşüm sürecini tetiklemiştir. Bu bağlamda, çalışmada yapay zekanın sosyal hizmet eğitimi, mesleki uygulamalarda ve etik değerlendirmelerde nasıl bir etkisi olduğu araştırılmıştır. Çalışma, sosyal hizmet uzmanları, sosyal hizmet lisansüstü öğrencileri ve akademisyenlerle yapılan anket, ölçek ve derinlemesine görüşmelere dayanmaktadır.

Araştırma, açıklayıcı sıralı karma yöntem tasarımıyla gerçekleştirilmiş, nicel ve nitel yöntemlerin entegrasyonu ile elde edilen veriler detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Nicel bulgular nitel çalışma için temel oluşturmuş, nitel veriler içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Çalışmanın kuramsal çerçevesi, ekolojik sistem kuramı üzerine inşa edilmiştir. Bu teorik yaklaşım, yapay zekanın birey, çevre ve sistemler arasındaki etkileşimlerde nasıl bir rol oynadığını anlamayı amaçlamaktadır.

Tezde, yapay zekanın sosyal hizmet mesleğine sunduğu fırsatlar ve beraberinde getirdiği riskler detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Saha araştırması bulguları, sosyal hizmet eğitimi yapay zekanın simülasyonlar ve sanal gerçeklik gibi teknolojiler aracılığıyla yenilikçi bir öğrenme ortamı sunabileceğini vurgulamıştır. Mesleki uygulamalarda ise yapay zekanın risk değerlendirmesi, müdahale planlaması ve hizmet sunumu gibi alanlarda daha etkili çözümler üretebileceği belirtilmiştir. Ancak bu teknolojilerin etik sorunlar, veri gizliliği ve ayrımcılık gibi önemli riskler içerdiği de ortaya konulmuştur.

Araştırma sonuçları, yapay zekanın sosyal hizmet mesleğini daha verimli hale getirme potansiyeline sahip olduğunu ancak bu süreçte etik değerlere bağlı kalınmasının kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir. Çalışma, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sağlamak amacıyla yapay zekanın sosyal hizmete entegrasyonuna dair somut önerileri maslahat perspektifinde sunmaktadır. Bu bağlamda, tez, yapay zekâ teknolojilerinin sosyal hizmet bilimi ve mesleği için nasıl bir yenilik kaynağı olabileceğine dair önemli bir kaynak sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Yapay Zekâ, Sosyal Fayda, Bilimsel ve Mesleki Fayda

THE PLACE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN SOCIAL WORK SCIENCE AND PROFESSION: THE CASE OF TÜRKİYE

ABSTRACT

This thesis aims to comprehensively examine the role of artificial intelligence (AI) in social work science and practice, addressing its impact on education, professional applications, and ethical considerations. In an era marked by rapid technological advancements, human-centered professions like social work are experiencing significant transformations. This research aims to understand how AI influences social work by focusing on its potential benefits and risks through qualitative and quantitative data collected from social workers, social work graduate students, and social work academicians.

The study employs an explanatory sequential mixed-methods design. Quantitative findings served as a foundation for qualitative study, guiding the content analysis of qualitative data. The theoretical framework is rooted in ecological systems theory, which facilitates an understanding of AI's role in the interactions between individuals, their environments, and broader systems. This perspective highlights how AI can shape relationships and dynamics across various levels of social work practice.

The research identifies numerous opportunities for integrating AI into social work. In education, AI technologies such as simulations and virtual reality provide innovative and immersive learning experiences. In professional practice, AI shows promise in areas like risk assessment, intervention planning, and efficient service delivery. However, the study also underscores critical challenges, including ethical dilemmas, data privacy issues, and the potential for algorithmic bias and discrimination.

Findings reveal that while AI has the potential to enhance the efficiency and effectiveness of social work, it also necessitates a rigorous ethical framework to mitigate risks. The study contributes to the discourse on integrating AI into social work by providing practical recommendations aligned with sustainable development goals via maslaha perspective. By balancing innovation with ethical responsibility, this research highlights the transformative potential of AI in advancing social work science and profession.

Keywords: Social Work, Artificial Intelligence, Social Good, Scientific and Professional Benefit

1. GİRİŞ

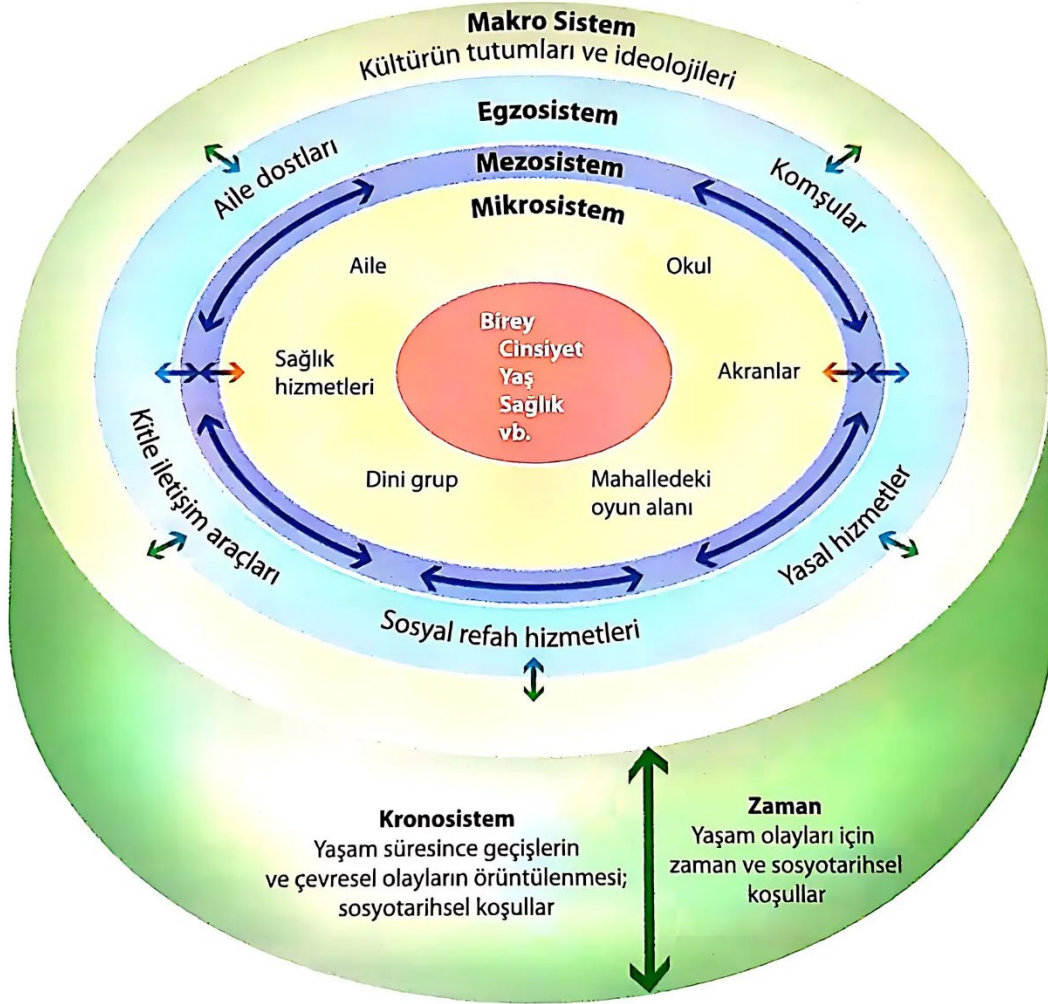
1.1. Tezin Konusu

Teknolojideki birçok ilerleme, yeni bakış açıları, etik anlayışlar ve ortaya çıkan sorunlara çözüm yolları gerektirir. Sosyal hizmet, büyük ölçüde, refah devleti ve sanayi toplumunu ortaya çıkaran Sanayi Devrimi'nin bir ürünüdür. Teknolojinin gelişmesiyle artan sanayileşme, kentleşme ve kentleşmenin sonucunda ortaya çıkan bir dizi sorun yarattı. Sosyal hizmet ise tarihsel gelişimi boyunca insan haklarını ilgilendiren her soruna bir yanıt olarak yer aldı. İçinde bulunduğumuz yüzyılda, teknoloji özellikle yapay zekâ teknolojisi her alana hızla girerek ilerlemektedir. Gelişen yapay zekâ teknolojileriyle insanlık, bir yönüyle az emek gücü ile konforlu hayat, hızlı ve sistematik hizmet alabilme gibi imkânlarla kavuşmaktadır. Diğer yandan yapay zekânın giderek insan hayatına hâkim olması, bazı mesleklerin ortadan kalkmasıyla ortaya çıkan işsizlik ve iş gücü kaybı gibi sorunlar ve insan değerinin yapay zekâ karşısındaki konumu endişelere de yer açmaktadır. Bu bağlamda, insanın iyilik halini merkeze alan sosyal hizmet, artan teknoloji ve azalan kaynakların giderek karmaşıklaşan taleplerini dengelemek için ortaya çıkan tartışmalarda aktif bir liderlik rolü oynamak için gerekli bilgi, değer ve becerilere sahiptir. Bu tez çalışması, yapay zekânın sosyal hizmet bilim ve meslek alanındaki yeri, kullanım alanları, sosyal fayda açısından sunduğu katkılar ve beraberinde getirdiği etik sorunları ele almaktadır.

1.2. Tezin Kapsamı ve İçeriği

Savunuculuk, her zaman sosyal hizmet uygulamasının merkezinde yer almıştır. Sosyal çalışmacılar, kendileri için böyle bir savunuculuk yapamayan bireyler ve gruplar için sosyal ve politik değişimi sağlamak için savunuculuk görevlerini yerine getirmelerini sağlayan bir değer sistemine sahiptir. Sosyal hizmet mesleğinde savunuculuk, savunuculuk rolü üstlenen diğer mesleklerden, insanı olduğu kadar insanı kuşatan çevreye de vurgu yapmasıyla ayrılır (Sosin ve Caulumn, 1983, s. 12). Urie Bronfenbrenner'in (1979) Ekolojik Sistem Kuramını geliştirmesi sosyal bilim disiplinleri arasında engelleri yıkıp köprüler kurarak bu alanlardaki çalışmaları kökünden değiştirdiği kabul edilir. İnsan gelişiminin ekolojisi kavramı aracılığıyla insan gelişiminin bir süreklilik olarak görüldüğü birbirine bağlı iç içe sistemlerin bütünsel bir kavramsal çerçevesi oluşmuştur (Lang, 2005). Sosyal hizmetin temel amacı, insanları güçlendirerek daha önce yapamadıkları işlerini yapabilmeleri için çevreyi etkilemeye çalışmaktır. Ekolojik sistem kuramı ortaya çıktığında, problemlerin kaynağının sadece bireylerde aranmasından vazgeçilip çevre ve çevre - insan etkileşimi önemsenmiştir (Baykara

ve Acar, 2002, s. 34). Ekolojik sistem kuramı bir diyagram ile gösterilmektedir ve bu diyagrama göre mikrosistem, mezo sistem, ekzo sistem ve makro sistemi temsil eden bir dizi birbirine değen dairenin merkezinde insan bulunmaktadır (Darling, 2007, s. 204).

Şekil 1.1. Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistem Kuramı (Santrock, 2019, s. 29)

Bu doğrultuda yapay zekânın sosyal hizmet bilim ve mesleğindeki yerini keşfederken insanı çevresiyle birlikte bir bütün olarak ele alan ve problemlerin çözümünde tüm katmanları dikkate alarak çözmeye çalışan ekolojik sistem kuramı bu tez çalışmasının temel kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Bu tez kapsamında yapay zekânın tarihçesi, teorik temelleri, dünyadaki ve Türkiye'deki uygulama örnekleri ele alınarak, sosyal hizmet mesleğiyle nasıl entegre edilebileceği tartışılmaktadır. Ayrıca, sosyal hizmet uzmanlarının ve akademisyenlerin yapay zekâ konusundaki görüşlerine yer verilerek konunun sosyal hizmet pratiğindeki yansımaları değerlendirilmektedir.

1.3. Tezin Problemi

Son yıllarda Avrupa’da yapay zekâya bakışın pek çok alanda olduğu gibi sosyal hizmette de post - hümanist yaklaşımın etkisinde değerlendirildiği görülmektedir. Yapay zekâ, ilaçlar, savaş uçakları ve biyolojik kitlesel yok oluş gibi insanların teknoloji ve doğayla çeşitli şekillerde iç içe geçtiği küresel sorunlar aynı zamanda insan olmayanı ve insan sonrası karmaşıklığı dikkate alan teorileri de gerektirir (Braidotti, 2013, s. 147). Posthümanizm, çağdaş, kültürel ve tarihsel bağlamlarda insan olmanın anlamını eleştirel bir dil ile inceleyen bir yaklaşımdır. Bu teori, ontolojik olarak insan varlığının şekillenmesinde teknoloji kullanımını da araştırmaktadır. Post - hümanist bakış açısı, insanın sadece biyolojik ve organik bir varlık olmadığını, aynı zamanda teknolojik genişlemelerle birlikte evrilen bir varlık olduğunu savunur (Ferrando, 2013, s.32).

Sosyal hizmet biliminde de teorik seviyede post - hümanist yaklaşımlar son yıllarda araştırılmaya başlanmıştır (Bozalek ve Hölscher, 2023; Bozalek ve Pease, 2020; Gladden, 2018; Livholts, 2022; Richter, 2023; Webb, 2021). Bu yeni yaklaşımlarda, toplumsal eylemin sadece bireylerin niyetleri ve davranışları sonucunda ortaya çıkan bir yapı olmadığı aynı zamanda insanoğlu dışındaki maddi unsurların da dâhil olduğu karmaşık etkileşimlerin bir sonucu olarak tanımlanması gerektiği vurgulanmaktadır (Adaş ve Erbay, 2022, s. 333). İnsanların teknolojiyle, bilimle ve çevreyle girift ilişkilere daha fazla karışmasıyla, insan merkezci yaklaşımları savunmak zorlaştıkça post - hümanist yaklaşım ortaya çıkmıştır (Åsberg, Koobak, ve Johnson, 2011, s. 220). Post - hümanist kuram, insan yeteneklerinin doğal olarak sınırlı olmadığını ve teknoloji aracılığıyla geliştirilebileceğini savunmaktadır (Braidotti, 2013, s. 7). Post - hümanist yaklaşım, “Antroposen” kavramına sıkça atıfta bulunarak insanın diğer türler arasında merkezde tutulan hümanist dünya görüşünü sorgulamaktadır (Çelik, 2019, s. 1). Post - hümanizm çerçevesinde, “türcülük” kavramının yapay zekâ ve robotları da içerecek şekilde genişletilmesi de tartışılmaktadır (Gültekin, 2023, ss. 64 - 65). Post - hümanist yaklaşımda yapılan çalışmaların teorik olarak odaklandığı en önemli konu, yapay zekânın doğrudan bir aktör olarak toplumsal süreçlere dâhil edilmesi gerekliliğidir (Liu, 2021, ss. 4 - 5). İnsan ile insan olmayanın ilişkisini yeniden değerlendiren Aktör Ağ Teorisi ile Latour (2005), nesnelerin sosyal gerçekliğin daha az önemli aktörleri haline gelmediği yeni sosyal kavramı ile mesleği özünde sosyal olan profesyoneller için teknolojik araçların rolü hakkında tartışmaya kapı aralamaktadır. Bu yaklaşım, yapay zekâyı sadece bir araç olarak değil, etik ve toplumsal etkileri olan bir "aktör" olarak görür; insan merkezli anlayışı aşarak insan, teknoloji ve doğa arasındaki sınırları bulanıklaştırır. Sosyal hizmet bilimi açısından bu görüşü dikkatle değerlendirmek gerekir. Çünkü sosyal hizmet, teknolojinin karar verme süreçlerinde artan

rolünü tanısa da yapay zekânın insanların özgünlüğünü, özerkliğini ve kırılganlığını gözetmeyen uygulamalara dönüşme riskine karşı duyarlıdır. Bu nedenle sosyal hizmet, post - hümanist bakışın yapay zekâyâ yüklediği otonom ve eşdeğer etik statüye temkinli yaklaşır; insan onurunu, şerefini ve etik sorumluluğu merkeze alan bir çerçevede teknolojiyi değerlendirme eğilimindedir. Yapay zekânın sosyal hizmette kullanılması, bu konuların dikkate alınmasını gerektirir. Algoritmik karar verme süreçleri ve otomatik sistemler, önyargıları ve adaletsizliği teşvik etme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle, yapay zekâ teknolojisinin tasarımı ve kullanımında etik ilkelere, insan onuruna ve şerefine ve sosyal adalet ilkelerine uygunluğun sağlanması önemlidir.

Sosyal hizmetin bütüncül yaklaşımı, yapay zekâ gibi önemli bir teknolojik gelişmenin sadece Avrupa ve Amerika merkezli çalışmalar temel alınarak değil çok yönlü olarak ele alınmasını gerektirir. Bu nedenle, bu tez çalışmasında sadece batı kaynakları ile değil, asli kaynaklarımız ile de yapay zekâyâ bakılmaya çalışılmıştır. Nitekim yapay zekânın temelini oluşturan cebir ve algoritmanın yaratılışın başlangıcından beri var olduğu bilinmekle birlikte somut bir şekilde bilim olarak ortaya koyduğu için Horasanlı Müslüman Türk âlim Hârizmî tüm dünyada matematiğin babası olarak kabul edilmektedir. Ayrıca bir kural sistemine göre yapılan tüm hesaplama yöntemleri için kullanılan “algoritma” kelimesi Hârizmî’nin isminin Latince yazılışıdır (Burton, 2011, s. 229). Sibernetik, organizmaların etkin yönetimini konu alan bir disiplin olarak günümüzde özellikle Batılı ülkelerde önem kazanmış ve üniversitelerde ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Sibernetik konusundaki bilimsel çalışmaları nedeniyle Kültür Bakanlığı 1991 Bilgi Toplumu Üstün Hizmet Ödülünü alan Dr. Toygar Akman, 13. yüzyılda robotlar yapan Türk Bilgini Cizreli Eb’ül İz’in, yüzyıllar öncesinden sibernetiğin temellerini attığını ifade etmektedir (Akman, 2003, s. 23). Cezerî, bu çarklar, kasnaklar ve su gücüyle çalışan su saatleri, müzikli otomatlar ve mekanik hizmetçiler gibi çeşitli otomatik makineler tasarlamış ve üretmiştir. Bu tür mekanik sistemler, Avrupa’da yüzyıllar boyunca tam anlamıyla geliştirilememiştir (Sugden, 1981, s. 4). Tarihçesi Hârizmî’ye kadar uzanan yapay zekâ modern zamanlarda ilk olarak 1956 yılında Dartmouth’ta bir konferansta terim olarak kullanılmıştır. Konferans, “öğrenmenin her yönünün ya da zekânın herhangi bir özelliğinin, onu simüle etmek için bir makinenin yapılabileceği kadar kesin bir şekilde tanımlanabileceği” temel fikrine dayanmaktaydı (Crevier, 1993, s. 26). Bu konferansta terim olarak kullanılmasından daha önce ise Alan Turing’in (1950) kaleme aldığı “Bilgisayar Mekaniği ve Zekâsı” makalesinde ortaya attığı bir testte bir dizi soruya verilen insan ve makine yanıtlarının ayırt edilmesinin imkânsız olduğu durumlarda sembolik olarak makinelerin düşünebildiği kanıtlanacaktı (Parnas, 2017, s.

28). Aynı yıllarda ünlü Türk Matematikçi Cahit Arf (1959) “Makine Düşünebilir mi ve Nasıl Düşünebilir?” adlı dikkat çekici bir bildiri sunarak iki çarpıcı örnek üzerinden düşünebilen makine tasarımı sunmuştur. Genel olarak kabul gören tanımıyla yapay zekâ, bir bilgisayarın ya da bilgisayar kontrolündeki robotun çeşitli faaliyetleri zeki canlılara benzer şekilde yerine getirme kabiliyetidir (Eren, 2020, s. 40).

Literatürde yapay zekânın sosyal fayda için kullanım alanlarından biri, yüksek tahmin sistemleri ile risk analizleri yapıp en çok ihtiyacı olanlara sosyal hizmetlerin öncelikle verilmesidir. Reyes ve diğerleri (2016) bir mahallede başlayıp hızla yayılan ve insanların evsiz ve işsiz kaldığı bir ortamda bir tahmin sistemi üzerinde çalışmışlardır. Araştırmalarında önleyici bir yöntem ile hangi mahallelerin bir sonraki yıkıma maruz kalacağını tahmin etmek için son 10 yıllık verilere bakıp sosyal hizmet uzmanlarının insanları uyarmak için bu evlere gönderilebileceğini önermektedirler. Sağlıkla ilgili bilgilerin geniş kitleler arasında yaygınlaştırılmasında da yapay zekâdan faydalanılmaktadır. Kaliforniya’da 500.000’den fazla evsiz insanın olduğu ve bu kişilerin HIV virüsüyle enfekte olabileceklerini düşünen Rahmattalabi ve diğerleri (2018) bir grup sosyal çalışmacı olarak bu halk sağlığı salgını ele almak için bir "Akıllı Kiosk" oluşturmaya çalışmışlardır. Bu kiosklar ücretsiz hızlı HIV testleri ve hijyen ürünleri sağlamaktadır. Araştırmacılar, kioskları yapay zekâ kullanarak evsizlik yaşayan daha fazla insana ulaşmak için konuşlandırabilecekleri yerleri başarılı bir şekilde tespit etmişlerdir. Evsiz bireylere yönelik hizmet sunumunda veri odaklı yaklaşımların potansiyel faydalarını ve bu süreçte dikkat edilmesi gereken kritik noktaları ortaya koyan Kube ve diğerleri (2023) yapay zekâ teknolojilerinin sosyal hizmet sunumunun verimliliğini artırma kapasitesine sahip olsa da uygulamada adaletle ilgili hassasiyetlerin gözetilmesi gerektiğini belirtmektedir. Avustralya’da Twente Üniversitesi’nden araştırmacılar, koruyucu bakım altındaki çocuklara kötü muamele riskini belirleme konusunda sosyal hizmet uzmanlarını desteklemek için yapay zekâ tabanlı bir karar destek sistemi geliştirmiştir ve geliştirdikleri sistemin performansının yalnızca matematiksel olarak değil, aynı zamanda çocuk istismarı konusunda uzman olan görevlinin yaptığı sınıflandırmalarla karşılaştırılarak da değerlendirildiğinde yüksek düzeyde mutabakat olduğu belirtilmiştir (Amrit ve diğ., 2017, s. 414). Fernando ve Ranasinghe (2023), yapay zekâ teknolojilerinin sosyal hizmetin birçok alanında çeşitli avantajlar sunduğunu ifade etmiştir. Bu avantajlar arasında tahmine dayalı modelleme için ileri düzey veri analizi, yönetim süreçlerinin otomasyonunu kolaylaştıran sohbet robotları ve sanal asistanlar, makine öğrenimi ile optimize edilen kaynak tahsisi, ayrıca sanal gerçeklik (VR) ve artırılmış gerçeklik (AR) kullanılarak geliştirilen yenilikçi terapötik müdahaleler bulunmaktadır.

Türkiye'de de sosyal fayda amacıyla yapay zekâyı kullanabilecek potansiyelde sivil toplum örgütleri vardır. Ancak Türkiye'deki sivil toplum örgütlerinden birçoğu devlet kaynaklarından yararlanarak varlıklarını devam ettirdikleri için sivil toplumun önünde bizzat sivil toplum örgütleri kendi potansiyelleri açısından engel teşkil etmektedir (Abay, 2004, s.280). Nitekim Türkiye'de yapay zekâ konusundaki ilk sivil toplum örgütlerinin başında gelen Yapay Zekâ Politikaları Derneği (AIPA), dünyadaki emsallerinden çok sonra Şubat 2021 yılında kurulmuştur. Kurulduğu günden beri farkındalık çalışmaları ve alanında sosyal fayda için yapay zekâyı kullanan firmaları ön plana çıkarmaktadır. Örnek olarak, bir Türk firması Bridgesoft kurucusu Koçak (2022), tarlada rekolteyi düşüren yabancı otların ilaçlanması sırasında yabancı otu yapay zekâ ile tespit ederek ilacı sadece ota püskürten bir ilaçlama sistemi kurmuştur. Bu sayede tarladan sofraya gelen gıdalardaki kimyasal miktar azaltılıp daha kaliteli ve sağlıklı tarım ürünlerine erişim kolaylaşmaktadır.

İnsan hayatının ve sürdürülebilirliğinin her türlü kişisel ve toplumsal menfaatin üstünde olduğunu belirten Şahin (2011, s. 89) modernliği tartışarak fırsatlarından doğru yararlanmaya; tehditlerine karşı birlikte koruyucu önlemler almaya çaba sarf edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu tez çalışmasında da yapay zekânın sosyal fayda için kullanımını incelerken sadece toplumsal menfaatleri değil insan varlığını tehdit eden yönlerine de değinilmiştir. Yıldız ve Şahin (2009) güç ilişkilerinde belirleyici olanın bilgi değil, bilgiyi üretme ve dağıtım gücüne sahip olanların çıkarları doğrultusunda yönlendiricilikleriyle bilgi üzerindeki tasarrufları olduğunu belirtmektedir. Yapay zekâ olgusu düşünüldüğünde, bu bilgi insanlığın iyiliğini düşünmeyen kişilerin elinde olduğunda pek çok sorunu da birlikte getirecektir. Microsoft'un Twitter sohbet robotu Tay'ın, internete yayımlandıktan sadece yirmi dört saat içinde "Nazi'ye dönüşmesi" olayında, yapay zekânın ırkçılıkla ilgili paylaşımlarda bulunarak toplum tarafından hoş karşılanmayan kelimeler kullandığı, kendi düşüncelerini dile getirdiği ve kullanıcıların zihin sağlığını etkileyebilecek paylaşımlar yaptığı belirtilmektedir (Beran, 2018, s. 42). Bu durum, yapay zekânın düşünme ve kişilik gibi insanlara ait özelliklerle ilişkilendirilmesinin zorluklarını ve etik kaygılarını gündeme getirmektedir.

Bu gezegende yaklaşık 7 milyar insan yaşarken, sadece 10.000 kişinin geliştirilmekte olan tüm yapay zekâ sistemleri için kod yazdığı belirtilmektedir (Shen, 2017). İnsanlar, tüm insanlığı etkileyecek insanlık durumunu temsil eden Yapay Genel Zekâyı üretme yolundaysa o zaman geliştirilen yapay zekânın tüm insanlık durumunu dikkate alması gerekir. Siyasi ve ekonomik gücün küçük bir grubun elinde toplanmasını ve bunun sonucunda ortaya çıkan toplumsal zararı önlemek ve bunun yerine sosyal fayda için yapay zekâ geliştirmeye başlamak için kararlı

adımlar atılması çok önemlidir. Bilgisayar bilimcileri, hangi konunun üzerinde çalışılacağına, hangi verilerin kullanılacağına ve hangi çözümlerin önerileceğine karar vererek aslında politik faaliyette bulunmaktadırlar (Green, 2019, s. 2). Sosyal ve politik bağlamla ilgili bir yansıma eksikliği olduğunda, sosyal fayda için bu tür çözümler aslında uzun vadede iyiden daha fazla zarar verebilir (Green, 2019, s. 3). Sosyal hizmet de diğer meslekler gibi farklı mesleklerin bilgisinden yararlanmaktadır (Kut, 1988, s. 34). Sosyal politika ise ortaya çıkışından itibaren sosyal hizmet açısından büyük önem taşımaktadır ve sosyal çalışanların müdahale uygulamalarına, politik seçimlerine nüfuz etmektedir (Schorr, 1985, s. 183). Sosyal sorunların çözülmesiyle sosyal refahın artırılmasını mesleğin odağına alan sosyal hizmet, toplumsal sorunların analiz edilmesiyle sorunların altında yatan ihtiyaçların belirlenip giderilmesinde en çok sosyal politika alanı ile ilişki içerisinde (Schneider ve Netting, 1999, s. 350). NASW'nin (Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği) (1996) yayınladığı etik ilkeler içerisinde, ihtiyaç sahibi insanların hizmetinde bulunmak ve sosyal adaleti sağlamak için sosyal değişim savunuculuğu en temel etik ilkelerdendir. Dolayısıyla tüm insanlığı ilgilendiren yapay zekâ konusunda da sosyal hizmetin bilim ve meslek olarak en temel karar vericiler arasında yer alması gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, bir taraftan savunuculuk ve çözüm geliştirme gerektiren bağlamsal boyutları anlamaya çalışırken, öte yandan etkilenen bireylere ve ailelerine uyum sağlamaları için yeni ve yaratıcı yollar öğrenerek sürekli mesleki gelişimlerine devam ederler. Bir yönüyle toplumun yapay zekâ temelli sorunlarına çözüm arama yönünde önemli rolü bulunurken, diğer yandan kendi mesleki uygulamalarında yapay zekânın rolü hakkında da bilgi sahibi olmaları kaçınılmazdır. Nitekim NASW'nin (2017) güncellediği etik ilkelerde sosyal hizmet uzmanlarının yetkinliği ile ilgili olarak “sosyal hizmetlerin sunumunda teknolojiyi kullanan sosyal hizmet uzmanları, bu tür hizmetleri yetkin bir şekilde sunabilmek için gerekli bilgi ve becerilere sahip olduğundan emin olmalıdır” denmektedir. Sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temeli yapay zekâ bilimindeki yeni teknolojilerle ilişkilendirilerek toplumsal fayda için daha doğru çalışmalar ortaya çıkarılabilir. Bu tez çalışmasında yapay zekâ tabanlı sistemlerin sosyal hizmet mesleğinde insan merkezli yaklaşımları nasıl etkilediği ve etik sorunlara nasıl yanıt verebileceği temel problem olarak ele alınmaktadır.

1.4. Literatür Taraması

Türkiye’de yapay zekânın sosyal hizmet alanında kullanımı üzerine yapılan akademik çalışmaların sınırlı sayıda olması, bu alanda derinlemesine araştırmaların ve tartışmaların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Literatürde, konuya ilişkin yalnızca iki yüksek lisans tezine

rastlanması hem sosyal hizmet bilimi hem de meslek pratiği açısından yapay zekânın potansiyel etkilerinin henüz yeterince incelenmediğini göstermektedir.

Saki'nin (2024) tez çalışmasında, sosyal hizmet uzmanları ile yapay zekâ ve dijitalleşmenin müracaatçı hayatları üzerindeki etkileri derinlemesine incelenmiştir. Yapılan nitel araştırma, dijital teknolojilerin sosyal hizmet uygulamalarında sınırlı bir biçimde kullanıldığını, ancak meslek elemanlarının dijital teknolojilerden daha fazla yararlanma talebinde olduklarını ortaya koymuştur. Ayrıca, dijitalleşmenin sosyal hizmet uygulamaları üzerindeki etkilerine dair, müracaatçılarla kurulan insani ilişkilerin devam ettirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Çalışma, yapay zekânın sosyal iyiliğin gerçekleştirilmesindeki potansiyelini ele alırken, aynı zamanda bu teknolojilerin dezavantajlarının nasıl aşılabileceği konusunda da bulgular sunmaktadır.

Tulğan'ın (2024) tez çalışmasında ise sosyal hizmet öğrencilerinin yapay zekânın sosyal hizmet mesleğine etkisine yönelik görüşleri SWOT analizi çerçevesinde incelenmiştir. Araştırma, sosyal hizmet öğrencilerinin yapay zekâ ile ilgili güçlü ve zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler üzerinde yoğunlaşarak, bu teknolojinin sosyal hizmet alanındaki potansiyel katkılarını ortaya koymuştur. Katılımcılar, yapay zekânın hız, verimlilik ve inovasyon gibi alanlarda faydalı olabileceğini belirtirken, duyguları anlama ve empati gibi insani yönlerin eksikliği gibi zayıf yönleri de vurgulamışlardır. Ayrıca, yapay zekânın sosyal hizmet eğitiminde vaka simülasyonları yapma, müracaatçılar için uygun yazılımlar geliştirme ve karar desteği sağlama gibi fırsatlar sunduğu; ancak gizlilik, etik ihlaller ve işsizlik gibi tehditler de barındırdığı ifade edilmiştir. Çalışma, yapay zekâ okuryazarlığının artırılması ve etik standartların geliştirilmesi gibi önerilerle sonuçlanmıştır.

1.5. Tezin Önemi ve Özgünlüğü

Bahsi geçen iki tez çalışması yapay zekâyı sosyal hizmet alanında araştıran nadir çalışmalardır. Bu doktora tezinin önemi hem bu alandaki boşluğu doldurmayı hem de yapay zekânın sosyal hizmet pratiğine olan katkılarını daha derinlemesine incelemeyi hedeflemesinden kaynaklanmaktadır. Bu tez, yapay zekânın sosyal hizmet mesleği üzerindeki etkilerini hem teorik hem de uygulamalı bir perspektifle ele alarak, alandaki bilgi eksikliğini gidermenin yanında sosyal hizmet mesleğinin gelecekteki gelişiminde yapay zekânın nasıl bir rol oynayabileceğine dair önemli değerlendirmeler sunmaktadır. Yapay zekânın günümüzde her meslekte giderek artan rolü göz önüne alındığında bu çalışmanın bulguları, toplumun şekillenmesinde ve sorunlarının çözümünde etkin meslek gruplarından olan sosyal hizmet uzmanlarının, sosyal hizmet akademisyenlerinin ve sosyal hizmet lisansüstü öğrencilerinin

bakış açılarını yansıtacaktır. Dünyada sosyal hizmet, lisans ve lisansüstü müfredatına girmeye başlayan yapay zekâ konusunun Türkiye’deki sosyal hizmet biliminde de yer alması yönünde farkındalık oluşturacaktır. Tezin sonuç ve önerilerindeki nitelik ile millî teknoloji hamlesi doğrultusunda yapılan yapay zekâ çalışmalarına da yön vermesi beklenmektedir.

1.6. Tezin Amacı

Bu bağlamda tezin iki amacı vardır:

1. İnsanı etkileyen her olgu gibi her gün daha çok bilim alanına ve mesleğe giren yapay zekânın insan değerini temel alan sosyal hizmet bilimi ve mesleğindeki yerini keşfetmek,
- 2.Yapay zekânın sosyal fayda amacıyla kullanıldığı alanları inceleyip yapay zekâ kaynaklı sorunların çözümünde sosyal hizmetin nasıl bir rolü olabileceğini ortaya koymak.

1.7. Tezin Yöntemi

Bu araştırma, karma yöntem yaklaşımıyla yürütülmüştür. Çalışmada, sosyal hizmet uzmanları, akademisyenler ve sosyal hizmet lisansüstü öğrencileri ile yapılan nicel ve nitel veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın yöntemi bölümünde hipotezler ve araştırma soruları ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Elde edilen bulgular, ekolojik sistem kuramı çerçevesinde analiz edilerek yorumlanmıştır.

Tezin saha araştırmasında elde edilen nicel veriler Şubat - Haziran 2024’te, nitel veriler ise Haziran - Ekim 2024’te araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmiş Türkiye’nin farklı bölgelerinden sosyal hizmet uzmanları, farklı üniversitelerin sosyal hizmet lisansüstü öğrencileri ve akademisyenleri ile sınırlıdır.

1.8. Tezin Bölümleri

Tez çalışması dört bölüm olarak planlanmıştır. Birinci bölümde tezin genel çerçevesi ortaya konmuş; ikinci bölümde yapay zekânın sosyal hizmet ile ilişkisi, tanımı, tarihsel süreci, sosyal fayda amacıyla kullanımı ve kullanımından kaynaklanan etik sorunlar sosyal hizmetin etik anlayışı ile ele alınarak incelenmiştir. Ayrıca dünyada sosyal hizmet akademik eğitiminde yapay zekânın nasıl yer aldığı incelenerek sosyal hizmet biliminde yapay zekânın yeri ekolojik sistem kuramının kavramları ile irdelenmiştir.

Saha araştırmasına yer verilen üçüncü bölümde ise sosyal hizmet lisansüstü öğrencilerinin, sosyal hizmet bölümü akademisyenlerinin ve sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ üzerine görüşleri, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı karma araştırma

yöntemiyle ortaya koyulmaya çalışılmıştır ve bulgular ekolojik sistem kuramı çerçevesinde yorumlanmıştır. Nitel veriler betimlenerek üç tema altında ele alınmıştır. İlk olarak yapay zekânın sosyal hizmet bilimindeki yeri; İkinci olarak sosyal hizmetin mesleki uygulamalarında yapay zekânın getirdiği fırsatlar ve imkânlar ele alındıktan sonra getirdiği riskler ve tehditler; üçüncüsünde ise yapay zekânın sosyal hizmet etiği açısından önemi tartışılmıştır.

Dördüncü bölümde sosyal hizmetin bütüncül bakış açısıyla elde edilen sonuçlar, ekolojik sistem kuramı ve maslahat yaklaşımı, -sosyal, kültürel, hukuki ve ahlaki kurallara uygunluk- çerçevesinde önerilerle birlikte sunulmuştur..

2. YAPAY ZEKÂ İLE SOSYAL HİZMET İLİŞKİSİ

Sosyal hizmet, insan ihtiyaçlarının karşılanması, toplumsal adaletin sağlanması ve insanların hayatlarını iyileştirmeyi amaçlayan bir bilim ve meslektir. Yapay zekâ teknolojileri ise bilgisayarların ve algoritmaların insan benzeri düşünme ve davranma yeteneği kazanmasını sağlayan bir bilgi işlem teknolojisidir. Yapay zekânın sosyal hizmet ile ilişkisini ele alırken tarihten geleceğe bir perspektif sunmak önemlidir. Bu nedenle bu bölümde öncelikle yapay zekânın tarihçesi ele alındıktan sonra sosyal fayda için kullanımı ve yapay zekâ kaynaklı etik sorunlara değinilmektedir. Dünyada sosyal hizmet eğitiminde yapay zekânın durumu incelenip kuramsal olarak ekolojik sistem kuramının kavramlarıyla yapay zekâ değerlendirilmektedir.

2.1. Yapay Zekânın Tanımı ve Tarihçesi

Günümüzde yapay zekâ uygulamaları, sosyal alanlar da dâhil hayatın her yönünü etkileyerek dijitalleşme ve teknolojik ilerlemelerle birlikte kullanım alanlarını giderek genişletmektedir. Şekil 2’de görüldüğü üzere makine öğrenmesi, derin öğrenme, doğal dil işleme, görüntü analitiği, ses analitiği, robotik, sosyal ağ analizi, nesnelerin interneti ve makine çevirisi gibi çeşitli yapay zekâ teknolojileri, farklı sektörlerde yenilikçi çözümler sunarak insan hayatını kolaylaştırmaktadır.

Şekil 2.1. Yapay Zekâ Uygulamaları, Kamble ve Shah’dan (2018, s. 186) uyarlanmıştır.

Zekâ kavramının üzerinde uzlaşa sağlanamamış olması, yapay zekâ tanımı konusundaki görüş ayrılıklarının da önemli bir nedenidir. "Yepyeni bir duruma uyum sağlama, problem çözme, sembollerini yorumlama ve sorunları çözme kapasitesi" (Cevizci, 2005, s. 1791) olarak özetlenebilecek zekâ tanımının yanı sıra, zekâyı "algı ve kavramlarla nesneler arasındaki bağlantıyı kurma, düşünme, bilgiyi kullanma, karar verme ve sonuç çıkarma yeteneği" (Yılmaz, 2020, s. 1) olarak gören tanımlar da bulunmaktadır. Benzer şekilde, yapay zekâ kavramı da farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Kimi görüşlere göre yapay zekâ en basit tanımıyla makinelere zekâ kazandırma çabasıdır (Nilsson, 2010, s. xiii). Başka bir bakış açısı ise yapay zekâyı, doğal sistemlerin bilişsel yeteneklerini yapay sistemlere aktarma ve geliştirme bilimi olarak tanımlamaktadır (Say, 2018, s. 83). Bir diğer tanıma göre ise yapay zekâ, insan zekâsını örnek alarak bilgisayarlara veya makinelere akıl yürütme, anlam çıkarma, genelleme yapma ve öğrenme gibi beceriler kazandırma sürecidir (Yılmaz, 2020, ss. 1 - 5).

Kabul edilen tek bir tanımı olmasa da zekâ gerektiren işlemleri yapan sistemler için kullanılan "yapay zekâ" 1950'lerde bu ismi alana kadar insanlık tarihi boyunca farklı ifadelerle hayali kurulan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda ilk çağ kaynağı olarak Yunan mitolojisinden *İlyada* eserinde, topal demirci tanrısı Hephaistos'un etrafta dolaşmasına yardımcı olmak için yaptığı "üç ayak" adı verilen kendi kendini iten sandalyelerden ve içine akıl ve ses verdiği "altın uşaklardan" bahsedilmektedir (Homeros, 2019, ss. 409 - 410). Antik Yunan filozofu Aristoteles ise *Politika* eserinde Hephaistos'a atıfta bulunarak otomasyonun hayalini kurmuştur; ama otomatların "biz söyleyince ya da kendisi görerek işleri yerine getirebilseydi... ne ustaların işçiye gereksinimi olurdu ne de efendilerin köleye" diyerek bunun imkânsız bir hayal olduğunu düşünmüştür (1975, ss. 12- 14). Ancak, çok zaman geçmeden daha ilk çağda dünyanın bilinen ilk pratik otomasyon makinesi İskenderiyeli Hero tarafından MS 60 yılında icat edilen otomatik bir tiyatro platformu olarak karşımıza çıkmaktadır (Sharkey, 2007, s. 33).

Orta Çağ'da Batı için karanlık bir dönem yaşanırken, İslam dünyası altın çağını sürdürüyordu. Bu dönemin önemli bilim insanlarından biri olan ve 780 - 850 yılları arasında yaşayan Hârizmî'nin matematikteki çalışmaları, yapay zekâ alanında kullanılan temel kavramların oluşumuna önemli katkılar sağlamıştır. Özellikle cebir alanındaki çalışmaları, günümüzde makine öğrenmesi ve yapay zekâ uygulamalarında kullanılan matematiksel yöntemlerin temelini oluşturmuştur (Abdullah, 2018, s. 247). Hârizmî'nin, matematiksel problem çözme yöntemlerini belirlemek için kullandığı algoritma yöntemi, yapay zekâ algoritmalarının temelini oluşturan birçok kavramı içermektedir. Örneğin, yapay sinir ağları, derin öğrenme ve

genetik algoritmalar gibi pek çok yapay zekâ teknolojisi, matematiksel işlemleri çözmek için Hârizmî'nin yöntemlerine dayanmaktadır. Öyle ki “algoritma” kelimesi Latince olarak Hârizmî'nin isminin yazılışıdır (Burton, 2011, s. 229). Hero'nun otomatik tiyatrosu ilk otomasyon olsa da tam anlamıyla programlanabilir ilk makine ise 9. yüzyılda Bağdat'ta Benu Musa kardeşler tarafından icat edilen kendi kendine çalan flüt enstrümanıdır (Koetsier, 2001, s. 590). Benu Musa kardeşler, bu flüt de dâhil, hava ve su basıncındaki küçük değişiklikleri ustaca kullanıp otomatik regülatörler olarak konik valfler kullandıkları 100 cihazı *Kitâbü'l - Hiyele* eserlerinde yer vermişlerdir (Koetsier, 2001, s. 590). Daha gelişmiş programlanabilir otomat aletlerin ve insansı robotların yer aldığı bir çalışma ise 13. Yüzyılda Müslüman Türk bilim adamı Cezerî ile karşımıza çıkmaktadır (Dirik, 2020, s. 48). *El Câmi - u'l Beyn'el İlmi ve El Ameli'en Nâfi fi Sınâ'ati'l Hiyele* adlı eserinde 50'den fazla cihazı imalat algoritmasıyla birlikte ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır ve eserin mukaddemesinde şu ifadeleri kullanmaktadır: “Benden çok evvel gelen âlimlerin kitaplarını ve onları takip edenlerin çalışmalarını gözden geçirdim... Nihayet nakillerden kurtuldum, başkalarının yaptıklarından sıyrıldım ve problemlere kendi gözümle bakabildim... Uygulamaya dönüştürülemeyen her teknik ilmin doğru ile yanlış arasında muallakta kaldığını gördüm” (Ökten, 1993, s. 505). Kitabın Osmanlıca tercümesinin giriş bölümünde, eserin muhtevasının yalnızca matematiğin uygulanmasını değil aynı zamanda kozmoloji ve insan anlayışının mekanik bilimi açısından ne kadar dikkate alındığını gösterdiği vurgulanmaktadır (Fazlıoğlu, 2014, s. 30). Birçok farklı dile çevrilmiş olan eserin İngilizce tercümesinde, eserdeki yeniliklerin, Avrupa'da çok uzun yıllar sonrasına kadar bilinmeyen bileşenlerin ve tekniklerin kullanımının Cezerî'nin kitabını birinci derecede önemli kıldığı belirtilmiştir (Hill, 1974, s. 279). Böylece Cezerî, mekanik ve otomatik makinelerin geliştirilmesine olan ilgiyi artırmış ve modern yapay zekâ teknolojisinin temelini oluşturan bu alanda yapılan araştırmaları teşvik etmiştir.

Mekanik üzerine Arapça el yazmalarının Latince çevirileri Rönesans döneminde pek çok Avrupalı mucidin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Nocks, 2007, s. 16). En önemlilerinden biri olan Leonardo da Vinci, Cezerî'den 250 yıl sonra özellikle bir aslan ve şövalye şeklindeki robot çizimleri ile otomasyona önemli katkılar sunmuştur. 1651 yılında Thomas Hobbes, toplum sözleşmesi ve ideal devlet hakkında yayınladığı kitabı *Leviathan*'ın giriş kısmında "yapay bir canlı" yapmanın mümkün olabileceğini ve “bütün otomatların yapay bir hayata sahip olduklarını” söylemektedir (Hobbes, 2007, s. 17). Hatta bu yüzden batıda Hobbes'tan "yapay zekânın atası" olarak söz edilmektedir (Dyson, 1997, s. 7). 1641 yılında hesap makinesini icat eden Pascal'ın modelini 1671'de geliştiren Leibniz ise “anlaşmazlıkları çözmek için mantık

kurallarını kullanan mekanik akıl yürütme araçlarının” olasılığına inanmaktaydı (Buchanan, 2005, s. 53). Thomas Bayes, 1763’te rastgele iki olay arasındaki şartlı olasılıklar temelindeki ilişkiyi belirlemek için kullandığı çıkarım teoremi ile yapay zekâ uygulamalarına öncülük edenler arasındadır (Dalyan, 2021, s. 8). 1929 yılına gelindiğinde ise Japonya’da Nishimuro tarafından yüz ifadesini değiştirebilen, el ve kollarını hareket ettirebilen ilk robot Gakusentoku tasarlanmıştır (Couch, 2023, s. 1).

Elbette yapay zekâ konusu sadece robotlardan ibaret değildir. Aynı zamanda bilgisayarları deneysel cihazlar olarak kullanarak akıllı düşünce ve eylemin doğasını anlamakla da ilgilidir. 1930’lu yıllarda Alan Turing’in, günümüzde "Turing makinesi" olarak adlandırılan "mantıksal hesaplama makinesi (LCM)" olarak adlandırdığı hayali bir makine önerdiği, tamamen insan tarzı zekâyı mekanize etme olasılığını ele alan ilk modern makaleyi ise 1950’de yayınladığı belirtilmektedir (Nilsson, 2010, ss. 33 - 34). Turing’in (1950) “Makineler Düşünebilir mi?” diye irdelediği bu soru ilk kez 1956’da Dartmouth Konferansında cevaplanmaya çalışılmıştır ve John McCarthy ilk kez “yapay zekâ” terimini bu konferansta dile getirmiştir ve “akıllı makineler, özellikle de akıllı bilgisayar programları yapma bilimi ve mühendisliği” olarak tanımlamıştır (McCarthy, 2007, s. 2). Makinelerin düşünüp düşünemeyeceğini irdeleyen bir başka bilim insanı ise Türk Matematikçi Cahit Arf’tır. Arf 1959 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi’nde sunduğu bildirisinde hesap yapan ve miras sorunlarını çözen iki makine tasarımını sunarak makinelerin düşünebileceği yönündeki tezini güçlendirmiştir. İlk örnek, bir kümeste tavuk ve tavşanların sayısını belirlemek için geliştirilmiş bir problemidir. Örneğe göre, kümeste toplam 510 baş ve 1420 ayak olduğu bilinmektedir. Bu tür bir problem basit cebirsel işlemlerle çözümlenerek 200 tavşan ve 310 tavuğun bulunduğu sonucuna ulaşılabilir. Ancak Arf, bu çözümü gerçekleştiren bir makinenin nasıl tasarlanabileceğini de açıklamaktadır. İki ayrı huni ve bu hunilerde bulunan bilyeler ile donatılmış bir düzenek sayesinde, makineye baş ve ayak sayıları girildiğinde, turnikeler ve sayaçlar yardımıyla sonuç otomatik olarak elde edilebilmektedir. Böyle bir düzenek, mekanik hesaplama süreçlerini fiziksel bir modele dönüştürerek işlemlerin somutlaştırılmasını sağlamaktadır (Arf, 1959, s. 95). Arf’ın sunduğu ikinci örnek ise bir miras dağılımı problemine yönelik bir makine tasarımıdır. Örnek, Ahmet adlı bir kişinin mirasını iki oğlu Ali ve Veli arasında belirli şartlara göre paylaşırma arzusunu içermektedir. Bu şartlara göre: eğer bir oğlu hayatta, diğeri ölmüşse mirasın tamamı hayatta olana verilecektir. Her iki oğlu ölmüşse miras Kızılay’a bağışlanacaktır. İki oğlu da hayatta ve evlilik durumları ile yüksek eğitim düzeyleri eşitse miras eşit olarak bölünecektir. Ancak evlilik durumları veya yüksek eğitim düzeyleri farklıysa miras payları bu farklılıklar dikkate alınarak

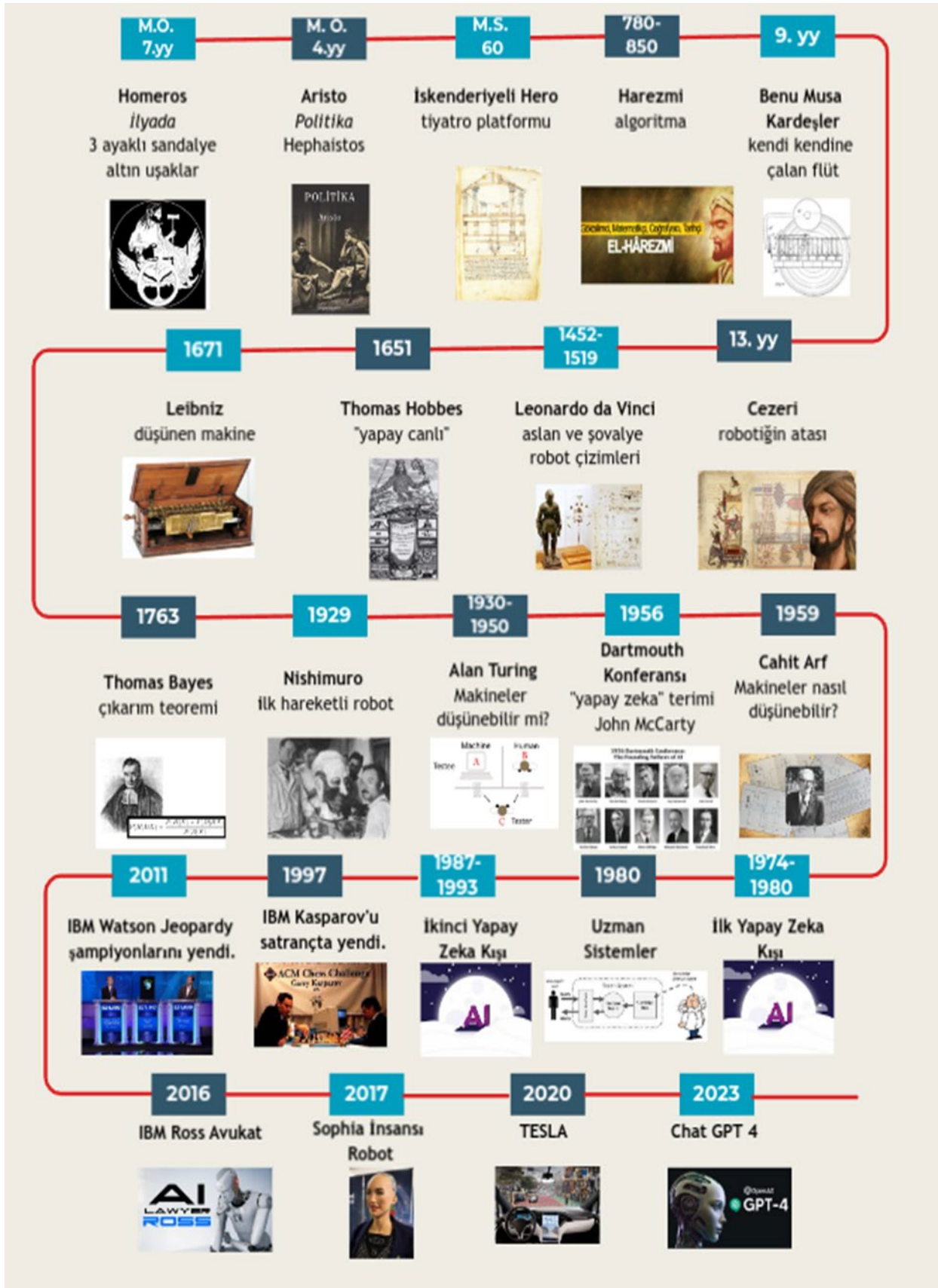
dağıtılacaktır. Yüksek eğitimli olan %20 daha fazla, diğeryse %20 daha az pay alacaktır. Ayrıca, evli olanın payı %10 artırılırken, evli olmayanın payı %10 azaltılacaktır. Bu şartların karmaşık gibi görünmesine rağmen, Arf, böyle bir miras dağılımını gerçekleştirebilecek bir makine tasarımını detaylandırmıştır. Tasarıma göre, birkaç ampul, pil ve mantık tabanlı bir düzenek kullanılarak sorulara yanıt verebilen bir makine oluşturulabilir. Makine, belirlenen şartlara uygun olarak, sorulan soruları on lambadan birini yakarak cevaplayacak şekilde tasarlanmıştır. Bu tasarım, mekanik bir düzenekle mantık işlemlerini birleştirerek karar verme süreçlerini fiziksel bir modele dönüştürmeyi hedeflemektedir (Arf, 1959, s. 98).

Yapay zekânın beklenen sonucu vermediği dönem, “yapay zekâ kışı” olarak anılmaktadır. 1970’lerde birkaç yıl içinde genel bir yapay zekâyâ ulaşma gibi aşırı iddialı beklentiler karşılanmayınca finansmandaki düşüş ilk Yapay Zekâ Kışına yol açtı (Say, 2018, s. 88). Sosyal hizmet açısından daha o yıllarda konu gündeme gelmiştir ve “Bilgisayarlar Sosyal Çalışmacı Olabilir mi?” diye sorgulanıp sosyal hizmet çalışmalarında bilgisayar kullanımına ilişkin bazı kriterler belirlenerek kullanımına yönelik bir değerler sistemi geliştirilebilirse ne zaman bilgisayarın kendisini ve ne zaman gerçek insanların kullanılacağına karar vermeye yardımcı olacağı belirtilmektedir (Abels, 1972, s. 9). Abels’in öngörüsüne “Robot Sosyal Çalışmacılar” başlıklı kitap bölümüyle atıf yapılan bir çalışmada ise sosyal çalışmacıların yeni teknolojinin uygulanma biçimini etkilemek için gösterdikleri çabalar oranında kazançlı olacakları belirtilmektedir (Glastonbury, 1985, s. 176). Bununla birlikte, 1980’lerin başında, bilgi temsili ve otomatik muhakeme teknikleri aracılığıyla belirli bir alandaki uzmanların bilgilerinin simülasyonuna izin verebilen, ticari olarak kârlı uzman sistemler fikri nedeniyle yeni bir bahar yaşansa da uzman sistemlerin de popülaritesinin kısa bir ömrü oldu ve 1988’den itibaren yeni ve daha uzun bir Yapay Zekâ Kışı yaşandı (Amendola 2023, s. 1).

1990’ların sonlarına doğru yapay zekâ alanındaki gelişmeler yeniden ivme kazanmış ve bu ilerleme günümüze kadar hız kesmeden devam etmiştir. 2000’ler, destek vektör makineleri ve derin sinir ağları gibi daha karmaşık makine öğrenimi algoritmalarının geliştirilmesine odaklanılan bir dönem olmuştur. Bu odaklanma, bilgisayarlı görme, konuşma, tanıma ve doğal dil işleme gibi alanlarda çığır açıcı ilerlemelerin kaydedilmesine imkân sağlamıştır. IBM, 1997’de Rus satranç ustası Kasparov’u yendi; IBM Watson, 2011’de bilgi yarışması Jeopardy’de şampiyon rakiplerini yendi (Rojas, 2024, s. 3). 2011 yılında Apple, kişisel asistan işlevi gören, ses kontrollü, yapay zekâ uygulaması olan Siri adlı yeni bir özelliğe sahip iPhone 4S modelini piyasaya sürdü. Bir yapay zekâ programı olarak Siri, hem bireysel kullanıcılardan hem de kolektif olarak tüm kullanıcılardan öğrenerek onlara uyum sağlamaktadır (Guzman,

2013, s. 1). 2016'da IBM, Yapay Zekâ Avukat Ross'u üretti ve ilk kez bir yapay zekâ aracı bir hukuk firmasında çalışmaya başladı (Dervanović, 2018, s. 211). 2017'de Yapay Zekâ İnsansı Robot Sofia üretildi ve kendisine Suudi Arabistan vatandaşlığı verildi (Bsheer, 2020, s. 749). 2020'de Tesla kendi kendine süren otomobil üretti (Kumari ve Bhat, 2021, s. 206). Intel ise Neromorfik çipler üretti ve bu sistem, 100 milyon yapay nöron kapasitesine sahip oldu (Timcheck ve diğ., 2023, s. 1). 2022 yılında Open AI tarafından açık uçlu konuşmalar için geliştirilen bir doğal dil işleme (NLP) modeli olan Chat GPT piyasaya sürüldükten sadece iki ay sonra 100 milyon kullanıcıya ulaşarak tarihin en hızlı büyüyen tüketici uygulaması oldu (Hu, 2023). Önümüzdeki on yıl, nöropazarlama ve kuantum yapay zekâ alanlarında işletmelerin tüketicileri anlama ve onlarla etkileşime geçme biçimini yeniden şekillendirecek dönüştürücü gelişmeler vaat etmektedir (Singh ve Gajbhiye, 2025, ss. 429 - 436).

Şekil 2.2. Yapay Zekâ Tarih Şeridi (Yazar tarafından hazırlanmıştır)

2.2. Yapay Zekânın Sosyal Fayda Amacıyla Kullanımı

Yapay zekâ alanındaki tüm bu hızlı ilerlemeler ve yapay zekânın yaygın kullanımıyla birlikte, yapay zekânın toplum üzerindeki etkisi üzerine daha fazla ilgilenilmeye başlanmıştır. Sosyal hizmet mesleği, bireysel ve toplumsal sorunlarla mücadele ederken, insanların hayatlarını iyileştirmek ve sosyal faydayı artırmak için çaba harcar. Sosyal faydanın da yapay zekâ gibi tek bir tanımla ifade edilmesi güçtür. Yüzyıllar boyunca "sosyal fayda" kavramı farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu kavramın kökeni felsefeye dayanmakta olup bireylerin gelişimini “ortak iyilik” aracılığıyla sağlamaya yönelik düşünceler Aristoteles’e kadar uzanır. Ortak iyilik, yalnızca topluluk tarafından elde edilebilen ancak topluluğun tüm üyeleri tarafından paylaşılan bir değer olarak tanımlanır (MacIntyre, 1984, s. 170; Smith, 1999, s. 628). Bununla birlikte, neyin ortak iyilik olarak değerlendirileceğine ilişkin bir liste oluşturmak ve sınırlı kaynakların bulunduğu ortamlarda bu faydaların nasıl önceliklendirileceğine karar vermek, fikir birliği eksikliği nedeniyle kolay değildir (Kraut, 1999, s. 316; Smith, 1999, s. 630).

Sosyal faydanın kamu politikalarının temel hedefi olduğu savunulan bir görüşe göre, Liberalizm, erdem etiği ve Yetkinlik Yaklaşımı gibi farklı siyasi ve ahlaki geleneklerde sosyal fayda kavramı farklı şekillerde ele alınmaktadır (Shukla, 2018, s. 20). Bu görüşe göre ise klasik liberalizmin bireyin özgür seçimine verdiği öncelik yeterli bir ahlaki içeriğe sahip değildir ve bağlamına yerleştirilmeye ihtiyaç duyar. Çünkü bireyin sosyal ve ahlaki değerleri yalnızca kendi başına belirlemesi gerektiği yönündeki liberal varsayım, günümüz demokratik toplumlarının gerçekliğini tam olarak yansıtmamaktadır. Bu bağlamda, bireylerin ortak toplumsal projelere, demokratik haklara ve topluluk aidiyetine verdikleri önem vurgulanarak anlamlı bir kamu politikası ve sosyal fayda anlayışının bireyin yaşamındaki farklı unsurların birbiriyle olan bağlantılarını yansıtmaları gerektiği savunulmaktadır. Bu türden bir ahlaki tutarlılığın sağlanması halinde ise yurttaşların birlikte hareket etme gücü artacak, topluluk hissi güçlenecek ve rekabetçi siyasetin olumsuz etkileri yumuşatılabilecektir (Shukla, 2018, s. 34).

Sosyal pazarlamada sosyal faydanın belirlenmesinde insan hakları ilkelerine dayalı bir yaklaşımın benimsenmesini öneren bir yaklaşım, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi temel insan hakları ilkelerini vurgulamaktadır (Gordon ve diğ., 2016, s. 1065). Bu yaklaşım, yapay zekâ uygulamalarının etik tasarımı açısından büyük önem taşır. Çünkü yapay zekâ sistemlerinin şeffaf ve hesap verebilir şekilde tasarlanması, yalnızca teknolojik etkinlik değil, aynı zamanda insan onuruna uygun sosyal fayda üretimini garanti altına alabilir. Ekonomik ya da finansal kazançtan ziyade toplumun refahı ve çevresel sürdürülebilirliği ön planda tutan "sosyal fayda için tahminleme" yaklaşımı ise tahminleme uygulamalarının sosyal ve çevresel hedefleri

destekleyici şekilde kullanılmasını savunmaktadır (Rostami - Tabar ve diğ., 2022, s. 1247). Dolayısıyla, yapay zekâ tabanlı tahminleme sistemlerinin de sadece piyasa verimliliğini değil, aynı zamanda kamu sağlığı, eğitim, çevre koruma gibi alanlardaki iyileştirme potansiyelini merkeze alması gerekir. Yapay zekânın bu şekilde konumlandırılması, teknoloji üretiminin ahlaki ve toplumsal boyutlarıyla uyumlu hale getirilmesi açısından da kritik bir yaklaşımdır.

Sosyal faydanın yapılan en kapsamlı tanımı “*çevresel adalet ve sürdürülebilirlik, çeşitlilik ve kapsayıcılık, barış, uyum ve işbirliği gibi alanlarla ilgili birey, topluluk ve toplum refahı; yerel ve ticari işbirlikleri, ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri ve sosyal girişimciler gibi geleneksel olmayan değişim sistemlerini devreye sokmak; ve tümü sosyal adaleti teşvik etmeyi amaçlayan tasarım odaklı düşünme, büyük veri odaklı modeller ve sosyal medyayı sosyal değişim için kullanmak gibi yenilikçi teknolojiler ve yaklaşımlar kullanmak*” şeklindedir (Mor Barak, 2020, s. 2). Yapay zekâ, bu tanıma göre, sosyal fayda sağlamak üzere tasarlandığında yalnızca teknolojik bir gelişme değil, aynı zamanda sosyal adaletin bir aracına dönüşebilir. Nitekim günümüzde sosyal hizmet uzmanlarının büyük bir çoğunluğu, mesleki sorumlulukları olarak kabul edilen sosyal faydaya katkı sunma amacıyla uygulama, araştırma ve eğitim alanlarında faaliyet göstermektedir (Levin, 2019, s. 8).

Günümüzde küresel sorunların karmaşıklığı ve birbirine bağlılığı giderek artarken, yapay zekâ, daha önce ulaşılması zor veya maliyetli olan sosyal açıdan olumlu sonuçlar elde etmede çeşitli fırsatlar sunmaktadır. AI4SG (Sosyal Fayda İçin Yapay Zekâ) yaklaşımı, bu potansiyeli somutlaştırmakta ve sağlık, çevre gibi çeşitli alanlarda ihtiyaç duyulan desteği sağlamaktadır (Cowls ve diğ., 2021, ss. 111 - 115). Dünya çapında hükümetler, özel sektör ve araştırma toplulukları yapay zekânın riskleri ve faydaları arasında bir denge kurmaya çalışmaktadır. Yapay zekâ teknolojilerinin sorumlu tasarımı ve kullanımına yönelik etik ve politika yönergelerini tasarlamak için etik söylem ve standart belirleme yoluyla bunu başarmayı amaçlayan kapsamlı bir uluslararası hareket bulunmaktadır. Yapay zekânın sosyal faydaya yönelik hedefli uygulamaları, Chicago Üniversitesi'ndeki Sosyal Fayda için Veri Bilimi (DSSG) programı (2013) gibi akademik programlar, ICML konferansı ve ICLR konferansı gibi konferanslardaki “Sosyal Fayda” atölyeleri (Luck ve diğ., 2019) ve Google AI for Social Good Grants (2019) ve Microsoft AI for Humanity (2019) gibi kurumsal finansman programları ile son on yılda gündeme daha çok gelmiştir. Bu doğrultuda, Batılı etik teoriler, yapay zekâ etiğine ilişkin küresel teorik tartışmaya ezici bir çoğunlukla hakimdir. Dahası, dünya çapındaki politika belgelerinin çoğu Batı'da bulunan devlet kurumlarından, sivil toplum örgütlerinden ve özel şirketlerden gelmektedir (Jobin ve diğ., 2019, s. 389). Ancak sosyal faydanın toplumların kendi

kültürel, dini ve tarihsel bağlamlarında anlam kazandığı unutulmamalıdır. Bu bağlamda, sosyal hizmet alanında İslamî değerlerin özgün bakış açısı, sosyal faydanın yeniden tanımlanmasına dair önemli bir örnek sunmaktadır. Ragab'ın (2016) çalışması bu çerçevede dikkat çekici bir katkıdır.

Ragab, sosyal hizmetin İslam dünyasında yalnızca Batı'dan ithal edilen bir mesleki uygulama biçimi olarak ele alınamayacağını güçlü bir biçimde ortaya koymaktadır. Ona göre, sosyal hizmet yerel dini, kültürel ve sosyal bağlamlarla bütünleşik bir şekilde yeniden anlamlandırılmalıdır. Yazar, sömürge sonrası dönemde Orta Doğu'daki Müslüman ülkelerde sosyal hizmetin, gelişmiş bilimsel bilginin taşıyıcısı olarak Batı'dan olduğu gibi alınıp uygulanmaya çalışıldığını belirtmektedir. Ancak bu “aktarım” sürecinin, sosyal hizmetin öznesi olan insanın yaşadığı kültürel ve inançsal farklılıklar göz önünde bulundurulmadığında başarısızlığa uğradığı belirtilmektedir. Bu başarısızlığın ardından, önce “yerelleştirme (indigenization)” ve sonrasında “otantikleştirme (authentization)” çabaları gündeme gelmiştir. İkinci yaklaşım olan “otantikleştirme” ise, İslam toplumlarının kendi toplumsal miraslarından ve dini kaynaklarından yola çıkarak özgün sosyal hizmet yaklaşımları geliştirmelerini teşvik etmiştir. İslam'ın bireyin yaşamının tüm yönlerine rehberlik eden bütüncül yapısı, hem psikososyal sorunları önlemede hem de risk faktörlerini azaltmada rol oynamaktadır. Bu bağlamda İslamî değerlerin sosyal hizmet uygulamalarına entegre edilmesi, yalnızca kültürel uygunluk değil aynı zamanda etkili bir hizmet sunumu açısından da önem taşımaktadır. Ragab, bu entegrasyonu dogmatik olmayan, eleştiriye açık ve bilimsel doğrulamalara dayalı bir yaklaşımla önermekte; bu yaklaşımın hem bilimsel hem de dini bilgi kaynaklarının bir araya getirilebileceği çok yönlü bir metodoloji sunduğunu ifade etmektedir. Maslow'un hümanist psikolojisi, Sorokin'in integralizmi ve Faruqi'nin bilgi anlayışı gibi Batı'daki gelişmelerin de bu çabaya epistemolojik destek sunduğunu belirten Ragab, özellikle Kuzey Amerika'daki “sosyal hizmette maneviyat” hareketinin İslamî perspektifle kesişen yönlerini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, Ragab'ın çizdiği çerçeve, sosyal hizmetin İslamî bir bakış açısıyla yeniden inşasının mümkün olduğunu göstermektedir. Bu bakış açısı yalnızca Müslüman toplumlara değil, diğer inanç sistemlerine de açık ve kapsayıcı bir nitelik taşıyabilir. Bu yaklaşım, yalnızca Batı'ya karşı bir alternatif üretme çabası değil, aynı zamanda sosyal hizmetin evrensel ilke ve değerlerini İslamî düşünceyle harmanlayarak daha etik, anlamlı ve bağlamsal uygulamalar geliştirme yönünde umut vadeden bir çerçeve sunmaktadır (Ragab, 2016, ss. 339 - 340).

Algoritmanın keşfinde tarihi önemi olan İslamî düşünce, Kur'an'da veya hadislerde spesifik bir çözümü bulunmayan, birden ortaya çıkan ahlaki belirsizlikler için çözüm sunduğu maslahat

yaklaşımı ile yapay zekânın zararını gidererek sosyal faydayı ön plana çıkarmak mümkün olacaktır. Elmahjub (2021), çoğulcu toplumlarda sosyal faydaya ilişkin İslami bakış açılarını inceleyerek dini görüşlerin kamusal söyleme katılmasının önemini vurgulamaktadır. İslami etiğin durağan bir sistem olarak algılanmasına karşı çıkararak, onun dinamik yapısını ve insan ihtiyaçları ve gelişimiyle olan bağlantısını vurgulamaktadır. İslam literatüründe kamu politikasını, iyiliği teşvik etme ve kötülüğü önleme ilkesiyle uzlaştırmanın uygulama aracı maslahat yaklaşımıdır (Ismael & Ismael, 2008, s. 27). Yapay zekâ teknolojilerinin sosyal hizmette kullanımını maslahat yaklaşımı açısından değerlendirmek, hem mesleğin etik değerlerini korumak hem de sosyal faydayı en üst düzeye çıkarmak açısından önem arz etmektedir.

TDV İslâm Ansiklopedisinde, "maslahat" kavramının iki farklı anlamda kullanıldığı belirtilmektedir. İlk anlamda maslahat, naslardaki hükümlerin hedefledikleri amaçlar ve sağladıkları yararlar doğrultusunda değerlendirilmesini ifade eder. İkinci anlamda ise İslam hukukunda hükmü açıkça belirlenmemiş meselelerde çıkarım yoluyla ulaşılan çözümlerin, İslam'ın genel maksatları ve yarar ilkeleriyle ne ölçüde örtüştüğünün değerlendirilmesinde başvurulacak bir ölçüt olarak kullanılır. Bu çerçevede, “maslahat” kavramı, kelime anlamıyla “yarar” ve “fayda”yı ifade ederken; kavramsal olarak şer’î hükümlerin dayandırıldığı toplumsal faydayı temsil eder (Dönmez, 2003, ss. 79 - 94). Özellikle Gazzâlî ve Şâtıbî gibi İslam hukukçuları tarafından geliştirilen makâsîdüş - şerîa yaklaşımı çerçevesinde maslahat, dinin, aklın, canın, neslin ve malın korunmasını hedeflemektedir (Oğurlu, 2024, ss. 152 - 153). Gazzâlî, maslahatın şer’î hükümlerin özünü teşkil ettiğini belirtmiş ve maslahatları zaruriyyât (zaruri), hâciyyât (ihtiyari) ve tahsîniyyât (tamamlayıcı) olmak üzere üçe ayırmıştır. Ona göre toplumu düzenleyen her sistem, bu beş temel koruma alanına hizmet ettiği ölçüde meşrudur. Bu asıllara zarar verecek olan şeyler de hakkında özel hüküm bulunmasa da dinin temel amaçlarını ihlâl eden zararlar ve kötülükler anlamına gelen “mefsedet” mertebesinde ve onu da gidermek maslahattır (Gazzâlî, 1993, s. 174). Yapay zekânın karar verme süreçlerinde öne çıkması, insan onuru ve bireysel mahremiyet gibi etik değerleri tehdit edebileceği için, maslahat ilkesinin mefseleti gidererek “zararı önleyici” yönü de dikkate alınmalıdır. Nawi ve diğerleri (2023), yapay zekâ teknolojilerinin İslam etik ilkeleri açısından taşıdığı potansiyel risklere de dikkat çekmektedir. Özellikle yapay zekâ sistemlerinin karar verme süreçlerinde şeffaflık eksikliği, insan kontrolünün azalması ya da ayrımcılık üretme riski, maslahat ilkesine aykırı sonuçlar doğurabilir (Nawi ve diğ., 2023, ss. 4 - 6). Bu nedenle sosyal hizmette yapay zekâ

kullanımı sadece fayda odaklı değil, aynı zamanda zararın önlenmesi ilkesine göre de denetlenmelidir.

Şâtıbî ise maslahatın toplumsal boyutunun gözetilmesi gerektiğini vurgulayarak, eşyada mutlak bir fayda ve zarar olmadığı genel tespitini yaparak fayda ve zarardan hangisinin daha fazla olduğuna bakılarak konuların değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir (Şâtıbî, 1997, ss. 25 - 28). Bu bağlamda, sosyal hizmetin kamusal ve insan merkezli yapısıyla maslahat ilkesi arasında doğal bir uyum vardır. Nitekim yapay zekânın üretiminden kullanımına kadar tüm aşamalarında maslahat temelli bir yaklaşım benimsenmesi gerektiğini savunan bir araştırmada bu teknolojilerin insan haklarını, değerlerini ve varoluşunu tehlikeye atmamasını sağlaması gerektiği belirtilmiştir (Mohadi ve Tarshany, 2023, s. 98). Benzer şekilde, sağlık hizmetlerinde yapay zekânın kullanımını İslam'ın etik ilkeleriyle uyumlu hale getirme çabasındaki bir araştırma, özellikle maslahat açısından konuyu ele almaktadır (Yunos ve Hamdan, 2024, s. 65). Bu yaklaşım, yapay zekâyâ dair etik kararların sadece bireysel çıkar temelli değil, toplumun genel maslahatına dayalı olarak şekillendirilmesini önerir. Başka bir çalışmada ise maslahat ilkesi çağdaş İslami finans uygulamalarına uyarlanırken, bu uygulamaların adil, dürüst ve şeffaf bir toplum için gerçek bir kaygıyla bütünleştirip aynı zamanda toplumsal ve çevresel refaha zarar veren yasadışı faaliyetlere katılımı yasakladığı vurgulanmaktadır (Dusuki ve Abozaid, 2007, s. 161). Bu bağlamda yapay zekanın sosyal hizmet ortamlarında kullanılmasında, bireylerin özerkliğini ve mahremiyetini zedelemeyen, aynı zamanda kırılgan grupların haklarını güçlendiren bir yapı benimsenmelidir.

Oğurlu (2024), yapay zekâyı hakkında açık bir nas bulunmayan yeni bir teknolojik gelişme olarak değerlendirip İslam hukukunun temel kaynak ve ilkeleri çerçevesinde bu alana yönelik yorum ve değerlendirmelerin mümkün olduğunu savunmaktadır. Ona göre yapay zekâ, temel kaynaklarda doğrudan yer almayan ancak bilimin bir aracı ve İslam'ın teşvik ettiği “ilim” kavramının bir parçası olarak, Müslümanların “yitik malı” şeklinde öğrenilmesi gereken bir konudur. Bu teknoloji, insanı yeryüzünde halife olarak tanımlayan Kur'an perspektifinde, insanın kontrolü altında kaldığı ve insanlığa hizmet ettiği sürece meşru bir araç olarak değerlendirilebilir. Yapay zekâ karşısında insanın ontolojik üstünlüğünün korunması gerektiği, onun insan aklı, canı, inancı, nesli ve malı gibi korunması gereken temel değerlerine zarar verecek şekilde kullanılmasının İslam hukuku açısından kabul edilemez olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, yapay zekânın faydalı ya da zararlı oluşu, kullanım amaçlarına ve yönüne göre değerlendirilmelidir. Hakkında özel bir yasaklayıcı hüküm bulunmayan yapay zekâ uygulamalarının, toplumsal fayda ve refah amacıyla kullanılması durumunda meşru ve

gerekli sayılabileceği ifade edilmektedir. Oğurlu, yapay zekâyâ sınırsız alan açmanın doğru olmadığını, insanın tabi olduğu ahlaki ve etik sınırlamaların bu teknoloji için de geçerli olması gerektiğini belirtir. Ahlaki çerçevenin bozulmasının, hem inanç hem de neslin korunması açısından tehdit oluşturacağına dikkat çeker. Bu bağlamda, yapay zekânın kullanımı, İslam'ın akla ve ilme verdiği değer doğrultusunda, teorik ve pratik akıl ile çelişmediği, insanlığın faydasına hizmet ettiği ve haram kılınan alanlara yönelmediği sürece meşru ve desteklenebilir bir yenilik olarak görülmelidir (Oğurlu, 2024, ss. 160 - 161).

Yapay zekânın insanlık yararına kullanılması, hem İslam düşüncesindeki maslahat anlayışıyla hem de evrensel düzeydeki sürdürülebilirlik hedefleriyle örtüşen bir etik bakış açısını mümkün kılmaktadır. Birleşmiş Milletlerin 2016 yılında ortaya koyduğu 17 hedeften oluşan sürdürülebilir kalkınma amaçları doğrultusunda sosyal hizmetin yakından ilişkili olduğu eğitim, sağlık, bakım hizmetleri, tarım, ulaşım ve şehir planlama gibi sürdürülebilir çevre odaklı yapılan bazı akademik çalışmaların sonuçları, yapay zekâyı sosyal fayda için kullanmanın potansiyel faydalarına işaret etmektedir.

Araştırmalar, eğitimin yenilik, insani ve teknolojik gelişme ve daha yüksek ekonomik büyüme ile olumlu bir şekilde ilişkili olduğunu vurgulamaktadır (Durkaya ve Hüsnüoğlu, 2018; Nelson & Phelps, 1966; Pelinescu, 2015). Sahra Altı Afrika'da yaklaşık %78 ve Arap ülkelerinde %87 civarında olan net ilk okullaşma oranı dünya ortalamasının (%90) altındadır. Asya ülkeleri ortalama olarak %94 olarak tahmin edilen bir net kayıt oranına sahiptir. İlkokuldan ortaokula geçiş oranı ise düşük kalırken, 2000 yılından bu yana kaydedilen gelişmelere rağmen okulu bırakma ve tekrar oranları yüksek kalmaktadır (UNESCO, 2015). Özkan ve Selçuk (2016) okul sosyal hizmet uzmanlarının okulların multidisipliner takımlarının bir parçası olarak okul erken terkinin endişe verici seviyeden kontrol edilebilir seviyeye çekilmesinde aktif rol almaları gerektiği üzerinde durmuştur. Yapay zekâ algoritmaları, kamu kurumlarına kabul ve okul terklerinin belirlenmesi ile ilgili konuları vurgulamak için kullanılabilmektedir (Melo ve diğ., 2022). Okul sosyal hizmet uzmanları da bu tahmin çalışmalarından faydalanarak çalışmalarını daha hızlı yürütebilecektir. Çin'de yapılan bir çalışmada çevrimiçi eğitim kurumlarına, okulu bırakma potansiyeli olan öğrencilerin okulu bırakma davranışı gerçekleşmeden önce taranması için yapay zekâ makine öğrenmesi yöntemi ile tahmin sağlanarak açık ve uzaktan eğitimde yüksek okul terki sorununu çözmek hedeflenmiştir (Tan ve Shao, 2015, s.13).

Yapay zekâ hastalıkların teşhisi, erken tanısı, tedavi yöntemi ve hastaların izlenmesi gibi konular başta olmak üzere sağlık hizmetlerinde de önemli bir role sahiptir. Modern makine öğrenmesi yöntemleri sayesinde bilgisayarlı tomografi görüntüleri ile akciğer nodüllerinin

tespiti, akciğer grafileri ile akciğer tüberkülozu ve yaygın akciğer hastalıklarının teşhisi gibi yapay zekâlı radyoloji uygulamaları uzman düzeyinde teşhis doğruluğuna ulaşılabilmiştir (Yu ve diğ., 2018, ss. 722 - 725). Şanlıurfa'da bir hastanede yapılan çalışmada yapay zekâ programı ile gereksiz laboratuvar taleplerinin önüne geçme başarılmıştır. Araştırmacılar, hastane bilgi yönetim sisteminden gereksiz test taleplerinin önüne geçmek için geliştirdikleri 5 algoritma ile yaklaşık 2 yılda 600 binin üzerinde gereksiz testin önüne geçmişlerdir ve bu algoritmaların ülke genelindeki tüm devlet hastanelerinde uygulanması durumunda yıllık 200 milyon liralık tasarruf sağlanabileceğini bildirmektedirler (Gönel ve diğ., 2020, s. 72). Sağlıkla ilgili bilgilerin geniş topluluklara yayılmasında da yapay zekâdan faydalanılmaktadır (Yurttabir, 2021, s. 189). Amerika'da pek çok sığınma evi, HIV önleme önlemleri hakkında stratejiler öğretilen akran liderler aracılığıyla evsiz gençleri HIV enfeksiyonundan korumak için sosyal hizmet müdahale programları uygulamaktadır ve evsiz gençleri sosyal ağları içinde bilgilendirmektedirler. USC Toplumda Yapay Zekâ Merkezi'nden bir grup araştırmacı, yapay zekâyı, evsizler barınağı yetkililerine katılımcılara müdahaleyi öneren HEALER adlı uyarlanabilir bir yazılım programı tasarlayarak bunu akran liderlere ulaşmak için kullanmaktadırlar (Yadav ve diğ., 2017, s.2). Bu araştırmacılar, evsiz gençlerde madde kullanımını önleme müdahaleleri ve üniversite öğrencileri için intiharı önleme müdahaleleri için de benzer algoritmik sosyal ağ tahminlerini kullanmaktadır (Yadav ve diğ., 2017, s.3). Bakım hizmetlerinde de yapay zekâ entegreli robotların kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. Texas Üniversitesi Sosyal Hizmet Okulu'ndan disiplinler arası bir ekip, yatılı bakımda yaşayan yaşlı insanlarla bir pilot çalışma tasarlayıp uygulamıştır. Araştırmacıların, katılımcıların psikolojik refahını iyileştirmek için yapay zekâlı sosyal robotları ve tiyatroyu entegre ettikleri çalışmalarının sonuçları, katılımcıların depresyon ve yalnızlık korkularının önemli ölçüde azalttığını göstermiştir (Fields ve diğ., 2021, s. 6). Düşme veya ani gelişen acil durumlar gibi yaşlı insanlar için en sık karşılaşılan zorluklar, sürekli veri toplanmasına dayalı algoritmalar tarafından tahmin edilebilmekte ve önlenabilmektedir (Brennan ve Bakken, 2015, s. 481). Ayrıca, hasta bakımının kalitesi düşürülmeden hastaneye kabul sayısının ve genel sağlık bakım maliyetlerinin yapay zekâ tabanlı sistemlerle azaltılabileceği gösterilmiştir (Rubeis, 2020, s. 4).

BM Gıda ve Tarım Örgütünün (FAO) (2009) öngörüsü 2050'de 9,1 milyarlık bir dünya nüfusunu beslemenin, toplam gıda üretimini yaklaşık yüzde 70 artırmayı gerektireceğini göstermektedir. Dolayısıyla yapay zekâyı sosyal fayda için tarım alanında kullanmak günümüzün ve yarınımızın gıda sorunlarına çözüm sunacaktır. Von Lücken ve Brunelli (2008) çalışmalarında, sürdürülebilir arazi kullanımı için yetiştirilecek en uygun mahsulü toprak

bilgisine dayalı olarak belirlemek için çok amaçlı evrimsel algoritmalar kullanmışlardır. Hindistan'daki bir pilot çalışmada ise çiftçilere iklim ve hava durumu verilerine dayalı tahmine dayalı modeller kullanarak ekin ekimini üç hafta ertelemeleri sağlanarak verim %30 artırılmıştır (ICRISAT, 2017). Giriş bölümünde bahsettiğimiz Türkiye'deki bir çalışmada da tarlada rekolteyi düşüren yabancı otların ilaçlanması sırasında yabancı otu yapay zekâ ile tespit ederek ilacı sadece ota püskürten bir ilaçlama sistemi ile yabancı ot ilacından her ilaçlama döneminde %70 ile %90 arası tasarruf sağlayarak tarladan sofraya gelen gıdalardaki kimyasal azaltılıp daha kaliteli ve sağlıklı tarım ürünlerine erişim sağlanmıştır (Koçak, 2022).

Fiziksel çevrenin yok edilmesi, büyük şirketlerin ucuz işgücü ve kirlilik düzenlemesinden arınmış yerler aradıkça doğal kaynakların metalaştırıldığı, kontrolsüz veya düzensiz kapitalizmin bir sonucudur (Hoff ve Polack, 1993, ss. 208 - 209). Hoff ve Polack, çevresel bozulmanın yalnızca ekolojik bir tehdit değil, aynı zamanda ciddi bir sosyal adalet meselesi olduğunu vurgulamaktadır. Yazarlar, çevresel felaketlerin ve doğal kaynakların sömürülmesinin, çoğunlukla yoksul, etnik azınlık ve kırsal toplulukları orantısız biçimde etkilediğini belirtir. Bu bağlamda, sosyal hizmet uzmanlarının yalnızca bireylerle değil, aynı zamanda bu bireylerin yaşadığı çevresel koşullarla da ilgilenmesi gerektiğini savunurlar. Özellikle, çevresel zararların neden olduğu eşitsizliklerin giderilmesinde, doğal kaynakların adil dağılımını savunmak ve bu sürece müdahil olmak, mesleğin etik yükümlülükleri arasında yer almaktadır (Hoff ve Polack, 1993, s. 208). Sürdürülebilirlik, insanın hayatta kalması, sosyal sürdürülebilirlik ve sosyal ve çevresel adaletin bir parçası olarak biyolojik çeşitliliğin korunması ile ilgilidir. Çevrenin kendimiz ve diğer türler için yaşanmaz hale gelmesine izin vermemek için yapay zekâdan bilinçli ve verimli bir şekilde faydalanabiliriz. Sosyal hizmet uzmanları, iş birliği, ağ oluşturma, savunuculuk, topluluk geliştirme ve kapasite oluşturma konusundaki uzmanlıkları nedeniyle çevresel adaleti ilerletmek için önemli bir konumdadır (Schmitz ve diğerleri, 2012, s. 280).

Bazı araştırmacıların çeşitli yapay zekâ makine öğrenimi modellerini sürdürülebilir çevre amacıyla uyguladıkları görülmektedir. Örneğin, Demirci, Üneş ve Körli (2019) su akışını tahmin etmek ve su kalitesi parametrelerini incelemek için uyguladıkları yapay zekâ öğrenme modelleri ile Türkiye'de Reyhanlı bölgesinin yeraltı suyu seviyesini tahmin etmişlerdir. Li ve Zha (2018), yeni bir yapay zekâ öğrenme modeli aracılığıyla doğrudan ev sahiplerinin enerji kullanım davranışları arasındaki etkiyi modellemeyi önermektedir. Önerilen model, tüm ev elektrik sinyali aynı anda her bir bileşen cihazına ayırır ve hane halkı üyelerinin cihaz kullanım üyeliğini çıkararak bu iki görevin karşılıklı olarak birbirine fayda sağlamasına imkân

tanınmaktadır. Vahşi hayatı koruma amacıyla kaçak avlanmayı ve yasa dışı balık tutmayı önlemek için yaptıkları çalışmada, Fang, Stone ve Tambe (2015), etkili sıralı planlama için oluşturdukları yapay zekâ algoritmaları ile savunma stratejileri önerip önerilen yaklaşımların ayrıntılı deneysel analizini sağlamaktadırlar.

Çevresel sürdürülebilirliği, hayat kalitesi ve refahı vurgulayan bir başka çözüm ise akıllı şehir projeleridir. Zhou ve Kankanhalli (2021), akıllı şehir yapay zekâ uygulamalarının otomasyon ve verimlilik gibi faydalar sağlarken, hizmet sunumunda ayrımcılık, mahremiyet, yasal ve etik sorunlar gibi düzenleyici sorunlar da ortaya çıkardığını belirtmiştir. Çin, şehirlerini ve kamusal alanlarını ölçüm cihazları, kameralar, gömülü sensörler ve diğer izleme teknolojilerinin yanı sıra veri madenciliği, işleme ve yapay zekâ tabanlı analiz teknikleri kullanarak yöneten, dünyadaki en fazla sayıda akıllı şehre sahip ülkedir (Caprotti ve Liu, 2022, s. 1559). Akıllı şehir pazarında yaşanması beklenen büyümeyle akıllı şehir sayısının - 16 adedi Kuzey Amerika ve Avrupa'da olacak şekilde - 2025'e kadar 26'yı geçmesi öngörülmektedir (Frost & Sullivan, 2020). Türkiye'de sekiz şehrin (İstanbul, Bursa, Ankara, Eskişehir, İzmir, Denizli, Antalya ve Adana), sürdürülebilir şehir seviyesinde olacağı öngörülmektedir (Kamu Teknoloji Platformu, 2016). 2022 yılında Cumhurbaşkanı tarafından temeli atılan Dârülaceze Sosyal Hizmet Şehri projesi de yapay zekâ temelli bir sürdürülebilir akıllı şehir örneği olarak Türkiye'deki sürdürülebilirlik çalışmalarına örnek olacaktır (Akan, 2023, s. 177).

Yapay zekâ teknolojisi, sosyal fayda amacıyla birçok alanda insan hayatını kolaylaştıran, verimliliği artıran ve yeni fırsatlar sunan bir inovasyon alanı olmakla beraber hızlı bir şekilde yayılması, bu teknolojinin etik sorunlarının da artmasına neden olmaktadır.

2.3. Yapay Zekâ Kaynaklı Etik Sorunlarına Sosyal Hizmet Etik Anlayışı ile Bakış

Yapay zekânın toplumsal etkisi konusunda yapılan tartışmalarda, sıklıkla öne çıkan konulardan biri etik sorunlardır. Bu sorunlar, özellikle yapay zekânın karar alma süreçlerinde sorumluluk ve hesap verebilirlik eksikliği, kişisel gizlilik haklarını ihlal etmesi ile oluşan güven sorunu, insanları dışlama veya ayrımcılık yapması ile taraflılık sorunu, insan işgücünün yerini alması ile işsizlik sorunu ve istenmeyen sonuçların ortaya çıkması gibi konuları kapsamaktadır. Sosyal hizmet etiği, mesleki uygulamalarda etik ilkelerin uygulanmasını ve toplumda adalet, eşitlik ve insan haklarına saygıyı teşvik eder. Yapay zekâ, çeşitlilik, eşitlik ve kapsayıcılığı teşvik etme potansiyeline sahip olsa da veri eksikliği, mevcut verilerdeki önyargılar ve kaynak yetersizliği gibi engeller bu potansiyelin gerçekleştirilmesini sınırlamaktadır (Chauhan & Kshetri, 2022, s. 1). Bu nedenle, sosyal hizmet etiği, yapay zekâ etiğinin gelişiminde rehberlik eden bir kaynak

olarak değerlendirilebilir. Bu bölümde, yapay zekâ teknolojileri ile ilgili etik sorunlar, sosyal hizmet etik anlayışı ile ele alınacaktır.

2.3.1. Sorumluluk sorunu

Sorumluluk kavramı “yüklendiği işten ötürü gereğinde hesaba çekilme durumu” olarak ifade edilmektedir (Büyük Türkçe Sözlük, 1996, s. 995). Bir yapay zekânın eylemlerinden tam olarak kimin sorumlu tutulacağını belirlemek önemlidir, ancak aynı zamanda oldukça zordur. Yapay zekâ sistemleri karar vermeye ve uygulamaya geçmeye başladığında, kararların sorumluluğunun kimde olacağı belirlenmelidir. Geleneksel bir iş akışında, insanlar sorumluluğu alırken, yapay zekâ sistemleri için sorumluluk sahibi belirsiz olabilir. Bu nedenle, sorumluluk sahibi kim olmalıdır ve hangi durumlarda sorumluluk sahibi olmalıdır gibi sorular tartışmaya açıktır. Yapay zekâyı programlayan programcının sorumlu tutulduğu tüm durumlarda, hatanın program tasarımcısında mı, bilgiyi sağlayan uzmanda mı yoksa yetersiz bir uzman veya programcı atayan yöneticide mi olduğu daha çok tartışılacak gibi görünmektedir (Kingston, 2016, s. 278).

Türkiye’de de yapay zekânın sorumluluğu alanında en çok hukukçular tartışmaktadır. Türk Borçlar Kanunun mevcut hükümlerinin atıf yoluyla genişletilmesi yöntemiyle eşya statüsünde kalmakla birlikte yapay zekâli sistemlerden kaynaklanan zararların tazmininde hakkaniyetli ve adil bir sonuca ulaşılabilmesi mümkündür (Taş, 2022, ss. 49 - 50). Ancak yapay zekâ tabanlı uygulamaların ticaretini yapan pek çok firma kullanım şartında sorumluluk reddi yayınlarak sadece bu reddi kabul etmeleri halinde ürünlerini kullanırmaktadırlar (İpçi, 2021, ss. 46; 87). Yapay zekâ sistemlerinin toplumumuza giderek daha fazla entegre olmasıyla birlikte, etik ve insan merkezli yapay zekâyı destek sağlamak amacıyla, bu sistemlerin sorumluluğunu ele alan formel sorumluluk modellerinin yapay zekâ sistemlerinin mantık motorlarına entegre edilebileceği belirtilmiştir (Dastani ve Yazdanpanah, 2023, s. 851). Böylece yapay zekâ sistemleri, insan ve yapay sistemlerden oluşan karma bir toplumda, sorumluluklarının sonuçları doğrultusunda nasıl davranması gerektiğini değerlendirebilir. Bu yaklaşımla sosyal değerler, etik kaygılar ve teknik güvenilirlik şartları gibi sosyoteknik gerekliliklerin göz önüne alınarak yapay zekâ sistemlerinin belirli sonuçlardan sorumlu tutulup tutulamayacağı ve bu değer ve kaygılara uygunluğunun değerlendirilebileceği ifade edilmektedir (Dastani ve Yazdanpanah, 2023, s. 851).

Yapay zekâ tabanlı tüm sistemlerde sorumluluk önemli olmakla birlikte özellikle kırılgan gruplarla çalışan sosyal hizmet alanında kullanılması durumunda sorumluluk sorununun önemi

daha çok ön plana çıkmaktadır. Sosyal hizmetin “onarıcı adalet” yaklaşımı, yapay zekâ sistemlerinin hatalı kararlarının düzeltilmesinde yön gösterici olabilir. Onarıcı adalet, zararın telafisini ve ilişki kurmayı önlediğinden, algoritmik kararların mağduriyet yaratması hâlinde sistemin sorumluluk almasını ve düzeltici mekanizmalar geliştirmesini teşvik eder (Škorić & Galetin, 2024, s. 565).

2.3.2. Güven sorunu

Yapay zekâ, hayatımızı birçok yönden iyileştirme potansiyeline sahip olsa da aynı zamanda bir takım güven endişelerini de beraberinde getirmektedir. Araştırmalar, güvenin, ürün tavsiye araçları ve yapay zekâ özellikli bankacılıktan, otonom araçlara kadar bir dizi yapay zekâ sistemini benimseme isteğinin önemli bir belirleyicisi olduğunu gösteriyor. Yapay zekâ destekli ürün tavsiye araçlarının kullanımını inceleyen bir çalışmada, algılanan kişiselleştirmenin bilişsel ve duygusal güveni artırarak müşterilerin bu araçları benimseme isteğini önemli ölçüde yükselttiği bulunmuştur. Ayrıca, duygusal güvenin müşterilerin benimseme niyetini belirlemede bilişsel güvenin etkisinden daha önemli olduğu sonucuna varılmıştır (Komiak ve Benbasat, 2006, s. 957). Hindistan’da banka müşterileri ile yapılan çalışma sonuçları, hem algılanan riskin hem de algılanan güvenin davranışsal niyet ile yapay zekâ temelli mobil bankacılığın gerçek kullanımı arasındaki ilişkiyi etkilediğini göstermektedir (Kumar ve diğ., 2023, ss. 15 - 16). Benzer şekilde, otonom araçların kabulünü etkileyen faktörlerin incelendiği bir araştırma sonuçları, başlangıçtaki güvenin, algılanan kullanışlılıkla birlikte kullanıcıların otonom araçları kullanma niyetini belirleyen, otonom araçlara karşı olumlu bir tutumu teşvik etmede en kritik faktör olduğunu ortaya koymuştur (Zhang ve diğ., 2019, s. 217). Yapay zekâyâ ilk güvenin oluşmasında temsil, görüntü/algı, diğer kullanıcı incelemeleri, şeffaflık, anlatabilirlik ve denenebilirlik faktörleri; sürekli güvenin geliştirilmesinde ise kullanılabilirlik, güvenilirlik, iş birliği ve iletişim, sosyalleşme ve bağlanma, güvenlik ve gizliliğin korunması, yorumlanabilirlik ve hedef uyumu gibi faktörler çok önemli olduğu belirtilmektedir (Siau ve Wang, 2018, ss. 51 - 52). Bu bağlamda, yapay zekânın daha yaygın olarak kabul görmesi için bireylerin güvenlik kaygılarını giderecek stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir. Öte yandan, siber saldırılara karşı savunmada en iyi çözümlerden biri, siber savunma sistemlerinin yapay zekâ ile otomasyonudur ve şirketler bu stratejiyi giderek daha fazla benimsemektedir (Brundage ve diğ., 2018, s. 65).

Sosyal bakım alanında kullanılan teknolojilere, özellikle algoritmik karar sistemlerine yönelik uygulayıcıların genel olarak memnuniyetsizlik duyduğu ve bu sistemlerin veri toplama gereklilikleri nedeniyle ek bir yük oluşturduğu belirtilmektedir (Wassal ve diğ., 2024, s. 15).

Bu memnuniyetsizliğin, uygulayıcıların tasarım sürecine yeterince dâhil edilmemesinden kaynaklandığı ve geliştirilen uygulamaların bakım sağlayıcılar ya da hizmet alan bireyler için gerçek bir sorun çözmediği ifade edilmiştir. Geçmişteki bu olumsuz deneyimlerin uygulayıcılar arasında genel bir şüphecilik yarattığı görülse de yapay zekâ araçlarının idari yükleri azaltarak uygulayıcıların ihtiyaç duyan bireylere daha fazla zaman ayırmasına imkân tanıyacağına dair kayda değer bir ilginin olduğu vurgulanmıştır (Wassal ve diğ., 2024, s. 15). Bu durum, sosyal bakımda yapay zekâ teknolojilerine olan güvenin artırılabilmesi için uygulayıcıların süreçlere etkin katılımının önemini ortaya koymaktadır.

Sosyal hizmet etiğinin temel ilkeleri, insan merkezli ve güvenilir yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesinde doğrudan uygulanabilir etik çerçeveler sunmaktadır. Sosyal hizmette insan onuruna saygı ilkesi, bireyin davranış, söz ve eylemlerle değer görmesi gerektiğini ifade ederken; bu ilkenin yapay zekâ sistemlerine uyarlanması, bireylerin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünün, kişisel ve kültürel kimliğinin ve temel ihtiyaçlarının korunmasını zorunlu kılmaktadır (Diez, 2023, s. 372). Yapay zekânın demokratik süreçleri desteklemesi, eşitlik ve ayrımcılıkla mücadele ilkelerini gözetmesi, toplumsal dışlanma riski altındaki birey ve grupların haklarını koruyacak şekilde kapsayıcı olması esastır (Diez, 2023, s. 373). Bu bağlamda, sosyal hizmetin etik altyapısı, Avrupa Komisyonu'nun uzmanlar grubunun önerdiği dört temel ilkeyle de örtüşmektedir: insan özerkliğine saygı, zarar vermemenin önceliği, adalet ve açıklanabilirlik (European Commission, 2019, s. 12). Dolayısıyla, sosyal hizmetin etik anlayışı, yapay zekâ etiğinin temelini güçlendirecek önemli katkılar sunmaktadır.

2.3.3. Önyargı sorunu

Yapay zekâyâ güveni etkileyen en önemli sorunlardan biri de önyargı sorunudur. Sistemine yüklenen veriye dayalı öğrenen yapay zekâ önyargılı bir veri yüklenmesi sonucu kararlarını doğal olarak öğrendiği bu önyargıya göre verecektir. Örneğin, hakimler tarafından şartlı tahliye için kullanılan bir sistemde, suç işleme olasılığının değerlendirilmesinin siyah sanıklara karşı önyargılı olduğu bulundu (Fuchs, 2018, s. 8). Alternatif Yaptırımlar için Düzeltici Suçlu Yönetim Profili Oluşturma sistemi (COMPAS) eğitilirken, çok sayıda suç raporu eğitim verisi olarak kullanılmıştır. COMPAS tarafından sergilenen ırksal önyargılar, suç raporlarındaki geçmiş önyargılardan, örneğin düşük gelirli mahallelerden gelen orantısız raporlardan öğrenilmiştir (Temming, 2017). Çoğu akıllı telefonda bulunan yapay zekâlı yüz tanıma yazılımının daha çok beyaz ırk ve erkek cinsiyet için iyi sonuç verdiği görülmektedir (Buolamwini & Gebru, 2018, s.3). Mart 2016'da Microsoft, TAY sohbet botunu Twitter'da yayınladı. TAY, genç kitesinden gelen tweetlerden öğrenerek genç bir kız gibi konuşması

amacıyla tasarlandı. 24 saatten kısa bir süre sonra Microsoft, kendisine ırkçı, cinsiyetçi ve son derece saldırgan olduğu öğretildiği için TAY'ın bağlantısını kesmek zorunda kaldı (Walsh, 2017).

Milyonlarca hastayı etkileyen, yaygın olarak kullanılan bir algoritmanın önemli bir ırksal önyargı sergilediği bir araştırmada, önyargı algoritmanın hastalıktan ziyade sağlık hizmeti maliyetlerini tahmin etmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü bakıma eşit olmayan erişim nedeniyle, siyahi hastalar beyaz hastalara kıyasla daha az sağlık harcamasına konu olmaktadır (Obermeyer ve diğ., 2019, s. 447). Bu nedenle, algoritmadaki etiketlerin tahmine dayalı yanlılığın temelini oluşturduğu göz önüne alındığında, etiketlerin dikkatli seçimi riskleri azaltarak algoritmik tahminlerin faydalarını artırabilir. Sosyal hizmet açısından azınlık, etnik ve ırksal gruplar, düşük gelirli bireyler, düşük akademik başarıya sahip öğrenciler gibi en kırılgan gruplar algoritmik önyargıya daha fazla maruz kalabilir (Castellanos, 2024, s. 38). Yapay zekâ sistemlerinin bilgi üretim süreçlerinde insan uzmanlığıyla birlikte çalışması gerektiği belirtilmekle birlikte, bu sistemler tasarımları gereği genellikle insan süreçlerini devre dışı bırakarak yerlerine farklı mekanizmalar koymayı amaçlamaktadır. Sosyal hizmet alanında, vaka çalışanları yapay zekânın bilgi üretimine destek olmasını beklerken, yapay zekânın tasarımındaki önyargılar bu beklentiyi karşılamak yerine insan bilgi üretim süreçlerini dışlamaktadır (Lehtiniemi, 2023 s. 1122). Bu durum, yapay zekâ tasarım süreçlerinde önyargıların ve insan faktörünün göz ardı edilmesinin, beklenen faydaları sınırlayabileceğini göstermektedir.

Yapay zekâ teknolojileri ilerledikçe, daha fazla izleme ve araştırmaya ihtiyaç duyulacak ve daha fazla önyargı sorunları ile insan hakları üzerinde etkileri olacaktır. Reamer (2023), dijital çağda sosyal hizmet uygulamalarında karşılaşılan etik sorunlar arasında algoritmik önyargı ve adaletsizliği temel etik kaygılar olarak tanımlamaktadır. Makine öğrenmesine dayalı yapay zekâ sistemlerinin büyük veri kümelerinden beslendiğini ve bu verilerin sosyal hizmet kullanıcılarının çeşitliliğini yeterince temsil etmeyebileceğini ifade ederek bu durumun karar verme süreçlerinde sistematik ayrımcılıklara yol açabileceğine dikkat çekmektedir. Sosyal hizmet alanında kullanılan algoritmaların müracaatçı değerlendirmeleri, müdahale planları geliştirilmesi, işe alım süreçleri, çevrimiçi hedefleme ve yüz tanıma gibi uygulamalarda insan kaynaklı önyargıları yeniden üretme ve hatta derinleştirme riski taşıdığını belirtmektedir. (Reamer, 2023, s. 62). Bu tür etik sorunların giderilmesi için hızlı veri analizinin kullanımını ve sosyal çalışmacılara yönelik etik yapay zekâ kullanımı konusunda personel eğitimlerinin hayata geçirilmesini önermektedir (Reamer, 2023, s. 65).

2.3.4. İşsizlik Sorunu

Yapay zekânın uzun vadeli etkileri ne olursa olsun kısa ve orta vadede bile birçok meslek ve beceri düzeyindeki işçileri etkileyerek işgücü piyasalarını önemli ölçüde bozma potansiyeline sahip olduğu açıktır. Önceki endüstriyel devrimlerin aksine, yapay zekâ entelektüel işler de dâhil olmak üzere meslekler içerisinde çok sayıda işi otomatikleştirebilir. Ancak, kapsamlı bir yeniden eğitim olmaksızın yerinden edilmiş işçileri hızla bünyesine katabilecek yeterli iş imkânı bulunmamaktadır. Örneğin, ABD ekonomisindeki işlerin %47'sinin yapay zekâ ile ilgili alanlardaki gelişmeler nedeniyle otomatikleşme riski altında olduğu konusunda uyarıda bulunmaktadır (Frey ve Osborne, 2017, s. 265). İnsan zekâsının son zamanlarda yapay zekâdan daha düşük olduğu alanlar arasında birçok radyoloji uygulaması, finansal piyasalarda ticaret, hukuk dışı çalışma, sigortacılık, şoförlük gibi alanlar göze çarpmaktadır (Frey ve Osborne, 2017, s. 278). Belli iş türlerinin ortadan kalkması ve birçoğunun dönüşmesi kaçınılmaz görünmektedir ancak bunların yerini ne ölçüde yeni işlerin alacağı tam olarak belli değildir. Yapay zekâ ve otomasyonun iş gücü üzerindeki etkilerini ele alan bir çalışma işsizlik sorununa dair önemli bulgular sunmaktadır (Kärtner, 2023). Çalışma, yapay zekânın insan karar verme davranışlarını tamamen ikame edemeyeceğini, bu nedenle yeni çalışanlar ve girişimcilerin insan niteliklerinin karar süreçlerindeki önemini anlamaları gerektiğini önermektedir (Kärtner, 2023, s. 37). İş gücü piyasasındaki meslek türlerinde ve talep edilen becerilerde niteliksel bir dönüşüm yaşanmaktadır. Bu dönüşüm, disiplinler arası yaklaşımlarla ele alınması gereken yeni sosyo - etik sorun alanlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Suchacka ve diğ., 2021, s. 442).

2018 yılı itibarıyla çalışanların yaklaşık %60'ı 1940'tan sonra ortaya çıkan yeni mesleklerde istihdam edilmektedir; bu da son 80 yıldaki istihdam artışının büyük ölçüde teknoloji odaklı yeni pozisyonların yaratılmasıyla açıklandığını göstermektedir (Autor ve diğ., 2022, s. 12). Goldman Sachs raporuna göre, üretken yapay zekâ teknolojilerinin küresel ölçekte yaklaşık 300 milyon tam zamanlı işi otomasyona dönüştürebileceği öngörülmektedir; bu tahmin, ABD ve Avrupa'daki mesleklerin yaklaşık üçte ikisinin yapay zekâ otomasyonuna bir dereceye kadar maruz kaldığı ve üretken yapay zekânın mevcut işlerin dörtte birine kadarını ikame edebileceği analizine dayanmaktadır (Hatzius ve diğ., 2023, s. 1).

Yapay zekâ teknolojilerinin hızla gelişmesi ve birçok sektörde insan gücünün yerini alması şeklindeki dönüşümden özellikle düşük vasıflı işgücünün etkilenmesi, ekonomik eşitsizlikleri ve sosyal dışlanmayı artırma potansiyeli taşımaktadır. Sosyal hizmet uzmanları bu süreçte, yalnızca bireysel düzeyde işsiz kalan danışanlara destek sağlamakla kalmayıp bu durumu

yapısal bir sorun olarak ele almalı ve sosyal adalet ilkesinden hareketle politika geliştirme süreçlerine aktif biçimde katılmalıdır.

Karataş'ın (2020, s. 176) belirttiği gibi, “Sosyal hizmet meslek etiği olarak mensuplarına yol gösteren etik standartların temeli, evrensel insan hakları ve sosyal adalet değerlerine dayanmaktadır. Eşitsiz bir dünyada yapısal pek çok sorundan kaynaklanan yoksullukla mücadele ederken sosyal çalışmacılar konuyu sadece bireysel bir sorun olarak değil, makro düzeyde sosyal refah perspektifiyle değerlendirmektedir.” Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanları, yapay zekâ teknolojilerinin sebep olduğu işsizlikle mücadelede yalnızca bireylerin geçim sıkıntısını değil, aynı zamanda bu durumun altında yatan politik, ekonomik ve teknolojik yapıları da analiz etmelidir. Bu etik yaklaşım çerçevesinde, sosyal hizmet uzmanları işsiz bireylerin güçlendirilmesini, yeniden beceri kazanım süreçlerine erişimini ve teknoloji politikalarının daha kapsayıcı hale gelmesini savunarak sosyal refahın adil biçimde dağıtılmasını desteklemelidir. Teknolojik ilerlemenin eşitsizliği derinleştirmemesi adına, sosyal hizmet mesleği hem mikro hem makro düzeyde müdahalelerde bulunarak dönüştürücü bir rol üstlenmelidir.

İşsizlik nedeniyle maddi kaybın ötesinde bir sorun da iş ortamının sağladığı sosyalleşmeden uzak kalınma sorunlarının ortaya çıkmasıdır. İşsizlik nedeniyle sosyal dışlanmaya maruz kalanların ötekileştirilmeleriyle mücadele ve onların güçlendirilmelerinde yol gösterme endüstriyel sosyal hizmetin önemli görevlerinden biridir (Yıldırım ve Kılıç, 2021, s. 211). Dolayısıyla yapay zekâ kaynaklı işsizlik sorunlarında da sosyal hizmet önemli çözüm paydaşlarından biri olacaktır.

2.3.5. İstenmeyen Sonuçlar Sorunu

Yapay zekâ teknolojisi verilere bağımlıdır; ne kadar çok veri olursa yapay zekâ o kadar hızlı öğrenebilir ve bu şekilde daha doğru sonuçlar üretebilir. Ancak yapay zekânın öğrenme sürecini beslemek için kullanılan veriler örneğin sağlık ile ilgili veriler olduğunda bu veriler hassas veriler olarak adlandırılmakta ve bu da ayrımcılık gibi istenmeyen sonuçlara yol açabilmektedir. Dolayısıyla verilerin bir yapay zekâ sistemi tarafından nasıl ve ne zaman toplandığı ve yapay zekâ sistemi tarafından toplanan kişisel verilerin nasıl saklanacağı kullanıcılara şeffaf bir şekilde açık olmalıdır (Luxton ve diğ., 2016, s. 266). Bir başka istenmeyen sonuçların ortaya çıkabileceği durum ise yapay zekâlı otonom araçlardır. Belirli durumlarda yayalara karşı araçta bulunanların güvenliğine öncelik verme kararlarıyla karşı karşıya kalabilir. Bununla ilgili yapılan bir araştırmada görüşülen kişilerin %34,2'si böyle bir

durumda kendilerini feda etmeyi kabul etmiştir ancak düşük araba kazası olasılığına ve artan hayat kurtarıma oranına rağmen sürücüsüz bir araç satın almayacaklarını belirtmişlerdir (Schoettle ve Sivak, 2014, s. 16).

Yapay zekâ destekli araçlar, yanlış bilgileri yaymak ve kamuoyunu manipüle etmek için kullanılabilecek oldukça ikna edici derin sahte videolar, resimler veya metinler oluşturabilir. Bu şekilde güveni aşındırarak ve kafa karışıklığı yaratarak bireyler, kuruluşlar ve daha geniş topluluklar için riskler oluşturabilirler. Yapay zekâ sistemlerine aşırı güven, insan becerilerinin ve uzmanlığının kaybına yol açabilir. Altta yatan süreçleri anlamadan kritik görevleri yerine getirmek için makinelere güvenmek, insanları bu alanlarda daha az yetenekli hale getirebilir ve yapay zekâ sistemleri başarısız olduğunda veya hata yaptığında sorunları çözme yeteneğimizi sınırlayabilir. Bu istenmeyen sonuçlardan oluşan riskleri azaltmak için uygun önlemler, düzenlemeler ve sorumluluk mekanizmalarıyla birlikte yapay zekâyı etik ve sorumlu bir şekilde geliştirmenin ve uygulamanın önemi açıkça görülmektedir. Teknoloji kullanımı ve yeni teknolojilerin sosyal hizmetlerdeki müracaatçı kayıtlarını analiz etme sürecine ilişkin ortaya çıkabilecek istenmeyen sonuçları ele alan araştırmacıların ürettiği MAEWIN projesi, bu tür zorluklarla başa çıkmayı hedeflemektedir (Schneider ve Seelmeyer, 2019). Özellikle, teknoloji geliştirilmesinin erken aşamalarında, istenmeyen sonuçların önlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Proje, karar destek sistemlerinin (DSS) kullanımının sosyal hizmetlerdeki etik, hukuki ve sosyal sonuçlarını da göz önünde bulundurmayı amaçlamakta, bu bağlamda sosyal hizmet, bilgisayar bilimi ve teknoloji felsefesi gibi disiplinler arası iş birliklerin önemini vurgulamaktadır (Schneider ve Seelmeyer, 2019, s. 115).

Tüm bu sorunlar göz önünde bulundurulduğunda yapay zekânın güven ortamını mümkün kılan ve insan haklarına uyumu garanti eden uygun bir etik ve yasal çerçevenin oluşturulması gerekmektedir. Hem sosyal hizmet mesleğinin profesyonel duruşuna ve ilkelerine hem de müracaatçı sisteminin sahip olduğu haklara duyarlı olan yapay zekâ uygulamaları geliştirilmelidir (Başcılar ve diğ., 2022, s. 559).

2.4. Dünyada Sosyal Hizmet Akademik Eğitiminde Yapay Zekâ

Yapay Zekâ, pek çok akademik alanda öğrencilere bilgi edinmeleri ve gerçek hayat meseleleriyle ilgilenmeleri için yeni yollar sunmaktadır. Yapay zekâ, yükseköğretim alanında akademisyenlerin ve yöneticilerin çalışma biçimlerini köklü bir şekilde dönüştürmenin yanı sıra, öğrencilerin dijital çalışma yaşamına hazırlanmasında hangi bilgi ve becerilerin öğretilmesi gerektiğinin yeniden değerlendirilmesini de gerektirecek çeşitli etkiler yaratacaktır

(Pence, 2019, s. 6). Yapay zekâ, sosyal hizmet eğitimi alanında kişiselleştirilmiş geri bildirim ve uyarlanabilir öğrenme kaynakları sunarak öğrenme deneyimini önemli ölçüde artırabilir ve yapay zekâ destekli simülasyonlar ve senaryolar öğrencilerin eleştirel düşünme ve problem çözme yeteneklerini geliştirmeleri için güvenli ve kontrollü bir ortam oluşturabilir (İbrahim ve diğ., 2023, s.5). Öğrencilerin yapay zekâ ve faydaları hakkında sağlam bir anlayışa sahip olmalarının yanı sıra kullanımına eleştirel bir yaklaşım getirmelerini sağlamak sosyal hizmet eğitimi için çok önemlidir (Hodgson ve diğ., 2023, s. 425).

Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere, Uzak Doğu ve Avrupa ülkelerinde sosyal hizmet eğitimi, yapay zekâ temelli dönüşümleri yakından takip ederek lisans ve lisansüstü programlarına bu konuyu giderek daha fazla entegre etmektedir.

Amerika Birleşik Devletlerinde Güney Kaliforniya Üniversitesi, Suzanne Dworak - Peck Sosyal Hizmet Okulu (2016) Sosyal Çözümler için Yapay Zekâ Merkezi açmıştır. Yapay zekâyı iyilik için bir güç olarak incelemeye adanmış bu tür üniversite tabanlı ilk kuruluşlardan biri olan bu merkezde araştırmacılar, iklim değişikliğinden güvenliğe, sağlığa ve evsizliğe kadar uzanan sayısız sorunu çözmek için yapay zekâdan yararlanmaktadır. Columbia Üniversitesi'ndeki Sosyal Hizmet Yüksek Lisans programı (2019), yapay zekâ ve sosyal hizmetteki uygulamalarını içeren teknoloji alanında bir uzmanlık sunmaktadır. Washington Üniversitesi Brown School (2021) açık dersler ve yeni açılan seçmeli dersler aracılığıyla yapay zekâ konusunu sosyal hizmet ve halk sağlığı bölümleri ile birleştiriyor. New York Üniversitesi Sosyal Hizmet Okulu (2021) kurduğu yapay zekâ merkezi ile yapay zekâ güdümlü sistemlerin etkileri ve eşitsizlikleri ele almak için ileri politika çözümleri hakkında öncülük etmeyi amaçlamaktadır. Bu merkez enstitünün ulusal görünürlüğünü ve gençlik intiharı ve akıl sağlığı, yoksulluk ve ırksal eşitsizlikler gibi konulardaki etkisini artırırken ayrıca karmaşık sosyal sorunların üstesinden gelmek için yapay zekâ kullanımında New York Üniversitesinin liderliğini ilerletmeyi hedeflemektedir. Fordham Üniversitesi Lisansüstü Sosyal Hizmet Okulu (2021) da yapay zekâ konusunu müfredatlarına almıştır ve öğretim görevlilerinden Goldkind, bir meslek olarak sosyal hizmetin, bu teknolojinin etik ve adil uygulamalar göz önünde bulundurularak uygulanmasını sağlamak için yapay zekâ tasarımı ve geliştirmesinde bir yer talep etmesi gerektiğini belirtmiştir. Michigan Üniversitesi, Sosyal Hizmet Okulu (2022), öğretim görevlilerinden Prof Brian Perron'a verdiği “Veri, Teknoloji ve Yapay Zekânın Demokratikleşmesi: Sosyal Hizmet Eğitimi ve Uygulamasında Yenilikçi Olma Fırsatları” dersi için yenilikçilik ödülünü layık görmüştür. Florida Atlantik Üniversitesi, Sosyal Hizmet ve Suçlu Adaleti bölümü (2023) lisans dersleri içerisinde “Sosyal Fayda için Yapay Zekâ”

dersinde yapay zekâ, veri bilimi ve büyük verinin sosyal etkilerini öğretip bu sistemlerin hizmet etmeleri amaçlanan topluluklara ve bağlamlara karşı sorumlu olmasını sağlamaya yönelik stratejileri, adaleti ve eşitliği teşvik eden şekillerde uygulanması üzerinde dururlar. Kentucky Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, çocuk refahı araştırma simülasyonlarında sanal gerçeklik (VR) teknolojisinin kullanımına başlamıştır. Bu uygulama, öğrencilerin bir çocuğun güvenliğini değerlendirmek ve ihmal ya da istismar gibi olumsuz durumların sonuçlarını gözlemlemek amacıyla, VR gözlükleri aracılığıyla sanal bir ev ortamına erişmelerine imkân tanımaktadır (Thomas - Oxtoby, 2023). Kentucky Üniversitesinden başka VR teknolojisini sosyal hizmet ileri düzey müfredatlarına dâhil etme eğiliminde olan diğer üniversiteler arasında şunlar bulunmaktadır: Buffalo Üniversitesi, New York Eyalet Üniversitesi, Utah Üniversitesi, Central Florida Üniversitesi ve Michigan Eyalet Üniversitesi (Thomas - Oxtoby, 2023). Pensilvanya Üniversitesi Sosyal Politika ve Uygulama Okulunda Sosyal Hizmet Yüksek Lisans programı (2023), yapay zekâ ve bunun sosyal hizmet pratiği üzerindeki etkilerini içeren Sosyal Politika için Veri Analitiği alanında bir uzmanlaşma sunmaktadır. Teksas Üniversitesi Sosyal Hizmet Okulu (2023) da derslerde yapay zekâ kullanımına geçtiklerini duyurmuştur.

Yapay zekânın Uzak Doğu üniversitelerindeki sosyal hizmet eğitimine entegrasyonu, alanı geliştirmek ve geleceğin sosyal hizmet uzmanlarını karmaşık toplumsal zorlukları ele almak için gerekli becerilerle donatmak için oldukça geniş bir potansiyele sahiptir. Çin'de hükümet, yapay zekâ ve eğitimin entegrasyonuna ve geliştirilmesine büyük önem verilmektedir. Başta üniversiteler ve işletmeler olmak üzere çeşitli paydaşlar yapay zekâ ve eğitimi entegre etmenin önemini kabul etmektedir (Jing, 2018). Güney Çin Teknoloji Üniversitesi, Sosyal Hizmet Araştırma Merkezinde, sosyal hizmet akademisyenlerinin açık uçlu sorularını yazıp öğrencilerin cevaplamasıyla yanıtlarının doğru ve yanlışlığını görebilecekleri bir sınava hazırlanma modülü oluşturmuşlardır (Liu ve diğ., 2021, s. 39). Japonya'nın geleceğin toplumlarını tasarlamak için Toplum 5.0 adını verdiği bir yaklaşımı var ve yapay zekâyı bu planın neredeyse her köşesine entegre etmektedir (Dirksen ve Takahashi, 2020, s. 29). Tokyo Üniversitesi (2023), Yapay Zekâ ve Sosyal Adalet dersi ile yapay zekânın üretkenliği ve etkinliği üzerinde durulurken aynı zamanda yapay zekâ kullanımının toplumdaki dezavantajlı insanlara karşı önyargıları devam ettirebileceği veya şiddetlendirebileceği sorunlara da değinilmektedir. Singapur Ulusal Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğretim görevlilerinden Chung (2023) yapay zekânın ve tahmine dayalı analitiğin potansiyelini keşfederken, bu araçların sorumlu bir şekilde kullanılmasını sağlamak ve eşitsizlikleri devam ettirebilecek istenmeyen önyargılara karşı koruma sağlamak için üniversitede sosyal hizmet müfredatında

bu konulara önem verdiklerini belirtmektedir. Dikkatli araştırma ve ihtiyatlı uygulama yoluyla, Singapur'daki sosyal hizmet mesleğinin temel değerlerine sadık kalırken sosyal hizmet uygulamalarını geliştirmek için teknolojinin gücünden yararlanmakta olduklarını ifade etmektedir.

Avrupa Birliği'nin yapay zekâya yaklaşımı, güvenlik ve temel hakları sağlarken araştırma ve endüstriyel kapasiteyi artırmayı amaçlayan mükemmellik ve güvene odaklanır. Bu amaçla Avrupa Komisyonu (2021) yapay zekânın risklerini ele alan ve Avrupa'yı küresel olarak lider bir rol oynayacak şekilde konumlandıran, yapay zekâ konusunda şimdiye kadarki ilk yasal çerçeveyi önermiştir. Avrupa'da, sosyal hizmet öğrencileri, karmaşıklığı değişen çok çeşitli araştırma faaliyetlerine katılmaktadır. Bazı üniversiteler öğrencilerin tüm yüksek öğrenim süresi boyunca araştırma yapmalarını gerektiren bütün bir araştırma faaliyetleri sistemini sürdürmektedir (Povidaichyk ve diğ., 2022, s. 432). Finlandiya Helsinki Üniversitesi, çocuk esirgeme hizmetlerinde çalışan Finlandiyalı sosyal hizmet vaka çalışanları ile yaptığı görüşmelere dayanan çalışmada, danışanların karşı karşıya olduğu ciddi riskleri tahmin eden bir yapay zekâ aracı üzerinden, sosyal hizmette yapay zekâ değerlerini veya yapay zekânın değer ve performansına ilişkin beklentilerin aralığını tartışmaktadır (Lehtiniemi, 2023, ss. 1116 - 1119). Mid İsveç Üniversitesinde, yapay zekâ sistemleri psikolojik tedavileri tahmin etmede ve sosyal refah konusunda kararlar almada kullanıldığından, psikologlar ve sosyal hizmet uzmanları için yüksek öğretimde yapay zekâ dersleri sunmaya duyulan ihtiyaç vurgulanmaktadır ve bir yapay zekâ ders tasarımı ile değerlendirilmesi için bir proje konsepti sunulmaktadır (Åhs ve diğ., 2022, ss. 1 - 5).

Türkiye'de de İstinye Üniversitesi (2020) Sosyal Hizmet Bölümü, 2018 - 2019 yılından beri müfredatında mesleki bağlamda yapay zekâ ve sosyal alanda yapay zekâ konusunu "Sosyal Bilgi Teknolojileri" dersi altında müfredatına aldığını belirtmektedir. Sosyal çalışma mesleğinin de yapay zekâ ve dijital çağ konularında kendisini donatıp bu alana hızla dâhil olması gerektiği belirtilmektedir (Tomanbay, 2023). Malatya Turgut Özal Üniversitesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi ve Başkent Üniversitesi Sosyal Hizmet bölümlerinden öğretim görevlileri yapay zekâ konusu üzerine yapılan ilk çalışmalardan birinde "yapay zekâ uygulamaları gibi insani hizmetleri yakından ilgilendiren dönüşümlerin, sosyal hizmet mesleğinin çalışma alanlarıyla da yakından alakalı olduğu için hem sosyal hizmet mesleğinin profesyonel duruşuna ve ilkelerine hem de müracaatçı sisteminin sahip olduğu haklara duyarlı yapay zekâ uygulamalarının geliştirilmesini" önermektedirler (Başcılar, Karataş ve Pak Güre, 2022, s. 559). Bu tez yazımı süresi içerisinde Türkiye'de sosyal hizmet alanında yayınlanan iki

yüksek lisans tez çalışması (Saki, 2024; Tulğan, 2024) yapay zekâ konusuna akademik ilginin her geçen gün artarak devam ettiğini göstermektedir.

Üniversiteler, yapay zekâyı sosyal hizmet müfredatına dâhil ederek uygulamalarında yapay zekâ araçlarının ve teknolojilerinin potansiyelinden yararlanmak için geleceğin sosyal hizmet uzmanlarını hazırlayabilir. Ayrıca, yapay zekâyı sosyal hizmet müfredatına dâhil etmek, öğrencilerin yapay zekâ teknolojisini kullanırken eleştirel düşünme becerileri ve etik düşünceler geliştirmelerine de yardımcı olabilir.

2.5. Ekolojik Sistem Kuramının Kavramlarıyla Yapay Zekâ

Sosyal hizmet bilimi, bireyleri çevreleriyle etkileşim içindeki bir sistem olarak ele alan ekolojik sistem kuramını bireyleri ve toplumları anlamak ve müdahale etmek için kullanır. 1960'lı yıllara kadar sosyal hizmet uygulamalarında, insan davranışlarını açıklamak için ağırlıklı olarak Freud'un Psikodinamik Kuramı'na dayanan medikal model benimsenmiştir. Bu model, bireylerin yaşadığı davranışsal ve duygusal sorunları ruhsal hastalık olarak değerlendirmiş ve daha çok bireyin içsel dünyasına odaklanmıştır. Ancak 1960 sonrasında sosyal hizmet mesleğinde yaşanan değişimlerle birlikte, bireyin çevresiyle olan ilişkilerini merkeze alan bir bakış açısı öne çıkmıştır. Medikal modelin, bireylerin yaşadığı sorunları çözmede yetersiz kaldığı düşünülmüş ve bu nedenle pek çok sosyal hizmet okulunda medikal modelin yerini sistem kuramı ile ekolojik sistem kuramı almaya başlamıştır (Acar ve Acar, 2002, ss. 29 - 30; Zastrow, 2015, s. 15).

Ekosistem, canlı bir varlığın diğer canlı ve cansız varlıklarla kurduğu karşılıklı ilişkiler sonucunda ortaya çıkan dinamik etkileşimler bütünüdür (Akyıldız, 2021, s. 15). Uri Bronfenbrenner'in ekolojik sistem kuramı ortaya çıktığında, sorunların sadece bireylerde aranmasından ziyade çevre ve çevre - birey etkileşimine odaklanma önem kazanmıştır (Baykara ve Acar, 2002, s. 34). Sosyal hizmet, bireylerin karşılaştıkları sorunlara yönelik müdahalelerde çevresel faktörleri de göz önünde bulundurmaktadır (Duyan, 2012, s. 163). Bronfenbrenner'in etki alanlarını sistematik olarak ele alması, Bertalanffy'nin (1968) geliştirdiği Genel Sistem Teorisi'ne dayanmaktadır. Genel Sistem Teorisi, parça - bütün ilişkisini toplumu oluşturan insan, aile gibi unsurlara ve sistemler arası bağlara uyarlanabilir bir bakış açısı sunarak psikoloji ve sosyoloji gibi alanlara uygulanabilecek esnek bir çerçeve sağlamaktadır (Van Assche ve diğ., 2019, s. 315). Bu bağlamda, Genel Sistem Teorisi ve psikoloji alanındaki çalışmalar temel alınarak geliştirilen Ekolojik Sistemler Kuramının, insan davranışlarını anlama çabalarına bütüncül bir yaklaşım sunduğu görülmektedir (Demir Yıldız ve Dönmez, 2017, s. 228).

Ekolojik kuramın temelini, bireyi çevresi içinde değerlendiren bakış açısı oluşturmaktadır. Bu çevre, kişinin bulunduğu sosyal ortamdan, fiziksel yapılara; iletişim kurduğu insanlardan, insan gruplarına ve politikalara kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır (Langer ve Lietz, 2021, ss. 50 - 51). Bu yaklaşım, sosyal hizmet uygulama ortamlarında insanlara uygulamak için insanların fiziksel, sosyal ve kültürel çevreleriyle etkileşime girdiği bir bakış açısına sahip olmanın gerekliliğidir (Teater, 2014, s.1). Ekolojik bir bakış açısıyla çalışan sosyal hizmet uzmanları, sürekli pozitif büyüme ve gelişmeyi teşvik etmek için uygulamalarını kişiler, aileler, gruplar ve/veya topluluklar ve ilgili çevreleri arasındaki etkileşimleri ve işlemleri iyileştirmeye yönlendirmeye odaklanırlar (Teater, 2010, s.4).

Bronfenbrenner (1977)'e göre ekolojik çevre, her biri bir sonrakinin içinde iç içe geçmiş mikro sistem, mezo sistem, ekzo sistem ve makro sistem olmak üzere çok sayıda sistem ve yapı içerir ve krono sistem, zamanın tüm sistemler ve tüm gelişim süreçleri üzerindeki etkisini vurgular. Ekolojik sistem kuramı, sosyal hizmette bireyleri çevreleriyle etkileşim içinde olduğu bir sistem olarak ele alır. Bu kurama göre, bireyler sosyal, kültürel, ekonomik ve politik sistemlerle etkileşim halindedir ve her bir sistemin birbirini etkileyen alt bileşenleri vardır. Ekolojik sistemler teorisi ortaya çıktığında, örneğin televizyon gibi mevcut teknolojinin gelişimsel etkisi kavramsal olarak bireyin mikro sistemine yerleştirilmişti (Johnson ve Puplampu, 2008, s. 4). Yapay zekâ teknolojileri ise sosyal hizmet uygulamalarında bu ekolojik sistemlerle etkileşime giren yeni bir bileşen olarak ortaya çıkmaktadır ve dolayısıyla tüm sistemlerle etkileşimi ele alınacaktır.

Mikro sistem, kişi ile o kişiyi içinde barındıran yakın çevre arasındaki karmaşık ilişkiler bütünüdür (Bronfenbrenner, 1977, s. 514). İnsanın fiziksel ve bilişsel olarak birebir deneyimlediği bu etkileşimler, mikrosistemin en hızlı etkiye sahip alan olmasını sağlamaktadır (Bronfenbrenner, 1989, s. 188). Bu seviyede, ilişkilerin iki yönde etkisi vardır : hem bireyden uzağa hem de bireye doğru. Örneğin, bir çocuğun ebeveynleri onun inançlarını ve davranışlarını etkileyebilir; ancak çocuk da ebeveynin davranışlarını ve inançlarını etkiler (Paquette & Ryan, 2001, s.2). Yapay zekâ teknolojileri, bireylerin günlük hayatlarında mikro sistemlerine entegre olmuştur. Örneğin, sosyal hizmetlerde kullanılan yapay zekâ destekli danışmanlık araçları veya otomatik değerlendirme sistemleri, bireylerin hayatında önemli bir rol oynayabilir. Bu teknolojiler, bireylerin ihtiyaçlarını belirleme, bilgilendirme ve destek sağlama süreçlerine katkıda bulunabilir.

Mezo sistem, farklı mikro sistemlerin bir araya gelerek oluşturduğu sistemler düzeyini temsil eder. Mezo sistemin gelişimsel özellikleri, mikro sistemininkine benzese de temel farkı,

faaliyetlerin ve kişilerarası rollerin ve ilişkilerin tek bir mikrosistem içinde meydana gelmesinden ziyade, ortamlar arasında meydana gelmesidir (Bronfenbrenner, 1979, s. 515). Birey her yeni mikrosisteme dâhil olduğunda, yeni bir mezo sistem alanı ortaya çıkar (Bronfenbrenner & Morris, 2007, s. 817). Bu durum, mezo sistemin mikrosistemleri kapsayan değil, bu sistemler arasındaki ilişkileri oluşturan esnek bir yapıya sahip olduğunu gösterir (Bronfenbrenner, 1979, s. 515). Sosyal hizmet kuruluşları, yapay zekâ teknolojilerini uygulamalarında kullanarak hizmet sunumunu iyileştirebilirler. Örneğin, yapay zekâ destekli veri analitiği araçları, kuruluşların toplumsal sorunları daha iyi anlamalarına ve etkili müdahaleler geliştirmelerine yardımcı olabilir. Bunun yanı sıra, yapay zekâ tabanlı otomatik süreçler, kuruluşların verimliliğini artırabilir ve kaynakları daha etkili bir şekilde kullanmalarını sağlayabilir.

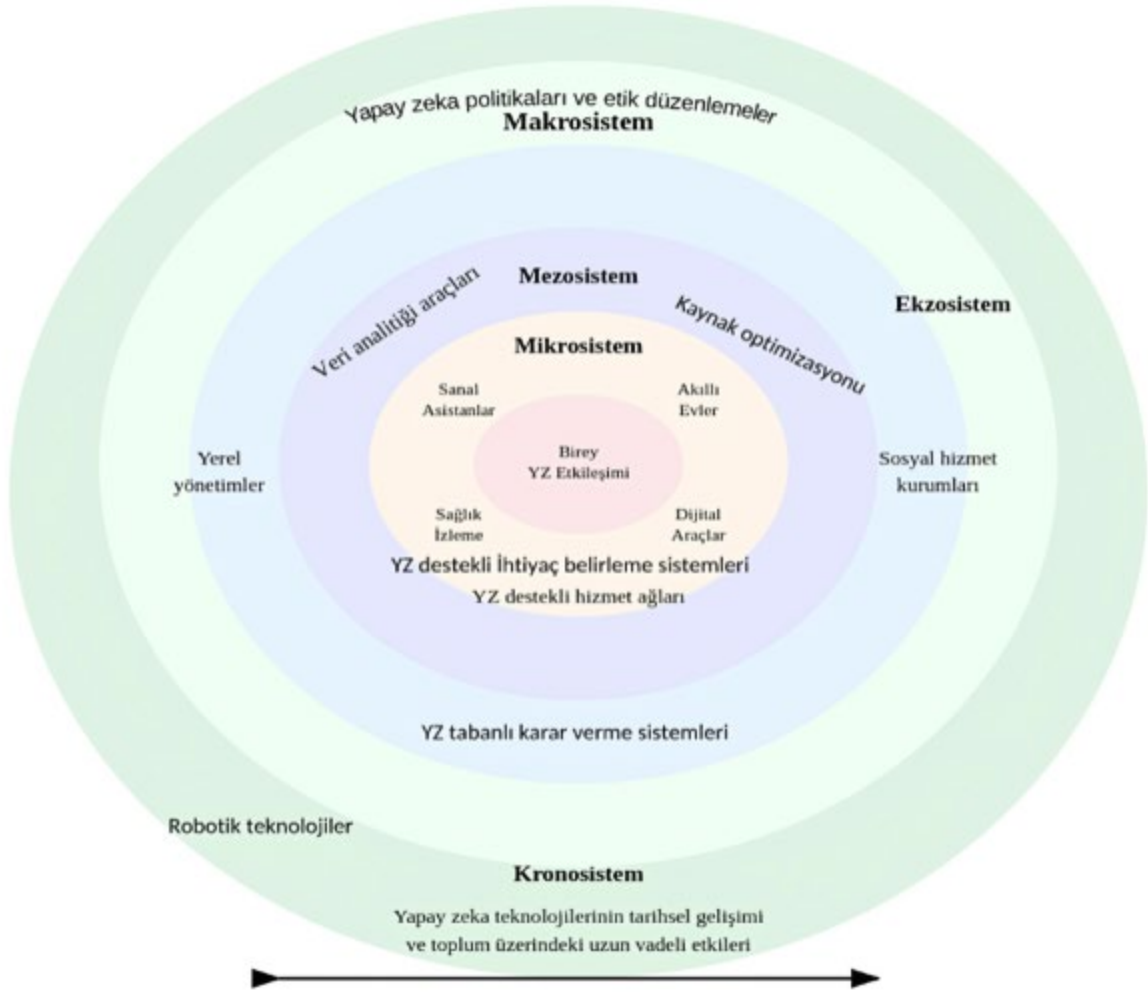
Ekzo sistemi, gelişmekte olan ilgili kişinin bulunmadığı ve bu nedenle aktif olarak katılmadığı, ancak yine de onun etkisini deneyimlediği ekolojik bir ortamda bulunan ekolojik modelin üçüncü halkası olarak tanımlanır (Bronfenbrenner, 1977, s. 526). Ekzo sistem olayları, iki aşamalı bir nedensel süreç izler. Örneğin, ebeveynlerin çalışma ortamları ve saatleri, çocuğun mikrosistemini dolaylı olarak etkileyebilir (Bronfenbrenner, 1994, s. 40). Sosyal hizmette bu katman bireylerin etkileşim halinde olduğu daha geniş toplumsal ve politik yapıları ifade eder. Yapay zekâ teknolojilerinin sosyal hizmetteki rolünü anlamak için toplumsal ve politik etkenlerin göz önünde bulundurulması önemlidir. Örneğin, yapay zekâ tabanlı karar verme sistemleri, sosyal hizmetlerde adalet ve eşitlik konularını etkileyebilir. Bu sistemlerin tasarımı ve uygulanması, toplumsal değerlerin ve politik kararların yansıtılmasını gerektirir.

Makro sistem çalışmaları, farklı temel sosyal organizasyon modellerine sahip sistemleri karşılaştıran veya belirli bir toplumun özelliklerini temelden değiştiren değişikliklerle ilgilenen çalışmalardır (Bronfenbrenner, 1977, s. 515). Toplumun kültürel, dini ve sosyoekonomik örgütlenmesinde yansıtılan, kapsayıcı inançlar, değerler ve normlar kümesi olarak tanımlanan makro sistem, ekolojik sistemlerin her seviyesine homojen bir şekilde etki ederek bireyin gelişimini şekillendiren en dış sistem olarak kabul edilir (Ettekal ve Mahoney, 2017, s. 5). Örneğin, ülkelerin göçmen politikaları, göçmen olarak doğan çocukların kültürlenme süreçleri üzerinde makro sistem etkisine sahip olabilir (Eslek ve Irmak, 2018, s. 355). Sosyal hizmette makro sistem, etkilenilen daha geniş politika ve yönetim yapılarını temsil eder. Yapay zekâ teknolojilerinin sosyal hizmet politikaları üzerinde etkisi olabilir. Örneğin, yapay zekâ tabanlı veri analitiği araçları, sosyal hizmet politikalarının planlanması ve uygulanmasında kullanılabilir. Bunun yanı sıra, yapay zekâ etik ve mahremiyet konuları gibi politika

tartışmalarını da beraberinde getirir ve sosyal hizmet bu konularda önemli bir bakış açısı sunabilir.

Krono sistem, bireyin zaman içinde nasıl değiştiğini ve geliştiğini ifade eder. Bu modeli kullanan araştırmacılar, olay veya deneyimlerin neden olduğu bireyin hayatı boyunca meydana gelen değişiklikleri dikkate alır ki krono sistem yalnızca kişinin özelliklerinde değil aynı zamanda kişinin içinde yaşadığı çevrede de zaman içinde meydana gelen değişim veya tutarlılığı kapsar. (Bronfenbrenner, 1994, s. 40). Zaman içinde sosyal etkileşim örüntülerinde meydana gelen değişimleri yansıtarak gelişmekte olan bir çocuğun varsayımsal örneğine uygulanabilir ve hayat geçişleri, çocuğun sosyal etkileşimlerini şekillendirip yeniden yapılandırabilir (Neal ve Neal, 2013, s. 732). Yapay zekâ teknolojilerine krono sistem açısından baktığımızda, sosyal hizmet pratiğini zamanla dönüştürebilir. Örneğin, yapay zekâ destekli otomatik süreçler ve robotik teknolojiler, sosyal hizmetlerin hızlı ve etkili bir şekilde sunulmasını sağlayabilir.

Bu bütüncül bakış açısıyla, yapay zekânın sosyal hizmet uzmanları, sosyal hizmet lisansüstü öğrencileri ve akademisyenlerinin görüşlerine dayanarak sosyal hizmet bilim ve mesleğindeki yerini anlamak için bu tez çalışmasında ekolojik sistem kuramı temel çerçeve olarak alınmıştır. Bu teorik çerçeve, yapay zekânın sosyal hizmet uygulamalarında nasıl kullanıldığını ve sosyal hizmetin bu teknolojilerle nasıl etkileşimde olduğunu göstermektedir. Yapay zekânın sosyal hizmet bilim ve mesleğindeki yeri tartışıldıktan sonra sonuç bölümünde ekolojik sistem kuramı ekseninde öneriler verilmektedir.

Şekil 2.3. Sosyal Hizmette Yapay Zekânın Ekolojik Sistem Kuramına Göre Diyagramı (Yazar tarafından hazırlanmıştır)

3. SAHA ARAŞTIRMASI: SOSYAL HİZMET BİLİM VE MESLEĞİNDE YAPAY ZEKÂNIN YERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Bu bölümde, gerçekleştirilen saha araştırmasının yöntemine, elde edilen bulgulara ve bu bulguların tartışılmasına yer verilmiştir. Araştırmanın yöntemi, çalışmanın temel dayanakları ve kullanılan veri toplama teknikleri ayrıntılı bir şekilde açıklanarak araştırma sürecinin bilimsel altyapısı ortaya konulmuştur. Ardından, saha çalışması sonucunda elde edilen bulgular sistematik bir şekilde sunulmuştur. Son olarak, bulguların sosyal hizmet alanında mevcut bilgilerle ilişkilendirilmesi ve ortaya çıkan sonuçların literatür ile tartışılması yoluyla çalışmanın genel çerçevesi çizilmiştir.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu bölümde araştırmanın modeli ve desenine, araştırma sorularına ve hipotezlerine, araştırma sınırlılıklarına, araştırma verilerinin toplanmasına ve analizine yer verilmiştir.

3.1.1. Araştırmanın modeli ve deseni

Sosyal hizmetin bütüncül yaklaşımı, sosyal hizmet bilim ve mesleğinde yapay zekânın yerini sorgularken araştırma metodolojisini de etkilemiştir. Bütüncül bakış açısını sağlamak için bu araştırmada nicel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma araştırma modelinde açıklayıcı sıralı desen benimsenmiştir. Açıklayıcı sıralı karma yöntem tasarımı, önce nicel verileri toplayan ve ardından nicel sonuçlar için nitel bir açıklama yapan bir tasarım gerektiren araştırma sorularını yanıtlamak için en iyi yöntemdir (Creswell ve Plano Clark, 2018, s. 77). Nitekim yapay zekâ gibi sosyal hizmet alanında yeni tartışılmaya başlanan bir konuda ayrıntıları yakalamak için ne nicel ne de nitel veriler tek başına yeterli olmayacaktır. Nicel ve nitel yöntemler bir arada kullanıldığında birbirini tamamlayarak araştırma probleminin daha eksiksiz bir resmini sunacaktır. Bu yaklaşımın mantığı, nicel verilerin ve bunların sonraki analizlerinin araştırma problemine ilişkin genel bir anlayış sağlamasıdır. Niteliksel veriler ve bunların analizleri, bir şeyin örneklerini saymak veya bazı değişkenlere ilişkin ölçümleri bir araya getirmek için atılan bir ön adım olmaktan ziyade katılımcıların görüşlerini daha derinlemesine inceleyerek bu istatistiksel sonuçları geliştirip açıklamaktır (Tashakkori ve Teddie, 1998, s. 255). Şekil 3.1. bu araştırmada kullanılan açıklayıcı sıralı desen tasarımını göstermektedir.

Şekil 3.1. Araştırma Tasarımı, Cresswell ve Plano Clark’tan uyarlanmıştır (2007, s. 83).

3.1.2. Araştırmanın soruları ve hipotezleri

Tezin kapsamında merkezi yerde bulunan yapay zekâ nedeniyle mağdur olan kişilere savunucu rolüyle yardımcı, toplumun en savunmasız üyelerine hak arama mücadelelerinde destek olabilecek, bu sistemlerin algoritmalarının oluşturulması aşamasında etik ile ilgili en doğru önerileri verebilecek olan sosyal hizmetin sahip olacağı iki yaklaşım ortaya konacaktır. Birincisi, yapay zekânın sosyal hizmet bilim ve mesleğinde kullanılabileceği alanların tespiti; ikincisi ise sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ alanına ne gibi katkılar sağlayabileceğidir.

Bu doğrultuda şu araştırma sorularının cevabı aranmaktadır:

1. Yapay zekâ sosyal hizmet bilimini nasıl etkiler?
2. Yapay zekâ sosyal hizmet mesleğini nasıl etkiler?
3. Sosyal hizmet uygulamasının herhangi bir aşaması yapay zekâ tarafından gerçekleştirilebilir mi?
4. Yapay zekânın sosyal fayda açısından kullanımı mümkün mü?
5. Yapay zekânın toplumsal ve ekonomik etkileri var mı?
6. Yapay zekâ kaynaklı ortaya çıkabilecek sosyal sorunlarda sosyal hizmet uzmanları rol alabilir mi?
7. Yapay zekâ sorunlarına sosyal hizmet etik anlayışı katkı sağlayabilir mi?

Bu araştırma soruları doğrultusunda araştırmanın nicel kısmında şu hipotezler sınanmıştır:

H1. Katılımcı profiline göre yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılma durumu anlamlı farklılık göstermektedir.

- H2. Katılımcı profiline göre sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders olması gerektiği görüşü anlamlı farklılık göstermektedir.
- H3. Katılımcı profiline göre sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanma durumu anlamlı farklılık göstermektedir.
- H4. Sosyal hizmet alanında öğrenim yılı, yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılma durumunu anlamlı şekilde etkilemektedir.
- H5. Sosyal hizmet alanında öğrenim yılı, sosyal hizmet lisansüstü eğitiminde yapay zekâ konulu bir ders olması gerektiği görüşünü anlamlı şekilde etkilemektedir.
- H6. Sosyal hizmet alanında öğrenim yılı, sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanma durumunu anlamlı şekilde etkilemektedir.
- H7. Sosyal hizmet alanında mesleki süre, yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılma durumunu anlamlı şekilde etkilemektedir.
- H8. Sosyal hizmet alanında mesleki süre, sosyal hizmet lisansüstü eğitiminde yapay zekâ konulu bir ders olması gerektiği görüşünü anlamlı şekilde etkilemektedir.
- H9. Sosyal hizmet alanında mesleki süre, sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanma durumunu anlamlı şekilde etkilemektedir.
- H10. Cinsiyet, yapay zekâyâ yönelik tutum üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır.
- H11. Katılımcıların eğitim düzeyleri, yapay zekâyâ yönelik pozitif ve negatif tutum puanlarında anlamlı farklılık yaratmaktadır.
- H12. Katılımcı profilleri, yapay zekâyâ yönelik pozitif ve negatif tutum puanlarında anlamlı farklılık yaratmaktadır.
- H13. Sosyal hizmet alanında daha uzun süre öğrenim görmüş bireylerin yapay zekâyâ yönelik pozitif tutum puanları daha yüksektir.
- H14. Sosyal hizmet alanında daha uzun süre mesleki deneyime sahip bireylerin yapay zekâyâ yönelik pozitif tutum puanları daha yüksektir.
- H15. Yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılmış bireylerin yapay zekâyâ yönelik pozitif tutum puanları, katılmayanlara göre daha yüksektir.
- H16. Sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders verilmesi gerektiğini düşünen kişilerin pozitif tutum puanları, bu görüşe katılmayan kişilere göre anlamlı derecede yüksektir.

arasında mesleki eğitim süresi ve deneyim süresi gibi çeşitli değişkenler temel alınarak olabildiğince farklı bakış açılarına ulaşılması hedeflenmiştir. Nitel araştırmaların doğasına uygun olarak örneklem büyüklüğüne ilişkin sabit bir sayıdan ziyade, veri doygunluğu esas alınmıştır. Görüşmeler sırasında benzer temaların tekrar etmeye başlaması ve yeni bilgiye ulaşılmaması üzerine 21 katılımcıyla veri doygunluğuna ulaşıldığı kabul edilmiştir. Bu bağlamda nitel örneklem sayısının belirlenmesinde hem çeşitlilik hem de doygunluk ilkeleri esas alınmıştır..

3.1.4.2. Veri toplama tekniği

Literatür taranarak araştırmaya uyarlanan ve uzman görüşleri alınarak tez araştırmacısı tarafından hazırlanan çevrim içi kişisel bilgi formu ve Schepman ve Rodway (2020) tarafından hazırlanan, Kaya ve diğerleri (2022) tarafından Türkçeye uyarlanan Yapay Zekâya Yönelik Genel Tutum Ölçeği ile araştırmanın nicel verileri toplanmıştır. Demografik verileri elde etmek amacıyla hazırlanan kişisel form ile cinsiyet, yaş, eğitim durumu, katılımcı profili, yaşanan şehir, sosyal hizmet öğreniminde geçirilen toplam süre, sosyal hizmet mesleğinde geçirilen toplam süre, yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim alma durumu, üniversite lisans veya lisansüstü eğitimde yapay zekâ içerikli bir ders alma durumu, sosyal hizmet lisansüstü eğitiminde yapay zekâ konulu bir ders olmalı mı görüşü, sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanma durumu, sosyal hizmetin etik anlayışının yapay zekâya katkı sağlayabilme ile ilgili görüşleri ve çalışmanın nitel aşamasına katılmak isteme durumları sorulmuştur.

Yapay Zekâya Yönelik Genel Tutum Ölçeği, 12 maddelik Yapay Zekâya Yönelik Olumlu Genel Tutumlar ve 8 maddelik Yapay Zekâya Yönelik Olumsuz Genel Tutumlar olmak üzere iki alt boyuttan oluşmakta ve toplamda 20 maddeden oluşmaktadır. Negatif tutuma ilişkin maddeler ters kodlanmıştır. Ölçek, 5 dereceli (1 = Kesinlikle Katılmıyorum, 2 = Katılıyorum, 3 = Kararsızım, 4 = Katılıyorum, 5 = Kesinlikle Katılıyorum) Likert tipi bir formatta değerlendirilmiştir.

Araştırmanın nicel aşamasına katılanlar tarafından gönüllü olarak nitel aşamasına da katılmak isteyenler içerisinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitleme yöntemi ile belirlenen katılımcılarla araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış soru formuyla derinlemesine görüşmeler yapılarak veriler elde edilmiştir. Maksimum çeşitlilik örneklemesinde, katılımcılar olayların ve olguların farklı yönlerini ortaya koyabilecek biçimde, mümkün olan en geniş çeşitliliği yansıtacak şekilde seçilmelidir (Yıldırım & Şimşek, 2018, s.

119). Bu araştırmada da sosyal hizmet ile ilgili en önemli aktörler olan sosyal hizmet uzmanları, sosyal hizmet lisansüstü öğrencileri ve sosyal hizmet akademisyenleri dengeli bir şekilde örneklem olarak alınmıştır. İki kişi arasındaki etkileşimden elde edilen verilerin toplanmasına yönelik bir yöntem olarak tanımlanan yarı yapılandırılmış görüşmelerde, etkileşim genellikle belirli bir temaya odaklanan açık uçlu soruların sorulması ve bu soruların cevaplanması üzerinden gerçekleşir (Dolczewski, 2022, s. 2). Akademisyen görüşleri alınarak 25 sorudan oluşan bir soru havuzu hazırlanmıştır. Görüşmeler, katılımcıların sosyal hizmet uzmanı, sosyal hizmet lisansüstü öğrencisi ve sosyal hizmet akademisyeni olma profillerine göre ortalama 8 - 9 soru sorularak tamamlanmıştır. Son olarak açık kaynaklı bir yapay zekâ sistemine de soru havuzundaki sorulardan çıkan temalar altında sorular sorularak tüm elde edilen veriler analiz için hazırlanmıştır. Yapay zekâdan alınan cevaplar kodlamaya ve içerik analizine dâhil edilmemiştir, sadece betimsel analiz olarak ilgili tartışma alanlarında cümle olarak alıntılanarak belirtilmiştir.

3.1.5. Araştırmanın veri analizi

Araştırmada elde edilen nicel verilerin SPSS 25 programıyla tanımlayıcı istatistiki analizleri gerçekleştirilmiştir. Verilerin parametrik veya parametrik olmayan analiz yöntemleriyle test edilip edilmeyeceğini belirlemek amacıyla öncelikle verilerin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Parametrik testler, normal dağılım gösteren verilere uygulanmakta olup parametrik olmayan testlere kıyasla daha güçlüdür (Balcı, 2006, s. 230 - 231). Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini değerlendirmek için çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin incelenmesi yaygın bir yöntemdir (Coşkun vd., 2015, s. 165). Eğer çarpıklık ve basıklık değerleri -2 ile +2 arasında bulunuyorsa verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilir (George ve Mallery, 2003, s. 98). Bu araştırmada, Tablo 3.1’de verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Yapay zekâ kullanımına yönelik pozitif tutum ölçeği için katılımcıların puanları 12 ile 60 arasında değişmekte olup ortalama puan 37,54’tür (Ss = 12,01). Bu ölçek için çarpıklık değeri -0,460, basıklık değeri -1,076 olarak hesaplanmıştır. Yapay zekâ kullanımına yönelik negatif tutum ölçeği için ise katılımcıların puanları 8 ile 40 arasında değişmekte olup ortalama puan 23,79’dur (Ss = 8,48). Bu ölçek için çarpıklık değeri -0,209, basıklık değeri -1,339 olarak belirlenmiştir. Analiz sonuçları, verilerin normal dağılım sergilediğini ortaya koymuş ve bu nedenle parametrik tekniklerin kullanımı uygun görülmüştür.

Tablo 3.1. Verilerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	N	Min.	Maks.	Ort.	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Pozitif Tutum	429	12	60	37,54	12,01	- 0,460	- 1,076
Negatif Tutum	429	8	40	23,79	8,48	- 0,209	- 1,339

Ayrıca, Cronbach alfa değerinin 0,60 ile 0,80 arasında olması güvenilirliğin iyi olduğunu, 0,80 ile 1,00 arasında olması ise güvenilirliğin yüksek olduğunu ifade etmektedir (Kozak, 2015, s. 146). Schepman ve Rodway tarafından yapılan çalışmada, Yapay Zekâya Yönelik Olumlu Genel Tutumlar için Cronbach alfa değeri 0,88, Yapay Zekâya Yönelik Olumsuz Genel Tutumlar için ise Cronbach alfa değeri 0,83 olarak bulunmuş olup bu değerler ölçeğin iyi bir iç tutarlılık güvenilirliğine sahip olduğunu göstermektedir (Schepman ve Rodway, 2020, s. 5). Kaya ve diğerleri (2022) tarafından yapılan Türkçeye uyarlamasında da benzer şekilde olumlu tutumlar için Cronbach alfa değeri 0,82, olumsuz tutumlar için ise 0,84 olarak bulunmuştur (Kaya ve diğerleri, 2022, s. 9). Bu çalışma kapsamında Cronbach alfa değerleri Tablo 3.2’de gösterilmiştir. Yapay zekâya yönelik pozitif tutum için güvenilirlik katsayısı (α) 0,951 olarak hesaplanmıştır. Yapay zekâ kullanımına yönelik negatif tutum ölçeği için ise güvenilirlik katsayısı (α) 0,939 olarak belirlenmiştir ve elde edilen bu sonuçlar ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.2. Güvenilirlik Katsayısı Değerleri

	Madde Sayısı	Cronbach’s α
Pozitif Tutum	12	0,951
Negatif Tutum	8	0,939

Örneklemin demografik özellikleri frekans analizi ile incelenirken, demografik değişkenler arası ilişkileri test etmek için ise Ki-kare analizi kullanılmıştır. İki gruplu demografik değişkenlerde tutum puanlarının karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t - test, üçten fazla grubun olduğu değişkenlerde tutum puanlarının karşılaştırılmasında tek yönlü ANOVA, demografik değişkenler arası ilişkileri test etmek için ise Ki-kare analizi kullanılmıştır. ANOVA testi sonucu anlamlı çıkan değişkenlerdeki gruplar arası farkları test etmek için post hoc testleri uygulanmıştır.

Derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler ise içerik analizi yapılarak MAXQDA 24 Student License programıyla görselleştirilmiştir. Nitel aşamanın geçerlik ve güvenilirliği

Creswell'in (2018, ss. 251-253) önerdiği stratejilerle sağlanmıştır. Geçerlik için öncelikle önerdiği üçgenleme stratejisi, araştırmanın geçerliliğini artırmak amacıyla farklı veri kaynaklarının ve perspektiflerin bir arada kullanılmasıdır. Bu çalışmada üçgenleme stratejisi, sosyal hizmetin çeşitli aktörlerinden elde edilen verilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini artırmak için uygulanmıştır. Veriler, sosyal hizmet uzmanlarından, akademisyenlerden ve lisansüstü öğrencilerden toplanmış olup her bir grubun yapay zekâya ilişkin görüşleri ve deneyimleri, araştırmanın kapsamlı ve çok yönlü bir anlayış sağlamasını mümkün kılmıştır. Bu farklı grupların bakış açılarının bir araya getirilmesi, araştırmanın bulgularının daha sağlam bir temel üzerine oturmasını sağlamış ve elde edilen verilerin geçerliliğini artırmıştır. Ayrıca, zengin, yoğun betimleme (rich, thick description) stratejisi benimsenmiştir. Bu strateji, katılımcıların deneyimlerinin detaylı bir şekilde betimlenmesi ve bağlamsal olarak zenginleştirilmesiyle, bulguların diğer ortamlara aktarılabilirliğini artırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın güvenilirliğini artırmak için ise öncelikle araştırma sürecinin her aşamasını planlayan ayrıntılı bir protokol oluşturulmuş, veri toplama, kodlama ve analiz süreçleri net bir şekilde tanımlanmıştır. Tablo 3.3'te gösterilen bu protokol, araştırmanın tekrar edilebilirliğini ve diğer araştırmacılar tarafından izlenebilirliğini artırmak amacıyla hazırlanmıştır. Ayrıca araştırmanın güvenilirliğini arttırmak için kodlama sürecinde, nitel verilerin analizinde kullanılan kodların tutarlılığı sağlanmıştır.

Tablo 3.3. Araştırmaya Başlamadan Önce Araştırmacı Tarafından Hazırlanan Araştırma Protokolü

Araştırma Protokolü
Açıklayıcı sıralı desen ile yürütülen karma yöntem araştırması, nicel ve nitel veri toplama süreçlerini içermektedir.
1. Nicel Veri Toplama:
Veri Toplama Aracı: Kişisel bilgi formu ve Yapay zekâya yönelik genel tutum ölçeği.
Ölçek: 5'li Likert tipi ölçekle derecelendirilen 20 maddeden oluşmaktadır.
Örneklem: Türkiye genelinde sosyal hizmet alanında çalışan uzmanlar, akademisyenler ve lisansüstü öğrenciler. Hedef örneklem büyüklüğü: 384 katılımcı.
Veri Toplama Süreci: Çevrimiçi anket formu kullanılarak; anket formu katılımcılara e - posta yoluyla, çeşitli gruplarda ve forumlarda yayınlanarak.

Veri Analizi: SPSS programı kullanılarak tanımlayıcı istatistikler, parametrik/nonparametrik testler.
2. Nitel Veri Toplama:
Veri Toplama Aracı: Yarı yapılandırılmış görüşme formu.
Görüşme Soruları: Nicel bulgulara dayalı olarak geliştirilmiş olup katılımcıların yapay zekâ konusundaki algıları, deneyimleri ve görüşleri üzerine odaklanmıştır.
Örneklem: Nicel aşamada belirlenen örneklemden seçilecek 21 kişi ile derinlemesine görüşmeler planlanmıştır.
Görüşme Süreci: Görüşmeler yüz yüze veya çevrimiçi olarak. Her görüşme yaklaşık 30 - 40 dakikadır.
Veri Kayıt ve Saklama: Görüşmeler dijital ses kayıt cihazı ile kaydedilip sonrasında deşifre edilecektir. Veriler güvenli bir şekilde saklanacaktır.
Veri Analizi: İçerik analizi yöntemi ile MAXQDA programı kullanılarak temalar belirlenip görselleştirilecek ve tartışma bölümünde betimsel analizle tartışılacaktır.
3. Etik Onay ve Katılımcı Onamı:
Etik Onay: Araştırma, üniversitenin etik kurulundan onay alınarak yürütülmüştür.
Katılımcı Onamı: Katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmış ve gönüllü katılım sağlanmıştır. Anonimlik ve gizlilik ilkelerine uyulmuştur.
4. Veri Güvenliği ve Saklama:
Veri Saklama: Tüm verilerin şifreli dijital ortamda saklanması ve yalnızca araştırmacılar tarafından erişilebilir olması öngörülmüştür.
Veri Yok Etme: Araştırma tamamlandıktan sonra tüm verilerin etik ilkeler doğrultusunda imha edilmesine karar verilmiştir.
Araştırma Takvimi:
Hazırlık Aşaması: 1 ay (Anket ve görüşme formlarının hazırlanması, etik onayın alınması)
Nicel Veri Toplama: 3 ay (Anketlerin toplanması)
Nicel Veri Analizi: 1 ay (SPSS ile veri analizi)
Nitel Veri Toplama: 3 ay (Görüşmelerin gerçekleştirilmesi)

5. Nitel Veri Analizi: 1 ay (İçerik analizi ve temaların belirlenmesi)
6. Raporlama ve Sonuçlandırma: 2 ay (Bulguların tartışılması)
Araştırma Ekibi:
Araştırma Yürütücüsü: Hatice Hale Yurttabir
Danışman: Prof. Dr. Musa Şahin

Güvenirlilik için ayrıca kendisine araştırmacının hazırladığı kod anahtarı verilerek veriler doktoralı bir başka uzman tarafından yeniden kodlanmış ve elde edilen kodlar karşılaştırılarak tutarlılık kontrol edilmiştir. Kodlayıcılar arasındaki tutarlılığı değerlendirmek için Maxqda programında Kappa (κ) değeri hesaplanmıştır. Bu yöntem, kodlama sürecindeki uyum düzeyini ölçmüş ve verilerin kodlama aşamasındaki güvenilirliğini artırmıştır. Şekil 3.2’de gösterilen hesaplanmış Kappa değeri, kodlayıcılar arasında %99 ile yüksek bir uyum sağlandığını göstermektedir, bu da kodlama sürecinin tutarlı ve güvenilir olduğunu doğrulamıştır.

		Kodlayıcı 1		
		1	0	
Kodlayıcı 2	1	a = 2160	b = 0	2160
	0	c = 24	0	24
		2184	0	2184

$$P(\text{observed}) = P_o = a / (a + b + c) = 0.99$$

$$P(\text{chance}) = P_c = 1 / \text{Kodların Sayısı} = 1 / 151 = 0.01$$

$$\mathbf{Kappa = (P_o - P_c) / (1 - P_c) = 0.99}$$

Bölüm başına eşit olmayan sayıda kod mevcutsa veya değerlendirilecek yalnızca bir kod varsa:

$$P(\text{chance}) = P_c = \text{Kodların Sayısı} / (\text{Kodların Sayısı} + 1)^2 = 0.01$$

$$\mathbf{Kappa = (P_o - P_c) / (1 - P_c) = 0.99}$$

Şekil 3.2. Kodlayıcılar Arasındaki Uyum (Kappa Değeri)

3.2. Bulgular

Açıklayıcı sıralı desene göre yürütülen çalışmada önce nicel bulgulara ardından nitel bulgulara yer verilmiş; nicel ve nitel bulgular birlikte değerlendirilmiştir.

3.2.1. Nicel örneklemin demografik göstergesi

Bu çalışmaya 436 kişi katılmıştır ancak kontrol sorusuna yanlış cevap veren 7 kişinin verileri veri setine dâhil edilmemiştir ve toplamda 429 kişi veri setine dâhil edilmiştir. Tablo 3.4 bu nicel örneklemin demografik profilini göstermektedir.

Tablo 3.4. Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler

Değişkenler	N	%
Cinsiyet		
Kadın	217	50,6
Erkek	212	49,4
Eğitim Düzeyi		
Ön Lisans	93	21,7
Lisans	190	44,3
Yüksek Lisans	81	18,9
Doktora	65	15,2
Katılımcı Profili		
Sosyal Hizmet Lisansüstü Öğrencisi	46	10,7
Sosyal Hizmet Akademisyeni	71	16,6
Sosyal Hizmet Uzmanı	262	61,1
Diğer	50	11,7
Sosyal Hizmet öğreniminde geçirilen toplam süre		
1 - 5 yıl	242	56,4
6 - 10 yıl	128	29,8
10 yıldan fazla	59	13,8
Sosyal Hizmet mesleğinde geçirilen toplam süre		
Hiç	9	2,1
1 - 5 Yıl	105	24,5
6 - 10 Yıl	72	16,8
10 - 15 Yıl	62	14,5
15 - 20 Yıl	47	11,0
20 Yıldan Fazla	134	31,2
Yapay zekâ alanında kurs, seminer vb. herhangi bir eğitim programına katıldınız mı?		
Evet	82	19,1
Hayır	347	80,9
Sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders olmalı mı?		
Evet	375	87,4
Hayır	54	12,6

Sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanıyor musunuz?			
Evet		391	91,1
Hayır		38	8,9
Yaşadığınız İl	İstanbul	233	54,3
	İzmir	46	10,7
	Bursa	31	7,2
	Ankara	24	5,6
	Antalya	22	5,1
	Diğer (45 farklı il)	73	17,1
Yaş		$\bar{x}$	ss
		37,40	9,96

Tablo 3.4'te görüldüğü gibi katılımcıların %50,6'sı (217) kadın, %49,4'ü (212) erkektir. Katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımı incelendiğinde, %21,7'si ön lisans (93), %44,3'ü lisans (190), %18,9'u yüksek lisans (81), %15,2'si doktora (65) mezunudur. Katılımcıların meslek profili ise %10,7'si sosyal hizmet lisansüstü öğrencisi (46), %16,6'sı sosyal hizmet akademisyeni (71), %61,1'i sosyal hizmet uzmanı (262), %11,7'si diğer seçeneğini seçerek sosyal hizmet uzman yardımcısı ve müdür gibi kariyerlerini farklı tanımlayan sosyal hizmet meslek gruplarından (50) oluşmaktadır. Katılımcıların sosyal hizmet öğrenim süresi %56,4'ü 1 - 5 yıl (242), %29,8'i 6 - 10 yıl (128), %13,8'i 10 yıldan fazla (59) şeklinde dağılım göstermektedir. Sosyal hizmet mesleğinde geçirdikleri süre ise %2,1'i hiç (9), %24,5'i 1 - 5 yıl (105), %16,8'i 6 - 10 yıl (72), %14,5'i 10 - 15 yıl (62), %11,0'i 15 - 20 yıl (47), %31,2'si 20 yıldan fazla (134) şeklindedir. Yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılım durumu ise %19,1'i evet (82), %80,9'u hayır (%47) olarak görülmektedir. Sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders olmalı mı sorusuna %87,4'ü evet (375), %12,6'sı hayır (54) yanıtını vermiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanıyor musunuz sorusuna %91,1'i evet (391), %8,9'u hayır (38) cevabını vermiştir. Yaşadığınız il sorusuna verilen cevaplardan katılımcıların %54,3'ünün (233) İstanbul'dan, %10,7'sinin (46) İzmir'den, %7,2'sinin (31) Bursa'dan, %5,6'sının (24) Ankara'dan, %5,1'inin (22) Antalya'dan çalışmaya katıldığı ve %17,1'inin (73) diğer illerden katılması ile toplamda 50 farklı ilden katılımcıların bulunduğu görülmüştür. Katılımcıların yaş ortalamaları $37,40 \pm 9,96$ 'dır.

3.2.2. Nicel örneklemin yapay zekâ görüşleriyle ilgili bulgular

Nicel örneklemin yapay zekâ ile ilgili görüşlerini anlamlandırmada demografik değişkenler arası ilişkileri test etmek için Ki-kare analizi kullanılmıştır.

Tablo 3.5. Katılımcı Profili ile Yapay Zekâ Alanında Herhangi Bir Eğitim Programına Katılma Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki-kare Analizi

Gruplar		Yapay Zekâ Alanında Herhangi Bir Eğitim Programına Katılma Durumu			χ^2	sd	p
		Evet	Hayır	Toplam			
Katılımcı Profili	Sosyal Hizmet Lisansüstü Öğrencisi	12	34	46	1,627	3	0,653
	Sosyal Hizmet Akademisyeni	13	58	71			
	Sosyal Hizmet Uzmanı	47	215	262			
	Diğer	10	40	50			
	Toplam	82	347	429			

Tablo 3.5’te katılımcı profili ile yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılma arasındaki ilişkiye yönelik Ki-kare analizi sonuçları verilmiştir. Yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılma durumu açısından sosyal hizmet lisansüstü öğrencilerinin %26,1’i (n = 12) katılmış, %73,9’u (n = 34) katılmamıştır. Sosyal hizmet akademisyenlerinin %18,3’ü (n = 13) katılmış, %81,7’si (n = 58) katılmamıştır. Sosyal hizmet uzmanlarının %17,9’u (n = 47) katılmış, %82,1’i (n = 215) katılmamıştır. Diğer katılımcıların %20’si (n = 10) katılmış, %80’i (n = 40) katılmamıştır. Toplamda, katılımcıların %19,1’i (n = 82) yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılmış, %80,9’u (n = 347) katılmamıştır. Ki-kare analizi sonuçlarına göre, değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2 = 1,627$, sd = 3, p = 0,653).

Sınanan “H1. Katılımcı profiline göre yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılma durumu anlamlı farklılık göstermektedir” hipotezi doğrulanmamıştır.

Tablo 3.6. Katılımcı Profili ile Sosyal Hizmet Lisansüstü Alanında Yapay Zekâ Konulu Bir Ders Olması Görüşü Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki-kare Analizi

Gruplar		Sosyal Hizmet Lisansüstü Alanında Yapay Zekâ Konulu Bir Ders Olması Görüşü			χ^2	sd	p
		Evet	Hayır	Toplam			
Katılımcı Profili	Sosyal Hizmet Lisansüstü Öğrencisi	38	8	46	3,343	3	0,342
	Sosyal Hizmet Akademisyeni	66	5	71			
	Sosyal Hizmet Uzmanı	227	35	262			
	Diğer	44	6	50			
	Toplam	375	54	429			

Tablo 3.6’da katılımcı profili ile sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders olması görüşü arasındaki ilişkiye yönelik Ki-kare analizi sonuçları verilmiştir. Sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders olması gerektiğini düşünen sosyal hizmet lisansüstü öğrencilerinin %82,6’sı (n = 38) bu görüşe katılırken, %17,4’ü (n = 8) katılmamıştır. Sosyal hizmet akademisyenlerinin %93’ü (n = 66) bu görüşe katılırken, %7’si (n = 5) katılmamıştır. Sosyal hizmet uzmanlarının %86,6’sı (n = 227) bu görüşe katılırken, %13,4’ü (n = 35) katılmamıştır. Diğer katılımcıların %88’i (n = 44) bu görüşe katılırken, %12’si (n = 6) katılmamıştır. Toplamda, katılımcıların %87,4’ü (n = 375) yapay zekâ konulu bir ders olması gerektiğini düşünürken, %12,6’sı (n = 54) bu görüşe katılmamaktadır. Ki-kare analizi sonuçlarına göre, değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2 = 3,343$, sd = 3, p = 0,342).

Sınanan “H2. Katılımcı profiline göre sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders olması gerektiği görüşü anlamlı farklılık göstermektedir” hipotezi doğrulanmamıştır.

Tablo 3.7. Katılımcı Profili ile Sosyal Hizmet Uzmanlarının Yapay Zekâ Kaynaklı Sorunları Çözebileceğine İnanma Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki-kare Analizi

Gruplar		Sosyal Hizmet Uzmanlarının Yapay Zekâ Kaynaklı Sorunları Çözebileceğine İnanma Durumu			χ^2	sd	p
		Evet	Hayır	Toplam			
Katılımcı Profili	Sosyal Hizmet Lisansüstü Öğrencisi	44	2	46	3,943	3	0,268
	Sosyal Hizmet Akademisyeni	64	7	71			
	Sosyal Hizmet Uzmanı	235	27	262			
	Diğer	48	2	50			
	Toplam	391	38	429			

Tablo 3.7’de katılımcı profili ile sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanma durumu arasındaki ilişkiye yönelik Ki-kare analizi sonuçları verilmiştir. Yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanan sosyal hizmet lisansüstü öğrencilerinin %95,7’si (n = 44) bu görüşe katılırken, %4,3’ü (n = 2) katılmamıştır. Sosyal hizmet akademisyenlerinin %90,1’i (n = 64) bu görüşe katılırken, %9,9’u (n = 7) katılmamıştır. Sosyal hizmet uzmanlarının %89,7’si (n = 235) bu görüşe katılırken, %10,3’ü (n = 27) katılmamıştır. Diğer katılımcıların %96’sı (n = 48) bu görüşe katılırken, %4’ü (n = 2) katılmamıştır. Toplamda, katılımcıların %91,1’i (n = 391) yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanırken, %8,9’u (n = 38) bu görüşe katılmamaktadır. Ki-kare analizi sonuçlarına göre, değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2 = 3,943$, sd = 3, p = 0,268).

Sınanan “H3. Katılımcı profiline göre sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanma durumu anlamlı farklılık göstermektedir” hipotezi doğrulanmamıştır.

Tablo 3.8. Sosyal Hizmet Alanında Öğrenim Yılı ile Yapay Zekâ Alanında Herhangi Bir Eğitim Programına Katılma Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki-kare Analizi

Gruplar		Yapay Zekâ Alanında Herhangi Bir Eğitim Programına Katılma Durumu			χ^2	sd	p
		Evet	Hayır	Toplam			
Sosyal	1 - 5 yıl	43	199	242	7,238	2	0,027
Hizmet	6 - 10 yıl	33	95	128			
Alanında	10 yıldan fazla	6	53	59			
Öğrenim Yılı	Toplam	82	347	429			

Tablo 3.8’de sosyal hizmet alanında toplam geçirilen öğrenim yılı ile yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılma arasındaki ilişkiye yönelik Ki-kare analizi sonuçları verilmiştir. Yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılma durumu açısından 1 - 5 yıl sosyal hizmet alanında öğrenim gören katılımcıların %17,8’i (n = 43) katılmış, %82,2’si (n = 199) katılmamıştır. 6 - 10 yıl öğrenim gören katılımcıların %25,8’i (n = 33) katılmış, %74,2’si (n = 95) katılmamıştır. 10 yıldan fazla öğrenim gören katılımcıların %10,2’si (n = 6) katılmış, %89,8’i (n = 53) katılmamıştır. Toplamda, katılımcıların %19,1’i (n = 82) yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılmış, %80,9’u (n = 347) katılmamıştır. Ki-kare analizi sonuçlarına göre, değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($\chi^2 = 7,238$, sd = 2, p = 0,027).

Sınanan “H4. Sosyal hizmet alanında öğrenim yılı, yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılma durumunu anlamlı şekilde etkilemektedir” hipotezi doğrulanmıştır. Dolayısıyla sosyal hizmet alanında 1 - 5 yıl arasında öğrenim gören yeni neslin yapay zekâ alanında daha fazla eğitime katıldıkları yorumunda bulunabiliriz.

Tablo 3.9. Sosyal Hizmet Alanında Öğrenim Yılı ile Sosyal Hizmet Lisansüstü Alanında Yapay Zekâ Konulu Bir Ders Olması Görüşü Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki-kare Analizi

Gruplar		Sosyal Hizmet Lisansüstü Alanında Yapay Zekâ Konulu Bir Ders Olması Görüşü			χ^2	sd	p
		Evet	Hayır	Toplam			
Sosyal Hizmet Alanında Öğrenim Yılı	1 - 5 yıl	210	32	242	11,269	2	0,004
	6 - 10 yıl	107	21	128			
	10 yıldan fazla	58	1	59			
	Toplam	375	54	429			

Tablo 3.9’da sosyal hizmet alanında öğrenim yılı ile sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders olması görüşü arasındaki ilişkiye yönelik ki-kare analizi sonuçları verilmiştir. Sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders olması gerektiğini düşünen 1 - 5 yıl sosyal hizmet alanında öğrenim gören katılımcıların %86,8’i (n = 210) bu görüşe katılırken, %13,2’si (n = 32) katılmamıştır. 6 - 10 yıl öğrenim gören katılımcıların %83,6’sı (n = 107) bu görüşe katılırken, %16,4’ü (n = 21) katılmamıştır. 10 yıldan fazla öğrenim gören katılımcıların %98,3’ü (n = 58) bu görüşe katılırken, %1,7’si (n = 1) katılmamıştır. Toplamda, katılımcıların %87,4’ü (n = 375) yapay zekâ konulu bir ders olması gerektiğini düşünürken, %12,6’sı (n = 54) bu görüşe katılmamaktadır. Ki-kare analizi sonuçlarına göre, değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($\chi^2 = 11,269$, sd = 2, p = 0,004).

Sınanan “H5. Sosyal hizmet alanında öğrenim yılı, sosyal hizmet lisansüstü eğitiminde yapay zekâ konulu bir ders olması gerektiği görüşünü anlamlı şekilde etkilemektedir” hipotezi doğrulanmıştır. Bir önceki analize benzer şekilde sosyal hizmet alanında 1 - 5 yıl arasında öğrenim gören yeni neslin sosyal hizmet lisansüstü eğitiminde yapay zekâ konulu bir ders olmalı görüşünün daha fazla olduğu yorumlanabilir.

Tablo 3.10. Sosyal Hizmet Alanında Öğrenim Yılı ile Sosyal Hizmet Uzmanlarının Yapay Zekâ Kaynaklı Sorunları Çözebileceğine İnanma Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki-kare Analizi

Gruplar		Sosyal Hizmet Uzmanlarının Yapay Zekâ Kaynaklı Sorunları Çözebileceğine İnanma Durumu			χ^2	sd	p
		Evet	Hayır	Toplam			
Sosyal Hizmet Alanında Öğrenim Yılı	1 - 5 yıl	222	20	242	1,091	2	0,580
	6 - 10 yıl	114	14	128			
	10 yıldan fazla	55	4	59			
	Toplam	391	38	429			

Tablo 3.10’da sosyal hizmet alanında öğrenim yılı ile sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanma durumu arasındaki ilişkiye yönelik Ki-kare analizi sonuçları verilmiştir. Yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanan 1 - 5 yıl sosyal hizmet alanında öğrenim gören katılımcıların %91,7’si (n = 222) bu görüşe katılırken, %8,3’ü (n = 20) katılmamıştır. 6 - 10 yıl öğrenim gören katılımcıların %89,1’i (n = 114) bu görüşe katılırken, %10,9’u (n = 14) katılmamıştır. 10 yıldan fazla öğrenim gören katılımcıların %93,2’si (n = 55) bu görüşe katılırken, %6,8’i (n = 4) katılmamıştır. Toplamda, katılımcıların %91,1’i (n = 391) yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanırken, %8,9’u (n = 38) bu görüşe katılmamaktadır. Ki-kare analizi sonuçlarına göre, değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2 = 1,091$, sd = 2, p = 0,580).

Sınanan “H6. Sosyal hizmet alanında öğrenim yılı, sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanma durumunu anlamlı şekilde etkilemektedir” hipotezi doğrulanmamıştır.

Tablo 3.11. Sosyal Hizmet Alanında Mesleki Süre ile Yapay Zekâ Alanında Herhangi Bir Eğitim Programına Katılma Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki-kare Analizi

Gruplar		Yapay Zekâ Alanında Herhangi Bir Eğitim Programına Katılma Durumu			χ^2	sd	p
		Evet	Hayır	Toplam			
Sosyal Hizmet Alanında Mesleki Süre	1 - 5 Yıl	32	73	105	53,892	—	< 0,001*
	6 - 10 Yıl	20	52	72			
	10 - 15 Yıl	17	45	62			
	15 - 20 Yıl	9	38	47			
	20 Yıldan Fazla	2	132	134			
	Toplam	80	340	420			

*Fisher Exact Testi

Tablo 3.11’de sosyal hizmet alanında mesleki süre ile yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılma arasındaki ilişkiye yönelik Ki-kare analizi sonuçları verilmiştir. Hücrelerde beklenen gözlem değeri 5’in altında olduğu için Fisher Exact testi sonucu dikkate alınmıştır. “Hiç” mesleki tecrübeye sahip olmadığını belirten 9 kişi mesleki tecrübe ile ilgili analizlerde dâhil edilmemiştir. Yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılma durumu açısından 1 - 5 yıl mesleki deneyime sahip katılımcıların %30,5’i (n = 32) katılmış, %69,5’i (n = 73) katılmamıştır. 6 - 10 yıl mesleki deneyime sahip katılımcıların %27,8’i (n = 20) katılmış, %72,2’si (n = 52) katılmamıştır. 10 - 15 yıl mesleki deneyime sahip katılımcıların %27,4’ü (n = 17) katılmış, %72,6’sı (n = 45) katılmamıştır. 15 - 20 yıl mesleki deneyime sahip katılımcıların %19,1’i (n = 9) katılmış, %80,9’u (n = 38) katılmamıştır. 20 yıldan fazla mesleki deneyime sahip katılımcıların %1,5’i (n = 2) katılmış, %98,5’i (n = 132) katılmamıştır. Toplamda, katılımcıların %19’u (n = 80) yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılmış, %81’i (n = 340) katılmamıştır. Ki-kare analizi sonuçlarına göre, değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($\chi^2 = 53,892$, $p < 0,001$).

Sınanan “H7. Sosyal hizmet alanında mesleki süre, yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılma durumunu anlamlı şekilde etkilemektedir” hipotezi doğrulanmıştır. Mesleki olarak yeni başlayan genç neslin yapay zekâ alanında daha fazla eğitim aldıkları yorumlanabilir.

Tablo 3.12. Sosyal Hizmet Alanında Mesleki Süre ile Sosyal Hizmet Lisansüstü Alanında Yapay Zekâ Konulu Bir Ders Olması Görüşü Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki-kare Analizi

Gruplar	Sosyal Hizmet Lisansüstü Alanında Yapay Zekâ Konulu Bir Ders Olması Görüşü			χ^2	sd	p
		Evet	Hayır			
Sosyal Hizmet Alanında Mesleki Süre	1 - 5 Yıl	92	13	105	4,291	0,368
	6 - 10 Yıl	60	12	72		
	10 - 15 Yıl	51	11	62		
	15 - 20 Yıl	42	5	47		
	20 Yıldan Fazla	122	12	134		
	Toplam	367	53	420		

Tablo 3.12’de sosyal hizmet alanında mesleki süre ile sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders olması görüşü arasındaki ilişkiye yönelik ki-kare analizi sonuçları verilmiştir. Sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders olması gerektiğini düşünen 1 - 5 yıl mesleki deneyime sahip katılımcıların %87,6’sı (n = 92) bu görüşe katılırken,

%12,4'ü (n = 13) katılmamıştır. 6 - 10 yıl mesleki deneyime sahip katılımcıların %83,3'ü (n = 60) bu görüşe katılırken, %16,7'si (n = 12) katılmamıştır. 10 - 15 yıl mesleki deneyime sahip katılımcıların %82,3'ü (n = 51) bu görüşe katılırken, %17,7'si (n = 11) katılmamıştır. 15 - 20 yıl mesleki deneyime sahip katılımcıların %89,4'ü (n = 42) bu görüşe katılırken, %10,6'sı (n = 5) katılmamıştır. 20 yıldan fazla mesleki deneyime sahip katılımcıların %91,0'i (n = 122) bu görüşe katılırken, %9,0'ı (n = 12) katılmamıştır. Toplamda, katılımcıların %87,4'ü (n = 367) yapay zekâ konulu bir ders olması gerektiğini düşünürken, %12,6'sı (n = 53) bu görüşe katılmamaktadır. Ki-kare analizi sonuçlarına göre, değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2 = 4,291$, sd = 4, p = 0,368).

Sınanan “H8. Sosyal hizmet alanında mesleki süre, sosyal hizmet lisansüstü eğitiminde yapay zekâ konulu bir ders olması gerektiği görüşünü anlamlı şekilde etkilemektedir” hipotezi doğrulanmamıştır.

Tablo 3.13. Sosyal Hizmet Alanında Mesleki Süre ile Sosyal Hizmet Uzmanlarının Yapay Zekâ Kaynaklı Sorunları Çözebileceğine İnanma Durumu Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki-kare Analizi

Gruplar		Sosyal Hizmet Uzmanlarının Yapay Zekâ Kaynaklı Sorunları Çözebileceğine İnanma Durumu			χ^2	sd	p
		Evet	Hayır	Toplam			
Sosyal Hizmet Alanında Mesleki Süre	1 - 5 Yıl	98	7	105	6,737	—	0,141*
	6 - 10 Yıl	62	10	72			
	10 - 15 Yıl	54	8	62			
	15 - 20 Yıl	42	5	47			
	20 Yıldan Fazla	127	7	134			
	Toplam	383	37	420			

*Fisher Exact Testi

Tablo 3.13'te sosyal hizmet alanında mesleki süre ile sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanma durumu arasındaki ilişkiye yönelik Ki-kare analizi sonuçları verilmiştir. Hücrelerde beklenen gözlem değeri 5'in altında olduğu için Fisher Exact testi sonucu dikkate alınmıştır. Yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanan 1 - 5 yıl mesleki deneyime sahip katılımcıların %93,3'ü (n = 98) bu görüşe katılırken, %6,7'si (n = 7) katılmamıştır. 6 - 10 yıl mesleki deneyime sahip katılımcıların %86,1'i (n = 62) bu görüşe katılırken, %13,9'u (n = 10) katılmamıştır. 10 - 15 yıl mesleki deneyime sahip katılımcıların %87,1'i (n = 54) bu görüşe katılırken, %12,9'u (n = 8) katılmamıştır. 15 - 20 yıl mesleki deneyime sahip katılımcıların %89,4'ü (n = 42) bu görüşe katılırken, %10,6'sı (n = 5) katılmamıştır. 20 yıldan fazla mesleki deneyime sahip katılımcıların %94,8'i (n = 127) bu

görüŖe katılırken, %5,2'si (n = 7) katılmamıştır. Toplamda, katılımcıların %91,2'si (n = 383) yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanırken, %8,8'i (n = 37) bu görüşe katılmamaktadır. Ki-kare analizi sonuçlarına göre, değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2 = 6,737$, $p = 0,141$).

Sınanan “H9. Sosyal hizmet alanında mesleki süre, sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanma durumunu anlamlı şekilde etkilemektedir” hipotezi doğrulanmamıştır.

Tablo 3.14. Cinsiyete Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem T - Test Analizi

	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
Pozitif Tutum	Kadın	217	37,58	12,13	0,061	427	0,951
	Erkek	212	37,50	11,92			
Negatif Tutum	Kadın	217	24,07	8,51	0,688	427	0,492
	Erkek	212	23,50	8,46			

Tablo 3.14'te cinsiyete göre yapay zekâ kullanımına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız örneklem t - test analizi sonuçları verilmiştir. Pozitif tutum puanları açısından kadın katılımcıların ortalaması 37,58 (Ss = 12,13) iken erkek katılımcıların ortalaması 37,50'dir (Ss = 11,92). Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($t_{(427)} = 0,061$, $p = 0,951$). Negatif tutum puanları açısından kadın katılımcıların ortalaması 24,07 (Ss = 8,51) iken erkek katılımcıların ortalaması 23,50'dir (Ss = 8,46). Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($t_{(427)} = 0,688$, $p = 0,492$).

Sınanan “H10. Cinsiyet, yapay zekâya yönelik tutum üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır” doğrulanmıştır.

Tablo 3.15. Eğitim Durumuna Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Analizi

Ölçekler	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark*
Pozitif Tutum	Ön Lisans ^a	93	30,69	12,69	35,019	< 0,001	d > a, b, c
	Lisans ^b	190	37,43	11,97			b ve c > a
	Yüksek Lisans ^c	81	36,85	9,28			
	Doktora ^d	65	48,53	3,47			
Negatif Tutum	Ön Lisans ^a	93	20,36	7,47	18,142	< 0,001	d > a, b, c
	Lisans ^b	190	24,43	8,91			b > a
	Yüksek Lisans ^c	81	21,77	8,32			
	Doktora ^d	65	29,33	5,05			

*Tamhane's T2

Tablo 3.15'te eğitim durumuna göre yapay zekâ kullanımına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA analizi sonuçları verilmiştir. Pozitif tutum ölçeği açısından ön lisans mezunlarının ortalaması 30,69 (Ss = 12,69), lisans mezunlarının ortalaması 37,43 (Ss = 11,97), yüksek lisans mezunlarının ortalaması 36,85 (Ss = 9,28) ve doktora mezunlarının ortalaması 48,53 (Ss = 3,47) olarak bulunmuştur. Gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (F = 35,019, **p < 0,001**). Tamhane'nin T2 testi, varyansların homojenliği varsayımının ihlal edildiği veya hücre boyutlarının eşit olmadığı durumlarda tercih edilen ölçülü bir post - hoc testidir. Bu test, bu tür durumlarda genellikle Tukey'in HSD testinden daha uygun kabul edilir. Tamhane's T2 ve Tamhane's T3 testleri, yalnızca "student t" tabanlı istatistiklere dayanarak yürütülen analizler olup dikkatli ve tutucu karşılaştırmalar yapma özelliği ile öne çıkarlar (Shingala ve Rajyaguru, 2015, s.6). Post-hoc test sonuçlarına göre, doktora mezunları diğer tüm gruplardan anlamlı olarak daha yüksek pozitif tutum puanlarına sahiptir (d > a, b, c). Ayrıca, lisans ve yüksek lisans mezunlarının pozitif tutum puanları ön lisans mezunlarından anlamlı olarak yüksektir (b ve c > a). Negatif tutum ölçeği açısından ön lisans mezunlarının ortalaması 20,36 (Ss = 7,47), lisans mezunlarının ortalaması 24,43 (Ss = 8,91), yüksek lisans mezunlarının ortalaması 21,77 (Ss = 8,32) ve doktora mezunlarının ortalaması 29,33 (Ss = 5,05) olarak bulunmuştur. Gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (F = 18,142, **p < 0,001**). Post-hoc test sonuçlarına göre, doktora mezunları diğer tüm gruplardan anlamlı olarak daha yüksek negatif tutum puanlarına sahiptir (d > a, b, c). Ayrıca,

lisans mezunlarının negatif tutum puanları ön lisans mezunlarından anlamlı olarak yüksektir ($b > a$).

Sınanan “H11. Katılımcıların eğitim düzeyleri, yapay zekâya yönelik pozitif ve negatif tutum puanlarında anlamlı farklılık yaratmaktadır” doğrulanmıştır.

Tablo 3.16. Katılımcı Profiline Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Analizi

Ölçekler	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark*
Pozitif Tutum	Sosyal Hizmet Lisansüstü Öğrencisi ^a	46	37,71	10,177	23,515	< 0,001	d < a ve c
	Sosyal Hizmet Akademisyeni ^b	71	46,52	6,964			b > a, c, d
	Sosyal Hizmet Uzmanı ^c	262	36,51	11,919			
	Diğer ^d	50	30,06	12,693			
Negatif Tutum	Sosyal Hizmet Lisansüstü Öğrencisi ^a	46	23,13	8,389	8,983	< 0,001	c > d
	Sosyal Hizmet Akademisyeni ^b	71	27,77	6,992			b > a, c, d
	Sosyal Hizmet Uzmanı ^c	262	23,53	8,670			
	Diğer ^d	50	20,12	7,525			

*Tamhane's T2

Tablo 3.16’da katılımcı profiline göre yapay zekâ kullanımına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA analizi sonuçları verilmiştir. Pozitif tutum ölçeği açısından sosyal hizmet lisansüstü öğrencilerinin ortalaması 37,71 ($S_s = 10,177$), sosyal hizmet akademisyenlerinin ortalaması 46,52 ($S_s = 6,964$), sosyal hizmet uzmanlarının ortalaması 36,51 ($S_s = 11,919$) ve diğer katılımcıların ortalaması 30,06 ($S_s = 12,693$) olarak bulunmuştur. Gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 23,515$, $p < 0,001$). Post-hoc test sonuçlarına göre, sosyal hizmet akademisyenleri diğer tüm gruplardan anlamlı olarak daha yüksek pozitif tutum puanlarına sahiptir ($b > a, c, d$). Ayrıca, diğer katılımcılar sosyal hizmet lisansüstü öğrencileri ve sosyal hizmet uzmanlarına göre anlamlı olarak daha düşük pozitif tutum puanlarına sahiptir ($d < a$ ve c). Negatif tutum ölçeği açısından sosyal hizmet lisansüstü öğrencilerinin ortalaması 23,13 ($S_s = 8,389$), sosyal hizmet akademisyenlerinin ortalaması 27,77 ($S_s = 6,992$), sosyal hizmet uzmanlarının ortalaması 23,53 ($S_s = 8,670$) ve diğer katılımcıların ortalaması 20,12 ($S_s = 7,525$) olarak bulunmuştur. Gruplar arasındaki fark

istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 8,983$, $p < 0,001$). Post-hoc test sonuçlarına göre, sosyal hizmet akademisyenleri diğer tüm gruplardan anlamlı olarak daha yüksek negatif tutum puanlarına sahiptir ($b > a, c, d$). Ayrıca, sosyal hizmet uzmanları diğer katılımcılardan anlamlı olarak daha yüksek negatif tutum puanlarına sahiptir ($c > d$).

Sınanan “H12. Katılımcı profilleri, yapay zekâya yönelik pozitif ve negatif tutum puanlarında anlamlı farklılık yaratmaktadır” hipotezi doğrulanmıştır.

Tablo 3.17. Sosyal Hizmet Öğreniminde Geçirilen Toplam Süre Durumuna Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Analizi

Ölçekler	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark*
Pozitif Tutum	1 - 5 yıl ^a	242	34,75	12,82	38,413	< 0,001	c > a ve b
	6 - 10 yıl ^b	128	37,60	9,82			
	10 yıl üstü ^c	59	48,86	2,81			
Negatif Tutum	1 - 5 yıl ^a	242	22,59	8,48	17,998	< 0,001	c > a ve b
	6 - 10 yıl ^b	128	23,35	8,65			
	10 yıl üstü ^c	59	29,66	5,18			

*Tamhane's T2

Tablo 3.17’de sosyal hizmet öğreniminde geçirilen toplam süre durumuna göre yapay zekâ kullanımına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA analizi sonuçları verilmiştir. Pozitif tutum ölçeği açısından 1 - 5 yıl öğrenim süresi olan katılımcıların ortalaması 34,75 ($Ss = 12,82$), 6 - 10 yıl öğrenim süresi olan katılımcıların ortalaması 37,60 ($Ss = 9,82$) ve 10 yıl ve üzeri öğrenim süresi olan katılımcıların ortalaması 48,86 ($Ss = 2,81$) olarak bulunmuştur. Gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 38,413$, $p < 0,001$). Post-hoc test sonuçlarına göre, 10 yıl ve üzeri öğrenim süresi olan katılımcılar diğer tüm gruplardan anlamlı olarak daha yüksek pozitif tutum puanlarına sahiptir ($c > a$ ve b). Negatif tutum ölçeği açısından 1 - 5 yıl öğrenim süresi olan katılımcıların ortalaması 22,59 ($Ss = 8,48$), 6 - 10 yıl öğrenim süresi olan katılımcıların ortalaması 23,35 ($Ss = 8,65$) ve 10 yıl ve üzeri öğrenim süresi olan katılımcıların ortalaması 29,66 ($Ss = 5,18$) olarak bulunmuştur. Gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 17,998$, $p < 0,001$). Post-hoc test sonuçlarına göre, 10 yıl ve üzeri öğrenim süresi olan katılımcılar diğer tüm gruplardan anlamlı olarak daha yüksek negatif tutum puanlarına sahiptir ($c > a$ ve b).

Sınanan “H13. Sosyal hizmet alanında daha uzun süre öğrenim görmüş bireylerin yapay zekâya yönelik pozitif tutum puanları daha yüksektir” hipotezi doğrulanmıştır.

Tablo 3.18. Sosyal Hizmet Mesleğinde Geçirilen Toplam Süre Durumuna Ölçek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Analizi

Ölçekler	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Pozitif Tutum	1 - 5 Yıl ^a	105	35,00	12,56	2,104	,079	–
	6 - 10 Yıl ^b	72	37,47	10,87			
	10 - 15 Yıl ^c	62	40,20	11,80			
	15 - 20 Yıl ^d	47	38,93	11,08			
	20 Yıldan Fazla ^e	134	37,26	12,42			
Negatif Tutum	1 - 5 Yıl ^a	105	22,36	8,47	1,085	,363	–
	6 - 10 Yıl ^b	72	23,90	8,92			
	10 - 15 Yıl ^c	62	24,67	7,93			
	15 - 20 Yıl ^d	47	23,65	8,69			
	20 Yıldan Fazla ^e	134	24,40	8,52			

Tablo 3.18’de sosyal hizmet mesleğinde geçirilen toplam süre durumuna göre yapay zekâ kullanımına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA analizi sonuçları verilmiştir. Pozitif tutum ölçeği açısından 1 - 5 yıl mesleki deneyime sahip katılımcıların ortalaması 35,00 (Ss = 12,56), 6 - 10 yıl deneyime sahip katılımcıların ortalaması 37,47 (Ss = 10,87), 10 - 15 yıl deneyime sahip katılımcıların ortalaması 40,20 (Ss = 11,80), 15 - 20 yıl deneyime sahip katılımcıların ortalaması 38,93 (Ss = 11,08) ve 20 yıldan fazla deneyime sahip katılımcıların ortalaması 37,26 (Ss = 12,42) olarak bulunmuştur. Gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (F = 2,104, p = 0,079). Negatif tutum ölçeği açısından 1 - 5 yıl mesleki deneyime sahip katılımcıların ortalaması 22,36 (Ss = 8,47), 6 - 10 yıl deneyime sahip katılımcıların ortalaması 23,90 (Ss = 8,92), 10 - 15 yıl deneyime sahip katılımcıların ortalaması 24,67 (Ss = 7,93), 15 - 20 yıl deneyime sahip katılımcıların ortalaması 23,65 (Ss = 8,69) ve 20 yıldan fazla deneyime sahip katılımcıların ortalaması 24,40 (Ss = 8,52) olarak bulunmuştur. Gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (F = 1,085, p = 0,363).

Sınanan “H14. Sosyal hizmet alanında daha uzun süre mesleki deneyime sahip bireylerin yapay zekâyâ yönelik pozitif tutum puanları daha yüksektir” hipotezi doğrulanmamıştır.

Tablo 3.19. Yapay Zekâ Alanında Herhangi Bir Eğitim Programına Katılma Durumuna Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem T - Test Analizi

	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
Pozitif Tutum	Evet	82	39,07	11,64	1,281	427	0,201
	Hayır	347	37,18	12,09			
Negatif Tutum	Evet	82	23,56	8,20	- 0,277	427	0,782
	Hayır	347	23,85	8,56			

Tablo 3.19’da yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılma durumuna göre yapay zekâ kullanımına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız örneklem t-test analizi sonuçları verilmiştir. Pozitif tutum ölçeği açısından eğitim programına katılan katılımcıların ortalaması 39,07 (Ss = 11,64), katılmayan katılımcıların ortalaması 37,18 (Ss = 12,09) olarak bulunmuştur. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($t_{(427)} = 1,281$, $p = 0,201$). Negatif tutum ölçeği açısından eğitim programına katılan katılımcıların ortalaması 23,56 (Ss = 8,20), katılmayan katılımcıların ortalaması 23,85 (Ss = 8,56) olarak bulunmuştur. Bu fark da istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($t_{(427)} = - 0,277$, $p = 0,782$).

Sınanan “H15. Yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılmış bireylerin yapay zekâya yönelik pozitif tutum puanları, katılmayanlara göre daha yüksektir” hipotezi doğrulanmamıştır.

Tablo 3.20.Sosyal Hizmet Lisansüstü Alanında Yapay Zekâ Konulu Bir Ders Olup Olmaması Görüşüne Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem T - Test Analizi

	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
Pozitif Tutum	Evet	375	39,73	10,99	11,331	427	< 0,001
	Hayır	54	22,33	6,65			
Negatif Tutum	Evet	375	25,14	8,10	9,571	427	< 0,001
	Hayır	54	14,407	3,84			

Tablo 3.20’de sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders olup olmaması görüşüne göre yapay zekâ kullanımına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız örneklem t-test analizi sonuçları verilmiştir. Pozitif tutum ölçeği açısından yapay zekâ konulu bir ders olması gerektiğini düşünen katılımcıların ortalaması 39,73 (Ss = 10,99), bu görüşe katılmayan katılımcıların ortalaması 22,33 (Ss = 6,65) olarak bulunmuştur. Bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($t_{(427)} = 11,331$, $p < 0,001$). Negatif tutum ölçeği açısından yapay zekâ konulu bir ders olması gerektiğini düşünen katılımcıların ortalaması 25,14 (Ss = 8,10), bu

görüŖe katılmayan katılımcıların ortalaması 14,40 ($S_s = 3,84$) olarak bulunmuŖtır. Bu fark da istatistiksel olarak anlamlıdır ($t_{(427)} = 9,571$, $p < 0,001$).

Sınanan “*H16. Sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders verilmesi gerektiğini düşünen bireylerin pozitif tutum puanları, bu görüşe katılmayan bireylere göre anlamlı derecede yüksektir*” hipotezi doğrulanmıştır.

Tablo 3.21. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Yapay Zekâ Kaynaklı Sorunları Çözebileceğine İnanma Durumuna Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem T - Test Analizi

	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
Pozitif Tutum	Evet	391	38,33	11,66	4,460	427	< 0,001
	Hayır	38	29,42	12,73			
Negatif Tutum	Evet	391	24,30	8,37	4,081	427	< 0,001
	Hayır	38	18,52	7,93			

Tablo 3.21’de sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanma durumuna göre yapay zekâ kullanımına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız örneklem t - test analizi sonuçları verilmiştir. Pozitif tutum ölçeği açısından yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanan katılımcıların ortalaması 38,33 ($S_s = 11,66$), inanmayan katılımcıların ortalaması 29,42 ($S_s = 12,73$) olarak bulunmuŖtır. Bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($t_{(427)} = 4,460$, $p < 0,001$). Negatif tutum ölçeği açısından yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanan katılımcıların ortalaması 24,30 ($S_s = 8,37$), inanmayan katılımcıların ortalaması 18,52 ($S_s = 7,93$) olarak bulunmuŖtır. Bu fark da istatistiksel olarak anlamlıdır ($t_{(427)} = 4,081$, $p < 0,001$).

Sınanan “*H17. Sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders verilmesi gerektiğini düşünen bireylerin pozitif tutum puanları, bu görüşe katılmayan bireylere göre anlamlı derecede yüksektir*” hipotezi doğrulanmıştır. Yapay zekâya yönelik pozitif de negatif de tutum sergilemeler fark etmeksizin katılımcıların çoğunluğunun sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunların çözümünde rol alabileceğini düşündükleri yorumlanabilir.

Sınanan tüm hipotezler Tablo 3.22’de bir arada özetlenmiştir.

Tablo 3.22. Hipotez Analiz Sonuçları

Hipotez Kodu	Hipotez Metni	Analiz Türü	Sonuç	Doğrulama	Yorum
H1	Katılımcı profiline göre yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılma durumu anlamlı farklılık göstermektedir.	Ki-kare	$p = 0,653$	Doğrulanmadı	Katılımcı profili bu konuda belirleyici değildir.
H2	Katılımcı profiline göre sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders olması gerektiği görüşü anlamlı farklılık göstermektedir.	Ki-kare	$p = 0,342$	Doğrulanmadı	Görüşler profilden bağımsızdır.
H3	Katılımcı profiline göre sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanma durumu anlamlı farklılık göstermektedir.	Ki-kare	$p = 0,268$	Doğrulanmadı	İnançlar profil değişkeninden etkilenmemektedir.
H4	Sosyal hizmet alanında öğrenim yılı, yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılma durumunu anlamlı şekilde etkilemektedir.	Ki-kare	$p = 0,027$	Doğrulandı	Öğrenim yılı arttıkça eğitim katılımı değişmektedir.
H5	Sosyal hizmet alanında öğrenim yılı, sosyal hizmet lisansüstü eğitiminde yapay zekâ konulu bir ders olması gerektiği görüşünü anlamlı şekilde etkilemektedir.	Ki-kare	$p = 0,004$	Doğrulandı	Daha ileri düzeyde eğitim alanlar ders ihtiyacını daha çok hissediyor olabilir.
H6	Sosyal hizmet alanında öğrenim yılı, sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanma durumunu anlamlı şekilde etkilemektedir.	Ki-kare	$p = 0,580$	Doğrulanmadı	Deneyim yılı bu inancı etkilememektedir.
H7	Sosyal hizmet alanında mesleki süre, yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılma durumunu	Ki-kare	$p < 0,001$	Doğrulandı	Mesleki deneyim arttıkça eğitim ihtiyacı fark edilmektedir.

	anlamli şekilde etkilemektedir.				
H8	Sosyal hizmet alanında mesleki süre, sosyal hizmet lisansüstü eğitiminde yapay zekâ konulu bir ders olması gerektiği görüşünü anlamli şekilde etkilemektedir.	Ki-kare	p = 0,368	Doğrulanmadı	Görüşlerde meslek yılına göre fark bulunmamıştır.
H9	Sosyal hizmet alanında mesleki süre, sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanma durumunu anlamli şekilde etkilemektedir.	Ki-kare	p = 0,141	Doğrulanmadı	Mesleki deneyim bu inancı değiştirmemektedir.
H10	Cinsiyet, yapay zekâya yönelik tutum üzerinde anlamli bir farklılık yaratmamaktadır.	t-testi	p = 0,951 p = 0,492	Doğrulandı	Cinsiyetler arasında anlamli fark bulunmamıştır.
H11	Katılımcıların eğitim düzeyleri, yapay zekâya yönelik pozitif ve negatif tutum puanlarında anlamli farklılık yaratmaktadır.	ANOVA	p < 0,001	Doğrulandı	Eğitim düzeyi arttıkça tutumlar anlamli şekilde değişmektedir.
H12	Katılımcı profilleri, yapay zekâya yönelik pozitif ve negatif tutum puanlarında anlamli farklılık yaratmaktadır.	ANOVA	p < 0,001	Doğrulandı	Akademisyenler en yüksek tutuma sahiptir.
H13	Sosyal hizmet alanında daha uzun süre öğrenim görmüş bireylerin yapay zekâya yönelik pozitif tutum puanları daha yüksektir.	ANOVA	p < 0,001	Doğrulandı	Öğrenim süresi uzadıkça tutumlar olumlu yönde artmaktadır.
H14	Sosyal hizmet alanında daha uzun süre mesleki deneyime sahip bireylerin yapay zekâya yönelik pozitif tutum puanları daha yüksektir.	ANOVA	p = 0,079	Doğrulanmadı	Deneyimin uzunluğu tutumu istatistiksel olarak etkilememiştir.
H15	Yapay zekâ alanında herhangi bir eğitim programına katılmış bireylerin yapay zekâya yönelik pozitif tutum puanları, katılmayanlara göre daha yüksektir.	t-testi	p = 0,201 p = 0,782	Doğrulanmadı	Eğitim almak pozitif tutumu istatistiksel olarak değiştirmemektedir.

H16	Sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders verilmesi gerektiğini düşünen bireylerin pozitif tutum puanları, bu görüşe katılmayan bireylere göre anlamlı derecede yüksektir.	t-testi	$p < 0,001$	Doğrulandı	Ders gerekliliği inancı tutumlarla yakından ilişkilidir.
H17	Sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders verilmesi gerektiğini düşünen bireylerin pozitif tutum puanları, bu görüşe katılmayan bireylere göre anlamlı derecede yüksektir.	t-testi	$p < 0,001$	Doğrulandı	Bu inanç, hem pozitif hem negatif tutumlarla anlamlı ilişkilidir.

3.2.3. Nitel örneklemin demografik göstergesi

Bireylerin araştırma konusu olan olay veya olguya ilişkin deneyimlerinin ve duruma yönelik algılarının belirlenmesi, nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2017, s. 408). Araştırmanın nitel kısmına katılan katılımcıların demografik profilleri Tablo 3.23, 3.24 ve 3.25'te gösterilmiştir. Yapay zekâ sosyal hizmet ilişkisini yansıtan sorulara cevapları ise Tablo 3.26'da gösterilmiştir.

Tablo 3.23. Derinlemesine Görüşmelere Katılan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Demografik Profili

Kod	Cinsiyet	Yaş	Yaşadığı Şehir	Eğitim Durumu	SH Öğreniminde Geçirdiği Süre	SH Mesleğinde Geçirdiği Süre	Yapay Zekâ Alanında Herhangi Bir Eğitim Alma Durumu	Üniversitede Yapay Zekâ Dersi Alma Durumu
SHU1	Erkek	28	Ankara	Yüksek Lisans	6 - 10 yıl	0 - 1 yıl	Evet	Hayır
SHU2	Kadın	31	Afyonkarahisar	Yüksek Lisans	6 - 10 yıl	6 - 10 yıl	Evet	Hayır
SHU3	Kadın	33	İstanbul	Doktora	6 - 10 yıl	6 - 10 yıl	Evet	Hayır
SHU4	Kadın	38	İstanbul	Doktora	10 yıldan fazla	15 - 20 yıl	Evet	Hayır
SHU5	Erkek	56	İstanbul	Yüksek Lisans	1 - 5 yıl	10 - 15 yıl	Hayır	Hayır
SHU6	Kadın	27	Antalya	Yüksek Lisans	6 - 10 yıl	6 - 10 yıl	Hayır	Hayır
SHU7	Kadın	31	İzmir	Lisans	1 - 5 yıl	0 - 1 yıl	Hayır	Hayır

Tablo 3.23'te görüldüğü üzere derinlemesine görüşmelere katılan sosyal hizmet uzmanlarının çoğu yüksek lisans derecesine sahiptir ve genellikle 6 - 10 yıl mesleki tecrübeye sahiptirler. Yapay zekâ alanında eğitim almış olanlar mevcut olsa da üniversitede yapay zekâ dersi alan bulunmamaktadır.

Tablo 3.24. Derinlemesine Görüşmelere Katılan Sosyal Hizmet Bölümü Akademisyenlerinin Demografik Profilleri

Kod	Cinsiyet	Yaş	Yaşadığı Şehir	Eğitim Durumu	SH Öğreniminde Geçirdiği Süre	SH Mesleğinde Geçirdiği Süre	Yapay Zekâ Alanında Herhangi Bir Eğitim Alma Durumu	Üniversitede Yapay Zekâ Dersi Alma Durumu
SHA1	Erkek	46	Uşak	Doktora	6 - 10 yıl	10 - 15 yıl	Evet	Hayır
SHA2	Kadın	30	Ankara	Doktora	10 yıldan fazla	10 - 15 yıl	Evet	Hayır
SHA3	Erkek	40	Çankırı	Doktora	6 - 10 yıl	0 - 1 yıl	Hayır	Hayır
SHA4	Erkek	53	İstanbul	Doktora	6 - 10 yıl	20 yıldan fazla	Evet	Hayır
SHA5	Erkek	35	Gümüşhane	Doktora	6 - 10 yıl	10 - 15 yıl	Evet	Hayır
SHA6	Erkek	36	Burdur	Doktora	6 - 10 yıl	10 - 15 yıl	Evet	Hayır
SHA7	Kadın	48	İstanbul	Doktora	6 - 10 yıl	20 yıldan fazla	Hayır	Hayır

Tablo 3.24'te görüldüğü üzere derinlemesine görüşmelere katılan sosyal hizmet bölümü akademisyenlerinin tamamı doktora derecesine sahip olup mesleklerinde uzun yıllar (10 yıl ve üzeri) tecrübeye sahiptirler. Akademisyenlerin çoğunluğu yapay zekâ alanında eğitim almış olsalar da üniversitelerde yapay zekâ ile ilgili ders almamışlardır.

Tablo 3.25. Derinlemesine Görüşmelere Katılan Sosyal Hizmet Lisansüstü Öğrencilerinin Demografik Profili

Kod	Cinsiyet	Yaş	Yaşadığı Şehir	Eğitim Durumu	SH Öğreniminde Geçirdiği Süre	SH Mesleğinde Geçirdiği Süre	Yapay Zekâ Alanında Herhangi Bir Eğitim Alma Durumu	Üniversitede Yapay Zekâ Dersi Alma Durumu
SHÖ1	Kadın	26	İstanbul	Lisans	1 - 5 yıl	0 - 1 yıl	Evet	Evet
SHÖ2	Kadın	24	Isparta	Yüksek Lisans	6 - 10 yıl	Hiç	Evet	Evet
SHÖ3	Erkek	36	Batman	Lisans	1 - 5 yıl	10 - 15 yıl	Hayır	Hayır
SHÖ4	Kadın	22	Bursa	Lisans	1 - 5 yıl	6 - 10 yıl	Hayır	Hayır
SHÖ5	Kadın	40	İstanbul	Yüksek Lisans	6 - 10 yıl	6 - 10 yıl	Hayır	Hayır
SHÖ6	Erkek	35	Giresun	Lisans	1 - 5 yıl	10 - 15 yıl	Hayır	Hayır
SHÖ7	Kadın	53	İstanbul	Yüksek Lisans	6 - 10 yıl	6 - 10 yıl	Hayır	Hayır

Tablo 3.25'te görüldüğü üzere derinlemesine görüşmelere katılan lisansüstü öğrenciler arasında yaş, eğitim durumu ve meslekte geçirilen süre bakımından çeşitlilik gözlenmektedir. Bazı öğrenciler yapay zekâ dersi almışken, çoğunluğu yapay zekâ alanında eğitim almamıştır.

Tablo 3.26. Derinlemesine Görüşmelere Katılanların Yapay Zekâ Sosyal Hizmet İlişkisi İle İlgili Görüşleri

	Sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders olmalı mı?	Sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanıyor musunuz?	Sosyal hizmetin etik anlayışı yapay zekâ kaynaklı sorunlara katkı sağlayabilir mi?
SHU1	Evet	Evet	Evet
SHU2	Evet	Evet	Evet
SHU3	Evet	Evet	Evet
SHU4	Evet	Evet	Evet
SHU5	Evet	Evet	Hayır
SHU6	Evet	Hayır	Evet
SHU7	Evet	Evet	Evet
SHA1	Evet	Hayır	Evet
SHA2	Evet	Evet	Evet
SHA3	Evet	Evet	Evet
SHA4	Evet	Evet	Evet
SHA5	Evet	Evet	Evet
SHA6	Evet	Evet	Evet
SHA7	Evet	Evet	Hayır
SHÖ1	Evet	Evet	Evet

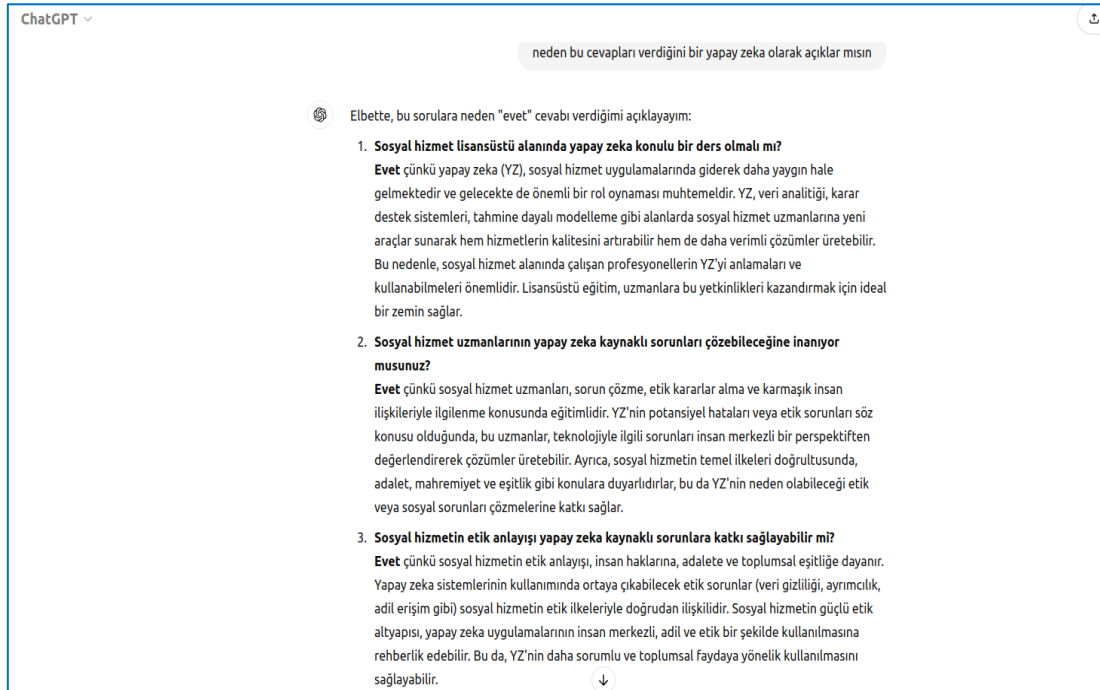
SHÖ2	Evet	Evet	Evet
SHÖ3	Evet	Evet	Evet
SHÖ4	Evet	Evet	Evet
SHÖ5	Evet	Hayır	Evet
SHÖ6	Evet	Hayır	Hayır
SHÖ7	Evet	Hayır	Evet
YZ (ChatGPT)	Evet	Evet	Evet

Tablo 3.26’da görüldüğü üzere, derinlemesine görüşmelere katılan sosyal hizmet uzmanları, akademisyenler ve öğrencilerin tamamı yapay zekâ konulu bir dersin sosyal hizmet alanında yer alması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcılar arasında bu konuda tam bir fikir birliği bulunmaktadır. Yapay zekâ da bu görüşle aynı doğrultuda olup sosyal hizmet alanında bir yapay zekâ dersinin faydalı olacağına işaret etmektedir.

Katılımcı sosyal hizmet uzmanlarının çoğunluğu, yapay zekâ kaynaklı sorunlara çözüm getirme konusunda sosyal hizmetin katkı sağlayabileceğine inanmaktadır; yani, yapay zekânın neden olduğu olası etik, sosyal veya uygulama sorunlarının çözümünde sosyal hizmet uzmanlarının rol alabileceğini düşünmektedirler. Akademisyenlerin çoğunluğu da bu konuda olumlu görüş bildirmekte olup ancak bazıları sosyal hizmetin bu alandaki etkisinin sınırlı olabileceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, akademisyenler arasında yapay zekâ kaynaklı sorunların çözümünde sosyal hizmet uzmanlarının katkısının sınırlı kalabileceğine dair farklı görüşler de mevcuttur. Öğrenciler arasında da çoğunluk, sosyal hizmetin yapay zekâ kaynaklı sorunların çözümüne katkı sağlayabileceğine inanmaktadır; ancak birkaç öğrenci bu katkının sınırlı olabileceğini düşünmektedir. Yapay zekâ, sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunların çözümünde etkili olabileceğine dair olumlu bir yanıt vermektedir.

Çoğu sosyal hizmet uzmanı, sosyal hizmet etiğinin yapay zekâ etiğine katkı sağlayabileceğine inanmaktadır. Uzmanlar, sosyal hizmetin insan onurunu, adaleti, bireyin haklarını ve refahını önceleyen etik anlayışının, yapay zekâ uygulamalarında ortaya çıkabilecek sorunları daha insancıl ve toplumsal bir bakış açısıyla değerlendirmeye katkı sunabileceğini düşünmektedir. Ancak, birkaç uzman bu katkının sınırlı olabileceğini ifade etmektedir. Akademisyenler arasında da genel olarak olumlu bir görüş olmakla birlikte, çoğu sosyal hizmet etiğinin yapay zekâ etiğine katkı sağlayabileceğine inanmaktadır. Yine de bazı akademisyenler, sosyal hizmet ve yapay zekâ etiği arasındaki yaklaşım farklılıklarından dolayı sosyal hizmet etiğinin yapay zekâ etiğini yönlendirme konusunda sınırlı kalabileceğini düşünmektedir. Öğrenciler arasında da sosyal hizmet etiğinin yapay zekâ etiğine katkı sunabileceğine dair yaygın bir olumlu görüş

hâkimdir. Çoğu öğrenci, sosyal hizmetin etik anlayışının, yapay zekânın toplum üzerindeki etkilerini daha iyi yönetebilme ve insan odaklı bir perspektif geliştirme konularında yol gösterici olabileceğine inanmaktadır; ancak birkaç öğrenci bu katkının pratikte uygulanabilirliği konusunda bazı çekinceler taşımaktadır. Yapay zekâ, sosyal hizmet etiğinin yapay zekâ uygulamalarında etik rehberlik sağlayabileceğine olumlu bakmaktadır. Yapay zekânın yanıtları, sosyal hizmetin etik ilkelerinin, insan hakları ve toplum refahına öncelik verilmesi gereken durumlarda güçlü bir referans noktası oluşturabileceği yönündedir.

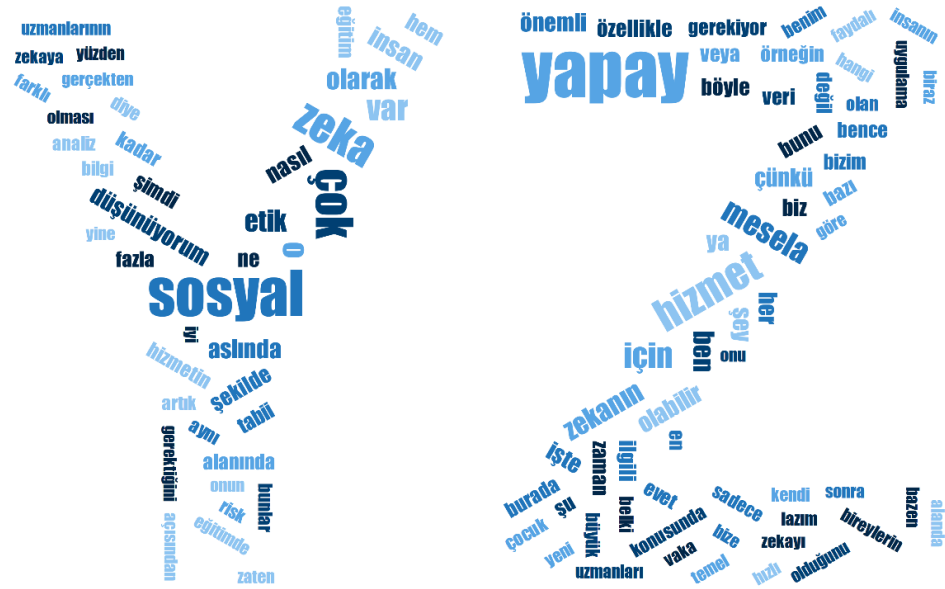

Şekil 3.3. ChatGPT'nin Verdiği Cevaplarla İlgili Açıklamaların Ekran Görüntüsü

Şekil 3.3'te görüldüğü üzere yapay zekânın cevaplarının özellikle ders gerekliliği ve sorun çözme konularında katılımcıların genel görüşüyle örtüştüğü gözlemlenmektedir. Ancak, etik katkı sağlama konusunda bazı akademisyenlerin daha temkinli bir tutum sergilediği, yapay zekânın ise bu konuda daha iyimser bir bakış açısına sahip olduğu değerlendirilmektedir. Bu durum, yapay zekânın sosyal hizmetin değerleri ve etik kodları hakkında yeterince eleştirel bir perspektif geliştirmemiş olduğunu, aksine daha idealist bir yaklaşım benimsediğini gösterebilir.

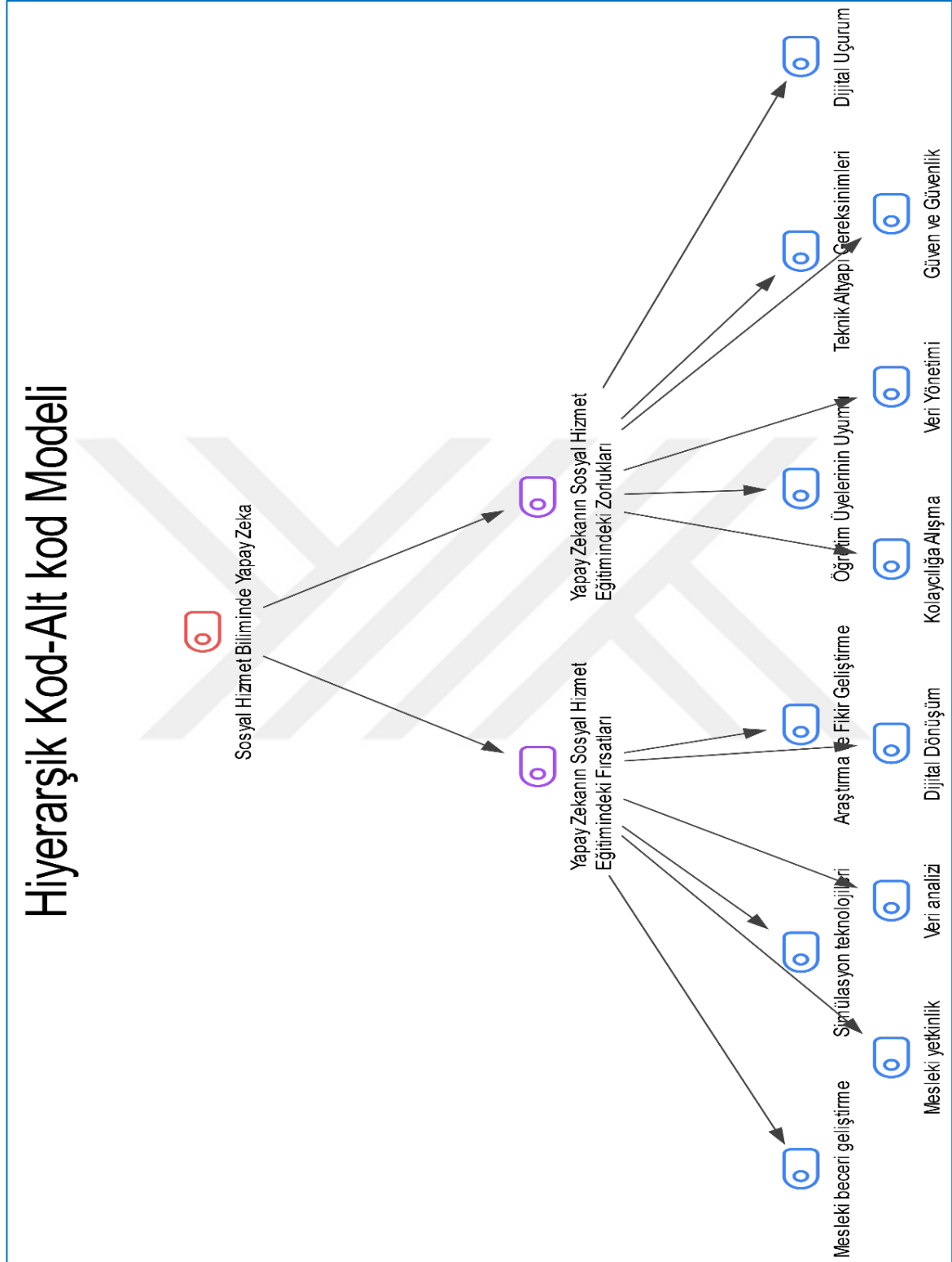
3.2.4. Derinlemesine görüşmelerin ekolojik sistem kuramı çerçevesinde içerik analizi bulguları

Görüşme soruları, nicel bulgulara dayalı olarak geliştirilmiş ve katılımcıların yapay zekâ konusundaki algıları, deneyimleri ve görüşleri üzerine odaklanmıştır. Toplanan nitel veriler, içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Verileri özetlemenin ve karmaşıklığı azaltmanın en önemli metodolojik adımı verilerin kodlanmasıdır (Flick, 2014, s. 11). Derinlemesine görüşmelerin yapılan içerik analizi sürecinde, veriler dikkatlice kodlanmış, temalar belirlenmiş ve bu temalar üzerinden tartışma ve yorumlamalar yapılmıştır. Görüşme metinlerinden oluşan kelime bulutu Şekil 3.4’te görselleştirilmiştir. Kod bulutu ise Şekil 3.5’te gösterilmiştir. Kod bulutunda kelimelerin boyutu kodlama sıklığını göstermektedir. “Sosyal Hizmet Mesleki Uygulamalarında Yapay Zekâ” temasının en çok kodlandığı görülmektedir. Temaların hiyerarşik kod modelleri 3.6, 3.7 ve 3.8 numaralı şekillerde gösterilmiştir. 3 ana tema altında alt temalar ve kod frekansları Tablo 3.27’de gösterilmiştir. Daha sonra belirlenen tema ve alt temalar Tablo 3.28’de ekolojik sistem kuramı çerçevesinde açıklamalarla değerlendirilmiştir. Ayrıntılı betimlemeye ise görüşmelerden doğrudan alıntılarla tartışma bölümünde 3 ana tema altında yer verilmiştir.

Şekil 3.4. Kelime Bulutu

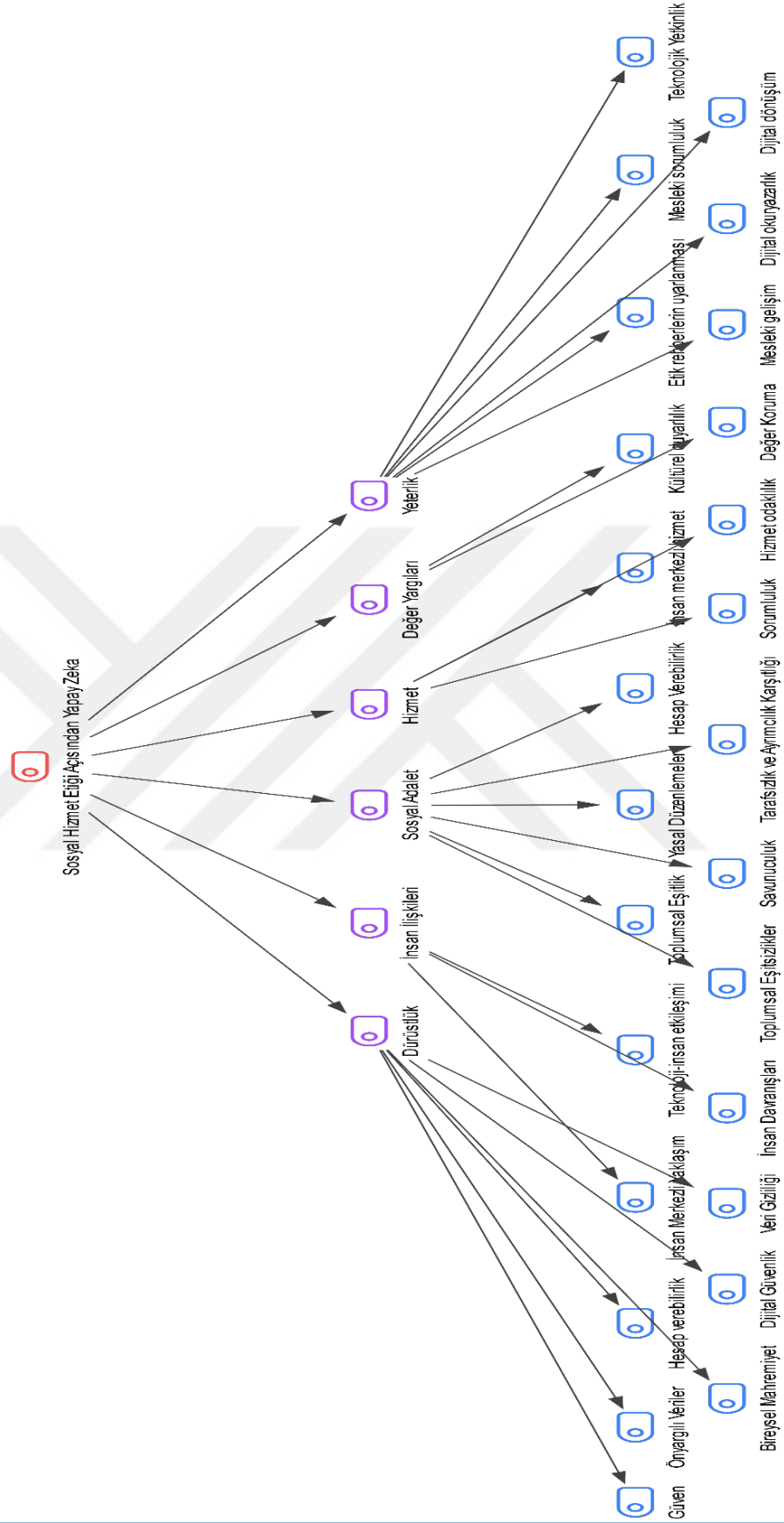
Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Şekil 3.6. Tema 1 Hiyerarşik Kod – Alt Kod Modeli

[illegible]

Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Şekil 3.8. Tema 3 Hiyerarşik Kod – Alt Kod Modeli

Tablo 3.27. Derinlemesine Görüşmelerin Kod Frekansları

Kod Sistemi	Frekans
Kod Sistemi	1080
Sosyal Hizmet Biliminde Yapay Zekâ	5
Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Eğitimindeki Fırsatları	14
Dijital öğrenme platformları	8
Mesleki Özerklik	2
Öğrenme Motivasyonu	8
Zaman Tasarrufu	22
Bilgi İşleme Süreci	12
Öğrenci Hazırlığı	5
Hedef odaklılık	6
Kişiselleştirilmiş öğrenme	6
Mesleki beceri geliştirme	12
Mesleki yetkinlik	11
Rasyonel karar verme	4
Simülasyon teknolojileri	17
Bütüncül Yaklaşım	8
Vaka ve veri analizi	14
Disiplinler Arası İş birliği	4
Bilgi Üretimi	10
Bilgi Aktarımı	11
Araştırma Motivasyonu	3
Araştırma ve Fikir Geliştirme	10
Görselleştirme	6
Sürekli Mesleki Gelişim	6
Dijital Dönüşüm	8
Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Eğitimindeki Zorlukları	11
Teknik Altyapı Gereksinimleri	6
Teknolojik Yatırım Maliyetleri	3
Öğretim Üyelerinin Uyumu	5
Veri Yönetimi	8
İnsan ilişkilerinde zayıflama	20
Öğrenci Mahremiyeti	2
Bilgi Erişim Eşitsizliği	4
Dijital Uçurum	3
Gelecek Kaygısı	1
Güven ve Güvenlik	6
Kontrol ve Özerklik	8
Kolaycılığa Alışma	10
Sosyal Hizmet Mesleki Uygulamalarında Yapay Zekâ	5
Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Mesleğindeki Fırsatları	5

Yoksulluk	8
Sosyo - Ekonomik Analiz	8
Yoksullukla Mücadele	5
Sosyal refah	2
Yerel yönetimler	3
Risk değerlendirmeleri	5
İhtiyaç analizi	4
Veri analizi	1
Koordinasyon	3
Hizmet etkinliği	3
Vatandaş odaklılık	3
Engelliler	11
Dezavantajlı Gruplar	7
Hızlı Değerlendirme	6
Sosyal İzolasyon	6
Yaşlıların Güçlendirilmesi	14
Bireyselleştirilmiş bakım	6
Hayat Kalitesinin Artırılması	5
Yaşlı Dostu Teknoloji	8
Gençlik refahı	3
Dil İşleme Algoritmaları	2
Dijital Bağımlılık	0
Madde bağımlılığıyla mücadele	2
Klinik Sosyal Hizmet	4
Psikososyal Danışmanlık	5
Tanı Kodları ve Hasta Profili Oluşturma	2
Travma Mağdurları	3
Tanı Süreçleri	4
Çeviri ve Erişim Kolaylığı	1
Sağlık Hizmetlerinde Dönüşüm	2
Çocuk refahı	24
Tespit etme	11
Erken müdahale	7
Risk altındaki çocuklar	13
Koruma	8
Okul sosyal hizmeti	7
Uygun müdahaleler	4
Bütüncül bakış açısı	5
Önleyici yaklaşım	5
Göçmenler	4
Sosyal uyum	2
Dil bariyerleri	4

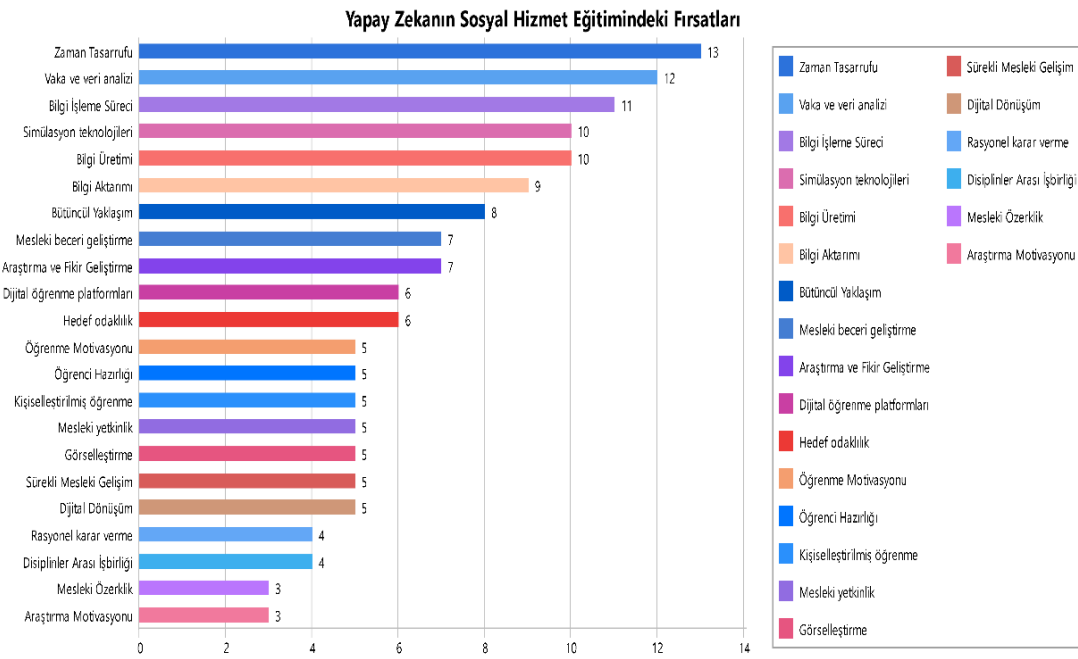
Vaka yönetim sistemi	2
İnsan ticareti	3
Kadın ve aile refahı	10
Sorunların erken tespiti	7
Aile içi şiddet riski	10
Öngörü modelleri	4
Bilgi paylaşımı	3
Diğer Hak Alanları	5
Gözetim altındaki bireyler	5
Sanal ve Gerçek İlişkiler	2
Sanal Kumar Bağımlılığı	4
Siber Uşaklaştırma	1
İfade özgürlüğü ihlalleri	3
Politika geliştirme	2
Toplumsal olaylar	3
Yapay zekâ kaynaklı sorunların çözümünde SHU rolü	11
Sanal Ağ ve Veri Depolama Sistemleri	2
Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Mesleğindeki Tehditleri	6
Karar Destek Sistemleri	5
Kurumlar arası koordinasyon	8
Yanlış Kararlar	9
Karar Verme Süreci	12
Teknik altyapı ihtiyaçları	8
Hata düzeltme ve hakların korunması	9
Empati yoksunluğu	16
Özgünlük Vurgusu	2
Sosyal hizmet uzmanlarının yetkinlikleri	15
Teknolojik değişime uyum sağlama	6
Teknoloji Entegrasyonu	5
Otomasyon ve yapay zekâ tehdidi	9
Ciddi Sonuçlar	8
Hatalı Analizler	9
Yeni Paradigma Arayışı	3
Politika Geliştirme	6
Geleceği Görme	3
Sosyal Hizmet Etiği Açısından Yapay Zekâ	36
Hizmet	6
Sorumluluk	8
Hizmet odaklılık	6
İnsan merkezli hizmet	12

Sosyal Adalet	15
Toplumsal Eşitsizlikler	4
Toplumsal Eşitlik	7
Savunuculuk	6
Yasal Düzenlemeler	5
Tarafsızlık ve Ayrımcılık Karşıtlığı	6
Hesap Verebilirlik	2
Değer Yargıları	8
Kültürel duyarlılık	8
Değer Koruma	8
İnsan İlişkileri	14
Teknoloji - insan etkileşimi	9
İnsan Merkezli Yaklaşım	16
İnsan Davranışları	8
Dürüstlük	2
Hesap verebilirlik	5
Güven	8
Veri Kalitesi	3
Önyargılı Veriler	8
Veri Gizliliği	6
Bireysel Mahremiyet	14
Dijital Güvenlik	11
Şeffaflık	4
Yeterlik	12
Etik rehberlerin uyarlanması	11
Dijital dönüşüm	7
Mesleki gelişim	14
Yenilikçi Düşünce	4
Mesleki sorumluluk	6
Dijital okuryazarlık	9
Teknolojik Yetkinlik	17

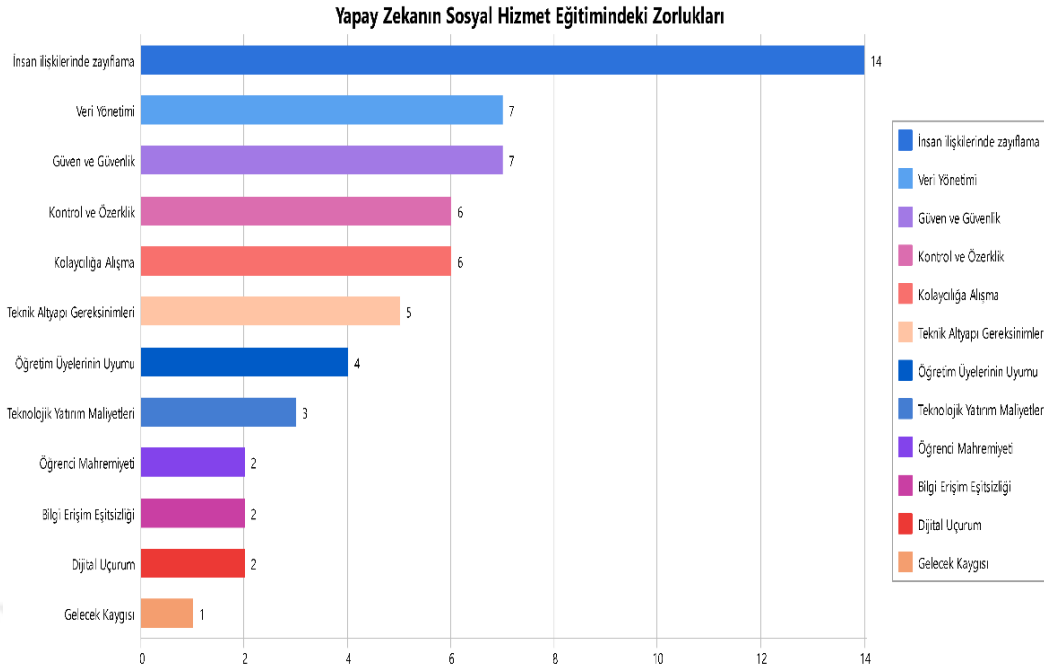
Tablo 3.27’de görülen kod sistemi, sosyal hizmette yapay zekânın kullanımını kırmızı ile belirtilmiş ana temalar, mor ile vurgulanmış alt temalar, mavi ve yeşil ile ifade edilen kodlar üzerinden analiz etmektedir.

“Sosyal Hizmet Biliminde Yapay Zekâ” ana teması, yapay zekânın eğitim alanındaki fırsatlarını ve zorluklarını değerlendirmektedir. Bu ana tema altında, “Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Eğitimindeki Fırsatları” ve “Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Eğitimindeki Zorlukları” alt temaları bulunmaktadır. Fırsatlar arasında dijital öğrenme platformları, zaman tasarrufu, mesleki özerklik, öğrenme motivasyonu ve kişiselleştirilmiş öğrenme gibi kodlar yer alırken;

zorluklar veri yönetimi, dijital uçurum, bilgiye erişim eşitsizliği, öğretim üyelerinin uyumu ve öğrenci mahremiyeti gibi kodlarla tanımlanmaktadır. Bu tema, yapay zekânın sosyal hizmet eğitiminde yenilikçi yaklaşımlar sunduğunu, ancak uygulamada dikkat edilmesi gereken önemli engeller bulunduğunu vurgulamaktadır. Şekil 3.9’da Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Eğitimindeki Fırsatları Belge Temelli Grafiği incelendiğinde 21 belgede en çok 13 belge ile “zaman tasarrufu” konusu öne çıkmış görünmektedir. Şekil 3.10’da Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Eğitimindeki Zorlukları Belge Temelli Grafiği incelendiğinde ise 21 belge içerisinde 14 belgede “insan ilişkilerinde zayıflama” en büyük zorluk olarak belirtilmiştir.

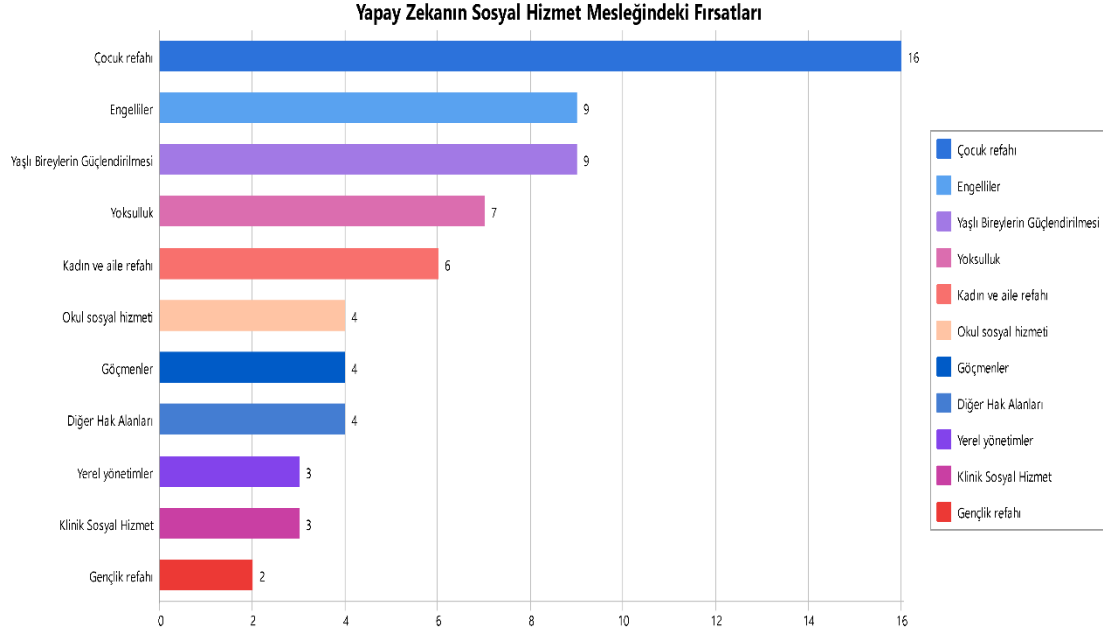

Şekil 3.9. Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Eğitimindeki Fırsatları Belge Temelli Grafiği

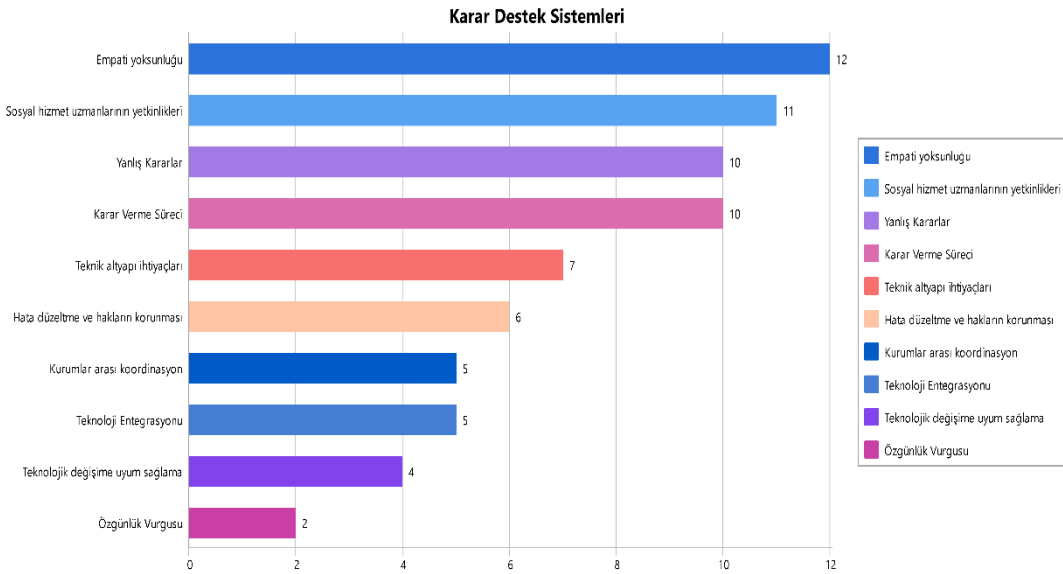
Şekil 3.10. Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Eğitimindeki Zorlukları Belge Temelli Grafiği

“Sosyal Hizmet Mesleki Uygulamalarında Yapay Zekâ” ana teması, mesleki uygulamalarda yapay zekânın sunduğu fırsatları, karşı karşıya kalınan tehditleri ve profesyonel uygulama alanlarındaki etkileri kapsamaktadır. Bu tema altında, “Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Mesleğindeki Fırsatları” ve “Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Mesleğindeki Tehditleri” alt temaları yer almaktadır. Fırsatlar arasında risk değerlendirme, veri analizi, erken müdahale ve sorunların erken tespiti gibi kodlar öne çıkarken, tehditler kontrol ve özerklik kaybı, insan ilişkilerinde zayıflama, empati yoksunluğu ve karar destek sistemlerinin yanlış yönlendirilmesi gibi kodlarla açıklanmaktadır. Ayrıca bu ana tema, sosyal hizmetin farklı profesyonel uygulama alanlarındaki etkilerini de kapsamaktadır. Yoksullukla mücadele, göçmen hizmetleri, çocuk refahı, engelliler ve yaşlı bireylerin güçlendirilmesi gibi sosyal hizmet alanlarındaki kodlar, yapay zekâ, sorunların çözümüne yönelik etkili müdahale ve vaka yönetimi süreçlerine vurgu yapıldığını göstermektedir. Ancak bu uygulamalarda, insan merkezli yaklaşımın kaybolmaması gerektiği ve etik değerlere uygun bir entegrasyonun zorunlu olduğu ifade edilmektedir. Şekil 3.11’de Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Mesleğindeki Fırsatları Belge Temelli Grafiği incelendiğinde 21 belgeden 16’sında “çocuk refahı” konusuna değinildiği görülmektedir.

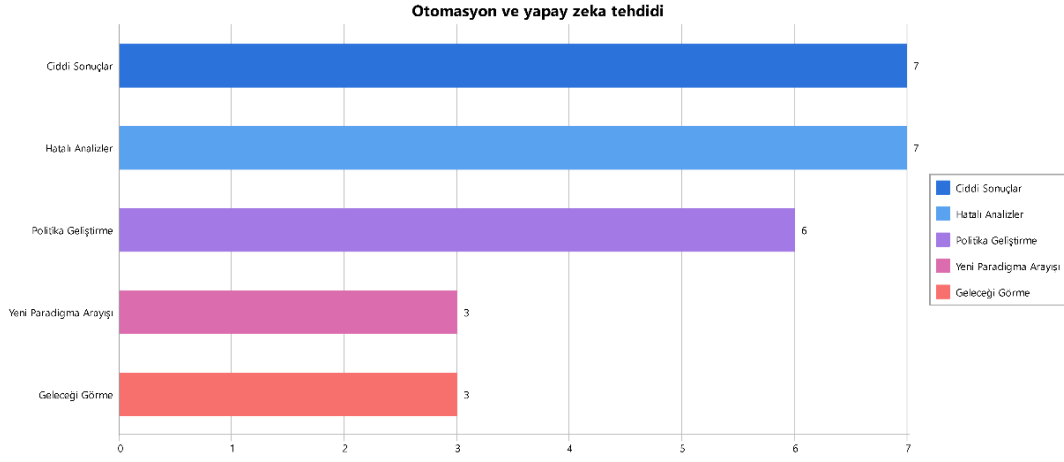

Şekil 3.11. Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Mesleğindeki Fırsatları Belge Temelli Grafiği

Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Mesleğindeki Tehditleri alt teması altında ise “Karar Destek Sistemleri” ile “Otomasyon ve Yapay Zekâ Tehdidi” alt başlıkları görülmektedir. Şekil 3.12’de Karar Destek Sistemleri Belge Temelli Grafiği incelendiğinde 21 belge içerisinde 12 belge ile en çok “empati yoksunluğu” üzerinde durulduğu görülmektedir. Şekil 3.13’te Otomasyon ve Yapay Zekâ Tehdidi Belge Temelli Grafiği incelendiğinde ise 21 belgeden 7’ser belge ile en çok “ciddi sonuçlar” ve “hatalı analizler” konuları öne çıkmış görülmektedir.

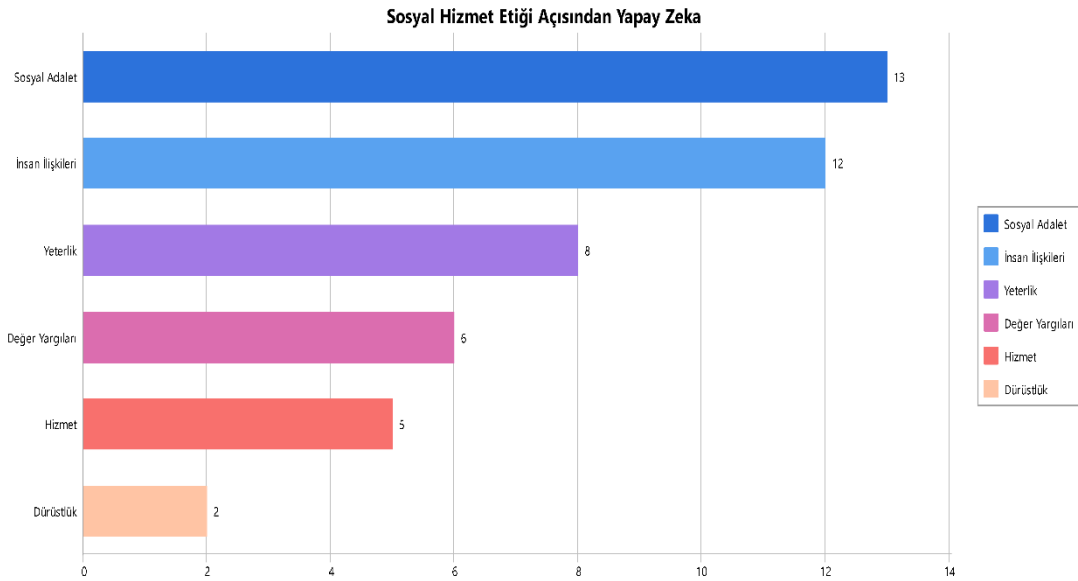

Şekil 3.12. Karar Destek Sistemleri Belge Temelli Grafiği

Şekil 3.13. Otomasyon ve Yapay Zekâ Tehdidi Belge Temelli Grafiği

“Sosyal Hizmet Etiği Açısından Yapay Zekâ” ana teması, yapay zekânın etik sorunlarını ve sosyal hizmetin temel değerleriyle uyumunu tartışmaktadır. Bu tema altında, sosyal hizmetin 6 ilkesi alt tema olarak bulunmaktadır. Görüşmelerde ifade edilen etik sorunlar arasında veri gizliliği, bireysel mahremiyet, önyargılı veriler ve tarafsızlık gibi kodlar yer almakta, yapay zekânın mesleki uygulamalarda yaratabileceği riskler ortaya konmaktadır. Değerler ise insan merkezli hizmet, toplumsal eşitlik, sosyal adalet ve kültürel duyarlılık gibi kodlar aracılığıyla, sosyal hizmetin temel ilkeleri ile yapay zekâ uygulamalarının uyumunu ele almaktadır. Şekil 3.14’te Sosyal Hizmet Etiği Açısından Yapay Zekâ Belge Temelli Grafiği incelendiğinde 21 belge içerisinde 13 belge ile en fazla “sosyal adalet” ilkesine vurgu yapıldığı görülmektedir.

Şekil 3.14. Sosyal Hizmet Etiği Açısından Yapay Zekâ Belge Temelli Grafiği

Bu kod sistemi, sosyal hizmette yapay zekâyı bilimsel, mesleki ve etik bağlamlarda kapsamlı bir şekilde tartışmak için bir rehber niteliği taşımaktadır.

Tablo 3.28. Temaların Ekolojik Sistem Kuramı Temelinde Değerlendirilmesi

Sistem Düzeyi	Tema	Kategori	Açıklama
Mikro Sistem	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Biliminde Kullanımı	Fırsatlar ve İmkanlar	Yapay zekânın bireysel öğrenme deneyimlerini iyileştirmesi.
		Karşılaşılabilecek Zorluklar	Öğrencilerin yapay zekâ tabanlı eğitim araçlarına uyum sağlaması.
	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Mesleğine Getirdiği Fırsatlar ve İmkanlar	Bireysel Refah ve Destek Hizmetleri	Yapay zekânın bireylerin refahı ve destek hizmetlerine erişimi üzerindeki olumlu etkileri.
	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Mesleğine Getirdiği Riskler ve Tehditler	Hatalı Kararlar	Yapay zekâ temelli karar verme sistemlerinin bireyler ve aileler üzerindeki olumsuz etkileri.
		Otomasyon Kaynaklı İş Kaybı	Bireylerin iş kaybı deneyimleri ve bu durumun sosyal hizmet desteğine olan ihtiyaçları.
	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Etiği Açısından Değerlendirilmesi	Mahremiyet ve Veri Güvenliği	Bireylerin ve ailelerin mahremiyet haklarının korunması, veri güvenliği ve etik kodların bireysel düzeydeki yansımaları.
Mezzo Sistem	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Biliminde Kullanımı	Fırsatlar ve İmkanlar	Eğitim kurumları arasında yapay zekâ kullanımının yaygınlaşması ve iş birliği.
		Karşılaşılabilecek Zorluklar	Eğitim kurumlarında yapay zekâ kullanımının yönetimsel ve mali zorlukları.
	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Mesleğine Getirdiği Fırsatlar ve İmkanlar	Topluluk Temelli Hizmetler	Sosyal hizmet kurumlarında yapay zekânın kullanımıyla topluluk temelli hizmetlerin iyileştirilmesi.
	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Mesleğine Getirdiği Riskler ve Tehditler	Hatalı Kararlar	Kurumların yapay zekâ temelli karar verme sistemlerine güvenme eğilimi ve bu sistemlerin hatalı karar verme riskleri.

		Otomasyon Kaynaklı İş Kaybı	Yerel ve bölgesel düzeyde iş kayıplarının sosyal hizmet kurumları üzerindeki etkileri.
	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Etiği Açısından Değerlendirilmesi	Etik Sorumluluklar	Kurumların etik sorumlulukları, veri toplama ve kullanma süreçlerinde yapay zekânın etik gerekliliklere uyumu.
Ekzo Sistem	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Biliminde Kullanımı	Fırsatlar ve İmkanlar	Sosyal hizmet eğitimi üzerinde medya, topluluk ve dış kaynakların etkisi.
		Karşılaşılabilecek Zorluklar	Eğitim politikalarını ve fonlamayı etkileyen dış faktörlerin yapay zekâ kullanımına karşı oluşturabileceği engeller.
	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Mesleğine Getirdiği Fırsatlar ve İmkanlar	Medya ve Toplumsal Algı	Sosyal hizmet programlarını dolaylı olarak etkileyen medya ve toplumsal algıların yapay zekâ teknolojilerini desteklemesi.
	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Mesleğine Getirdiği Riskler ve Tehditler	Olumsuz Toplumsal Algılar	Yapay zekâ kullanımının olumsuz toplumsal algılara neden olabileceği riskler.
	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Etiği Açısından Değerlendirilmesi	Medya Etkisi	Medya ve dış kaynaklar tarafından yapay zekânın etik olmayan kullanımının teşvik edilmesi.
Makro Sistem	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Biliminde Kullanımı	Fırsatlar ve İmkanlar	Ulusal ve uluslararası eğitim politikalarının yapay zekâ aracılığıyla şekillendirilmesi.
		Karşılaşılabilecek Zorluklar	Yapay zekânın sosyal hizmet eğitimine entegrasyonunda karşılaşılan yasal, etik ve toplumsal dirençler.
	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Mesleğine Getirdiği Fırsatlar ve İmkanlar	Toplum Genelinde Hizmetler	Yapay zekâ destekli sosyal hizmetlerin toplum genelinde nasıl şekillendiği ve bu hizmetlerin politika oluşturma süreçlerine katkıları.
	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Mesleğine Getirdiği Riskler ve Tehditler	Sistemik Riskler	Yapay zekâ kararlarının yanlış yönlendirilmesi sonucu toplumsal düzeyde oluşabilecek sistemik riskler.

	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Etiği Açısından Değerlendirilmesi	Toplumsal Etik Sorunlar	Yapay zekânın toplumsal düzeyde etik sorunlar yaratma potansiyeli ve bu sorunların sosyal hizmet politikaları üzerindeki etkileri.
Krono sistem	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Biliminde Kullanımı	Fırsatlar ve İmkanlar	Zaman içinde sosyal hizmet eğitimindeki teknolojik gelişmelerin evrimi ve yapay zekânın bu süreçteki rolü.
		Karşılaşılabilecek Zorluklar	Yapay zekâ teknolojisinin eğitim sisteminde yarattığı değişimlerin uzun vadeli etkileri.
	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Mesleğine Getirdiği Fırsatlar ve İmkanlar	Zaman İçinde Dönüşüm	Belirli sosyal hizmet alanlarında yapay zekânın sunduğu imkânların zaman içinde nasıl dönüştüğü.
	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Mesleğine Getirdiği Riskler ve Tehditler	Zaman İçinde Gelişim	Yapay zekâ karar verme sistemlerinin zaman içinde gelişim süreci ve bu süreçte ortaya çıkan hataların uzun vadeli etkileri.
	Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Etiği Açısından Değerlendirilmesi	Etik Dönüşüm	Yapay zekânın etik sorunlarının zaman içinde nasıl dönüştüğü ve bu evrimlerin sosyal hizmet mesleğinin etik standartlarına olan etkileri.

Tablo 3.28’de gösterilen bulgular, yapay zekânın sosyal hizmet biliminde ve mesleğinde çok boyutlu etkiler yarattığını göstermektedir. Ekolojik sistem kuramı çerçevesinde yapılan analizde, her sistem düzeyinin yapay zekâ ile etkileşim dinamiklerini farklı biçimlerde etkilediği görülmüştür.

Mikro sistem, bireyin doğrudan ilişki kurduğu çevreler olan aile, okul ve akran gruplarını kapsar (Bronfenbrenner, 1979, s. 22). Bulgulara göre yapay zekâ tabanlı eğitim araçlarının bireysel öğrenme deneyimlerini geliştirme potansiyeli olduğu görülmektedir. Özellikle, bireylerin refahını ve sosyal hizmetlere erişimini artırabilecek fırsatlar sunduğu belirtilmekte; ancak yapay zekâ tabanlı sistemlerin hatalı kararlar verme riski ve otomasyonun yol açabileceği iş kayıpları gibi önemli tehditlerin de varlığı dikkat çekmektedir. Ekolojik sistem kuramı birey ile çevresi arasındaki uyum süreçlerine odaklanır ancak bireylerin bu teknolojilere uyum sağlarken yaşadıkları zorluklar, insan-çevre uyumsuzluğu (maladaptasyon) olarak

değerlendirilebilir (Darling, 2007, s. 205). Ayrıca bireylerin mahremiyet ve veri güvenliği kaygıları, mikro sistem içerisindeki güven ilişkilerini zedeleyerek sosyal hizmet desteklerinin etkinliğini olumsuz yönde etkileyebilir.

Mezzo sistem, insanın birden çok mikro sistem arasında yaşadığı ilişki ağlarını kapsar (Bronfenbrenner, 1979, s. 25). Mezzo sistem düzeyinde bulgularda, yapay zekânın eğitim kurumları ve sosyal hizmet alanlarındaki kullanımıyla ilgili fırsatlar ve zorluklar değerlendirilmektedir. Sosyal hizmette yapay zekâ kullanımının kurumlar arası iş birliğini güçlendirmesi, bireyler için destek mekanizmalarının bütünleşik hâle gelmesini sağlayabilir. Ancak kurumlar arası koordinasyonsuzluk, bireyin hizmetlere erişiminde kopukluklar yaratabilir. Mezzo düzeydeki yapısal dengesizliklerin bireysel refah üzerinde dolaylı fakat güçlü etkileri olduğu bilinmektedir (Neal ve Neal, 2013, s. 728). Bu nedenle, yapay zekâ sistemlerinin mezzo düzeyde etik standartlara uygun şekilde bütünleştirilmesi kritik önemdedir. Aynı zamanda, veri toplama ve kullanma süreçlerinde etik sorumlulukların yerine getirilmesi, kurumların üzerinde önemli bir yük olarak durmaktadır.

Ekzo sistem, insanın doğrudan içinde yer almadığı ancak hayatını dolaylı olarak etkileyen çevresel unsurları ifade eder (Bronfenbrenner, 1979, s. 26). Ekzo sistem bulgularında, medya, toplumsal algılar ve dış kaynakların sosyal hizmet üzerindeki etkileri belirtilmektedir. Medya temsilciliği ve toplumsal algıların yapay zekâ kullanımına yönelik tutumları belirlemesi, bireylerin sosyal hizmet müdahalelerine olan güvenlerini dolaylı yoldan etkileyebilir. Yapay zekâyâ dair olumsuz medya çerçeveleri, bireylerde kaygı ve direnç duygularını artırabilir. Ekzo sistem faktörlerinin doğru yönetilmemesi, bireylerin sosyal hizmet deneyimlerini olumsuz etkileyebilir. Medyanın yapay zekânın olumlu yönlerini desteklemesi bir fırsat olarak öne çıkarken, olumsuz toplumsal algılar ve etik olmayan kullanımların teşvik edilme riski önemli tehditler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, sosyal hizmet programlarının medya ve toplumdan nasıl etkilendiği ve bu etkilerin yapay zekânın kullanımına yansımaları üzerinde durulması gereken bir konu olarak görülmektedir.

Makro sistem, insanın içinde bulunduğu kültürel değerler, ideolojiler ve yasa yapıları gibi geniş sosyal yapıları kapsar (Bronfenbrenner, 1979, s. 27). Makro sistem düzeyinde bulgularda, ulusal ve uluslararası politikaların yapay zekâ aracılığıyla şekillendirilmesi fırsatlar sunarken, yasal ve toplumsal dirençlerin bu teknolojilerin entegrasyonunu zorlaştırabileceği belirtilmektedir. Yapay zekâyâ ilişkin ulusal ve uluslararası düzenlemeler, bireylerin hizmetlere erişimini ve sosyal hizmet mesleğinin işleyişini şekillendirebilir. Yapay zekâ uygulamalarının adalet ve insan hakları ilkelerine uygun bir şekilde düzenlenmesi ve sosyal çalışmacılara

rehberlik eden protokollerde yansıtılması, sosyal hizmet değerleri açısından kritik önemdedir (Reamer, 2023, s. 59). Aksi takdirde, makro düzeydeki yasal ve kültürel düzenlemelerdeki eksiklikler, sosyal hizmet etiğini ve bireysel hakları tehdit edebilir. Nitekim ekolojik sistem kuramına göre üst sistemlerdeki (makro) değişimler, alt sistemlerde (mikro) doğrudan etkiler yaratır. Bu bağlamda, ulusal yapay zekâ politikaları bireylerin eğitim ve sosyal hizmetlere erişimini artırabilir veya sınırlayabilir..

Krono sistem, insanın hayatı boyunca meydana gelen çevresel değişimleri ve bireysel gelişim süreçlerini zamansal bağlamda analiz eder (Bronfenbrenner, 1986, s. 725). Krono sistem düzeyindeki bulgular, yapay zekânın sosyal hizmet biliminde zaman içinde gelişimi ve dönüşümü vurgulamaktadır. Yapay zekâ teknolojilerinin zaman içinde geçireceği evrim, sosyal hizmet mesleğinde de yeni ihtiyaçlar ve yeni riskler doğuracaktır. Yapay zekâ karar sistemlerinin zamanla daha karmaşık hale gelmesi ve bu sistemlerdeki hataların uzun vadeli etkileri, sosyal hizmet açısından bir risk teşkil etmektedir. Ayrıca, yapay zekânın etik sorunlarının nasıl dönüşeceği ve sosyal hizmet mesleğinin etik standartları üzerindeki etkileri, bu düzeyde öne çıkan bulgulardır.

Elde edilen bulgular yapay zekânın sosyal hizmet biliminde ve mesleğinde bireyden topluma, anlık deneyimlerden zamansal dönüşümlere kadar çok katmanlı etkiler yarattığını göstermektedir. Ekolojik sistem kuramı perspektifinden bakıldığında, yapay zekâ teknolojilerinin mikro sistemde bireyin doğrudan deneyimlerini etkilediği, mezzo sistemde kurumlar arası ilişkileri dönüştürdüğü, ekzo sistemde medya ve dış çevre aracılığıyla dolaylı etkiler yarattığı, makro sistemde ise kültürel normlar ve yasal düzenlemeler yoluyla bireylerin hayat pratiklerini yeniden şekillendirdiği görülmektedir. Ayrıca, krono sistem düzeyinde yapay zekânın zaman içinde değişmesiyle birlikte bireylerin, kurumların ve toplumların bu değişimlere uyum sağlama süreçlerinin önem kazandığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, yapay zekânın sosyal hizmet alanındaki etkilerinin çok düzeyli, dinamik ve zamanla evrilen bir yapı arz ettiği; birey - çevre etkileşimini merkezine alan bir bakış açısıyla değerlendirilmesinin zorunlu olduğu ortaya konmuştur.

3.2.5. Nicel ve nitel bulguların birlikte değerlendirilmesi

Karma yöntem, sosyal hizmet gibi insan odaklı bir alanda hem geniş çaplı bir analiz hem de bağlamsal zenginlik sağlamaktadır. Ayrıca ekolojik sistem kuramının birey ve çevre etkileşimlerini çok düzeyli bir bakış açısıyla analiz etme ilkesini desteklemektedir (Bronfenbrenner, 1979, ss. 22 - 27). Nicel bulgular, katılımcıların yapay zekâya yönelik genel

tutumları gibi makro ve ekzo sistem etkilerini ortaya koyarken; nitel veriler, bireysel deneyimler, kurum içi ilişkiler ve doğrudan etkileşimler gibi mikro ve mezzo sistem düzeylerindeki dinamikleri derinlemesine anlamayı mümkün kılmıştır. Örneğin, genç profesyonellerin teknolojiyi öğrenmeye yönelik istekliliği mikro düzeyde bireysel motivasyonları yansıtırken, mesleki rekabette avantaj sağlama hedefi makro sistemdeki değişen mesleki standartlarla bağlantılıdır. Benzer şekilde, akademisyenlerin hem fırsatları hem de riskleri algılaması, ekzo sistemdeki bilgi kaynaklarına ve makro sistemdeki akademik kültüre bağlıdır. Bu çok katmanlı veri analizi sayesinde, yapay zekânın sosyal hizmet bilimi ve mesleği üzerindeki etkileri yalnızca bireysel tutumlar düzeyinde değil, aynı zamanda kurumsal, toplumsal ve zamansal boyutlarda da bütüncül olarak değerlendirilebilmiştir. Nicel yöntem kullanılarak katılımcıların yapay zekâyâ yönelik tutum ve algılarına dair genel bir çerçeve oluşturulmuş, nitel yöntemle ise bu bulguların arkasındaki bağlamsal nedenler derinlemesine incelenmiştir. Karma yöntem, geniş bir perspektif sunarken aynı zamanda katılımcıların bireysel deneyimlerini ve algılarını anlamaya imkân tanıyarak, sosyal hizmet gibi insan odaklı bir alanda bütüncül bir analiz yapma fırsatı sağlamıştır.

Nicel analizler, yapay zekâyâ yönelik tutumlar, eğitim düzeyi, mesleki deneyim gibi konularda genel eğilimleri ortaya koymuştur. Bu bulgular nitel verilerle desteklenmiştir. Örneğin, mesleki süresi kısa olan bireylerin yapay zekâ eğitimlerine daha yatkın olduğu (Tablo 3.10). Derinlemesine görüşmelerde de genç profesyonellerin teknolojiyi öğrenmeye daha istekli olduğu ve gelecekteki mesleki rekabette avantaj sağlamayı hedeflediği görülmüştür. Nicel analizler, pozitif ve negatif tutumlar arasındaki ilişkiyi ve demografik farklılıkları göstermektedir (Tablo 3.13 – 3.20). Nitel analiz, bu tutumların nedenlerini açıklamaktadır. Örneğin, akademisyenlerin hem pozitif hem negatif tutumlarının yüksek olması (Tablo 3.15). Görüşmelerde, akademisyenlerin yapay zekâyâ yönelik bilgi düzeylerinin yüksek olduğu ve bu nedenle hem fırsatları hem de riskleri daha iyi değerlendirebildikleri görülmüştür.

Nicel ve nitel analizler arasında çelişki diyebileceğimiz bir durum örneği nicel analizlerde eğitim programlarına katılımın tutumlar üzerinde anlamlı bir etkisi olmamasıdır (Tablo 3.18). Ancak, nitel görüşmelerde, katılımcılar eğitimlerin bilinç düzeyini artırdığını ifade etmiştir.

Nicel analiz, etik değerlendirmelere yönelik genel tutumları ortaya koyarken, nitel analiz bu etik kaygıların hangi alanlarda yoğunlaştığını ortaya çıkarmıştır. Katılımcıların büyük bir kısmının yapay zekâyâ dair endişeleri nicel bulgularda görünmektedir. Görüşmelerde, bu endişelerin özellikle mahremiyet, veri güvenliği veya adalet konularında yoğunlaştığı tespit edilmiştir.

3.3. Tartışma

Elde edilen bulgular 3 tema altında tartışılacaktır. İlk olarak sosyal hizmet biliminde yapay zekanın yeri, daha sonra sosyal hizmet meslek alanında yapay zekanın yeri ve son olarak yapay zekanın sosyal hizmet etiği açısından değerlendirilmesi tartışılacaktır.

3.3.1. Sosyal hizmet biliminde yapay zekânın yeri

Sosyal hizmet bir bilim olarak, insanların refahını artırmak, sosyal adaleti sağlamak ve toplumun daha iyi bir yer haline gelmesine katkıda bulunmak için kuramsal ve pratik bir yaklaşım sunar. Sosyal hizmet, insanın ve toplumun değişme ve gelişme süreçlerindeki dinamikleri ve yasaları anlamaya çalışan; insanın toplumsal etkililiğini geliştirme yaklaşımı, yöntemi ve uygulamasıyla ilgili bilgi üreten bir bilim dalıdır (Cılga, 2004, s. 35). Türkiye Bilimler Akademisinin bir çalışmasında, sosyal hizmet biliminin gelişimi için uygulamalı bir bilim olarak ekolleşme hedefine ulaşmak amacıyla; anlamlı bir toplum için içselleştirilmiş bir sosyal hizmet bilimi alanında bilimsel faaliyetler gerçekleştirmek, ekolleşme potansiyeli taşıyan, sosyal birikime sahip epistemolojik bir sosyal hizmet bilim çevresi/topluluğu oluşturmak ve bu sayede ulusal ve evrensel düzeyde saygın bilimsel faaliyetler yürütmek temel amaç olarak belirtilmiştir (Cılga, 2009, s. 24). Williams'a göre (2017, ss. 131 - 132), *"uygulamalı bir bilim olarak sosyal hizmet, yalnızca titiz bir bilime değil, aynı zamanda ... önemli sosyal sorunları ve uygulama zorluklarını ele almak için... fark yaratan araştırmaya adanmıştır."* Sosyal hizmet değerleri çerçevesiyle birleştirilmiş bir bilim inşa edebilirsek bunun sosyal hizmetin kimliği ve dünyanın anlamaya ve geliştirmeye derinden bağlı olduğumuz yönleri üzerinde önemli bir etkisi olacaktır (Boehm, 1961, s. 144). Bilimsel faaliyetin bir amacı yeni bilgi üretmek olduğuna göre yapay zekâ bu noktada ideal bir alandır. Sosyal hizmet bilimi açısından yapay zekâ konusu; sosyal faydaya hizmet eden akıllı asistanlar, tahmine dayalı analitik sistemler ve karar destek sistemleri gibi yeni uygulamaların geliştirilmesi, insan ve yapay zekâ işbirliği, kişiselleştirilmiş müdahaleler ve etik çerçeveler gibi yenilikçi yöntemlerin ortaya çıkması, toplumsal zorlukların ele alınarak kamu politikalarının şekillendirilmesi ve bilginin uygunluğuna ilişkin disiplinler arası müzakere süreçlerinin yürütülmesi gibi pek çok alanda geniş bir bilimsel çalışma imkânı sunmaktadır.

3.3.1.1. Yapay zekânın sosyal hizmet eğitiminde kullanımı

Sosyal hizmet eğitimi, yeni nesil profesyonelleri insan hayatındaki tüm karmaşık sorunlarla başa çıkacak şekilde yetiştirmek zorundadır. Bu alanda eğitim alan bireylerin bir taraftan toplumun yapay zekâ temelli sorunlarına çözüm arama yönünde önemli rolünün yanında kendi

mesleki uygulamalarında yapay zekânın rolü noktasında da bilgi sahibi olmaları kaçınılmazdır. Nitekim NASW'nin (2017) güncellediği etik ilkelerde sosyal hizmet uzmanlarının yetkinliği ile ilgili olarak “sosyal hizmetlerin sunumunda teknolojiyi kullanan sosyal hizmet uzmanları, bu tür hizmetleri yetkin bir şekilde sunabilmek için gerekli bilgi ve becerilere sahip olduğundan emin olmalıdır” denmektedir.

Teknolojik gelişmelerle birlikte sosyal hizmet eğitiminin de kendini geliştirmesi gerekmektedir. Mintz ve diğerleri (2018) sosyal hizmetin geleceği ile ilgili kurdukları senaryolarda yapay zekâyla gelişen teknolojiye ne ölçüde yer alabileceklerini ortaya koymaktadırlar. Bu teknoloji, büyük veri analizi, öngöründe bulunma ve otomatik karar verme yetenekleri ile öne çıkmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, yapay zekâ geliştiricilerinin bu teknolojilerin mevcut sosyal ve yapısal eşitsizlikleri nasıl şiddetlendirebileceğini veya hafifletebileceğini anlamalarına yardımcı olma konusunda çok önemli bir rol oynamaktadır (Patton, 2020, s. 87).

Yapay zekâ, sosyal hizmet eğitimi için hem fırsatlar hem de zorluklar sunmaktadır. Yapay zekâ, öğrenme deneyimlerini iyileştirebilir, yeni bilgiler üretebilir ve sosyal hizmet uygulayıcıları için mesleki fırsatlar yaratabilir (Dey, 2023, s. 1). Aynı zamanda, karmaşık toplumsal sorunları ele almak için verileri analiz etme, içgörü oluşturma ve topluluk organizasyonu işlevlerini otomatikleştirme potansiyeline sahiptir (Dey, 2023, s. 6). Yapay zekânın, öğrencileri dijital çalışma ortamlarına hazırlamak için öğretilen beceri ve bilgilerin yeniden değerlendirilmesini gerektirerek yüksek öğretimde öğretme ve öğrenmeyi temelden dönüştürmesi beklenmektedir (Hodgson ve diğ., 2021, s. 1878). Ancak, yapay zekânın sosyal hizmet eğitime entegrasyonu, etik sonuçların dikkatlice değerlendirilmesini ve mesleğin ilişkisel yönlerinin korunmasını gerektirir (Hodgson ve diğerleri, 2021, s. 1878).

Bu bölümde hem sosyal hizmet alanındaki sorunların karmaşıklığını ele alma hem de geleceğin sosyal hizmet profesyonellerini bu teknolojik değişime hazırlama bağlamında yapay zekânın sosyal hizmet eğitime entegrasyonu bütüncül bir yaklaşımla fırsatları ve zorluklarıyla değerlendirilerek derinlemesine görüşmelerden elde edilen betimsel analizlerle tartışılmıştır.

3.3.1.1.1. Fırsatlar ve imkânlar

Sosyal hizmet eğitimi, mesleğin kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını ve özümsemesini, aynı zamanda geleceğin sosyal çalışmacılarını günümüz dünyasının karmaşık sosyal sorunlarını ele almaya hazırlamayı amaçlayarak değerlerin, teorinin ve uygulamanın bütünleştirilmesini içermektedir (Hutchings ve Taylor, 2007, s. 382). Bu bağlamda yapay zekâ üniversitelere

öğrenci alma, müfredat planlama, öğrencilere kişiselleştirilmiş dersler verme gibi konularda giderek artan fırsatlar sunmaktadır. Pek çok üniversite web sitelerinde oluşturdukları sohbet robotları ile öğrencilerin farklı sorunlarına hızlı çözümler sunabilmektedir. Bu durum, yapay zekâ destekli sanal asistanların öğretim görevlilerinin iş yükünü hafiflettiğini gösteren çalışmalarla da desteklenmektedir (Dhawan & Batra, 2020; Goel, 2020; Ma & Siau, 2018).

Eğitimde yapay zekânın kullanımını öğrenci, öğretmen ve kurum odaklı olmak üzere üç genel yaklaşıma ayıran bir çalışmada, öğrenci odaklı yaklaşım, akıllı veya uyarlanabilir eğitim sistemleri aracılığıyla öğrencilerin ihtiyaçlarına odaklanmaktadır. Bu sistemler, materyalleri bireysel öğrenci özelliklerine göre uyarlamak, öğrencilerin güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirmek ve otomatik geri bildirim sağlamak üzere tasarlanmıştır. Öğretmen odaklı yaklaşım ise öğretmenlerin iş yükünü azaltmayı, öğrenci hakkında bilgi sağlamayı ve sınıf içinde yeniliği teşvik etmeyi hedeflemektedir. Kurum odaklı yaklaşım ise eğitim kurumlarına karar alma sürecinde yardımcı olabilecek bilgiler sunarak kurumlara fayda sağlamaktadır (Baker ve diğ., 2019, ss. 11 - 14). Bu teorik çerçeve, derinlemesine görüşmelerde SHA1'in ifade ettiği *"gerek global sistemlerin bize sağladıkları yazılımlarla gerek yapılan yazılımlarla, geliştirilen yeni yazılımlarla bunu sağlayıp uzaktan bir şekilde görüntülü, sesli, ortak katılım da yapılabiliyor ama yapay zekâ dijital imkânlardan biraz daha farklı, yani sınıfta ya da ortamda sanal ortamda herhangi bir konuyu tartışırken bu konuyla ilgili var olan, evrende, bütün dillerde var olan bütün bilgileri aynı anda karşınıza getirilmesi ve tartıştığınız olayla ilgili analitik bir akıl yürütülebilmesi mümkün olabilir ama henüz bu aşamaya gelmedik... Yine örneklendirme noktasında, yani herhangi bir vakayı inceliyorsunuz sosyal inceleme raporu hazırlayacaksınız; hangi seçenekler daha uygun olabilir, daha objektif karar verme neler olabilir yapay zekâya sorulabilir... Büyük bir olasılıkla gelecek yüzyıl içerisinde eğitim sahiplerinin köklü olarak değiştiğini göreceğiz... Yani bir vaka yazma, işte şu sınırlar içerisinde bir vaka yazalım. İşte yoksulluk, yoksulluğun şu boyutları ile ilgili sınırlar bunlar... Bu süreçte bir sosyal çalışmacı hangi davranış alternatiflerine sahip olabilir? Yasal olarak, ekip olarak, mesleki olarak, mesleki bilgi beceri olarak gibi uygulama noktasında katkı sağlayabiliriz..."* görüşüyle örtüşmektedir.

Rasul ve arkadaşlarının (2023) ChatGPT'nin yüksek öğretimde kullanımına ilişkin belirledikleri beş ana fırsat olan uyarlanabilir öğrenme, kişiselleştirilmiş geri bildirim sağlama, araştırma desteği, idari süreçlerin otomasyonu ve yaratıcı değerlendirme yöntemleri görüşmelerde de karşılık bulmuştur. SHA2, bu potansiyeli *"ChatGPT ya da bu tür yapay zekâ araçları çok büyük bir öğretmen. Öğrencilerin orada merak ettiği soruları sorarak hap bilgiler*

elde etmeye çalışmaları veya çalıştıkları konularla ilgili biraz daha derin bilgi sahibi olabilmek için oralara soru sormaları imkânlı" şeklinde vurgulamıştır. Ayrıca, "pratiğe dayalı imkânlar sunuyor. Mesela şöyle bir müracaat ile çalışmak istiyorum dediğinizde böyle bir uygulama kılavuzu sağlayabilirsiniz ya da bir müdahale planı oluşturabilirsiniz" diyerek yapay zekânın pratik uygulamalardaki potansiyeline dikkat çekmiştir.

Her öğrencinin öğrenme deneyimi, mevcut bilgi seviyesi, kültürel bakış açısı, öğrenme ve özümseme hızı gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak farklılık gösterir. Yapay zekâ, bu herkese uyan tek tip eğitim sorununu çözmeye yönelik bir araç olarak özelleştirilmiş öğrenme deneyimleri sunmak için kullanılabilir. Örneğin, güncel çevrim içi kurslar veren Udacity'nin yapay zekâ araştırma ekibi, öğrencilerin tepkilerini analiz ederek derslerin nasıl geliştirilebileceğini incelemekte ve öğrencilerin bu değişiklikleri beğenip beğenmediğini değerlendirmektedir (Woyke, 2018). SHÖ7'nin deneyimiyle paralellik göstermektedir: *"Ben ders çalışırken, hem makale ararken, hem tezimle ilgili kaynak ararken hep baktım yapay zekâya... oradan bulduklarımı bazen kafam karıştığı zaman özetlemesini sevdim. O özetleme ve temelleri bana sunuyor ya, üst başlıkları, o benim aklımı netleştirdi."*

Yapay zekâ teknolojisinin, öğrencilerin akademik beceri ve öğrenme seviyelerine göre kişiselleştirilmiş ödevler hazırlama imkânı sunduğunu belirten bir çalışma, eğitim süreçlerini bireysel ihtiyaçlara daha uygun hale getirerek öğrenme deneyiminin etkinliğini artırmayı hedeflemektedir (İşler ve Kılıç, 2021, s. 5). SHA5'in *"Sosyal hizmet eğitimi açısından akademisyenler derslerde yapay zekâ destekli uygulamalar, ders içi aktiviteler yapabilirler... Yapay zekâ ile sınıf içi etkileşim sağlayan uygulamalar var... Yapay zekâ destekli bir şekilde öğrencilerin araştırma yapmasını kolaylaştıran, rapor yazmasını, sunum yapmasını kolaylaştıran uygulamalar var... Vaka simülasyonları yapmasını kolaylaştıran uygulamalar, ders içinde daha aktif kullanılabilir... Sosyal hizmet uzmanlarının alacağı eğitimde simüle edebilecek araçlar olacaktır. Bu araçlarda kullanılabiliyor yapay zekâ... Karşınızda sanal bir müracaatçıyla görüşme yapabiliyorsunuz. Sizin verdiğiniz, sorduğunuz soruya göre cevap veriyor... Eğitimde teknolojinin, öğrencilere temel günlük hayatta artık mesela ChatGPT gibi araçlarla becerilerini geliştirme imkânı sunduğunu anlamamız gerekiyor"* görüşüyle desteklenmektedir. Bu kişiselleştirilmiş yaklaşım, SHU4'ün belirttiği gibi teknolojinin farklı jenerasyonlardaki kullanımını da dikkate almaktadır: *"Sosyal hizmet eğitimi yapay zekâdan ayırmak zaten mümkün değil. O zaman aslında gelişen bir teknolojiden yalıtılmış oluyorsunuz... Yapay zekâyı bilgi üretiminde görüyoruz, sanal sosyalleşme ile bilgi üretiminin entegrasyonunda görüyoruz ve hayatı kolaylaştıran boyutuyla görüyoruz... Kendi bilgimi*

üretmek için yapay zekâyı kullanıyorum; bu bilgiyi sunmam, pazarlamam ya da linkleyip başkalarına dağıtmam için değil... Bilgi tarama programlarını çok sık kullanıyorum. Görselleştirme programlarını kullanıyorum. Örneğin, bir gruba resim çizme testi yaptıysam, oradan ortak bir veri süzüp tek bir profil çıkarabiliyorum... Sosyal hizmet uzmanlarının buna ilişkin bir merakının oluşması gerekiyor. Şimdi Türkiye'de farklı farklı jenerasyonlarda mezun sosyal hizmet uzmanlığı var. Yani belki bu 50 sene sonra daha teklifleşebilir mesela. Evet. Ama şu an benim gibi katalog karıştırmışlar var, tepegözü görüp eğitim almışlar var, tepegözü hiç görmemiş ve söylem üzerinden eğitim almışlar var, kaynaklara ulaşabilmek için haftalarca beklemişler var, fotokopi çekip kaynağa ulaşmışlar var, bir de Google taramasıyla kaynağa ulaşmışlar var. Şimdi de yapay zekâ bilgisiyle sosyal hizmete entegre etmiş bir sosyal hizmet uzmanı kitlesi var. Dolayısıyla bizim de bence sosyal hizmet eğitimi anlayışı ve etik kırılımlarının yapay zekâ entegrasyonu ile tartışılması gerekiyor. Ve bunu kendi içimizdeki süpervizyon eğitimleriyle, meslek içi eğitimlerle de yapmamız gerekiyor."

Uyarlanabilir öğrenme platformları ve akıllı özel ders sistemleri, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki ve yetersiz hizmet alan bölgelerdeki öğrenciler için özelleştirilmiş öğrenme deneyimleri sunarak önemli bir fayda sağlamaktadır. Yapay zeka destekli değerlendirme sistemlerindeki ve içerik zenginleştirmedeki ilerlemelerin, öğretmenleri ders planları hazırlama ve cevap kağıtlarını notlandırma gibi monoton ve tekrarlayan görevlerden kurtardığı görülmüştür (Bhutoria, 2022, s. 7). Görüşmelerde SHÖ1'in "yapay zekâ eğitimde, kişiye özel öğrenme deneyimleri sunabiliyor" gözlemiyle desteklenmektedir. Bu bulgu, aynı zamanda SHA7'nin "standardize edilmiş vatandaşın sosyal yardım gibi, sosyal hizmetin önemli sac ayaklarından birisinde yapay zekâ, standardize etmede sürecin kolaylaştırılmasını sağlıyor" görüşüyle de örtüşmektedir.

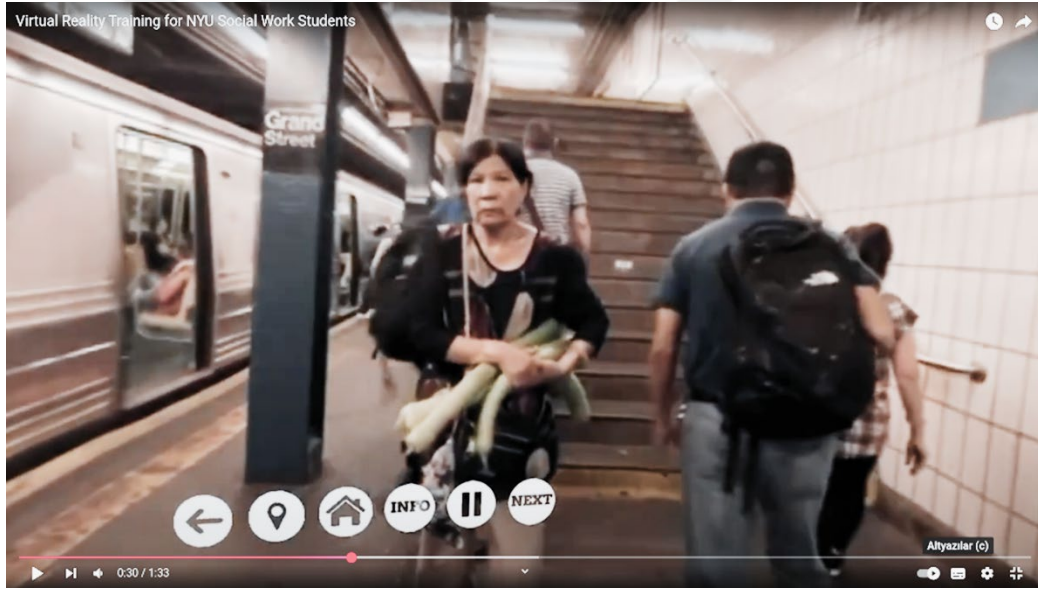
Yapay zekânın akademik performans üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalar, yapay zekânın sadece genel öğrenci performansını değil, aynı zamanda özel ihtiyaçları olan öğrencilerin performansını da artırdığını göstermektedir (Bimbrahw ve diğ., 2012; Garg ve Sharma, 2020). Örneğin, görme engelli öğrencilerin öğrenimini desteklemek amacıyla tasarlanan bir yapay zekâ Braille öğretmeni, öğretmenler tarafından kullanıldığında öğrencilerin daha hızlı ve daha doğru tepkiler verdiği görülmüştür (McCarthy ve diğ., 2016, ss. 320 - 321). SHU5'in deneyimiyle paralellik göstermektedir: "Sesli kitaplardan otomatik metin okuma sistemlerine kadar pek çok teknolojik gelişme, benim gibi görme engelli bireylerin eğitime erişimini kolaylaştırıyor."

Sosyal hizmet eğitimcileri, yapay zekâ destekli pedagojileri geliştirmeye ve araştırmaya aktif olarak katılmaya teşvik edilmektedir (Asakura ve diğ., 2020, s. 515). Özellikle yapay zekânın bir alt dalı olan Doğal Dil İşleme, sosyal hizmet eğitiminde pedagojik bir yenilik olarak umut vaat etmektedir, ancak mevcut sınırlamalarının da kabul edilmesi gerekmektedir (Asakura ve diğ., 2020, s. 514). Bu konu görüşmelerde de geniş yer bulmuştur. SHU3, *"Sosyal hizmet eğitiminde yapay zekânın kullanımı konusunda oldukça iyimserim... Artık lisansüstü programlarda yapay zekâ derslerinin olması bir tercih değil, zorunluluk"* derken, SHU4 daha kapsamlı bir yaklaşım önermektedir: *"Sosyal hizmet eğitimi anlayışı ve etik kırılımlarının yapay zekâ entegrasyonu ile tartışılması gerekiyor. Ve bunu kendi içimizdeki süpervizyon eğitimleriyle, meslek içi eğitimlerle de yapmamız gerekiyor."*

Yapay zekânın sosyal hizmet eğitimindeki başlıca uygulamalarından biri, sanal gerçekliğin eğitim süreçlerine dâhil edilmesidir (Başcılar ve diğ., 2022, s. 552). Örneğin, sosyal hizmet öğrencilerinin sanal gerçeklik uygulamaları aracılığıyla ev ziyaretleri yapmalarına imkân tanıyan çeşitli yazılımlar geliştirilmiştir. Bu yazılımlar, sosyal hizmet öğrencilerinin farklı müracaatçı sistemleri ile çalışması, gözlem yapması, aktif dinlemesi ve görüşme gerçekleştirmesi gibi karmaşık beceriler kazanmalarına, sosyal hizmet uzmanı rolü üstlenmelerine ve müdahale planı oluşturmalarına katkı sağlamaktadır (Recover ve diğ., 2021, s. 68). SHU1, *"Yapay zekâ destekli VR sistemlerle özellikle eğitimin sanallaştırılıp bir müracaatçı ortamı yaratılması, fiziki bir ortam yaratılması mümkün olabilir... sosyal hizmet uzmanları ihmal ve istismar vakalarında evdeki fiziki eksiklikleri, çocukların vücudundaki yara izlerini ve fiziki şiddet belirtilerini inceleyebilir"* şeklinde bu teknolojinin potansiyelini vurgulamıştır. Ayrıca SHA5'in *"Karşınızda sanal bir müracaatçıyla görüşme yapabiliyorsunuz. Sizin verdiğiniz, sorduğunuz soruya göre cevap veriyor"* gözlemiyle desteklenmektedir.

Sanal gerçeklik (VR) simülasyonlarının sosyal hizmet eğitiminde etkili bir öğrenme yöntemi olarak kullanılma potansiyelini inceleyen bir çalışmaya ABD'nin Kuzeydoğusundaki büyük bir şehirdeki bir devlet üniversitesinde, çoğunluğu beyaz olmayan öğrencilerden oluşan bir gruptan beş lisans ve yedi yüksek lisans sosyal hizmet öğrencisi ile yedi mezun yüksek lisans öğrencisi olmak üzere toplam 19 katılımcı dâhil edilmiştir (Vann ve diğ., 2024, s. 43). Katılımcılar, ırkçılık ve evsizlik temalarını ele alan iki VR simülasyonu deneyimledikten sonra, üç farklı odak grubu oturumunda düşüncelerini ve duygularını paylaşmıştır. Çalışma, VR simülasyonlarının katılımcılarda yoğun duygusal tepkiler uyandırarak empati geliştirdiğini ve sosyal eyleme katılma motivasyonlarını artırdığını ortaya koymuştur. Katılımcılar, VR'nin

sosyal hizmet eğitimine entegre edilmesi gerektiğini vurgulamış; ancak simülasyonların yarattığı duygusal yoğunluk nedeniyle özenli bir ön bilgilendirme ve değerlendirme sürecinin gerekli olduğunu belirtmişlerdir (Vann ve diğ., 2024, ss. 61-62). Bu bulgu, SHA4'ün *"Öğrencilerin bazı süreçleri simülasyonlarla deneyimlemesi gerçekten çok faydalı olabiliyor. Örneğin, kriz durumlarında nasıl müdahale edeceklerini yapay zekâ destekli uygulamalarla çalışıyorlar"* gözlemiyle desteklenmektedir. Bu bulgu aynı zamanda SHU2'nin deneyimiyle de örtüşmektedir: *"Uygulama öncesi, staj öncesi sosyal hizmet öğrencilerine yapay zekâlı projelerle sanal müracaatçılar tasarlanmış ve öğrencilerin uygulama öncesi farklı vakalara, farklı hayat deneyimlerine maruz bırakılması sağlanmıştı."* Bir başka çalışmada da sosyal hizmet eğitiminde sanal müracaatçı simülasyonlarının, belirli ihtiyaçlar ve sorunların yer aldığı senaryolar çerçevesinde, rol yapan müracaatçılar ve sosyal hizmet uzmanları tarafından standart bir şekilde yürütülebileceği ifade edilmiştir (Yılmaz, 2021, s. 354).

Şekil 3.15. New York Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Sanal Gerçeklik Ders Materyali

Şekil 3.16. New York Üniversitesi Sanal Gerçeklik Dersinde Bir Öğrenci

SHA3'ün *"Sosyal hizmette alan bilgisi, vaka bilgisi çok önemli. Yapay zekâ daha önceki bilgilerden oluşan entegre, düzenli bir bilgi sağlayabilecekse bu, en azından daha önceki vaka bilgilerini kayıt altına alabilir"* görüşü, yapay zekânın bilgi yönetimi ve arşivleme konusundaki potansiyeline işaret etmektedir. Bu görüş, aynı zamanda SHU6 ve SHU7'nin veri analizi ve vaka yönetimi konularındaki gözlemleriyle de örtüşmektedir. *"Bence yapay zekânın sosyal hizmet eğitime eklenmesi birçok açıdan yararlı olabilir. Özellikle veri analizi, vaka yönetimi ve ihtiyaç belirleme gibi konularda hızlı sonuçlar alınabilir ve öğrenciler geniş bir perspektif kazanabilir... Yapay zekâ alanında gelişmeler yaşandıkça, sosyal hizmet uzmanlarının bu teknolojiyi anlaması ve etik çerçevede değerlendirmesi daha önemli hale geliyor. Bu konular üzerine dersler verilmesi, uzmanların daha bilinçli bir şekilde çalışmasına katkı sağlayabilir"* (SHU6). *"Eğitim sırasında yapay zekâyı kullanarak vaka analizleri yapmak, toplumsal sorunlar hakkında veri analizi gerçekleştirmek öğrencilere çok şey katabilir... Yapay zekânın nasıl çalıştığını ve hangi sınırlar içinde kullanılabileceğini öğrenmek, sosyal hizmet öğrencilerine ileride büyük fayda sağlar"* (SHU7).

SHÖ3, SHÖ4, SHÖ5 ve SHÖ6'nın yapay zekânın bilgiyi organize etme, veriyi analiz etme ve ders materyallerini erişilebilir kılma konularındaki katkılarına yönelik gözlemleri şu şekildedir: *"Bilgiye erişimi hızlandırmak veya analitik düşünme becerilerini geliştirmek için faydalı araçlar sunabiliyor... Yapay zekânın bazı durumlarda öğrencilere vaka analizinde veya simülasyonlar sunmada faydası olabilir. Örneğin, öğrencilere kriz yönetimi simülasyonları ile farklı durumları nasıl ele alacakları öğretilir"* (SHÖ3). *"Yapay zekânın sosyal hizmet eğitime eklenmesi çok yararlı olabilir. Özellikle vaka analizleri ve toplumsal ihtiyaç*

analizleri gibi konularda hızlı veri işleyebilme yeteneğiyle öğrencilerin geniş bir bakış açısı kazanmasını sağlayabilir" (SHÖ4). "Yapay zekânın sosyal hizmet eğitimine katkı sunabileceği alanlar var, örneğin bilgiye erişimi kolaylaştırmak, veriyi organize etmek gibi konularda faydalı olabilir" (SHÖ5). "Yapay zekânın bilgiyi organize etmede, ders materyallerini erişilebilir kılmada bazı katkıları olabilir. Mesela, zor kavramları görselleştirmek veya vaka analizlerini simüle etmek öğrenciler için faydalı olabilir" (SHÖ6). Bu görüşler, SHA6'nın "Öğrenciler ödev hazırlarken, ders materyallerini toplamakta zorlanmıyorlar çünkü yapay zekâ destekli araçlarla hızlıca araştırma yapabiliyorlar" değerlendirmesiyle desteklenmektedir.

Lisansüstü programlarda yapay zekâ derslerinin gerekliliği konusunda SHÖ2, "Bence üniversitelerde sosyal hizmet öğrencilerine yönelik yapay zekâ dersleri verilmesi çok faydalı olur. Bu sayede, öğrenciler mezun olduklarında teknolojiyi nasıl kullanacaklarını, hangi durumlarda dikkatli olmaları gerektiğini daha iyi bilirler" derken, SHU5 önemli bir uyarıda bulunmaktadır: "Bu derslerin amacı teknolojiyi körü körüne benimsemek değil, onu bilinçli ve etik bir şekilde kullanmayı öğrenmek olmalı."

ChatGPT'nin konuyla ilgili görüşü de diğer görüşleri özetleyen niteliktedir: "Kişiselleştirilmiş Öğrenme: YZ, öğrencilere özel içerikler sunarak öğrenme süreçlerini bireyselleştirebilir. Örneğin, YZ destekli öğrenme platformları, öğrencilerin eksik oldukları alanlara odaklanarak ilerlemelerini sağlayabilir. Simülasyon Teknolojileri: Sanal gerçeklik (VR) ve artırılmış gerçeklik (AR) gibi YZ tabanlı teknolojiler, vaka çalışmaları ve uygulama becerilerini geliştirmek için kullanılabilir. Veri Analizi Eğitimi: Öğrenciler, büyük verilerden elde edilen sonuçları analiz etmeyi öğrenerek sosyal hizmet biliminde daha etkili araştırmalar yapabilirler."

Sonuç olarak, hem literatür hem de alan çalışması bulguları, yapay zekânın sosyal hizmet eğitiminde çok boyutlu fırsatlar ve imkânlar sunduğunu göstermektedir. Kişiselleştirilmiş öğrenme deneyimleri, simülasyon teknolojileri, bilgiye erişim kolaylığı, vaka analizi imkânları, engelli öğrencilere yönelik destekler ve süpervizyon süreçlerinin iyileştirilmesi gibi alanlarda yapay zekânın potansiyeli hem teorik çalışmalar hem de pratik deneyimlerle desteklenmektedir. Bununla birlikte, teknolojinin etik ve bilinçli kullanımı konusundaki farkındalığın artırılması, yapay zekâ eğitiminin müfredata entegre edilmesi ve farklı jenerasyonların adaptasyon süreçlerinin desteklenmesi gibi konular da önemli gelişim alanları olarak öne çıkmaktadır. Yapay zekânın sosyal hizmet eğitimindeki rolü, geleneksel eğitim yöntemlerini destekleyici ve

zenginleştirici bir unsur olarak görülmekte, ancak bu teknolojinin bilinçli ve etik kullanımının önemi vurgulanmaktadır.

3.3.1.1.2. Karşılaşılabilecek zorluklar

Yüksek öğrenimde yapay zekânın sunduğu fırsatları memnuniyetle karşılayan ve benimseyen pek çok kişi olsa da aynı zamanda akademik bütünlüğün ve çağdaş disiplin bilgisi anlayışının saldırı altında olduğuna dair uyarılarla da karşılaşyoruz. Üretken yapay zekâ sistemlerinin büyük ölçekte yükselişi ve entegrasyonunun, sosyal hizmet de dâhil olmak üzere birçok meslek için geniş yelpazede pratik, etik ve epistemolojik sorunlara yol açacağı açıktır (Hodgson ve diğ., 2023, s. 425). Nitekim derinlemesine görüşmelerde sosyal hizmetin özünde insani değerlerin, empati ve birey odaklı yaklaşımın bulunduğu vurgulanmış, bu unsurların teknolojiyle dengelenmesinin zorlukları dile getirilmiştir. Örneğin SHA1, *"Sosyal hizmette duygular belirleyici, insan iradesi, insan olma, yeri geldiğinde değerler belirleyici, her şey rastgele, kar, zarar ayrıntılar, zarar maliyet hesabı çerçevesinde yapılamaz... İnsanın sosyal sorunlarını çözmek üzere insanlar yetiştiriyoruz. Bunun içerisine de her şey giriyor. Bu meslek elemanlarını yetiştireceğiz. Dolayısıyla bu her ne kadar bizi mekân olarak, imkân olarak birbirimize aynı sınıfta gibi etkileşim imkânı veren bir platformda olma imkânı verse de son noktada insan davranışı çok bilinmeyenli bir denklem... Ama sonuçta insanı değerlendireceğiz. İnsanla ilgili bir sorunu değerlendireceğiz. Bunun eğitimi, bunun profesyonelliği, insanla ilgili... İnsan davranışı o kadar karmaşık ki, yapay zekânın katkısına rağmen %100 belirleyici olma noktasında sıkıntılar yaşayabiliriz"* ifadesiyle bu duruma dikkat çekmiştir.

Bir dil işleme modeli olan ChatGPT'nin sosyal hizmet eğitimi ve uygulamasına dâhil edilmesi üzerine yapılan bir çalışmada araştırmacıların, öğrencilerin ve akademisyenlerin sosyal hizmette ChatGPT kullanmasını engelleyebilecek zorlukların da altı çizilmektedir (İbrahim ve diğ., 2023, s. 9). Üretken yapay zekânın benimsenmesine ilişkin net yönergeler, öğrenciler, eğitimciler, sosyal hizmet uzmanları ve araştırmacılar tarafından yetkin ve etik kullanımını sağlamak için gerekli görünmektedir. Görüşmelerde bu konu şöyle ifade edilmiştir: *"Öğrenciler ChatGPT ve diğer yapay zekâ uygulamalarından çok fazla yararlanıyorlar, bu da onları tembelliğe alıştırabiliyor... Eğitimde yapay zekâ araçlarının fazla kullanılması, öğrencilerin analitik düşünme becerilerinin azalmasına yol açabilir"* (SHU1). *"Sıkıntılı yanı, öğrenciler illaki fiziksel yüz yüze görüşme yapmak isteyecektir diye düşünüyorum... Çünkü sosyal hizmetin meslek elemanları açısından da öğrenciler açısından da en yaygın ihtiyacı yüz yüze iletişimi gerçekleştirebilmek"* (SHU2).

Aynı zamanda, üretken yapay zekâ tarafından oluşturulan içeriği, bilgi üretme sorumluluğunu yapay zekâyâ devredecek şekilde kullanmanın cazibesine karşı da dikkatli olunması gerekir (Baron, 2023). Benzer şekilde, görüşmelerde de öğrencilerin YZ araçlarını sorgulamadan kullanma eğiliminde oldukları, bunun etik ihlallere ve yüzeysel öğrenmeye yol açtığı dile getirilmiştir. Örneğin bir görüşmeci, *"Öğrenciler YZ tarafından sağlanan bilgileri sorgulamadan kullanma eğiliminde olabilir ve bu da etik sorunlara yol açabilir"* demiştir (SHA2). Bu konunun önemine dikkat çeken başka bir çalışmada, yapay zekânın sosyal fayda amacıyla kullanılmaya hazır olmasıyla birlikte etik, hakkaniyete uygun ve sosyal açıdan adil şekillerde kullanılmasını sağlamak için sosyal hizmet ile disiplinler arası çalışma vurgulanmaktadır (Singer ve diğ., 2023, s. 295). Ayrıca, mevcut eğitim programlarının bu yeni teknolojiye nasıl uyum sağlayacağı ve profesyonellerin bu değişime nasıl hazırlandığı gibi konular da ele alınması gereken konulardır. Yüksek teknoloji bir eğitim ortamında mekanik bir etkileşim ortamının oluşmaması için yine daha yüksek insani dokunuşlara gereksinim vardır (Tuncay, 2020, s. 22). SHA4 de buna vurgu yapmıştır: *"Eğitim süreci fazla dijitalleşirse öğrencilerin empati becerilerini geliştirmesi zorlaşabilir... Yapay zekâyı fazla benimseyen öğrenciler, birebir etkileşimlerden çekinir hale gelebiliyorlar. Bu, sosyal hizmetin temeli olan insan ilişkilerini tehdit edebilir... Teknoloji destekli eğitim sırasında, empati kurma ve bireyin ihtiyacını anlama becerilerini kaybetme riski doğabilir... Sadece yapay zekâyâ güvenen öğrenciler ileride karmaşık insan ilişkilerini yönetmekte zorlanabilirler."*

Yapay zekâda ortaya çıkan bir endişe de algoritmik önyargıdır. Yapay zekâ destekli eğitim sistemleri, eğitim verilerini kullanarak geliştirildiğinden ve bu veriler genellikle baskın ve erken kullanıcı tabanlarından elde edildiğinden bu sistemler gelecekteki potansiyel kullanıcıların sadece bir alt kümesini temsil eden öğrenci katılımı, öğrenme ve bilişsel stiller hakkında bilgi sağlamaktadır (Schiff, 2021, s. 339). Muhtemelen bu kullanıcılar yeni araçları satın alıp denemeye gücü yeten, daha yüksek kaynaklara sahip okul sistemlerinden gelecektir. Bu kullanıcılar aynı zamanda daha zengin ülkelerden ve yapay zekâ destekli eğitim sistemlerinin geliştirilmesinin yoğunlaştığı, muhtemelen yüksek gelirli ülkelere de gelebilir (Schiff, 2021, s. 339). Bu durum, özellikle sosyal hizmet gibi, yerel ve kültürel bağlamın büyük önem taşıdığı disiplinlerde daha da belirgin hale gelmektedir. Görüşmelerde bu risk, *"Türkiye özelinde bir çalışma yaparken farklı bir kültürden alınan veriler yanlış yönlendirmelere neden olabilir"* ifadesiyle vurgulanmıştır (SHA2). Gene benzer şekilde, sosyal hizmet eğitiminde YZ'nin kullanımı sırasında mevcut sistemlerin standartlaştırılmamış olmasının ve süpervizyon eksikliğinin de önemli sorunlar arasında yer aldığı vurgulanmıştır: *"Maalesef Türkiye'de*

standardize olmamış bir sosyal hizmet eğitim çalışmasından da bahsedebiliriz... Standardize edilmesi gereken sosyal hizmet eğitim çalışmaları, özellikle süpervizyon eksikliğinden dolayı sosyal hizmet çalışan arkadaşlarımızın da zorlandığını gösteriyor" (SHA7). SHÖ7'nin görüşü de bunu desteklemektedir: "Yapay zekâ kaynaklı bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği konusunda endişeler olabilir... Lisans ve ön lisans seviyesindeki öğrenciler, akademik ve güvenilir olmayan bilgileri doğruymuş gibi algılayabilirler... Sosyal hizmet mevzuatındaki güncellemeler ve değişiklikler de yapay zekâ veri tabanında sürekli güncellenmediğinde yanlış bilgi riski doğabilir."

Yapay zekânın maliyetinin düşük olması nedeniyle, öğretim görevlilerinin yerini alabileceği endişesi de bulunmaktadır. Ancak sosyal hizmet eğitiminde insan etkileşimi, öğrenme sürecinin temel pedagojik unsurlarından biridir ve uygulamalı öğrenme alanlarında mutlaka olması gerekir (Stone, 2023). Katılımcılar da yapay zekâ kullanımının insani değerleri geri plana atabileceğini ifade etmekte ve sosyal hizmetin insani yönünün korunması gerektiğini savunmaktadır: *"Sosyal hizmetin özünde var olan insan temasının ve empatinin zayıflama riski var... Biz sosyal hizmet uzmanları olarak insanlarla çalışıyoruz, makinelerle değil. Eğitim sürecinde bu hassas dengenin korunması gerektiğine inanıyorum" (SHU5). "Ancak yapay zekânın bu alana uyarlanması sırasında, teknolojiyi insan ilişkilerinin önüne koyma riski var. Sosyal hizmet, insani değerlerle yön bulan bir alan. Bu nedenle, yalnızca teknolojiye odaklanan bir eğitim sistemi öğrencilerin empati ve iletişim becerilerini geliştirmelerine engel olabilir" (SHU6). "Teknolojinin aşırı kullanımı, sosyal hizmetin insani boyutunu geri plana itebilir... Eğitimde yapay zekâ yararlı olsa bile, öğrencilerin empati kurma ve insan odaklı düşünme becerileri geliştirmeleri gerekiyor. Aksi halde, teknolojiye bağımlı bireyler yetiştirme riski olabilir" (SHU7).*

Yapay zekânın henüz kopyalayamadığı, insan öğretmenlerin benzersiz becerileri, nitelikleri ve deneyimleri vardır. Bunların birçoğu, rol modelleme, insan bağlantısı, kültürel duyarlılık, dayanıklılığı geliştirme, merakı ve eleştirel düşünmeyi teşvik etme ve ahlaki ve etik rehberlik gibi sosyal hizmetlerde uygulamalı öğrenmenin pedagojisiyle doğrudan ilgilidir (Stone, 2023). Görüşmelerde bu konu, *"Yapay zekâ araçları bir yandan risk de yaratıyor. Mesela, bir kitabın özetini çıkaracakları zaman artık yapay zekâ araçlarını kullanarak bu özetini hemen oluşturabiliyorlar... Ancak buradaki problem şu ki, bu tür özetlerle kendileri bir şey öğrenmiş gibi hissetseler de aslında bilgiye yüzeysel olarak hâkim oluyorlar... Öğrenciler süreci derinlemesine yaşıyor. Bir anlamda onların analitik düşünme becerilerini geliştirmeye ihtiyacımız var "* şeklinde ifade edilmiştir (SHA6). Diğer görüşmeciler de benzer şekilde, yapay

zekânın aşırı kullanımının öğrencilerin empati geliştirme, insan odaklı düşünme ve karmaşık insan ilişkilerini yönetme becerilerini olumsuz etkileyebileceğine dikkat çekmektedir: *"Ama, bahsettiğim gibi her şeyin yapay zekâyla yapılması bazı riskler taşıyor. Mesela, kriz durumlarında yapay zekâ bir takım çözüm önerileri sunabilir ama empati gibi insanî unsurları devreye sokamaz... Gerçek bir insanla birebir etkileşim kurmanın yerini, simülasyonlar tam olarak tutamıyor"* (SHÖ1). *"Yapay zekâyla yürütülen eğitim süreçleri öğrencilere hızlı bir bilgi akışı sağlasa da sosyal hizmetin temel insani yönü için yeterli olmaz... Özellikle eğitimde yapay zekânın aşırı kullanımı, öğrencilerin sosyal hizmetin etik değerlerinden uzaklaşmasına yol açabilir... Bu tür araçların aşırı kullanımı, öğrencilerin sahada gerçek insanlarla çalışma becerilerini eksik bırakabilir"* (SHÖ3). *"Sadece teknik bilgilere odaklanarak sosyal hizmeti teknolojik bir alan gibi görmek, empati ve insan odaklı düşünmeyi geri plana itebilir"* (SHÖ4). *"Bu nedenle eğitimde yapay zekâya aşırı bağımlı olunursa öğrenciler gerçek insan ihtiyaçlarını anlama ve onlara hizmet etme konularında yetersiz kalabilir... Eğitimde öğrencilere insan ilişkilerinin önemini vurgularken, yapay zekânın fazla kullanımı bu becerileri köreltebilir"* (SHÖ5).

Bazı eğitimcilerin yapay zekâya karşı endişe duymasının nedenlerinden biri, yapay zekânın öğrencilerin yaratıcılık ve düşünme süreçlerini olumsuz etkileyebilme potansiyelidir (Ansari, 2023). Yapay zekâya aşırı bağımlı olan kişilerin eleştirel düşünmeyi göz ardı edebileceklerini belirtilmektedir (Miller, 2023). SHA5 de bu konuya değinmektedir: *"Eğitim sürecinde bir dersi tamamen yapay zekâya planlatıp baştan sona onun önerileriyle hareket etmek gibi bir şeye girmemeliyiz... Sadece yapay zekâya güvenmek, sosyal hizmet uzmanını vasıfsız bir konuma getirebilir... Yapay zekânın verdiği her bilgi birebir doğru olmayabilir, gerçeklikle uyumlayabilir."* YZ araçlarının eğitimde kullanımına yönelik altyapı eksiklikleri ve öğretmenlerin YZ okuryazarlığındaki yetersizlikler hem literatürde hem de görüşmelerde önemli bir zorluk olarak karşımıza çıkmaktadır (İbrahim ve diğ., 2023, s. 8). SHA3 de *"Akademisyenler olarak bizlerin de yapay zekâ araçlarını etkili kullanmayı öğrenmesi gerekiyor"* diyerek akademisyenlerin kendini yetiştirmelerinin önemini vurgulamaktadır.

Derinlemesine görüşmelerde farklı bir endişe olarak SHU4 öğrencilerin yalnızca yapay zekâ tarafından üretilen bilgileri taşıyan birer "araç" haline gelmesinden duyduğu endişeyi dile getirmektedir: *"Öğrencinin işini sadece makineye bırakması beni ürkütüyor çünkü onun kendi bilgi işleme sisteminde bu bilgiyi işlemesini istiyorum... Yapay zekânın ürettiği bilgiyi taşıyan mecralar haline geliyoruz; bu, insanı araçsallaştırıyor. Yani makinenin enstrümental ama insanın daha ana unsur olduğu bir sistem olmalı. Ama burada araçsal olan insan olduğunda o*

zaman sadece yapay zekânın ürettiği bilgiyi taşıyan mecralar haline geliyoruz. Ve biz oraya hizmet ediyoruz aslında. Dolayısıyla bu ikilemi çözmesi gerekiyor öğrencinin. Evet yapay zekâ var. Çok fazla bilgi teknolojisi var. Ve bunlar benim kendi bilgimi üretmem için. Yapay zekânın verdiği bilgiyi sunmam, pazarlamam ya da linkleyip başkalarına dağıtmam için değil... Ama bilgi teknolojilerine hızlı erişim biraz insanı da araçsal hale getiriyor. Belki burada bir etik tartışmayı oturtmak gerekir. Belki üniversiteler yapar bunu. Sadece yapay zekânın, bilgi teknolojilerini kullanmanın etik boyutuyla ilgili dersler koymak lazım."

Yapay zekânın sosyal hizmet eğitiminde kullanılmasında karşılaşılabilecek zorlukları ChatGPT ise şu şekilde ifade etmektedir: *"Erişim Eşitsizliği: Tüm öğrencilerin YZ destekli eğitim teknolojilerine erişimi eşit olmayabilir. Etik Sorunlar: Verilerin gizliliği ve öğrencilerin dijital mahremiyet hakları korunmalıdır. Eğitim Kadrosunun Yetersizliği: YZ teknolojilerini eğitime entegre edebilecek yeterli bilgi ve deneyime sahip akademisyenlerin eksikliği sorun yaratabilir."*

Sonuç olarak, sosyal hizmet eğitiminde yapay zekâ kullanımının sunduğu fırsatlar kadar, çeşitli zorlukları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu zorlukların üstesinden gelmek için, etik ve pedagojik açıdan dengeli bir yaklaşım benimsenmeli, etik standartlar belirlenmeli, yapay zekânın potansiyel riskleri önceden değerlendirilmeli ve yapay zekânın destekleyici bir araç olarak kullanılması sağlanmalıdır.

3.3.2. Sosyal hizmet mesleki uygulama alanlarında yapay zekânın yeri

Sosyal hizmet, insanların hayatlarını iyileştirmeyi amaçlayan ve toplum merkezli bir meslek alanıdır. Sosyal hizmet mesleği, bireylerin kendi çıkarlarına yönelik kararlar alabilmesi için bilinçlenmelerine ve aynı zamanda değişen sosyoekonomik şartlara ve toplumsal normlara uyum sağlayarak toplumsal etkinliği artırmak amacıyla gereken değişimi gerçekleştirmede gerekli bilgi, yöntem ve becerileri kullanarak müdahale edebilme yeteneğine sahip bir meslek olarak öne çıkmaktadır (Kut, 1988, s. 12). Sağlık, eğitim, yoksulluk, aile içi ilişkiler ve daha birçok konuda destek sağlama amacını taşıyan sosyal hizmet, toplumsal refahı artırmayı hedefler. Sosyal hizmet mesleği, genel olarak tüm bireylerin sosyal işlevselliği ile ilgilenmesine rağmen, genellikle toplumun en hassas ve korunmaya muhtaç kesimlerine, sosyal eşitsizliklere, ayrımcılığa ve baskılara maruz kalan gruplara öncelik vermektedir. Bu savunmasız kesimler genellikle küçük çocuklar, yaşlılar, ekonomik olarak dezavantajlı bireyler, zihinsel ve fiziksel engelliler ile etnik azınlık olarak kabul edilen bireylerdir (Sheafor ve Horejsi, 2014, ss. 23 - 24). Günümüzde teknolojinin hızlı ilerlemesi, sosyal hizmet uygulama alanlarını da etkilemekte

ve dönüştürmektedir. Teknolojik yenilikler aynı zamanda sosyal hizmet profesyonellerine yeni araçlar ve yaklaşımlar da sunmaktadır. Yapay zekâ, veri analizi, desen tanıma ve öngörü yetenekleri sayesinde sosyal hizmet uygulamalarını daha etkili ve verimli hale getirebilecek potansiyeli barındırmaktadır.

Bu bölümde sosyal hizmet mesleğinin çeşitli uygulama alanlarında yapay zekânın rolü tartışılacaktır. Özellikle sağlık hizmetleri, çocuk koruma, engelli bireylerin desteklenmesi gibi alanlarda yapay zekânın nasıl kullanılabileceği ve bu kullanımın getirebileceği fırsatlar üzerinde durulacaktır. Ancak, teknolojinin sosyal hizmet pratiği üzerindeki etkisi sadece fırsatlardan oluşmamaktadır. Aynı zamanda, yapay zekâ temelli karar verme sistemlerinin hatalı kararları ve otomasyon kaynaklı iş kaybı gibi tüm meslekler gibi sosyal hizmet mesleğini de tehdit ettiği alanlar bulunmaktadır. Bu nedenle, yapay zekânın sosyal hizmet uygulamalarındaki imkânları ve riskleri bu bölümde derinlemesine görüşmelerden elde edilen görüşler de yansıtılarak bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirilmiştir.

3.3.2.1. Yapay zekânın sosyal hizmet mesleğine getirdiği fırsatlar ve imkânlar

Sosyal hizmette yapay zekâ, hizmet sunumunu geliştirmek, idari görevleri otomatikleştirmek, sosyal zorlukları ele almak ve sosyal hizmet uzmanlarını geleceğe hazırlamak gibi fırsatlar sunmaktadır (Molala ve Mbaya, 2023, s. 615). Makine öğrenimi ve doğal dil işleme algoritmaları gibi yapay zekâ sistemleri, sosyal hizmet verilerini analiz etme ve yorumlama, kalıpları ve eğilimleri tespit etme, hem uygulama hem de politikayı bilgilendirmek için değerli içgörüler üretme yeteneğine sahiptir (İbrahim ve diğ., 2023, s. 5). Sosyal hizmetin mikro, mezo ve makro uygulama olanağı bulduğu pek çok alanda yapılan çalışmalarda yapay zekânın kullanımı bu bölümde örneklerle tartışılacaktır.

3.3.2.1.1. Yoksulluk

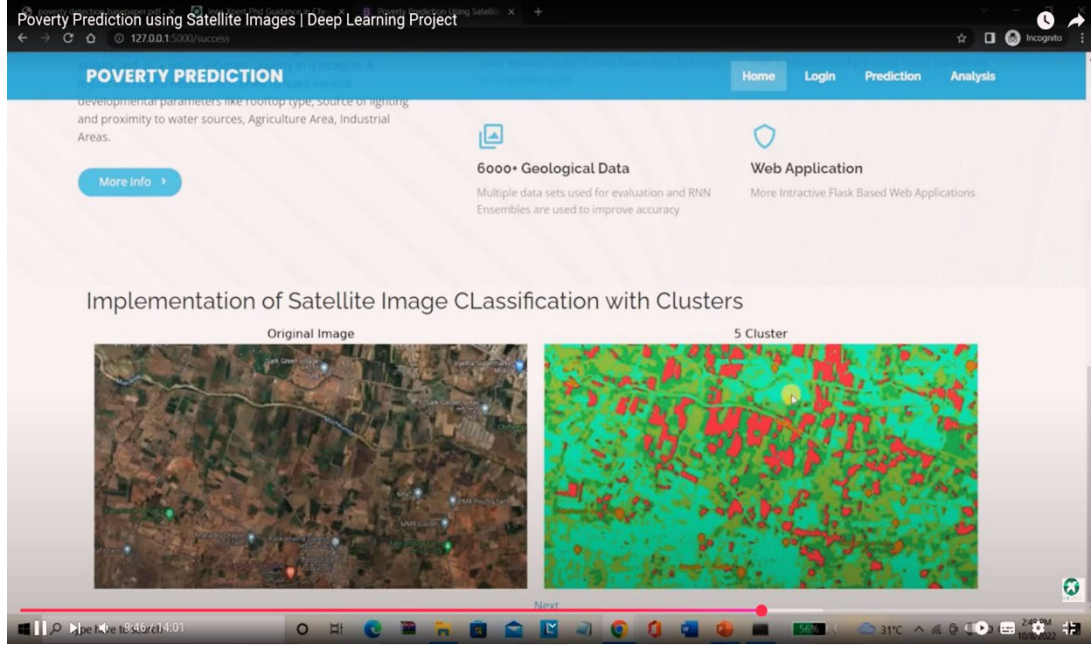
Yoksulluk, insanlık tarihi kadar eski bir sorun olup genellikle bir bireyin hayatını sürdürebilmek için temel ihtiyaçlarını karşılayamaması olarak tanımlanır (Kalaycı ve Aytis, 2019, s. 3160). Hem dünya genelinde hem de Türkiye'de giderek daha önemli bir sorun haline gelen yoksulluk sorununa olan ilgi de artmıştır (Altay, 2007, s. 353). Yoksulluk ile sosyal hizmet arasında önemli bir bağ bulunur ve sosyal çalışmacılar, mesleklerinin başlangıcından bu yana yoksulluk içindeki bireyler, aileler ve topluluklarla yakından ilgilenmişlerdir (Feldman, 2019, s. 1706).

Literatür incelemesi ve derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular, yoksullukla mücadelede yapay zekânın rolü ve potansiyeline ilişkin önemli içgörüler sunmaktadır. Yapay

zekâ dünya çapında birçok ülkede yoksullukla mücadele için kullanılmaktadır. Yapay zekânın veri toplama, tarım, eğitim ve finansal katılım gibi alanlardaki uygulamaları, yoksulluğun azaltılmasındaki potansiyelini önemli kılmaktadır (Mhlanga, 2020, s. 13). Bu durum, görüşme yapılan sosyal hizmet akademisyenlerinin (SHA1, SHA4, SHA5) vurguladığı çok boyutlu analiz ihtiyacıyla örtüşmektedir: *"Yapay zekâ mahallelerin sosyal şartlarını, fiziksel ve ekonomik şartlarını analiz ederek sorunların kaynağını bulup çözüm odaklı stratejiler geliştirmede kullanılabilir..."* (SHA1). *"Yapay zekâ, büyük veri analizleri yaparak yoksulluk riskini erken tespit edebilir ve kaynakların etkili dağıtımına yardımcı olabilir"* (SHA4). *"Bir yoksulluk sorunu, ekonomik problem gibi ilk başta düşünülebiliyor. Ama çok farklı boyutları var... Yapay zekâ, bir yoksulun belirli girdiler sağlandığında hangi faktörler dolayısıyla mevcut yoksulluk durumunu yaşadığını değerlendirmemizde fayda sağlayabilir... Yapay zekâ, yoksulluk sorununun farklı boyutlarını analiz etme ve bu sorunların başka dezavantajlarla ilişkilerini ortaya çıkarma konusunda etkili olabilir."* (SHA5).

Portekiz'de yapılan bir araştırmada, yapay zekânın yüksek yoksulluk riski bağlamında aşırı borcun daha iyi anlaşılmasına ve üstesinden gelinmesine nasıl katkıda bulunabileceği incelenmiştir (Ferreira ve diğ., 2021, s. 411). Çin'de yapılan bir araştırma ise derin yoksulluğu tanımlamak ve bireysel haneler için derin yoksullukla ilişkili temel hane özelliklerini belirlemek için kullanılabilecek, yeni hedefli yoksulluğu azaltma stratejilerinin geliştirilmesini kolaylaştıracak, açıklanabilir bir yapay zekâyâ dayalı model önermektedir (Zhang ve diğ., 2022, s. 17). Bu çalışmalar görüşmelerde ortaya çıkan risk değerlendirmesi ihtiyacını destekler niteliktedir: *"Müracaatçıların risk değerlendirmesi ve sosyal inceleme skorlarının yapay zekâ aracılığıyla derecelendirilmesi, sosyal yardımların daha sistematik bir şekilde yönlendirilmesini sağlayabilir"* (SHA2). *"Yapay zekâ, büyük veri analizleri yaparak yoksulluk riskini erken tespit edebilir ve kaynakların etkili dağıtımına yardımcı olabilir"* (SHA4).

Görüşmelerde yeterince vurgulanmayan önemli bir alan olarak gelişmekte olan ülkelerdeki yoksulluk verilerini uydu görüntülerinden toplayarak yoksulluğu tahmin etmede yapay zekânın kullanılmasıdır (Xie ve diğ., 2016).

Şekil 3.17. Uydu Görüntülerinden Yapay Zekâ ile Yoksulluk Tahmini

Görüşmelerde öne çıkan ancak literatürde yeterince karşılık bulmayan bir konu, SHA7'nin vurguladığı "mükerrer yardımların azaltılması" meselesidir: *"Vatandaşın sosyal yardım süreçlerinde yapay zekâ mükerrer yardımların azaltılması gibi meselelerde çok önemli katkı sağlayacaktır."* Bu pratik uygulama alanı, sosyal yardım sistemlerinin verimliliğini artırmada önemli bir potansiyel sunmakta olup literatürde daha detaylı araştırılmaya ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca, SHU2'nin belirttiği *"yoksullukla ilgili istismarın önceden tespit edilmesi"* konusu da literatürde yeterince ele alınmamış görünmektedir.

Cincinnati Şehri için bir mahallede başlayan ve hızla yayılan, evsizliğe ve işsizliğe yol açan yıkım sorununu ele almak için bir tahmin sistemi geliştirilmiştir (Reyes ve diğ., 2016). Bir sonraki yıkımdan etkilenmesi muhtemel mahalleleri tahmin etmek için son 10 yılın verileri analiz edilmiştir. Böylelikle müfettişlerin ve sosyal çalışmacıların, yıkım meydana gelmeden önce bu alanlara müdahale etmeleri ve bölge sakinlerini önceden uyarmaları sağlanmaktadır. Bu tahmin sistemi, SHA1'in belirttiği *"Yapay zekâ mahallelerin sosyal şartlarını, fiziksel ve ekonomik şartlarını analiz ederek sorunların kaynağını bulup çözüm odaklı stratejiler geliştirmede kullanılabilir... Bir mahallede sosyal şartlar, fiziksel şartlar, ekonomik şartlar, sağlık şartları ve eğitim imkânları tam 10 yıl içerisinde süreçteki değişiklikler bunlara bağlı"*

olarak gelecek 10 yıl içerisindeki değişiklikleri öngörme noktasında yapay zekâ bize çok fazla katkı sağlayabilir" görüşüne örnek teşkil etmektedir.

Yapay zekâ, en savunmasız ve muhtaç nüfusların belirlenmesine, müdahalelerin etkisinin tahmin edilmesine ve yoksulluğu azaltma programlarının ilerleyişinin izlenmesine yardımcı olabilir. Sosyal çalışmacıların en savunmasız insanları korumak ve toplumun en yoksul kesimleri üzerindeki olumsuz etkiyi azaltmak için yapay zekânın sosyal ve çevresel açıdan yararlı uygulamalarına erişimi kolaylaştırılmalıdır. Yapay zekâ kullanılarak yoksulluk tahmininin artan ayrıntı düzeyini göstermek için Filipinler ve Tayland'daki veri kümelerine makine öğrenimi algoritmaları uygulanmıştır (Martinez ve diğ., 2020). Rapor, yoksulluğun mekânsal dağılımını haritalamaya yönelik bu yeni yaklaşım için elde edilen verilerin, hükümetlere ve kalkınma kuruluşlarına fonların daha verimli dağıtılmasında yardımcı olabilmesinin yanı sıra politika yapıcıların daha etkili ve hedefe yönelik yoksulluğu azaltma stratejileri geliştirmelerine de katkı sağlayabileceğini ifade etmektedir (Martinez ve diğ., 2020, s. 17). Bu çalışma, SHA3'ün *"Yapay zekâ, yoksulluk riskini haritalandırmak ve sosyal yardımları daha verimli dağıtmak için kullanılabilir"* önerisiyle örtüşmektedir. Bu görüşler ChatGPT'nin *"YZ, yoksulluk risklerini öngörmek ve ihtiyaç sahibi bireyleri erken tespit etmek için veri analizinde kullanılabilir"* önerisiyle de örtüşmektedir.

Literatür ve saha görüşmelerinin sentezi, yapay zekânın yoksullukla mücadelede üç temel alanda potansiyel sunduğunu göstermektedir: Risk analizi ve erken uyarı sistemleri; çok boyutlu yoksulluk değerlendirmesi ve haritalama; sosyal yardım sistemlerinin optimizasyonu. Bu potansiyelin etkili kullanımı, sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ teknolojilerine erişiminin kolaylaştırılması ve bu teknolojilerin sosyal ve çevresel açıdan yararlı uygulamalarının geliştirilmesiyle mümkün olacaktır.

3.3.2.1.2. Engellilik

Engellilik alanında özellikle sosyal hizmet çalışmalarının geliştirilebilmesi için kavramsal karmaşanın giderilmesinin önemini vurgulayan bir çalışma engelliliği işlevsel kayıplara sahip bireylerin topluma katılımında karşılaştığı tutumsal, sosyal ve çevresel engellerin bir sonucu olarak ayrımcılığa neden olan ve bu engellerin üstesinden gelmek için toplumsal fırsat eşitliği ve destek gerektiren bir toplumsal olgu olarak tanımlar (Kahraman Güloğlu, 2022, s. 308). Sosyal hizmet uzmanları, engelli bireylerin hayat kalitesini artırmak ve toplumsal dışlanmayı azaltmak için çeşitli yöntemler ve kaynaklar kullanırken, aynı zamanda toplumun engellilere daha duyarlı ve destekleyici olmasını teşvik ederler. Yapay zekâ, engelli bireylerin hayatlarını

daha iyi hale getirmek ve toplumsal katılımlarını artırmak için güçlü bir araç olabilir, ancak bu araçların dikkatli bir şekilde kullanılması önemlidir. Nitekim engelli bireylerin, toplum içinde değerli roller üstlenme ve yerine getirme yeteneklerini geliştirmeleri, sadece kendi iyilik hallerini artırmakla kalmaz, aynı zamanda toplumun farklılıklara saygı gösteren bir hayat kültürünün gelişmesine de katkı sağlar (Aydın ve Yıldız, 2021, s. 279). Literatürdeki bu vurgu, görüşmelerde SHA3 ve SHA5'in belirttiği sosyal hayata katılım ve sosyal dışlanma konularıyla örtüşmektedir: *"Engelli bireylerin ihtiyaçlarını daha hızlı ve doğru analiz ederek onların sosyal hayata katılımını artırabilir"* (SHA3). *"Engellilere yönelik sosyal dışlanma gibi meselelerde yapay zekâ, kapsamlı bir rehber olarak kullanılabilir"* (SHA5).

Engelli bireylerin hayatlarını daha iyi hale getiren teknolojiler, yapay zekâ kullanılarak geliştirilebilmektedir. Bu bağlamda, engellilerin erişilebilirliklerini artırmak için akıllı ev uygulamaları, telefon uygulamaları, çeşitli elektronik cihaz ve yazılımlar geliştirilmektedir (Hussein vd, 2014; Kharbat vd., 2020; Uçar, 2007; Yurttabir, 2019). Bu tarz uygulamalar, SHU6, SHU7 ve SHÖ4'ün görüşlerinde de öne çıkmaktadır: *"Yapay zekânın engelli bireyler ve yaşlılar için sağladığı imkânlar oldukça ilgi çekici. Örneğin, engelli bireylerin günlük hayatlarını kolaylaştıracak araçlar geliştiriliyor"* (SHU6). *"Yapay zekânın engelli bireyler ve yaşlılar gibi hassas gruplarda kullanımını destekliyorum. Örneğin, engelli bireylerin günlük hayatlarını kolaylaştıracak akıllı cihazlar tasarlamak çok faydalı olabilir"* (SHU7). *"Engellilik alanında yapay zekânın hayatı kolaylaştırıcı çözümler sunduğunu düşünüyorum. Örneğin, engelli bireylerin ihtiyaçlarını daha iyi anlamak için sesli komut sistemleri veya akıllı ev çözümleri oldukça faydalı olabilir"* (SHÖ4). Özellikle SHU5'in *"Engelli bireyler için geliştirilen destekleyici teknolojiler hayat kalitesini artırabilir. Ben bunu bizzat deneyimliyorum"* ifadesi, bu teknolojilerin pratik değerini doğrudan kanıtlar niteliktedir.

Şekil 3.18. Engelliler İçin Akıllı Ev Uygulaması Örneği “Parrot”

Yapay zekâ, engelli bireyler için erişilebilirliği artırma, kapsayıcılığı teşvik etme ve bağımsız hayatı mümkün kılma potansiyeline sahiptir (Kumar ve diğerleri, 2023). Bu teknoloji, rota planlama yazılımı, robotik protezler ve görme kaybı ile fiziksel engelli bireyleri destekleyen akıllı cihazlar gibi çeşitli uygulamalar da umut vaat etmektedir (Chakraborty ve diğerleri, 2021). Bu çalışmaların vurguladığı bağımsız hayatı destekleme potansiyeli, görüşmelerdeki pratik önerilerle (SHU6, SHU7) örtüşmektedir: *"Yapay zekânın engelli bireyler ve yaşlılar için sağladığı imkânlar oldukça ilgi çekici. Örneğin, engelli bireylerin günlük hayatlarını kolaylaştıracak araçlar geliştiriliyor"* (SHU6). *"Yapay zekânın engelli bireyler ve yaşlılar gibi hassas gruplarda kullanımını destekliyorum. Örneğin, engelli bireylerin günlük hayatlarını kolaylaştıracak akıllı cihazlar tasarlamak çok faydalı olabilir"* (SHU7). Benzer şekilde ChatGPT de *"Engelli bireyler için erişilebilirlik çözümleri (ör. dil tanıma yazılımları, akıllı cihazlar) geliştirilebilir"* önerisinde bulunmuştur.

Derinlemesine görüşmelerde öne çıkan *"Bir engellilerin yürüyebilmesi, konuşma engellilerinin konuşabilmesi çok değerli... Yapay zekâ sadece algoritmalar ama algoritmaların ötesinde de çip, yazılım vesaire bu alanda da düşünebiliriz... Neuroçipler, Neuralink projeleri bu anlamda anlamlı"* (SHA1) görüşü özellikle konuşma engelli bireylere vurgusu açısından önemlidir. Konuşma engelli çocuklar için yapay zekâ, iletişim kurmayı önemli ölçüde kolaylaştıran bir araçtır (Abbasova ve Temirova, 2023). Yapay zekânın duygusal bir değerlendirme yapmaması, konuşma bozukluğu olan çocukların kendi eksikliklerini açıkça ifade edebilmelerine imkân tanır. Bu durum, çocukların iletişim sürecinde kendilerini daha rahat hissetmelerini ve özgüven kazanmalarını destekler.

Engelli çocuklara yönelik sosyal bakım kurumlarında yapay zekâ uygulamalarının, bireylerin psikolojik ve sosyal entegrasyonunu kolaylaştırdığı belirtilmektedir (Aboulhassan, 2023, s. 6458). Bu nedenle, yapay zekâ uygulamalarının sosyal çalışmacılar tarafından etkin bir şekilde kullanılabileceği ifade edilmiştir. Engelli bireyler, sosyal olarak savunmasız bir grup olarak temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edilme riskiyle karşı karşıyadırlar; bu durum, eşitlik ve ayrımcılık yapmama ilkesine dayalı belirli yaklaşımların benimsenmesini haklı kılmaktadır (Bariffi, 2021, s. 1). Engelli bireylerin insan haklarına özel bir perspektiften bakıldığında, yapay zekâ sistemleri hem riskler hem de faydalar sunmaktadır. Riskler arasında, en önemli ihlal alanları eşitlik ve mahremiyet ile ilgilidir. Faydaları ise iletişim, kişisel yardım ve destekler gibi temel etki alanlarını içermektedir (Bariffi, 2021, ss. 10 - 11).

Bu bağlamda, engellilik alanında da yapay zekâ uygulamalarını kullanırken etik ilkelerin gözetilmesi ve insan hakları temelli bir yaklaşımın benimsenmesi önem taşımaktadır.

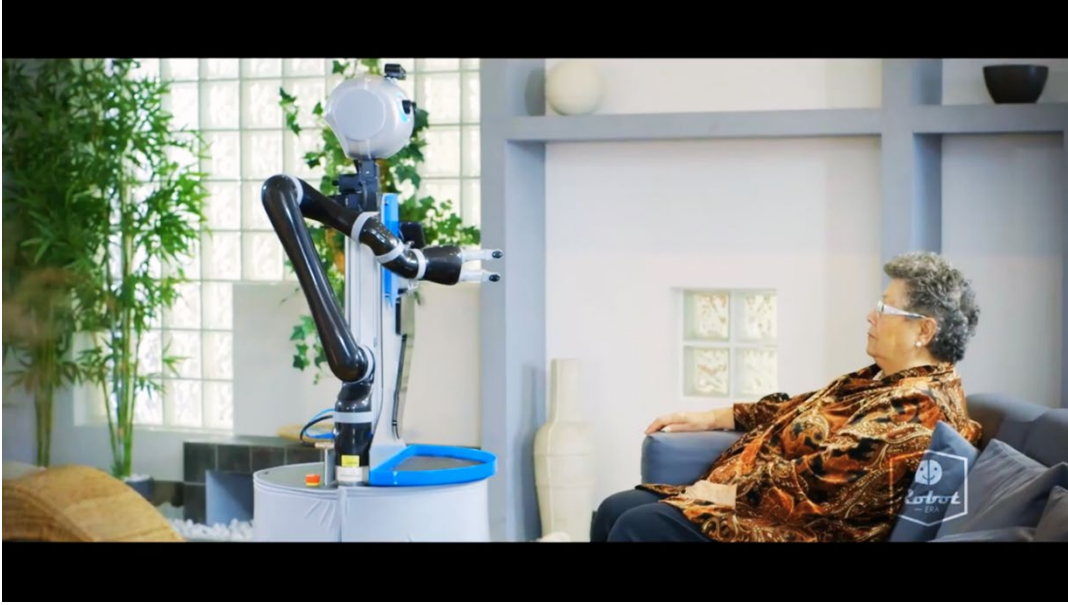
3.3.2.1.3. Yaşlılık

Günümüzde yaşlı nüfusun artmasıyla birlikte, yapay zekâ teknolojilerinin yaşlı bireylerin bakım süreçlerine entegrasyonu önem kazanmaktadır. Yaşlılara yönelik sosyal hizmet alanında, yapay zekâ uygulamalarının kullanılması, hizmet kalitesini artırma potansiyeli taşımaktadır. Texas Üniversitesi Sosyal Hizmet Okulu'ndan bir disiplinler arası ekip, yatılı bakımda yaşayan yaşlı bireylerle ilgili bir pilot çalışma planladı ve uyguladı. Araştırmacılar, katılımcıların psikolojik refahını artırmak amacıyla yapay zekâ destekli sosyal robotik ile tiyatroyu birleştirdi. Yapılan çalışma sonuçları, katılımcıların depresyon ve yalnızlık korkularının belirgin şekilde azaldığını göstermiştir (Fields ve diğ., 2021, s. 3). Bu sosyal robotik çalışmasında gözlemlenen depresyon ve yalnızlık korkularının azalması, görüşmelerde SHA3 ve SHA4'ün belirttiği yaşlıların yalnızlık ihtiyaçlarını karşılama potansiyeline işaret etmektedir: *"Yaşlıların yalnızlık, konuşma ve paylaşma ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir yapay zekâ sistemi geliştirilebilir. Özellikle sesli ve basit uygulamalar, yaşlılar için sosyal destek sağlayabilir... Yaşlıların teknolojiye adaptasyonunu kolaylaştıracak basit ve kullanıcı dostu yapay zekâ uygulamaları geliştirilmelidir"* (SHA3). *"Yaşlıların uyku düzenlerinden fiziksel aktivitelerine kadar pek çok veriyi izleyerek risk altındaki bireylerin ihtiyaçlarını belirlemek mümkün... Yapay zekâ, yaşlı bireylerin sosyal destek ihtiyaçlarını karşılayacak araçlar sunabilir... Yaşlıların yalnızlık ihtiyaçlarını konuşma ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir yapay zekâ sistemi çok faydalı olabilir"* (SHA4).

Şekil 3.19. Yaşlılar için Sosyal Robot

İtalya'da Erasmus projesi kapsamında gerçekleştirilen başka bir sosyal hizmet robotik çalışmasında, Robot - Era Projesi araştırmacıları, yaşlı katılımcılar için geliştirilmiş bir robotik sistem kullanarak günlük hayat görevlerini yerine getirmeyi amaçlamıştır (Cavallo ve diğ., 2018, s. 3). Alışveriş, çöp toplama, hatırlatma, iletişim, iç ve dış mekân yürüyüş destek hizmetleri gibi görevleri test etmek için 35 katılımcıyla 6 farklı robotik hizmeti değerlendirdiler. Araştırmanın sonuçları, sistemin sosyal olarak kabul edilebilir bir robotik hizmet sağlayıcısı olma potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymuştur (Cavallo ve diğ., 2018, s. 16). Elli Q isimli bir başka robot projesinde yalnız yaşayan yaşlıların günlük hayatlarını desteklemek ve onları dış dünyayla bağlamak hedeflenmiştir. Temel amacı, bireylerin kişisel önem taşıyan alanlarına odaklanarak (anılar, ilişkiler, genel sağlık ve refah) onların topluluklarıyla bağlantıda kalmalarını sağlamak ve bağımsız bir hayat sürdürmelerine yardımcı olmaktır (Sabourin, 2023). SHA1'in bağımsız hayat kalitesini artırma vurgusu, Elli Q robotu projesinde hedeflenen bağımsız hayatı destekleme amacıyla paralellik göstermektedir: *"Yaşlı bireylerin bağımsız hayat kalitesini artırma noktasında yapay zekâ tabanlı teknolojiler devreye girebilir"* (SHA1).

Şekil 3.20. Yaşlılar İçin Evde Yardımcı Robot - Era Projesi

Bakıma ihtiyaç duyan yaşlıların evde bulunan bir robot yardımcıdan neler bekledikleri üzerine bir araştırmada egzersiz yaptırma, yaşlı bireyin sağlık durumunu gözlemleme, evin ve yaşlının güvenliğini sağlama, yaşlı ile sohbet etme, evin temizliğini ve düzenini sağlama gibi konular "Çok Önemli" olarak değerlendirilirken; robotun yaşlıya yabancı dil öğretme, enstrüman çalmayı öğretme, şarkı söyleme, birlikte televizyon izleme, oyun ve bilgisayar oyunları oynama gibi beceriler "Az Önemli" olarak değerlendirilmiştir (Baloğlu ve diğ., 2019, s. 6). Özellikle sağlık durumu gözlemleme ve güvenliği sağlama gibi "Çok Önemli" olarak değerlendirilen konular, saha görüşleriyle örtüşmektedir: *"Yapay zekâ, yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını tespit etmek ve onlara sosyal destek sağlamak için kullanılabilir... Huzurevlerinde kullanılan yapay zekâ sistemleri, yaşlıların günlük aktivitelerinin takibini kolaylaştırabilir"* (SHA5).

Evde bakım sorunları yaşayan aile bireylerine yardımcı olabilecek yapay zekâ modelleri, yaşlı bireylerin bakımını sağlamak için geliştirilmektedir ancak bu teknolojilerin yaygınlaşabilmesi için multidisipliner bir ekip iş birliğine ve mühendisler, doktorlar, hemşireler, sosyal hizmet uzmanları gibi birçok alanın bilgi birikiminden faydalanılmasına ihtiyaç vardır (Çalışır Kundakçı, 2023, s.84) . Yapay zekâ uygulamaları, yalnız yaşayan yaşlı yetişkinler arasında anlamlı sosyal bağlantıları teşvik edebilir, ancak fiziksel etkileşimlerin azalmasından kaçınılması gerekmektedir (Portacolone ve Feddoes, 2023, s. 818). SHÖ4 de yalnızlaştırma riskine dikkat çekmiştir: *"Ancak yine de özellikle yaşlı bireylerde teknoloji kullanımının onları yalnızlaştırma riski var"* (SHÖ4).

Yapay zekâ teknolojisi, sağlık takibi için giyilebilir cihazlardan sosyal arkadaşlara kadar uzanan çeşitli uygulamalarla yaşlanan nüfusa yönelik bakım sağlayıcı eksikliğini gidermede umut vaat etmektedir (Noone, 2020, s. 1). Yapay zekâ algoritmalarının yaşlı bireylerin sağlık süreçlerini izleme çalışmasında, yapay zekâ destekli sistemlerin kişiselleştirilmiş yardımlar sunarak bireylerin günlük hayatlarını daha güvenli ve özerk bir şekilde sürdürmelerine yardımcı olurken, gelişmiş ev teknolojilerinin acil durumları ve davranışsal değişiklikleri hızlıca tespit ederek anında müdahale mümkün olmuştur (Padhan ve diğ., 2023, s. 3). Ayrıca, yapay zekâ ile entegre giyilebilir cihazlar hayatsal belirtileri izleyerek daha sağlıklı hayat tarzlarını teşvik etmekte, sağlık risklerini öngörmekte ve uzaktan sağlık platformları aracılığıyla kişiselleştirilmiş tedavi planları sunmaktadır. Görüşmelerde SHU1, SHU6, SHU7, SH4 tarafından sağlık takibi ve güvenlik uygulamaları vurgulanmıştır: *"Akıllı yataklarla hastanın satrasyonundan, nabzından, yatış pozisyonundan yatak otomatik olarak pozisyonu veriyor... Evinde kendi hayatını idame ettiren yaşlılarımız için, yaşlı düştüğünde otomatik olarak ambulansı arayan temizlik robotları mevcut"* (SHU1). *"Yaşlıların sağlık durumlarını takip etmek veya onlara daha güvenli bir hayat ortamı sunmak gibi birçok fırsat sağlanabilir"* (SHU6). *"rneğin, yaşlılar için sağlık izleme sistemleri geliştirmek çok faydalı olabilir"* (SHU7). *"Yaşlılar için sağlık takibi veya acil durum tespiti gibi konularda da yapay zekânın kullanımı oldukça etkili... Ancak yine de özellikle yaşlı bireylerde teknoloji kullanımının onları yalnızlaştırma riski var"* (SH4). Benzer şekilde ChatGPT de *"YZ destekli robotlar, yaşlı bireylerin evde bakım ihtiyaçlarını karşılamada yardımcı olabilir"* görüşündedir.

Bununla birlikte, mahremiyet, özerklik ve insan merkezli bakım ihtiyaı gibi etik hususların dikkatlice ele alınması gerekmektedir (Mhlanga, 2024; Reamer, 2023). Yaşlı bakımında yapay zekânın sorumlu bir şekilde benimsenmesi için, sosyal alışmacıları, yaşlıları, bakıcıları ve yapay zekâ geliştiricilerini içeren çok disiplinli bir yaklaşım büyük önem taşımaktadır (Mhlanga, 2024, s. 1). Yaşlı bakımında yapay zekâ uygulamalarının başarısı, bu risklerin etkin yönetimi ve insan merkezli bir yaklaşımın benimsenmesiyle mümkün olacaktır.

Derinlemesine görüşmeler literatürle birlikte değerlendirildiğinde, yaşlılık alanında yapay zekâ ile ilgili gelecekteki çalışmaların özellikle yaşlıların teknoloji adaptasyonunu kolaylaştıracak kullanıcı dostu arayüz tasarımları, huzurevi ortamlarına özel yapay zekâ uygulamalarının standardizasyonu, insan temasını dengeleyecek hibrit bakım modelleri, etik ve mahremiyet konularının pratikteki yansımalarına odaklanması gerektiğini göstermektedir.

3.3.2.1.4. Kadın ve aile

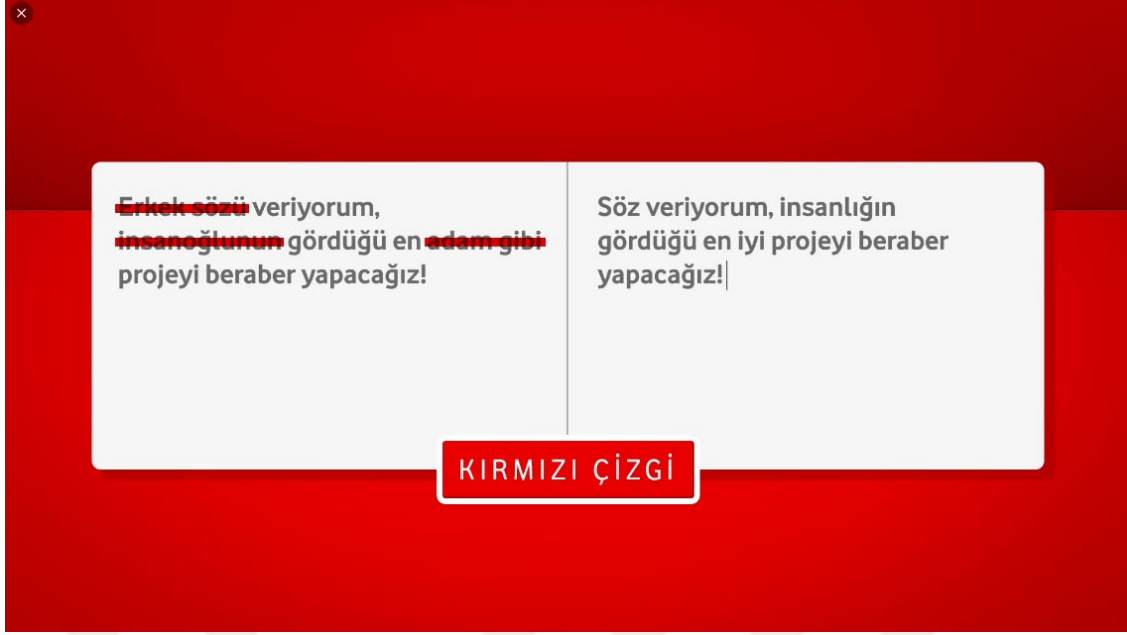
Sosyal hizmette yapay zekâ kullanımının kadınların ve ailelerin hayatlarındaki dinamiklere nasıl etki edebileceğini incelemek de oldukça önem taşımaktadır. Yapay zekâ, işyerinde cinsiyet eşitsizliği, ücret farkları ve diğer adaletsizliklerdeki eğilimleri belirlemekte kadınlara yardımcı olabilmektedir (Mahalakshmi ve Jayanthiladevi, 2024, s. 3). SHU4, farklı sosyal hizmet alanlarının (kadın, çocuk ve yaşlı) birbirinden bağımsız politikalar üzerinden yürütüldüğüne dikkat çekerek yapay zekânın bu alanlar arasında veri entegrasyonunu sağlayarak daha bütüncül bir yaklaşım geliştirebileceğini ifade etmektedir: *"İncinebilir gruplarla çalıştığımız tüm alanlar birbiriyle konuşmayan ayrı sistemler gibi ülkemizde. Yani çocuk alanı bir politika yürütüyor. Bakanlık boyutunda yer alıyor. Eğitimler boyutunda, millî eğitim boyutunda gibi. Kadın alanı bir politika yürütüyor. Yaşlı alanı bir politika yürütüyor. Ve genelde bu politikaların hepsi birbirinden bağımsız ve aslında bilgi üreten stratejik sistemler birbiriyle de konuşmuyor. Elimizde çoğu zaman yığılmış bir veri oluyor. Kadına yönelik şiddetle ilgili örneğin iki tane çok büyük saha araştırması var Türkiye'de. Ama bu bilgiler... Çocuk, yaşlı veya diğer dezavantajlı alanlarla örnek veriyorum entegre değil. Yapay zekâ bu entegrasyonu sağlayabilir."*

Yapay zekâ destekli kişisel asistanlar, kadınların günlük sorumluluklarını ve programlarını etkili bir şekilde yönetmelerine yardımcı olarak iş - hayat dengesinin daha iyi kurulmasını da kolaylaştırabilir. Ayrıca, yapay zekâ destekli güvenlik ve gözetim sistemleri, işyeri ve kamu güvenliğini artırarak kadınların işe gidip gelmesi, çalışması ve sosyal etkileşimde bulunması için daha güvenli bir ortam sunabilir (Mahalakshmi ve Jayanthiladevi, 2024, s. 3). Yapay zekânın kadına yönelik şiddet vakalarını tespit ve önleme süreçlerinde aktif bir rol oynadığını SHU1 şöyle ifade etmektedir: *"Yapay zekâ, kadına şiddetin engellenmesi ve önlenmesi konusunda yardımcı olabilir... Ses analizi ve görüntü analizi yaparak, kadına yönelik şiddet durumlarını algılayabilir ve gerekli kişilere yönlendirme yapabilir."* SHU2 ise KADES gibi uygulamaların dijital ayak izlerini kullanarak riskleri erken dönemde belirleyebileceğini vurgulamaktadır: *"Türkiye'de KADES uygulaması var. Aslında yapay zekânın da çok temel bir bileşeni... Dijital ayak izlerine bakılarak herhangi bir şiddete eğilim var mı bakılabilir."* Benzer şekilde ChatGPT de *"Aile içi şiddet riski taşıyan durumların erken tespitinde YZ tabanlı analizler kullanılabilir"* şeklinde görüş bildirmiştir.

Şekil 3.21. KADES Uygulaması

Doğal dil işleme teknikleri, derin öğrenme modellerinin yüksek doğruluk elde etmesiyle, yazılı mesajlardaki psikolojik şiddet seviyelerinin otomatik olarak tespit edilmesi konusunda ümit vaat etmektedir (Arias ve Fabian, 2021, s. 189). Ülkemizde Hürriyet gazetesinin internet sitesinde yer alan metinlerde ve Türk dizilerinin senaryolarında yer alan şiddet içeren sözcük ve ifadeleri ve olumsuz toplumsal cinsiyet kalıplarını tespit etmek için Vodafone Türkiye tarafından Türkiye’de yapay zekâ destekli "Kırmızı Çizgi" adlı bir uygulama geliştirildi. Projenin hedef kitlede cinsiyetçi dil kullanımına ilişkin farkındalık, tutum ve davranış değişikliği yarattığı söylenebilir (Küçüksaraç, 2020, s. 249). Bu bağlamda SHA5, kadına yönelik şiddet gibi çok boyutlu ve hassas konuların analizinde yapay zekâ kullanımının önemine dikkat çekmektedir: *"Kadına yönelik şiddet gibi hassas konuların çok boyutlu doğasını analiz etmek için yapay zekâ kullanılabilir."* Ancak, SHU4 tarafından vurgulandığı üzere, *"yapay zekânın etkili bir şekilde kullanılabilmesi için Türkiye’deki veri yığınlarının sistematik bir şekilde birleştirilmesi gerekmektedir."*

Şekil 3.22. Vodafone Kırmızı Çizgi Uygulaması

Çevrimiçi kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddeti tahmin etmek ve mücadele etmek için makine öğrenimi, derin öğrenme ve sohbet robotları dâhil olmak üzere çeşitli yapay zekâ teknolojileri geliştirilmektedir (Roy ve diğerleri, 2023, s. 1). Aile içi şiddeti tahmin etmeye yönelik risk değerlendirme çerçevelerinin doğruluğunu güçlendirmek için de kullanılan yapay zekâ algoritmaları bulunmaktadır. Makine öğrenimini kullanarak eşe yönelik şiddet eylemlerini tahmin etmek için bir yöntem önerilen bir çalışmada ortaya koyulan tahmin modeli ve önceliklendirme aracı ile risk altındakiler belirlenmektedir. Böylece sosyal hizmet uzmanları risk altındaki kişileri öncelikli hizmet alanına almaktadır. Bu çalışmada, makine öğrenimi teknikleri, sosyal bilimlerde kullanılan geleneksel tekniklerin tek başına yapamayacağı şekilde, veri setine ilişkin daha iyi içgörüler elde etmeyi sağlamıştır (Petering ve diğ., 2018, s. 19). Bu doğrultuda SHA3, yapay zekânın aile içi dinamikleri analiz ederek destek hizmetlerini daha etkili hale getirebileceğini ifade etmektedir: *"Yapay zekâ, aile içi dinamikleri analiz ederek destek hizmetlerini daha etkili hale getirebilir."* SHU6 ise aile içi şiddet riski taşıyan durumların erken tespiti için yapay zekâ tabanlı analizlerin kritik bir rol oynayabileceğini vurgulamaktadır: *"Kadınlar ve ailelerle ilgili sosyal hizmetlerde de ihtiyaçları hızlıca belirleyip uygun hizmetler sunmak için bu teknolojiler önemli bir rol oynayabiliyor. Örneğin, aile içi şiddet riskini önceden tespit eden sistemler geliştirilebiliyor."*

Yapay zekânın aile çatışmalarının çözümüne entegrasyonu, insanın karar verme sürecinin yerini almaktan ziyade tamamlayıcı bir araç olarak görülmektedir (Baima ve Coutinho, 2023,

s. 3021). SHU1 de ses ve görüntü analizi yoluyla kadına yönelik şiddet durumlarının tespit edilip ilgili birimlere yönlendirilmesinin bu teknolojilerle mümkün olduğunu ifade etmektedir: *“Yapay zekâ, kadına şiddetin engellenmesi ve önlenmesi konusunda yardımcı olabilir... Ses analizi ve görüntü analizi yaparak, kadına yönelik şiddet durumlarını algılayabilir ve gerekli kişilere yönlendirme yapabilir.”*

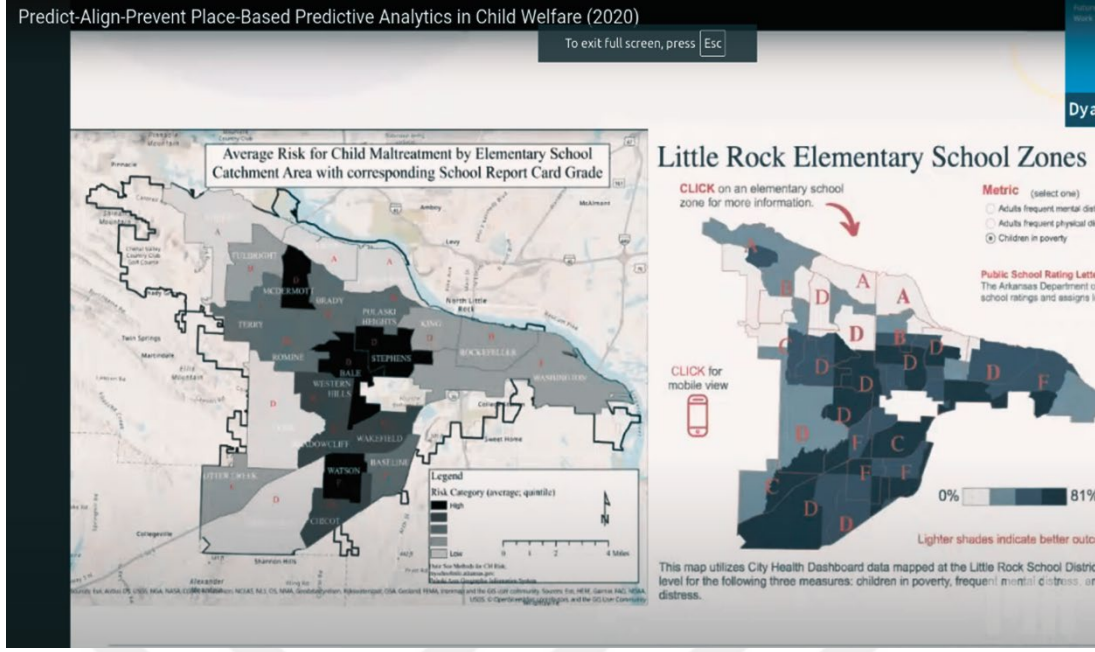
Bununla birlikte, görüşmelerde dikkat çekilen bir diğer konu, yapay zekânın etik boyutudur. SHU4, *“kadınlarla ilgili sosyal hizmetlerde veri entegrasyonunun sağlanması gerektiğini”* vurgularken, *“bu süreçlerin etik ilkelere uygun yürütülmesinin”* önemine de dikkat çekmiştir. Yapay zekânın kadın ve aileyle ilgili konularda yaygınlaşmasıyla birlikte adalet, düzenleme ve kalite güvencesi konularının dikkatle ele alınması gerektiği belirtilmektedir (Wilson - Evered ve Zeleznikow, 2021, s. 17). Yapay zekâ çözümleri yakın partner şiddeti ve aile ile ilgili sorunları ele almak için yeni fırsatlar sunarken, mağdurları ve aileleri desteklemede bunların etkili ve etik bir şekilde uygulanmasını sağlamak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır (Novitzky ve diğ., 2023, s. 13).

Sonuç olarak, yapay zekânın kadınlar ve ailelere yönelik sosyal hizmet uygulamalarında sunduğu potansiyel, teknolojinin etik, entegrasyon ve veri yönetimi konularında dikkatli bir şekilde ele alınmasını gerektirmektedir. Yapay zekânın bir tamamlayıcı araç olarak kullanılması, kadınların güçlenmesini ve aile içi ilişkilerin iyileştirilmesini destekleyebilir.

3.3.2.1.5. Çocuk refahı

Çocuk refahı, toplumların geleceğini şekillendiren temel unsurlardan biridir ve bu alanda görev yapan sosyal hizmet uzmanları, çocukların sağlıklı gelişimi ve güvenli bir ortamda yetişmeleri için çeşitli sorumlulukları üstlenirler. Sosyal hizmet uzmanları, bu alanda sosyal politikaların oluşturulmasından, hizmetlerin planlanmasına ve sunulmasına kadar geniş bir sorumluluk yelpazesine sahip olmuşlardır (Özateş Gelmez, 2019, s. 38).

ABD merkezli bir çocuk refahı kurumunda sosyal hizmet uzmanlarının, çocuklara yönelik kötü muameleyi yapay zekâ destekli tarama karar sistemleriyle nasıl değerlendirdiği incelemiştir (Kawakami ve diğ., 2022, s. 456). Bir katılımcı bu konuya dikkat çekerek *“Risk altındaki çocukların durumları, yapay zekâ tarafından izlenerek erken müdahale fırsatları sunulabilir”* (SHA2) ifadelerini kullanmıştır.

Şekil 3.23. Risk Tahmin Modelleriyle Çocuk İstismar Bölgeleri Belirlenmesi

Derinlemesine görüşmelerde riskli durumların erken tespitine vurgu oldukça fazla olmuştur: *"Koruyucu aile eşleştirmelerinde yapay zekâ algoritmaları bize yardımcı olabilir... Çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını daha iyi takip edebiliriz, risk altındaki çocukları daha erken tespit edebiliriz"* (SHU3).

"Mesela çocuk koruma hizmetlerinde riskli durumları önceden tahmin etme noktasında yapay zekâ kullanılabilir. Veriler analiz ediliyor, hangi çocukların risk altında olduğu öngörülebilir ve bu sayede müdahale süreci hızlanabilir" (SHÖ1).

"Örneğin, çocuk koruma hizmetlerinde hangi çocukların risk altında olduğunu belirlemek için yapay zekânın sunduğu veri analizi imkânları sosyal hizmet uzmanlarının yükünü azaltabilir" (SHÖ2).

"Örneğin, çocuk koruma alanında çalışan bir uzman için, yapay zekâ destekli risk değerlendirme sistemleri oldukça faydalı olabilir. Bu tür araçlar, hangi çocukların daha yüksek risk altında olduğunu belirlemek için kullanılabilir ve bu da uzmanlara zaman kazandırır" (SHÖ3).

"Çocuk refahı alanında yapay zekânın bazı önemli faydalar sağlayabileceğini düşünüyorum. Örneğin, risk altında olan çocukları belirlemek için kullanılan veri analiz sistemleri var. Bu tür sistemler, ihmal ya da istismar riski taşıyan çocukları tespit etmekte yararlı olabilir" (SHÖ4).

Benzer şekilde ChatGPT de “Çocuk istismarı veya ihmali tespit eden YZ sistemleri, sosyal hizmet müdahalesini hızlandırabilir” şeklinde görüş belirtmiştir.

Yeni Zelanda’da yapılan bir ekip araştırmasını inceleyen bir çalışmada, ebeveynlerinin kamu refahından yararlanma talebinde bulunmaya başladıkları noktada kötü muameleye maruz kalma riski altındaki çocukları tespit edecek bir algoritma geliştirmek için çocuk refahı, sağlık, eğitim ve kamu refahı yardım sistemlerinden elde edilen verilerin kullanıldığını ve bu çocukların tespit edilmesiyle destek hizmetleriyle kötü muamelenin önlenmesine yönelik müdahalede bulunulmasının amaçlandığı belirtilmektedir (Gillingham, 2019a, s. 117). Çocukları, kendi yetenekleriyle başa çıkamayacakları yapay zekâ sistemlerinden koruyabilmek için bu sistemlerin "çocuk haklarına saygılı" ve "çocuk merkezli" olarak tasarlanması ve kullanılması büyük bir öneme sahiptir ve algoritmanın tüm evrelerinde oluşabilecek riskler, "Çocuk Hakları Etki Analizi" (ÇHEA) yöntemiyle değerlendirilmeli ve ortaya çıkan sonuçlara göre gerekli düzeltici önlemler alınmalıdır (Berber ve Atabey, 2021, s. 68). Bir katılımcı bu konuda, “Koruyucu aile eşleştirmelerinde yapay zekâ algoritmaları bize yardımcı olabilir. Çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını daha iyi takip edebiliriz” (SHU3) diyerek bu sistemlerin destekleyici potansiyeline işaret etmiştir.

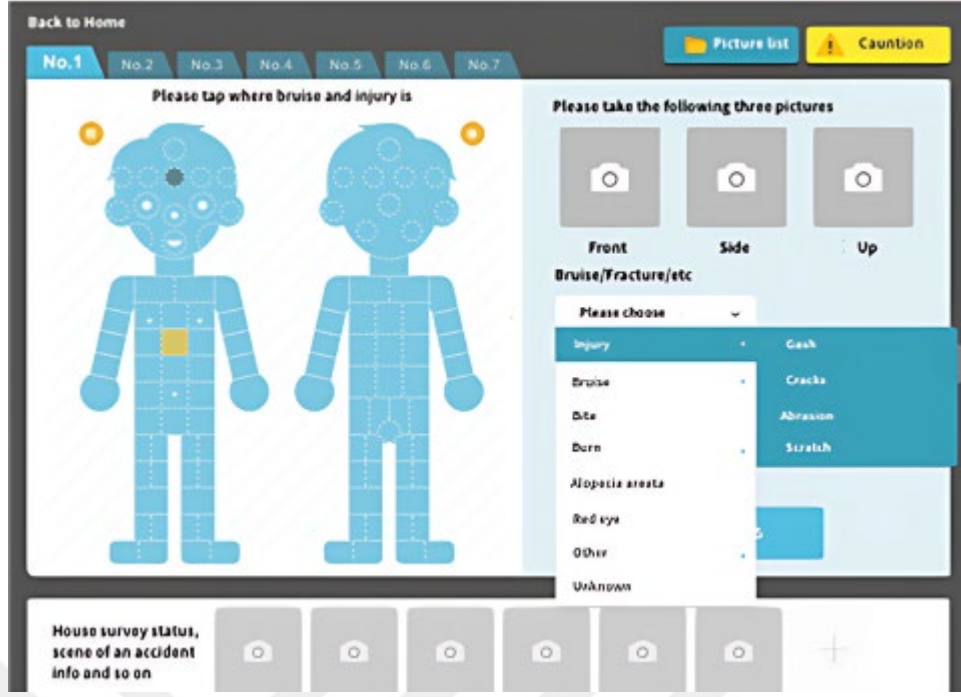
Çocuklara yönelik günlük kötü muamele tarama kararlarına yardımcı olmak amacıyla algoritmik bir karar destek aracı kullanan 12 sosyal hizmet uzmanıyla gerçekleştirilen tasarım görüşmelerinden elde edilen bulguların sunulduğu bir çalışmada, her biri algoritmik karar destek aracı arayüzünü yeniden tasarlamamanın veya genişletmenin farklı yollarını öngören bir dizi tasarım konsepti geliştirilmiştir (Kawakami ve diğ., 2022, s. 454). Genel olarak sosyal hizmet uzmanları, risk puanını anlamının ve mevcut yapay zekâ yorumlanabilirliği kavramlarının ötesine geçen bağlamsal bilgiyi birleştirmenin yollarını aramışlardır. Tasarım konseptleri etrafındaki tartışmalar, benzer tarihsel durumlara dayalı çıkarımlar ve istatistiksel belirsizlik kavramları gibi istatistiksel tahminlerin altında yatan varsayımlar hakkındaki daha temel kaygıları da ortaya çıkarmıştır. Bulgulara dayanarak, algoritmik karar destek aracının sosyal karar verme bağlamlarında insan karar vericilerin rollerini desteklemek için nasıl daha iyi tasarlanabileceğini tartışmaktadırlar (Kawakami ve diğ., 2022, s. 468).

Literatürde değinilmeyen ancak saha görüşmelerinde öne çıkan önemli bir nokta, yapay zekânın çocukların duygusal durumlarının tespitindeki potansiyelidir. Bir sosyal hizmet uzmanının “Yapay zekâ, çocuğun yüz ifadesinden üzgün mü, mutlu mu, kaygılı mı olduğunu analiz edebilir... Fiziki semptomları görebilir ve önlem alınması gereken hususlarla ilgili önemli

çıktılar verebilir" (SHU1) şeklindeki görüşü, mevcut literatürde yeterince ele alınmayan bir uygulama alanına işaret etmektedir.

Literatürde yeterince vurgulanmayan bir diğer alan, çocukların dijital ortamdaki güvenliğidir. SHA1'in *"Çocuk alanında... Kullanılması gerekiyor çocukların refahı ve çocukları zararlı içeriklerden koruma noktasında yapay zekâlarla denetleyebileceğiz... Yapay zekâlar sürekli taraması lazım. Hangi oyunlar piyasaya giriyor? Çocuklar için ne gibi sonuçlar olabilir?"* şeklindeki görüşü, literatürde henüz yeterince araştırılmamış bir ihtiyaca işaret etmektedir.

Japonya'nın en büyük kamu araştırma kuruluşlarından biri olan Ulusal İleri Endüstriyel Bilim ve Teknoloji Enstitüsü, geliştirdikleri AiCAN (Çocuk İstismarı ve İhmali için İstihbarat Yardımı) tablet uygulaması, güvenli veri depolama ve paylaşımını sağlayan bulut veri tabanı ve enstitü tarafından geliştirilen olasılıksal modellemeyi içeren veri analizi uygulamaları için yapay zekâ destekli bir sistemdir (Takaoka, 2020). Bu sistem, çocuk rehberlik merkezlerindeki altı yıllık istismar kayıtlarının dijitalleştirilmesini ve makine öğrenimi, olasılıksal modelleme gibi yapay zekâ teknikleri kullanılarak gerçek zamanlı analiz yapılmasını mümkün kılmaktadır. Yeni bir vaka için bir çocukla ilgili bilgiler girildiğinde, sistem kullanıcıya önceki vakaların analizine dayanarak istismarın ciddiyeti ve tekrarlanma olasılığı hakkında anında tahminler sunmaktadır. Bu, çocuk rehberlik merkezlerindeki sosyal hizmet uzmanlarının geçmiş bilgileri kullanarak hızlı ve bilgilendirilmiş kararlar almasına yardımcı olabilmektedir. Ayrıca, uygulama aracılığıyla sahadan gelen bilgileri belgeleyip paylaşma olanağı sağlayarak, verilerin merkezde ve ilgili kuruluşlarla hızlı ve kolay bir şekilde paylaşılmasını ve saklanmasını sağlamaktadır (Takaoka, 2020; Takaoka, 2022, s. 159). Bir katılımcı bu konuya dikkat çekerek *"Yapay zekâ, çocuk koruma hizmetlerinde risk altındaki çocukları erken fark etmek için kullanılabilir"* (SHA4) demektedir. Çocuk koruma alanındaki bu sistemler, sosyal hizmet uzmanlarının karar alma süreçlerinde zaman kazandırıcı bir rol oynayabilir.

Şekil 3.24. AİCAN Tablet Uygulama Ekranı

Çocuk refahı alanında yapay zekâ uygulamalarını eleştiren bir diğer katılımcı ise “*Yapay zekâ, çocuğun yüz ifadesinden üzgün mü, mutlu mu, kaygılı mı olduğunu analiz edebilir, ancak bu analiz insani dokunuşu tam anlamıyla yerine getiremez*” (SHU1) ifadeleriyle insanın yerini alamayacağına vurgu yapmıştır. Yapay zekâ teknolojileri, sosyal hizmet uzmanlarının çocuk refahı alanında daha etkili ve duyarlı bir şekilde çalışmalarına katkı sağlayabilse de bu teknolojilerin etik kullanımı, mahremiyetin korunması ve insan faktörünün önemi gibi konular da göz önünde bulundurularak dengeli bir yaklaşım benimsenmelidir. Nitekim sistematik bir inceleme, çocuk istismarı ve ihmaliinde yapay zekâ uygulamasının diğer alanların gerisinde kaldığını ve mevcut çalışmalarda yüksek yanlışlık riskinin bulunduğunu ortaya koymaktadır (Lupariello ve diğ., 2023, s. 6).

Çocuk refahı alanında çalışan Finlandiyalı sosyal çalışmacıların kullandığı tahmine dayalı yapay zekâ aracı, geçmiş müracaatçı verilerini kullanarak gelecekteki müdahaleler için öngörüler oluşturma ve böylece geleceği optimize etme potansiyeli sunan bir örnek teşkil etmektedir. Ancak bu sistemin pilot denemelerinde, yapay zekâ sosyal hizmet pratiğiyle tanışırken, tahmine dayalı performansla ilgili genel beklentiler yerine, sosyal çalışmacıların bağlama özgü beklentileri ön plana çıkmıştır. Bu bağlamsal beklentiler, uzmanların kendi alanlarındaki yerleşik bilgilerini ve uygulamaya ilişkin deneyimlerini yansıtmaktadır (Lehtiniemi, 2023, s. 1121). Bir katılımcı bu konuda, “*Riskli durumları önceden tahmin etme*

noktasında yapay zekâ faydalı olabilir, ancak sahadaki karar alma sürecinde insanın rolü vazgeçilmezdir” (SHÖ1) diyerek bu teknolojilerin destekleyici bir rol oynayabileceğini ancak insan unsurunun merkezde kalması gerektiğini ifade etmiştir.

Bir sosyal hizmet uzmanının *"Göçmen çocuklar arasında ihmal ya da istismarın tespitinde kullanılmaya başlandı... refakatsiz çocukların takibinin yapılması gibi konularda yapay zekânın çok işlevsel olduğu konuşuluyor"* (SHU2) şeklindeki gözlemi, göçmen çocuk refahı alanındaki uygulamaları yansıtmaktadır. Saha görüşmelerinde vurgulanan ancak literatürde yeterince ele alınmayan bir diğer konu, koruyucu aile eşleştirmelerinde yapay zekânın kullanımıdır. *"Koruyucu aile eşleştirmelerinde yapay zekâ algoritmaları bize yardımcı olabilir... Çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını daha iyi takip edebiliriz"* (SHU3) görüşü, gelecekteki araştırmalar için potansiyel bir alan sunmaktadır.

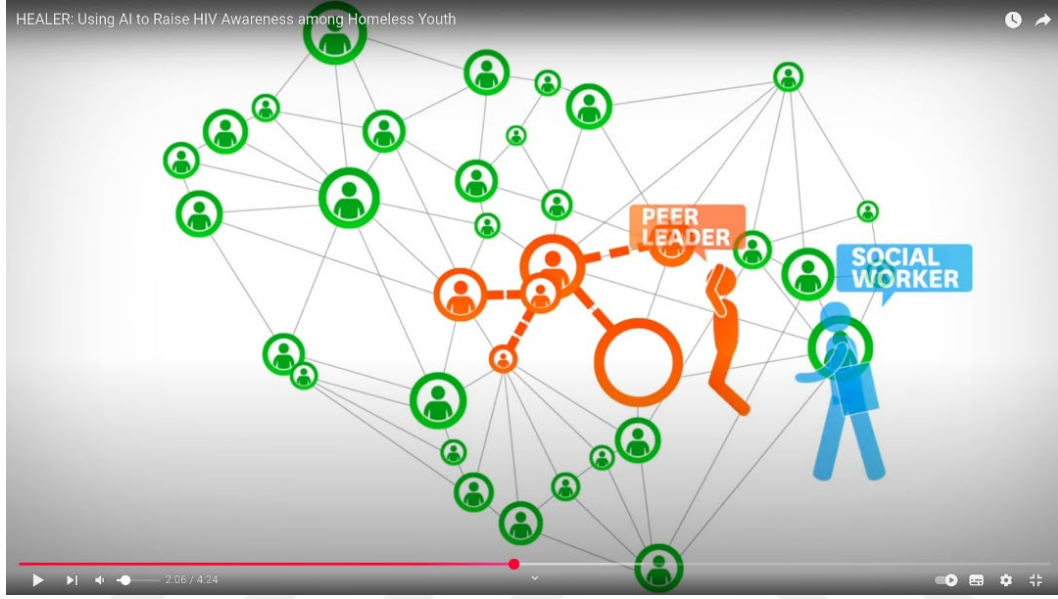
Yapay zekâ teknolojilerinin çocuk refahı alanındaki potansiyeli, sosyal hizmet uzmanlarına müdahale süreçlerinde hızlı ve etkin yardım sağlayabilir. Bununla birlikte, etik ilkeler, ayrımcılığın önlenmesi ve mahremiyetin korunması gibi temel unsurların göz ardı edilmemesi kritik bir önem taşımaktadır.

3.3.2.1.6. Gençlik refahı

Gençlerin sosyal hizmet müdahalesini gerektiren çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Aile içi sorunlar, özellikle şiddet, istismar, ayrılık veya boşanma gibi durumlar gençlerin hayatını derinden etkileyebilir. Eğitim sorunları da önemli bir konudur; okul başarısızlığı, okul terki ve disiplin sorunları gençlerin sosyal hizmet desteğine ihtiyaç duymasına neden olabilir (Kurttaş, 2017, s. 522). Madde kullanımı, gençler arasında görülen bir diğer önemli sorundur. Alkol ve madde bağımlılığıyla baş etme konusunda sosyal hizmet profesyonelleri önemli bir rol oynayabilirler (Baş, 2017, s. 281). Bu noktada, yapay zekânın zorlu vakalardaki potansiyeli ile ilgili bir sosyal hizmet doktora öğrencisinin *"Mesela genç bir bağımlılığıyla ben çalışmışım. Mesela o bağımlılıkta kesinlikle faydam olmadı benim. Doktorların da olmadı. Hemşirelerin de olmadı. Çünkü zaten toplumun da olamamış. Böyle zor vakalarda yapay zekâdan faydalanabiliriz"* (SHÖ7) şeklindeki görüşü, geleneksel müdahale yöntemlerinin yetersiz kaldığı durumlarda yapay zekânın potansiyel rolüne işaret etmektedir.

Amerika’da pek çok sığınma evi, evsiz gençlerin HIV enfeksiyonunu önlemek için, HIV önleme önlemlerine ilişkin stratejiler öğretilen akran liderleri aracılığıyla sosyal hizmet müdahale programları uyguluyor ve evsiz gençleri kendi sosyal ağları içinde bilgilendirmektedirler. Yadav ve diğerleri (2017), evsiz barınak yetkililerine müdahale edilecek

kişileri öneren HEALER adlı uyarlanabilir bir yapay zekâ destekli yazılım programı tasarlayarak bu akran liderlere ulaşmak için kullanmışlardır. Bu araştırmacılar, evsiz gençlerde madde kullanımını önleme müdahaleleri ve üniversite öğrencilerine yönelik intihar önleme müdahaleleri için de benzer algoritmik sosyal ağ tahminlerini kullanmaktadır. Bu yaklaşımlar, SHA5'in "*Gençlerin sosyal sorunlarını analiz ederken yapay zekâ, kapsamlı değerlendirmeler için bir destek sağlayabilir*" görüşüyle örtüşmektedir.

Şekil 3.25. HEALER: Evsiz Gençler Arasında HIV Farkındalığı Projesi

Ötekileştirilmiş topluluklara ait sosyal medya verileri analiz edilirken algoritmalar, çevrimdışı bağlamı doğru şekilde anlamlandıramadıkları için bu topluluklar hakkında tehlikeli varsayımlara ve yanlış çıkarımlara neden olabilir. Bu zorluğun üstesinden gelmek amacıyla, kapsayıcı ve topluluk bilgisine dayalı algoritmalar geliştirmek için sosyal medya verilerini uygun bağlama yerleştirmek gerekmektedir. Bu amaçla yürütülen bir çalışmada, daha önce çetelere dâhil olmuş gençler alan uzmanı olarak sürece dâhil edilmiş ve sosyal hizmet ile veri bilimi arasında disiplinler arası bir köprü kurulmuştur. Böylece alan bilgileri, niteliksel açıklayıcıların eğitime ve sosyal fayda odaklı algoritmaların üretimine entegre edilerek bağlamsal yönelimli bir yaklaşım önerilmiştir (Frey ve diğ., 2020, s. 11).

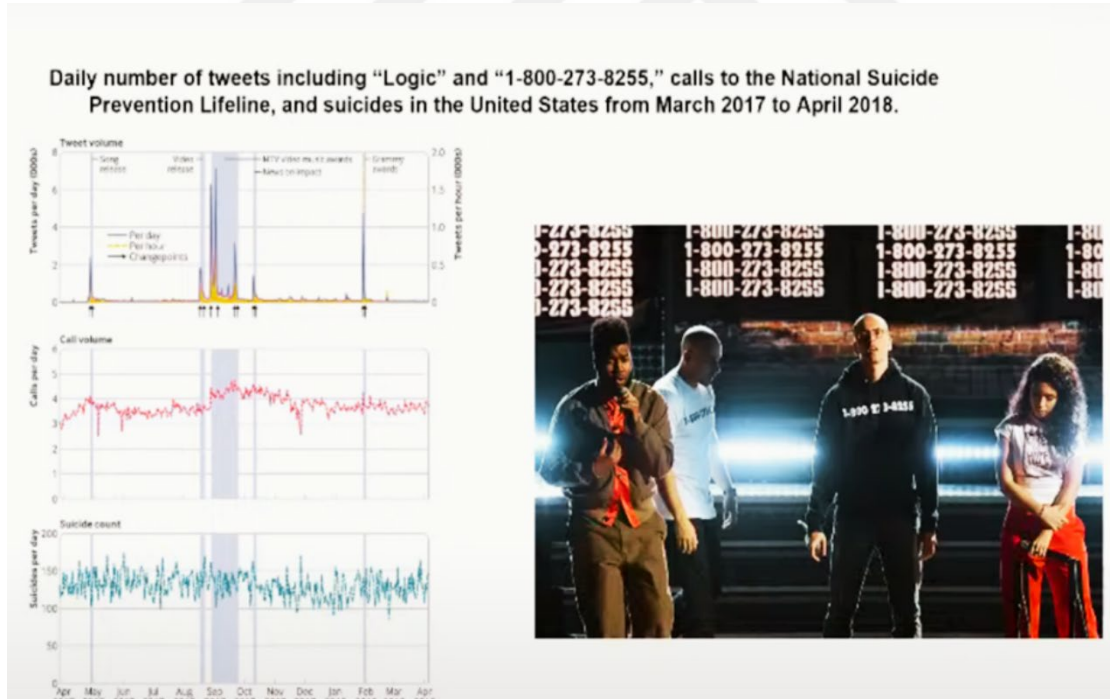
Sosyal hizmet disiplini, gençlik refahı alanında gençleri güçlendirmeye ve refahlarını artırmaya yönelik çalışmalar yürütür. Bu nedenle, gençlerin sorunlarının çözümünde atılacak ilk adım, gençlerin katılımıyla tasarlanan politika ve hizmetlerin oluşturulması olmalıdır (Yücel ve Buz, 2023, s. 1757). Öğrenmeyi, yaratıcı ifadeyi ve refahı teşvik etmek ve desteklemek amacıyla, gençleri yapay zekâ tabanlı teknolojilerle anlamlı bir şekilde etkileşime girmelerinde nasıl

güçlendirebileceğimiz araştırılmalıdır (Hasse ve diğ., 2019, s. 4). Sağlık ve refah alanında, yapay zekâ odaklı uygulamalar, teşhis araçları, terapötik sohbet robotları ve kamuya açık platformlar biçiminde, özellikle zihinsel ve davranışsal sağlık bağlamında gençlerin sağlık hizmetleriyle ilgili endişelerini gidermek amacıyla tasarlanmakta ve kullanılmaktadır. Bu teknolojiler, savunmasız gençler için erken müdahale, tedavi hizmetlerine erişim ve katılımı artırma ve halk sağlığı konularında daha geniş bir farkındalık sağlama potansiyeline sahiptir (Hasse ve diğ., 2019, s. 7). *"Yapay zekâ gençlerin eğitim ve istihdam imkânlarını artırma konusunda yenilikçi yaklaşımlar sunabilir"* (SHA1) ve *"Gençlik refahı alanında yapay zekâ, kariyer danışmanlığı ve psikososyal destek hizmetlerinin kişiselleştirilmesine katkıda bulunabilir"* (ChatGPT) görüşleri, bu potansiyeli desteklemektedir.

Gençler pek çok sorunlarının yanında ruhsal hastalıklarla ilgili damgalanma nedeniyle aşırı sosyal izolasyon yaşamakta ve ilişkileri sürdürmede zorluklarla karşılaşmaktadır (Morgan ve diğ., 2011, s. 747). Özellikle sosyal ağ oluşturma müdahaleleri, akıl sağlığı sorunları yaşayan gençleri desteklemek için benzersiz bir konuma sahiptir (Rice ve diğ., 2014, s. 4). Bir dizi araştırma denemesinde (Alvarez - Jimenez ve Gleeson, 2012; Gleeson ve diğ., 2012; Lederman ve diğ., 2014) uygulanabilirliği kanıtlanan ve moderasyon ekibinde psikologların ve sosyal çalışmacıların olduğu bir çevrim içi akran desteği ve kanıta dayalı müdahaleyi birleştiren MOST sistemine gelişmiş hesaplama ve yapay zekâ sistemleri dâhil edilerek kullanıcı katılımını artırmak, kişiye özel terapi içeriğinin keşfedilmesini ve sunulmasını kolaylaştırmak ve özerkliği, yeterliliği ve bağlılığı teşvik etmek gibi müdahalelerin temel hedeflerini ilerletmek amaçlanmıştır (D'alfonso ve diğ., 2017, s. 11). *"Gençlik refahı alanında da yapay zekâ, örneğin gençlerin ruh sağlığına dair erken uyarı sistemleri geliştirmekte kullanılabilir. Okul başarısızlığı, sosyal izolasyon gibi faktörler analiz edilerek destek ihtiyacı olan gençler belirlenebilir"* (SHÖ4) görüşü, bu yaklaşımın sahada da desteklendiğini göstermektedir.

Koruyucu bakım dışına çıkan gençlere daha iyi hizmet verebilmek için Think of Us platformunda bir makine öğrenimi algoritması kullanılması önerilmektedir (Brindley ve diğ., 2017, s. 5). Bu algoritma, gençler tarafından seçilen vaka çalışanlarını ve mentorları, koruyucu gençlere en iyi şekilde nasıl yardımcı olabilecekleri konusunda bilgilendirmek için kamuya açık verileri toplayıp derlemektedir. Algoritma, bu verileri kullanarak gençlere ve onların savunucularına özel ihtiyaçlarına yönelik değerli kaynaklar sağlamaktadır. Ayrıca, makine öğrenimini bir destek sistemi olarak ele alarak, vaka çalışanlarının yetişkinliğe geçiş sürecindeki savunmasız genç yetişkinleri daha etkili bir şekilde desteklemelerini ve korumalarını amaçlamaktadır (Brindley ve diğerleri, 2017, s. 4). TÜİK (2023) verilerine göre

ülkümüzde gerçekleşen intiharların yaşa göre dağılımına bakıldığında gençlerin diğer yaş gruplarına nazaran riskli bir konumda olduğu görülmektedir (Öçal ve Kutlu, 2023, s. 1672). Yapay zekâ, gelişmiş risk değerlendirmesi ve tahmine dayalı modelleme yetenekleri sunarak genç intiharlarının önlenmesinde umut verici bir potansiyel sergilemektedir (Li ve diğ., 2024, s. 9). Yapay zekâ destekli araçlar, sohbet robotları ve izleme sistemleri gibi uygulamalar, veri gizliliği ve etikle ilgili zorluklara rağmen, intiharı önleme stratejilerinin geliştirilmesine katkıda bulunabilir (Gupta ve diğ., 2022; Li ve diğ., 2024). Makine öğrenimi algoritmaları, elektronik sağlık kayıtlarının analizi sırasında intihar riskini sınıflandırmada yüksek doğruluk oranları (> %90) göstermiştir (Bernert ve diğ., 2020, s. 2). Doğal dil işleme, metinsel verilerin analizine imkân tanıyarak yeni müdahale yaklaşımlarını kolaylaştırır (Li ve diğ., 2024, s. 9). İntiharın önlenmesinde yapay zekâ uygulamaları genel olarak yüksek bir performans sergilese de etkinlikleri farklı algoritmalara ve ayarlara göre değişiklik göstermektedir (Lejeune ve diğ., 2022). Gelecek yönelimler arasında kişiselleştirilmiş müdahalelerin geliştirilmesi ve ergen intihar oranlarını azaltmaya yönelik uyarlanabilir çözümler oluşturmak için yapay zekânın gelişen teknolojilerle entegre edilmesi yer almaktadır (Li ve diğ., 2024, s.16).

Şekil 3.26. Yapay Zekâ Tahmin Modelleriyle İntiharı Engelleme

Görüşmelerde, gençlerde intiharın önlenmesi konusuna doğrudan değinilmezken gençlerin sosyal hizmetlere erişiminin artırılmasında dijital çözümlerin rolü "*Gençlerin sosyal hizmetlere erişimini artıracabilecek dijital çözümler sunabilir*" (SHA3) görüşüyle ifade edilmiştir.

3.3.2.1.7. Göç

Yapay zekâ sistemleri, göç öncesi, giriş, kalış ve dönüş aşamalarını kapsayan göç döngüsü boyunca giderek daha yaygın hale geldiğinden yapay zekâ sistemlerini uygulamadan önce insan hakları yaklaşımının önemi daha belirgin hale gelmektedir (Beduschi ve McAuliffe, 2022, s.1). Yapay zekâ, sınır kontrolü, kimlik doğrulama, risk değerlendirmeleri ve tahmine dayalı analitik gibi göç süreçlerinde önemli katkılar sağlayabilir (Beduschi, 2021; Forti, 2021). Göç yönetiminde yapay zekânın kullanımı, devletler arasındaki asimetrikleri derinleştirme, geleneksel uygulamaları modernleştirme ve kanıta dayalı yaklaşımlara yönelik çağrılarını güçlendirme potansiyeline sahiptir (Beduschi, 2021, s. 578). Bu görüşle paralel olarak, derinlemesine görüşmelerde SHA2, göç yönetimi alanında büyük insan kitlelerinin yönetiminde karar destek sistemlerinin kullanıldığını belirtmiştir: *"Büyük insan kitlelerini nasıl yönetebiliriz, yapay zekâyı nasıl kullanabiliriz gibi sorular göç yönetimi alanında karar destek sistemleriyle çözülmeye çalışılıyor."*

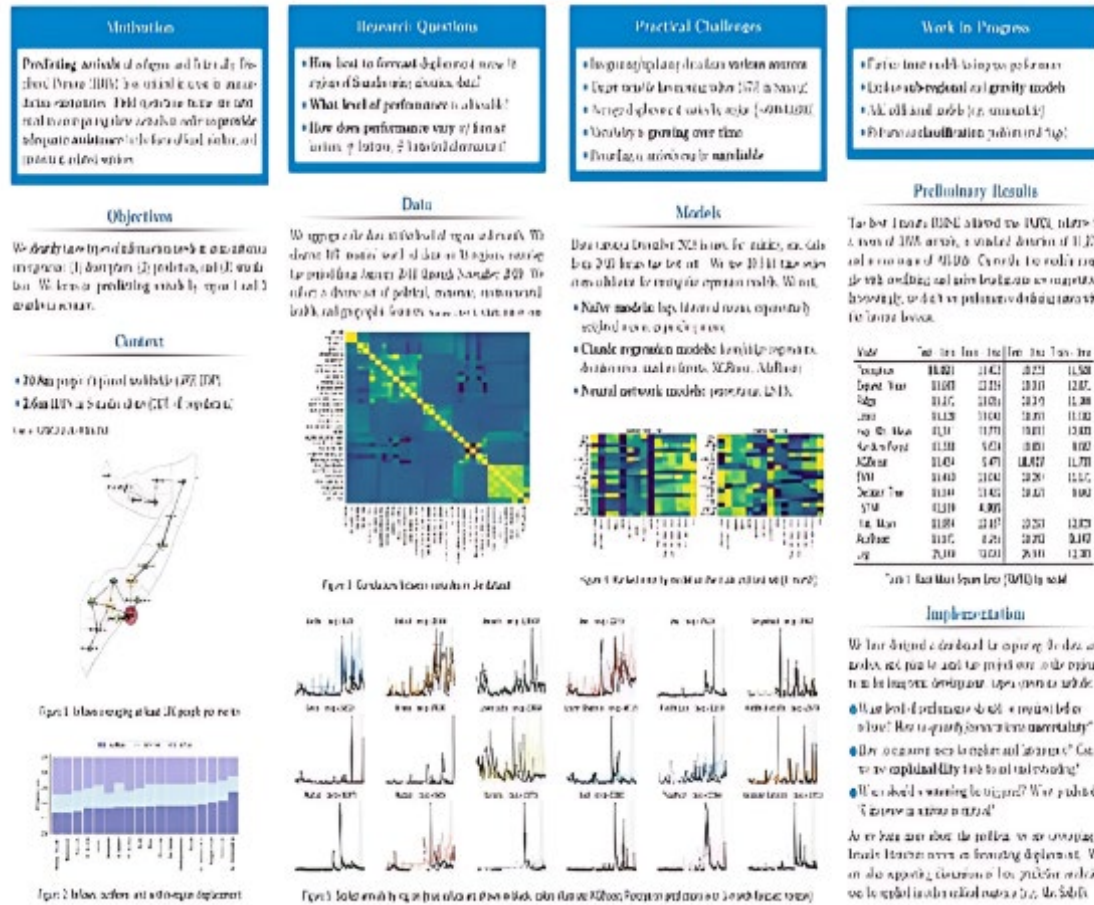
Göç yönetiminde büyük veri ve yapay zekâ kullanımının, göçmenler ve onların temsilcisi olan sivil toplum kuruluşları ile veri bilimcileri, göç akademisyenleri ve politika yapımcılar arasında daha güçlü bir iş birliği gerektirmektedir. Bu teknolojilerin potansiyelinden makul ve etik bir şekilde faydalanılabilmesi için yasal gereklilikler, gizlilik ve katılım kuralları gibi hususların yanı sıra teknolojilerin (yanlış) kullanımına yönelik etik kaygıların ele alınması gerektiği vurgulanmıştır (Bircan ve Korkmaz, 2021, s. 4). Görüşmelerde de özellikle göçmenlerin ihtiyaçlarının belirlenmesi ve analiz edilmesi konusunda yapay zekânın yardımcı olabileceği belirtilmiştir: *"Göçmenlerin ihtiyaçlarını ve karşılaştıkları sosyal sorunları analiz etmede yapay zekâ yardımcı olabilir"* (SHA5).

Göç alanında yapılan çalışmalardan bir örnek, Somali'de zorla yerinden edilmeyi tahmin etmek için yapay zekâ ve tahmine dayalı analitiği kullanan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) Proje Jetson çalışmasıdır (UNHCR, 2021). Proje Jetson, o bölgedeki yer değiştirmeyi tahmin etmek için nehir seviyeleri ve yağmur düzenleri, piyasa fiyatları ve işçi döviz verileri dâhil olmak üzere çevresel veriler gibi veri kaynaklarına dayanıyor. Diğer bir örnek ise Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) tarafından uygulanan Tahmine Dayalı Finansman programıdır. Bu program, erken eylem uygulamasını desteklemek için yapay zekâ teknolojilerini kullanmaktadır (IFRC, 2019). Bu konuda bir katılımcının (SHA1) *"gelecek on yıl içerisinde sosyal sorunların öngörülmesi, göç hareketlerinin analizi ile mümkün olabilir"* ve *"yüzde doksan başarıyla analizler gerçekleştirilebilir"* şeklindeki görüşü, literatürdeki uygulamalarla örtüşmektedir.

Project Jetson: Predicting Forced Displacement in Somalia

Rebeca Moreno Jiménez¹, Sofia Kyriazi², and Katherine Hoffmann Pham^{2,3}

¹ UNHCR Innovation ² NYU Stern School of Business ³ United Nations Global Pulse

Şekil 3.27. Yapay Zekâ Jetson Yazılımının Somali’de Zorunlu Yer Değiştirmeyi Tahmin Modeli

Şekil 3.28. Kızılay/Kızıllaç Felaketler Öncesinde Yapay Zekâ Tahminine Dayalı Finansman Sağlama Programı

İnsani kaynakların ne zaman ve nereye hızla tahsis edilmesi gerektiğini belirlemek için meteorolojik veriler ve pazar analizi gibi çeşitli veri kaynaklarından yararlanmaktadır (Bengtsson, 2018). Verimliliği artırmak için ve göç veya sığınma yönetimi politika ve programlarının uygulanmasını desteklemek için yapay zekâyı bir araç olarak kullanma kararı, iyi niyetli çabalara rağmen çoğu zaman bireylerin mahremiyet ve güvenlik de dâhil olmak üzere insan haklarını tehlikeye atar ve göçmenleri daha da savunmasız hale getirebilir. ChatGPT de göçmenlerin entegrasyonuna değinmiştir: *“YZ, göçmenlerin ihtiyaçlarını belirlemek ve entegre olmalarını kolaylaştırmak için veri analitiği ve dil desteği sağlayabilir.”*

Göç aşamasında veya göç ettikten sonra, bireylerin, ailelerin, toplumların veya yapıların yaşadığı durumlar nedeniyle savunmasız hale gelen göçmenlerin karşılaştığı sorunların belirlenmesi ve bu sorunlara uygun sosyal hizmet müdahalelerinin nasıl olması gerektiği konusuna değinen Karataş ve Barut (2021), Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından son on yıl içerisinde hazırlanan altı raporu inceleyerek ortaya koydukları çalışmalarında güvenli hayat ve sosyal bütünleşmeye yönelik olarak sosyal çalışmacılar tarafından daha fazla güçlendirme çalışmalarının yapılmasının önemini vurgulamaktadırlar. Katılımcılar da özellikle göçmenlerin entegrasyon süreçlerinin planlanması, eğitim ve sosyal entegrasyon süreçlerine destek sunulması konularında yapay zekânın potansiyeline dikkat çekmişlerdir: *"Yine küresel toplumsal hareketler analiz edilebilir yapay zekâyyla. Yani göç ile ilgili hareketler analiz edilebilir. Gelecek on yıl içerisinde neler olabileceği ile ilgili yüzde doksan başarıyla analizler gerçekleştirilebilir...Gelecek on yıl içerisinde sosyal sorunların öngörülmesi, göç hareketlerinin analizi ile mümkün olabilir"* (SHA1). *"Göçmen çocukların eğitim ve sosyal entegrasyon süreçlerine destek sunabilecek uygulamalar geliştirilebilir"* (SHA3). *"Göçmenlerin topluma entegrasyonunu desteklemek için ihtiyaçlarını hızlıca belirleyip uygun hizmetler sunmak, ayrıca dil bariyerlerini aşmak açısından bu teknolojiler yardımcı olabilir"* (SHU6).

Görüşmelerde literatürde değinilmeyen bazı önemli noktalar da öne çıkmıştır. Özellikle dil bariyerlerinin aşılması konusunda yapay zekânın potansiyel katkısı: *"... ayrıca dil bariyerlerini aşmak açısından bu teknolojiler yardımcı olabilir"* (SHU6) ve göçmen çocukların eğitim süreçlerine yönelik özel uygulamalar geliştirilmesi önerisi: *"Göçmen çocukların eğitim ve sosyal entegrasyon süreçlerine destek sunabilecek uygulamalar geliştirilebilir"* (SHA3), literatürde vurgulanan genel entegrasyon süreçlerinin ötesinde spesifik uygulama alanlarına işaret etmektedir.

Yapay zekâ tabanlı karar alma süreçlerinde algoritmik önyargı ve şeffaflık eksikliği gibi sorunlar, temel haklar ve hesap verebilirlik açısından ciddi zorluklar yaratmaktadır (Forti, 2021, s. 447). Yapay zekâ sosyal hizmet ve göç yönetiminde daha yaygın hale geldikçe, bu teknolojilerin etik sonuçlarını incelemek ve sorumlu kullanımına yönelik stratejiler geliştirmek kritik bir önem taşımaktadır (Reamer, 2023, s. 65).

Bu tartışmalar ışığında, yapay zekânın göç yönetiminde hem makro düzeyde planlama ve tahmin araçları olarak, hem de mikro düzeyde bireysel entegrasyon süreçlerini destekleyici sistemler olarak önemli bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, bu teknolojilerin etik ve insan hakları temelli bir yaklaşımla kullanılması gerekliliği önemini korumaktadır.

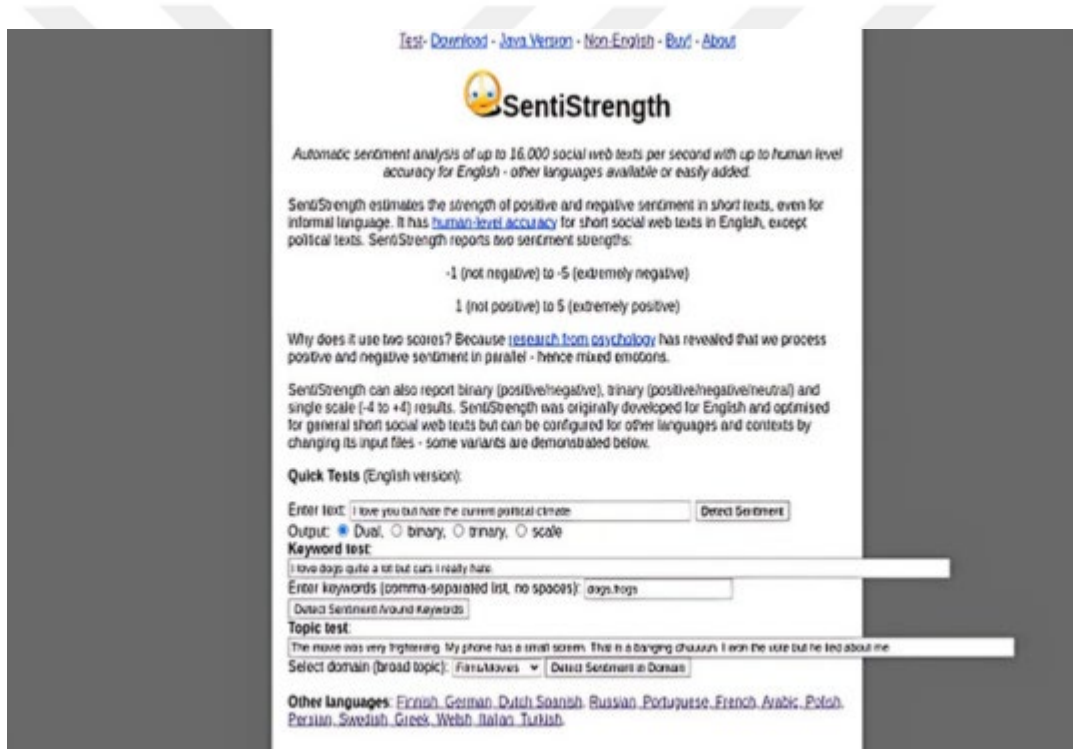
3.3.2.1.8. Klinik sosyal hizmet

Tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet müdahaleleri, hastaların sağlık durumları, duygusal ihtiyaçları ve sosyal çevreleri gözetilerek onlara bütüncül bir destek sağlamayı amaçlar. Bu kapsamda sosyal hizmet uzmanları, hastaların sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak, tedavi süreçlerinde rehberlik etmek ve psikososyal destek sunmak gibi görevleri üstlenirler; ayrıca, hasta ve ailesi arasında iletişimi güçlendirerek hastanın tedavi sürecini anlamasına ve bu sürece etkin katılımına destek olurlar (Özbesler, 2013, s.9). Hasta ve ailesi arasındaki iletişimi güçlendirme ve tedavi sürecine etkin katılımı destekleme rolü, yapay zekâ teknolojileriyle yeni bir boyut kazanmaktadır. Özellikle bir katılımcının (SHU4) detaylı olarak anlattığı vaka yönetim deneyimi, bilişim sistemlerinin klinik süreçlerde nasıl aktif olarak kullanıldığını göstermektedir: *“Ben ağırlıklı... Ağırlıklı olarak 30 - 45 yaş arası şiddet vakasıyla çalışıyorum klinikte. Bu vakalara psikososyal danışmanlık veriyorum. Ve bu vakalara ilişkin Türkiye'deki istatistik bilgiler, şunlar yapılan politikalar, bunlar. Bu kadınların ailesinde yaşlı ve çocuklarla ilgili şu şu çalışmalar yapılıyor. Bu alandaki şiddet gören yaşlı istismarına maruz kalan ya da çocuk istismarına maruz kalan aynı evdeki istatistik şu kadar... Ve onlara ilişkin politikalar... Burada bütünleştirici düzeyde gidiyor deyip bütünselden kendi vakama çekemiyorum mesela. Aslında hepsinin verisi var Türkiye'de. Ayı ayrı yerlerde ve bir bulutun üstünde. Çok kıymetli çalışmalar ama birbiriyle konuşmuyorlar. Yani aslında çok basit yapay zekâ yazılımlarıyla yani sosyal hizmetin alanları birbiriyle veri anlamında konuşur hale geldiğinde ya da politika anlamında konuşurlar Aslında meslek elemanları da çok fazla sayıda müdahale üretebilir... Bizim bunun gibi insanların sosyal anksiyetesini tetikleyen, sosyal izolasyon süreçlerinin önüne geçen ya da travma sonrası yeniden adaptasyonu ya da yeniden işlemeyi zorlaştıran çok fazla aslında benzer vakamız oluyor. O yüzden hem klinik görüşme*

boyutunda hem toplumsallaşma boyutunda öğrenciyi eğitirken bence yapay zekâ çok önemli... Bazen içerisine dâhil olduğumuz yazılımlar da oluyor. Örneğin kişiler bize gelen hastaların bir kısmı işte bipolar ya da şizofreni koduyla. Bazen işte hastayı tespit ederken şunu diyebiliyoruz. ICD - 10 kodudur. Bu hastaları görelim. Mesela onu aslında siz bilişim sistemiyle döküyorsunuz. Bunlar bu kodlu hasta grupları ve oradan hasta profili çıkartıyorsunuz kendinize. Ne kadar kişi gelmiş, artıyor mu, azalıyor mu, nasıl çalışmalar yapılabilir? Sizden daha önce başka bir yere başvurmuş mu? Neler planlayabilirsiniz? Psikiyatri ekibiyle ya da diğer sağlık ekibiyle neler planlayabilirsiniz gibi. Birçok aslında mesleğimizin alanında kullanıyoruz. Ben çok aktif olarak kullanıyorum bilişim sistemlerini. Ve süreyi çok kısalttığını düşünüyorum.” Bu alan, sağlık sorunlarının sosyal ve psikolojik faktörlerle bağlantılı olduğunu kabul etmekte ve hasta tedavisi ve rehabilitasyonunda bu yönlerin ele alınmasının önemini vurgulamaktadır (Ali ve Rafi, 2013, s. 355). Psikiyatrik sosyal hizmet, özellikle karmaşık vakaların yönetimi ve danışanlar için gerekli kaynakların sağlanmasında önemli zorluklarla karşı karşıyadır (Çölgeçen ve Abay, 2018, s. 2158). Bu karmaşık vakaların yönetimindeki zorluklar konusunda, saha deneyimleri yapay zekânın potansiyel çözümler sunabileceğini göstermektedir. Bir katılımcının (SHU4) "sosyal hizmetin alanları birbiriyle veri anlamında konuşur hale geldiğinde... meslek elemanları da çok fazla sayıda müdahale üretebilir" görüşü, bu potansiyeli vurgulamaktadır.

Yapay zekâ teknolojileri, teşhis doğruluğunu artırmak, tedavi sonuçlarını tahmin etmek ve kişiselleştirilmiş müdahalelere imkân tanımak suretiyle bu alanda önemli bir potansiyele sahiptir (Janardan ve diğ., 2024, s. 21). Bu görüş, sahadan gelen "klinik süreçlerde veri tabanlı çözümler sunarak vaka yönetimini daha etkili hale getirebilir" (SHA3) değerlendirmesiyle örtüşmektedir.

Yapay zekânın uygulama alanları arasında erken teşhis, hastalığın ilerlemesinin anlaşılması ve tedavi keşfi yer almaktadır (Sun ve diğ., 2023, s. 4). Yapay zekâ, hastaların sağlık ölçümlerini gerçek zamanlı olarak izlemek ve sosyal hizmet uzmanlarını müdahale gerektiren önemli değişiklikler konusunda uyarmak için giyilebilir cihazlar ve mobil uygulamalarla birlikte kullanılabilir. Ayrıca yapay zekâ, psikiyatrik durumları ayırt etmek için konuşma, yüz ifadeleri ve yazılı ifadelerin analizini de gerçekleştirmektedir (Singh Sethi ve diğ., 2023, s. 1). Bir sosyal hizmet uzmanının (SHU7) aktardığı üzere, yapay zekâ kullanan Avrupalı meslektaşlarının *"özellikle dil işleme algoritmaları sayesinde, müracaatçının duygusal ve psikolojik durumunu daha iyi kavrayabildiklerini"* belirtmektedir. ChatGPT de duygu analizi araçlarına vurgu yapmaktadır: *"YZ, ruh sağlığı hizmetlerinde destekleyici araçlar olarak kullanılabilir (ör. duygu analizi yapan uygulamalar)."*

Şekil 3.29. Ücretsiz Duygu Analizi Aracı Örneği “SentiStrength”

Literatürde pek değinilmeyen ancak saha görüşmelerinde öne çıkan bazı önemli noktalar da bulunmaktadır. Örneğin, bir katılımcının (SHÖ7) öfke kontrolü gibi acil durumlarda hızlı çözüm üretme ve hospis bakımında yapay zekâ kullanımına ilişkin önerileri, teknolojinin pratik uygulamalarına işaret etmektedir: *"Şimdi mesela hasta çok agresif. Aşırı derecede agresif sinirli, öfkeli hemşireye bağıyor, doktora bağıyor. Mesela orada ben kendim çok basit o anda çözüm üretecek şeyi kitapları araştırmadan ne bileyim belki kocaman bir kitabın içinden aramaktan ziyade yapay zekâyı sorup işte öfke patlaması yaşayan bir kişiye nasıl davranılabilir ve mesela öfke patlaması nelerden kaynaklanabilir?.. Avrupa'da hospislerde kişi vefat edecek*

kişi doktorlar onu biliyorlar... Orada görüntüler, dünyanın en güzel manzaraları, hoş bir musiki, altta bir sulu yatak. Mesela yapay zekâyı bunların hepsini organize etmede, bir sistem kurmada kullanabiliriz.”

Bu tartışmalar ışığında, yapay zekânın klinik sosyal hizmet alanında hem vaka yönetimi ve tedavi planlaması gibi teknik süreçlerde, hem de müracaatçıların duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarının anlaşılması ve karşılanması gibi daha hassas alanlarda önemli bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, bu teknolojilerin sosyal hizmetin insani boyutunu destekleyici bir araç olarak kullanılması ve etik ilkeler çerçevesinde uygulanması önem taşımaktadır.

3.3.2.1.9. Okul sosyal hizmeti

Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin akademik başarısını artırmak, sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemek ve okul topluluğunda olumlu bir ortam yaratmak amacıyla yürütülen profesyonel hizmetlerin bütünüdür (Franklin ve diğ., 2012, s. 853). Okul sosyal çalışmacıları, öğrencilerin karşılaştığı sosyal, duygusal ve davranışsal sorunlara yönelik müdahaleler geliştirir ve uygular, kriz durumlarında destek sağlar ve eğitimde fırsat eşitliğini teşvik eder (Dupper, 2003, ss. 221-222). Gelişmiş ülkelerde okul sosyal hizmeti uzun bir geçmişe sahip olup sistematik ve kurumsal bir yapıya kavuşmuş olmasına karşın Türkiye'deki okul sosyal hizmeti uygulamaları, genellikle bireysel çabalar ve projeler ile sınırlı kalmakta, kurumsal ve sistematik bir yapıya tam anlamıyla ulaşamamıştır (Yurttabir, 2023, s.186). Ülkemizdeki bu eksikliğin giderilmesi için okul sosyal hizmeti uygulamalarının artırılması, okul - aile - toplum iş birliği odaklı çalışmaların yapılması, öğrencilere yönelik ekonomik ve sosyal desteğin güçlendirilmesi ve toplumsal duyarlılığı artırmaya yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, üzerinde öncelikli olarak durulması gereken konular arasında yer almaktadır (Karataş ve diğ., 2014, s. 78). Bu bağlamda, katılımcıların görüşlerine göre, okul sosyal hizmetinin etkili olabilmesi için teknolojik desteklerin kullanımı büyük önem taşımaktadır. SHU6 *"Okul sosyal hizmetinde, öğrencilerin akademik ve sosyal gelişimlerini izlemek ve risk altındaki öğrencileri tespit etmek için bu teknolojiler önemli bir rol oynayabilir"* diyerek dijital araçların okul sosyal hizmeti alanındaki katkısını vurgulamıştır.

Geleneksel yöntemlerin yanında giderek daha fazla dijitalleşilen günümüzde sınav dönemindeki gençlerin desteklenmesine yönelik koruyucu ve önleyici bir dijital okul sosyal hizmeti modelinin geliştirilmesi mümkündür (Çalap ve Yanardağ, 2024, s. 30). Katılımcılardan SHA2, *"Öğrencilerin dijital ortamlardaki güvenliği için yapay zekâ araçları zararlı içerikleri*

tespit edip filtreleyebilir" diyerek teknolojinin öğrencilerin dijital ortamda güvenliği konusundaki potansiyelini dile getirmiştir.

Eğitimde eşitlik arayışının her zamankinden daha acil hale geldiği bir çağda, eğitim ortamında kapsayıcılığı ve adaleti teşvik etmek için yapay zekânın artan potansiyelinden yararlanmak, önemli bir çaba olarak değerlendirilmektedir (Seo ve diğerleri, 2021). Yapay zekâ, büyük veri analizi, doğal dil işleme ve makine öğrenimi gibi teknolojileri kullanarak, öğrenci davranışlarını ve ihtiyaçlarını daha hızlı ve doğru bir şekilde analiz edebilir. Bu sayede, okul sosyal hizmet uzmanları, öğrencilerin risk altında olup olmadığını belirlemek ve uygun müdahalelerde bulunmak için daha donanımlı hale gelebilirler. Bu bağlamda, bir katılımcı şu görüşü paylaşmıştır: *"Okullarda öğrenci davranışlarını ve ihtiyaçlarını analiz ederek erken müdahale fırsatları sunulabilir"* (SHA3). Bu teknolojiler, okul sosyal hizmet uzmanlarının öğrenci davranışlarını daha hızlı bir şekilde tespit etmelerini sağlayarak, öğrencilere zamanında ve etkili müdahaleler sunmalarına yardımcı olabilir. Örneğin, bir öğrencinin notlarında ani bir düşüş veya devamsızlık gibi belirtiler, yapay zekâ tarafından tespit edilerek sosyal hizmet uzmanlarına bildirilir. Bu sayede, öğrencinin problemleri erken aşamada fark edilip gerekli müdahaleler yapılabilir (Chan ve Tsi, 2023, s. 3).

Okul sosyal hizmetlerinde yapay zekânın kullanımı, özellikle zorbalık tespiti gibi önemli bir konuda büyük bir potansiyele sahiptir. Zorbalık, dünya genelinde gençleri etkileyen yaygın ve ciddi bir sosyal sorun olup fiziksel zorbalık en zararlı biçim olarak kabul edilirken, sözlü zorbalık ise en sık karşılaşılan türdür. Yapay zekâ tabanlı otomatik zorbalık tespit yöntemi, okul sosyal hizmetlerinde bu tür olumsuz davranışların erken tespiti ve müdahalesi için önemli bir araç olabilir (Gao ve Ye, 2019, s. 157). Fiziksel zorbalığı tanımak için verilerden birçok özellik çıkarılmış ve sözlü zorbalığın tespiti için her örneğin ortalama değeri hesaplanmış olan çalışmada sınıflandırıcı olarak k-NN algoritması kullanılarak, fiziksel ve sözlü zorbalık tespiti yapılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, fiziksel zorbalığın tespiti için %70,4, sözlü zorbalığın tespiti için ise %78,0 doğruluk oranlarına ulaşılmıştır. Bu bulgular, yapay zekânın, özellikle aktivite tanıma ve konuşmadan duygu tanıma tekniklerini kullanarak zorbalık davranışlarını tespit etme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir (Gao ve Ye, 2019, ss. 156-157). ChatGPT de bu konuya ilişkin olarak, *"Öğrenci performansını izleyerek erken müdahale gerektiren durumları belirlemek için kullanılabilir. Okullarda akran zorbalığı ve diğer psikososyal sorunların erken tespitinde ve müdahalesinde yardımcı olabilir"* şeklinde dijital araçların okul içindeki katkısını belirtmiştir.

Üretken yapay zekânın okul sosyal hizmet uygulamasına entegre edilmesi, zamandan tasarruf etmekten iletişim ve müdahalelerin iyi hazırlanmış ve hedefe yönelik olmasını sağlamaya kadar çok sayıda fayda sunar. Okul sosyal çalışmacıları, rutin görevler için yapay zekâdan yararlanarak öğrenci desteğini ve profesyonel iş birliğini yönlendirmek için daha fazla zaman ayırabilir ve sonuçta ihtiyacı olan öğrenciler için destek ağını geliştirebilir (Bardillo-Diaz, 2024). Bu düşünce, katılımcılardan birinin şu görüşüyle desteklenmiştir: *"Okul sosyal hizmetinde dijital araçlar, müdahalelerin daha iyi hazırlanmasını ve hedefe yönelik olmasını sağlayarak öğrencilere daha etkili destek sunulmasını sağlar"* (SHA3).

SOCIAL WORK MAGIC

Before Using The Social Work Magic Tool: ▾

SOCIAL WORK ASSIST BOT

SOCIAL WORK GUIDANCE

Choose a perspective for your desired response ▾
Child Welfare Social Worker

What would you like to create? ▾
Case Plan

Provide information and details that are relevant to the response that you are seeking (email, case plan, report, etc.)

EXAMPLES — Letter/Email Example: Write an email to everyone on my team explaining why it is important to respond to all team communication within 60 minutes. Case Note/Report Example: Met with a 45 year old single mother of 2 girls on January 1st. She needs housing and drug treatment. She is living in a motel with boyfriend who has history of violence. Needs follow up.

Şekil 3.30. Üretken Yapay Zekâ Entegreli “Social Work Magic” Uygulaması

Sonuç olarak, okul sosyal hizmetleri, dijitalleşen dünyada önemli bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Yapay zekâ ve dijital araçlar, okul sosyal hizmetlerinin etkinliğini artırarak öğrencilere daha hızlı ve doğru destek sağlama potansiyeline sahiptir. Ancak, Türkiye’de okul sosyal hizmeti uygulamaları henüz geleneksel yöntemlerle bile sistematik hale gelmese de yapay zekânın yaygınlaşmasıyla dijital araçların daha geniş bir biçimde entegre edilmesinin okul sosyal hizmeti çalışmalarına hız kazandıracağı ümit edilmektedir.

3.3.2.1.10. Yerel yönetimlerde sosyal hizmet

Yerel yönetimlerin, etkili bir sosyal hizmet sistemi oluşturabilmesi için mevcut kaynaklarını en uygun şekilde kullanarak, yerel tüm kurumlarla iş birliği içinde çalışması ve yerel şartları ve kaynakları en iyi şekilde değerlendirmesi gerekmektedir (Genç, 2009, s. 62). Vatandaşlarla etkileşim, yerel yönetim çalışmalarının merkezinde yer alır. Büyük belediyelerdeki genel çağrı merkezleri rutin olarak yılda yüzbinlerce çağrı karşılarken, yaşlılara yönelik sosyal bakım bağlamında birçok belediye para tasarrufu sağlamak amacıyla sadece 15 dakika süren ziyaretler düzenlemek zorunda kalıyor. Yapay zekâ, bu sorunlardan bazılarını hafifletmeye yardımcı olabilecek veya en azından mevcut hizmetlere destek sağlayabilecek potansiyeldedir. Örneğin, İngiltere Hampshire belediyesinde, Amazon Echo akıllı ev cihazlarının bir tür bakım alan yaşlıların evlerine yerleştirilmesiyle ilgili denemeler sürmektedir (Bright ve diğerleri, 2019, ss. 10 - 11).

Bir başka örnek olarak Seul'un akıllı şehir girişimleri, bilgisayarlı görüntü destekli gözetim ve kamu güvenliği sistemlerinin dağıtımına odaklanmıştır. Bu kapsamda, güvenlik kameralarının ve gerçek zamanlı izlemenin yaygın kullanımı sayesinde suç oranlarında kayda değer bir düşüş yaşanmış ve bölge sakinleri arasında daha büyük bir güvenlik duygusu oluşmuştur. Seul, bu teknolojilere yatırım yaparak yalnızca kamu güvenliğini artırmakla kalmamış, aynı zamanda daha güvenli bir kentsel ortam aracılığıyla hayat kalitesinin iyileştirilmesine de doğrudan katkıda bulunmuştur (Yoo, 2021, s. 23). Bu tür dijital çözümler, yerel yönetimlerin sosyal hizmetlerin daha verimli ve kaliteli bir şekilde sunulmasına yardımcı olmaktadır. SHA2, bu bağlamda, *"Büyük veri analizi ile sosyal yardım ihtiyacının yoğun olduğu bölgeler belirlenebilir ve kaynakların etkin dağılımı sağlanabilir"* diyerek teknolojinin kaynak dağılımındaki etkinliğine dikkat çekmiştir.

Yapay zekânın iyi yönetim potansiyelini gerçekleştirmek için, zorunlu veri standartlarının oluşturulması, sorun tanımına yönelik rehberlik sağlanması ve yerel yönetimlere özel kaynakların temin edilmesi gibi önlemler önerilmektedir (Vogl, 2021). Katılımcılardan bir diğeri de *"Yerel yönetimlerin sosyal hizmet sunumunda kaynak dağıtımını optimize edebilir"* (SHA3) diyerek yapay zekânın bu alandaki potansiyelini belirtmiştir. Veriye dayalı karar verme süreçleri, belediyelerin sosyal hizmet planlamasında daha etkin bir yaklaşım geliştirmelerini sağlayabilir. Bu düşüncüyü destekleyen ChatGPT ise *"Belediyelerin sosyal hizmet planlamasında veriye dayalı karar mekanizmaları geliştirilebilir, kaynakların daha etkin kullanılmasını sağlayabilir"* ifadesini kullanmıştır.

Yapay zekânın, yerel yönetimlerde sosyal hizmetlerin etkinliğini artırma noktasındaki rolü yalnızca kaynakların optimizasyonu ile sınırlı değildir. Ayrıca, sosyal eşitsizliklerin tespit edilmesi ve daha adil bir hizmet sunumu sağlanması için de kritik bir araç olabilir. Bir katılımcı, *"Büyük veri analiziyle mahallelerdeki sosyal eşitsizlikler tespit edilebilir"* (SHA1) diyerek yapay zekânın sosyal eşitsizliklerin azaltılmasındaki rolünü vurgulamıştır. Yapay zekâ ve veri analitiği, yerel yönetimlerin daha kapsayıcı, erişilebilir ve eşit hizmet sunmalarını sağlamak için önemli bir fırsat sunmaktadır. Aynı zamanda, yerel yönetimlerin vatandaşlarla olan etkileşimini ve hizmet sunumunu daha etkili hale getirebilir. Özellikle, yapay zekânın sosyal yardımların dağıtımında kullanılabileceği bir alan olarak öne çıkmaktadır. Katılımcılardan biri, *"Sosyal yardımların dağıtımını optimize etmek için yapay zekâ kullanılabilir"* (SHA1) diyerek bu teknolojinin sunduğu fırsatları belirtmiştir. Bu tür dijital sistemler, yerel yönetimlerin vatandaşlara yönelik hizmetleri daha hızlı ve adil bir şekilde sunmalarını sağlamakta önemli bir rol oynayabilir.

Şehir planlamacıları ve sosyal hizmet uzmanları arasındaki iş birliği, yerel yönetimlerde yapay zekânın benimsenmesinin toplumsal etkilerini derinlemesine incelemek için kritik bilgiler sunabilir. Bu iş birliği, eşitlik, erişilebilirlik ve topluluk katılımıyla ilgili temel konuların araştırılmasını içerir, böylece yapay zekânın farklı topluluklar ve sosyal gruplar üzerindeki etkisi daha iyi anlaşılabilir. Bu tür analizler, daha kapsayıcı ve adil kamu hizmeti stratejilerinin geliştirilmesine yardımcı olur (Yigitcanlar ve diğ., 2024, s. 1599).

Şekil 3.31. Akıllı Şehir Uygulamaları

Sonuç olarak, yapay zekâ ve büyük veri analitiği gibi dijital teknolojiler, yerel yönetimlerin sosyal hizmetlerdeki etkinliğini artırarak kaynakların daha verimli bir şekilde kullanılmasını ve toplumsal eşitsizliklerin azaltılmasını sağlayabilir. Ancak, bu teknolojilerin başarılı bir şekilde entegre edilebilmesi için yerel yönetimlerin veri standartları oluşturmaları, kaynak temini ve toplumsal etkiler konusunda derinlemesine analizler yapması gerekmektedir. Katılımcılar tarafından dile getirilen görüşler, yerel yönetimlerin bu teknolojileri benimsemeleriyle daha kapsayıcı ve adil bir sosyal hizmet yapısının oluşturulabileceğini ortaya koymaktadır.

3.3.2.1.11. Diğer hak alanları

Sosyal hizmet disiplini, savunuculuk, hizmet sunumu ve danışan özerkliğini teşvik etme gibi insan hakları ilkelerini uygulamalara entegre edecek şekilde gelişim göstermektedir (Steen ve diğ., 2017). Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, sosyal çalışmacıları çevrimiçi eşitsizlikler ve kutuplaşmalarla mücadele etme konusunda yeni zorluklarla karşı karşıya kalmakta olup bu durum dijital alanlarda insan haklarını desteklemek için "teknoloji sosyal çalışmacılarının" ortaya çıkmasını zorunlu kılmaktadır (Mathiyazhagan, 2022). Sosyal hizmet uzmanlarının dijital eşitsizliklerin giderilmesi yönünde topluluk tabanlı çözümler oluşturma kapasitesi, onların bu alandaki kilit aktörler olmasını sağlamaktadır. Teknolojik erişim ve bilgiye ulaşma konusundaki eşitsizliklerin, bireylerin ve ailelerin hayat kalitesini doğrudan etkilediği göz önünde bulundurulduğunda, sosyal hizmetin rolü daha da önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, dijital uçurumu kapatmaya yönelik stratejilerin geliştirilmesi ve uygulanması, sosyal adalet ve eşitlik ilkelerine dayalı sürdürülebilir çözümler sunmaktadır (Steyaert & Gould, 2009). ChatGPT de bu bağlamda yapay zekânın potansiyelini, toplumsal hak savunuculuğunda bir araç olarak değerlendirerek "*Yapay zekâ, dezavantajlı grupların hak savunuculuğunda veri tabanlı argümanlar sunarak politika geliştirme süreçlerine katkıda bulunabilir*" şeklinde görüş belirtmiştir.

Sosyal hizmetin veri bilimiyle entegrasyonu için çeşitli fırsatlar bulunmaktadır. Özellikle, sosyal çalışmacılarının insan hakları konularını ele almak amacıyla sosyal medya araştırmalarına bağlamsal niteliksel girdiler kattıkları belirtilmiştir (Patton ve diğ., 2020a; 2020b). Katılımcılardan biri, "*Hukuki anlamda dezavantajlı bireylerin yaşadığı güçlükleri analiz etmek için yapay zekâ destek olabilir*" (SHA5) diyerek teknoloji ve veri analitiğinin hukuk ve hak savunuculuğundaki önemine değinmiştir.

Yapay zekâ, özellikle suç öncesi müdahalelerde de önemli bir araç olabilir. Katılımcılardan biri, "*Bunun dışında bence suçun ortaya çıkmadan önce uygulanabileceği bir alan olarak yapay*

zekânın en fazla yararlanabileceği alanlardan birisi" (SHA1) diyerek bu teknolojinin suç öncesi erken uyarı sistemlerinde nasıl kullanılabileceğine dikkat çekmiştir. T.C. İçişleri Bakanlığı tarafından geliştirilen yapay zekâ tabanlı ASENSA yazılım programı, birçok suç unsurunun tespit edilmesine imkân sağlamış ve ilgili birimlerin suçları belirlemesinde önemli katkılar sunmuştur (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2023).

Şekil 3.32. Yapay Zekâ Tabanlı Analiz Sistemleri Narkotik Ağı Programı

Ayrıca, çocuklar için dijital risklerin artışı, sosyal hizmet uzmanlarının bu alanda çalışmaları için yeni alanlar açmaktadır. Katılımcılar, "*Grooming, siber uşaklaştırma gibi dijital riskler çocuklarda yeni çalışma alanları yaratıyor*" (SHU4) diyerek dijital alandaki risklere karşı sosyal hizmetin rolünü vurgulamışlardır. Dijital haklar ve toplumsal olaylarda hak ihlallerinin tespiti, teknolojinin başka bir önemli kullanım alanını oluşturmaktadır. Katılımcılardan biri, "*Gene insan ticareti gibi zorlu alanlarda, mağdurları tespit etmek ve risk altındaki bireyleri*

belirlemek için büyük veri analizi yapılabilir... Ayrıca, ifade özgürlüğü ihlalleri ve gözetim altındaki bireylerin haklarını korumada da bu teknolojiler kullanılabilir... Toplumsal olaylarda hak ihlallerini tespit etmek ve raporlamak için de etkili olabilir" (SHU6) diyerek yapay zekânın toplumsal sorunların çözülmesindeki potansiyelini ortaya koymuştur. Bu tür uygulamalar, özellikle toplumsal olaylar ve insan hakları ihlallerinin erkenden tespit edilmesine yardımcı olabilecek çözümler sunmaktadır.

Veri biliminin, sosyal hizmet araştırması ve uygulamasının bilimsel yaklaşımını hem niteliksel hem de niceliksel olarak geliştirme potansiyeline sahip olduğu vurgulanmaktadır (Cariceo ve diğ., 2018). Bu bağlamda, teknolojik sosyal hizmet, sosyal hizmet kapsamında teknoloji geliştirme süreçlerine ve verilerin çeşitli sosyal ortamlarda konuşlandırılmasına ve kullanılmasına etik açıdan katkıda bulunan bir uzmanlık olarak tanımlanabilir (Mathiyazhagan, 2022). Yapay zekânın potansiyelinden tam olarak yararlanmak için sosyal hizmet uzmanlarının bu teknolojinin çalışma prensiplerini, avantajlarını ve sınırlamalarını anlaması gerekmektedir. Özellikle, yapay zekânın karar alma süreçlerinde önyargılara neden olabilecek algoritmaların nasıl çalıştığını öğrenmek ve bu konuda farkındalık yaratmak önemlidir. Columbia Üniversitesi'ndeki SAFElab üyelerinin yaptığı gibi, önyargılı algoritmaların ve federal düzenleme ihtiyacının ele alındığı özetler yazarak bu alandaki farkındalığı artırabilirler (Anguiano ve diğ., 2021).

Sonuç olarak, dijital teknolojilerin ve yapay zekânın, sosyal hizmet uzmanlarının hak savunuculuğu ve toplumsal eşitlik çabalarındaki rolü giderek daha önemli hale gelmektedir. Teknolojik gelişmeler, sosyal hizmetin etki alanlarını genişleterek dijital uçurumların kapanmasına, dezavantajlı grupların haklarının savunulmasına ve toplumsal sorunlara daha hızlı ve etkili çözümler geliştirilmesine imkân sağlamaktadır. Ancak, bu teknolojilerin kullanımında önyargılı algoritmalar ve etik sorunlar da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle farkındalık çalışmalarının yapılması, dijital eşitsizliklerle mücadelede daha sağlam adımlar atılmasına yardımcı olacaktır.

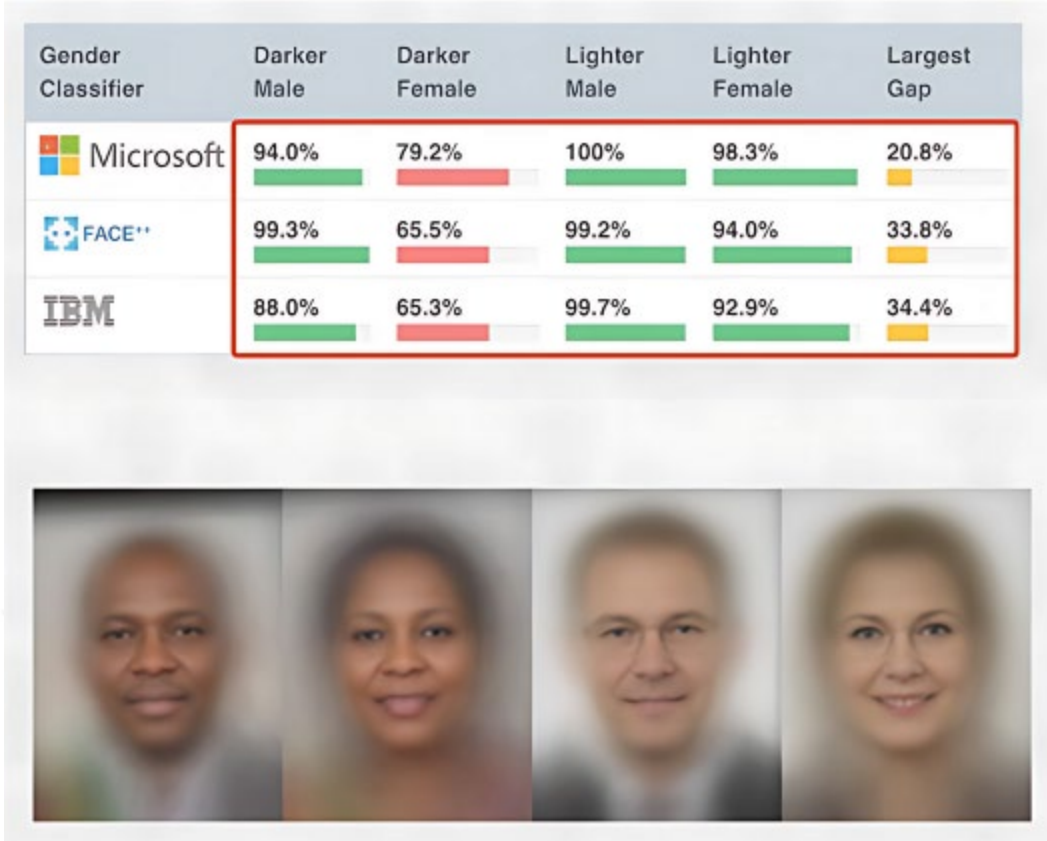
3.3.2.2. Yapay zekânın sosyal hizmet mesleğine getirdiği riskler ve tehditler

Yapay zekânın sağladığı bazı avantajlar bulunsa da bu teknolojilerin sosyal hizmet mesleğine getirdiği riskler ve tehditler üzerinde de dikkatle durulması gerekmektedir. İlk olarak, yapay zekânın karar alma süreçlerine dâhil edilmesi, insan faktörünü ve sosyal hizmet uzmanlarının mesleki yargısını devre dışı bırakma riski taşımaktadır. Sosyal hizmetler, insani duyguların, empati ve etik değerlere dayalı kararların büyük önem taşıdığı bir alandır. Yapay zekâ

sistemlerinin ise bu insani ve etik değerlere yeterince duyarlı olamayacağı endişesi bulunmaktadır. Algoritmik önyargılar, YZ sistemlerinin dezavantajlı gruplar üzerindeki olumsuz etkilerini artırarak, sosyal hizmet uygulamalarının adalet ve eşitlik ilkeleriyle çelişebilir. Bu durum, sosyal çalışanlarının etik sorumluluklarını zorlaştırmakta ve mesleğin özünde yer alan değerlerin korunmasını tehlikeye atmaktadır (Gillingham, 2019a, s. 116). Yapay zekâ sistemleri, rutin işlerin otomasyonunu sağlarken, sosyal hizmet uzmanlarının daha stratejik ve yaratıcı işlere odaklanmalarına imkân tanıyabilir. Ancak, bu dönüşüm aynı zamanda iş kaybı, mesleki kimlik ve yetkinliklerin sorgulanması gibi sorunları da beraberinde getirebilir. Önceki insan yargılarından oluşan veriler üzerinde eğitilen makine öğrenimi modelleri, eğer bireysel yargıların kendileri bireylerin ayrımcı niyetinin sonucuysa yapay zekâ modelinin de ayrımcı olmasına yol açacaktır (Binns, 2018, s. 4). Ayrıca yapay zekânın sosyal hizmet uygulamasına entegrasyonu, insan sosyal hizmet uzmanlarına olan talebin azalmasına da yol açabilir (Başcılar ve diğ., 2022, s. 555). Meslek çalışanlarının bu yeni teknolojilere adaptasyonu ve sürekli eğitim ihtiyacı, sosyal hizmet mesleğinde giderek daha önemli bir gündem maddesi olacaktır.

3.3.2.2.1. Yapay zekâ temelli karar verme sistemlerinin hatalı kararları

Yapılan bazı araştırmalar, sosyal hizmet alanında kullanılan yapay zekâ sistemlerine ilişkin endişelere dikkat çekmekte ve bu sistemlerin önyargılı veya hatalı kararlar verme potansiyeline sahip olduğunu vurgulamaktadır. Çocuk refahı ve ceza adaleti gibi alanlarda kullanılan karar destek sistemlerinin toplumsal önyargıları pekiştirebileceği ve sosyal çalışanlarının algoritmik hesap verebilirlik konusunda savunuculuk gibi daha fazla sorumluluk üstlenmesini gerektirebileceği belirtilmektedir (Gillingham, 2019b, s. 2). Bir katılımcı bu duruma dikkat çekerek yapay zekânın duygusal boyuttan yoksun olduğunu ve yalnızca matematiksel verilere dayalı sonuçlar ürettiğini ifade etmiştir: "*Yapay zekâ duygudan bağımsız. Sadece siz, bir an buraya sonuçta siz veri yüklüyorsunuz; sizin yüklediğiniz verilere göre o kendi veri tabanınızla karşılaştırarak buradan bir sonuç çıkarıyor*" (SHA1).

Şekil 3.33. Yapay Zekâ Yüz Tanıma Programlarının Hatalı Kararı “Gender Shades Projesi”

Yapay zekânın çeşitli alanlardaki önyargı ve hatalı kararlarını gösteren örnekler bulunmaktadır. Microsoft, IBM ve Face++ gibi şirketlerin yüz tanıma yazılımları, Gender Shades projesine göre açık ten rengine sahip bireylerde daha iyi performans gösterirken, koyu tenli kadınlarda belirgin zorluklarla karşılaşmıştır (Buolamwini ve Gebru, 2018, s. 11). İşe alım süreçlerinde Amazon, özgeçmiş taraması için geliştirdiği bir yapay zekâ aracını 2015 yılında durdurmuştur. Reuters’a göre, bu araç, eğitim verilerindeki önyargılar nedeniyle erkek adayları öncelemiştir (Dastin, 2018). Benzer şekilde, ABD hastanelerinde kullanılan bir algoritma, 2019’da yapılan bir çalışmaya göre, siyahi hastaları eşit derecede hasta olan beyaz hastalara göre daha az sıklıkla gerekli sağlık hizmetlerine yönlendirmiştir. Bu durum, algoritmanın hastalık ciddiyetini belirlemede sağlık maliyetlerini ana gösterge olarak kullanmasından kaynaklanmıştır (Ledford, 2019, s. 608). Ayrıca, ceza adalet sisteminde kullanılan ve hükümlülerin yeniden suç işleme olasılığını tahmin eden algoritmaların hem güvenilirmez hem de önyargılı olduğu tespit edilmiştir. ProPublica araştırması, bu araçların siyahi sanıkları yanlış bir şekilde yüksek riskli, beyaz sanıkları ise düşük riskli olarak sınıflandırdığını göstermiştir (Angwin ve diğ., 2016). Bu örnekler, yapay zekâ sistemlerinde önyargıların giderilmesi ve adil kullanımın sağlanmasının önemini vurgulamaktadır.

Yapay zekâya dayalı verilerin önyargılar barındırması, demografik özelliklere dayalı yanlış kararlara yol açabilir ve bu durum, yapay zekâ tasarımı ve uygulamalarına etik ve yasal ilkelerin entegrasyonunu zorunlu kılmaktadır (Ntoutsis ve diğ., 2020, ss. 10 - 11). SHA2, yapay zekânın karar alma süreçlerinde etik değerlere uymama riskine dikkat çekmiş ve bu sistemlerin danışanların bireysel ihtiyaçlarını göz ardı edebileceğini ifade etmiştir: *"Durumsallık yaklaşımını göz ardı ederek yalnızca matematiksel verilere dayalı kararlar, müracaatçının gerçek ihtiyaçlarını karşılamayabilir."*

Algoritmik karar destek araçlarını kullanan sosyal çalışmacılar, mevcut yapay zekâ yorumlanabilirliği kavramlarının ötesine geçerek risk puanlarını daha iyi anlamının ve bağlamsal bilgileri entegre etmenin yollarını aramaktadır (Kawakami ve diğ., 2022, s. 465). Bir katılımcı, yapay zekânın algoritmalarının insani dokunuştan yoksun olmasının sosyal adalet anlayışını olumsuz etkileyebileceğine vurgu yapmıştır: *"Algoritmaların karar süreçlerinde insan dokunuşu eksikliği, sosyal adalet anlayışını olumsuz etkileyebilir... Algoritmaların hatalı kararları, dezavantajlı grupların ihtiyaçlarının doğru bir şekilde karşılanmasını engelleyebilir"* (SHA3). ChatGPT de benzer şekilde *"Algoritmaların önyargılı olması, dezavantajlı grupların yanlış değerlendirilmesine yol açabilir. Örneğin, ayrımcılık içeren veri setleri ile eğitilmiş bir YZ sistemi hatalı kararlara neden olabilir"* şeklinde yorumda bulunmuştur.

Yapay zekâ geliştirme ve politikalarıyla ilgili paydaşlar, olumsuz sonuçları genellikle sistemin kendisinden ziyade hatalı verilere atfetmekte ve bu da sosyal fayda sağlamak amacıyla yapay zekâ sistemleri için daha bütüncül bir altyapı perspektifine olan ihtiyacı ortaya koymaktadır (Slota ve diğ., 2020, s. 1). Bir katılımcı, algoritmaların tarafsız olmasının beklendiğini ancak kimi zaman önyargılı sonuçlar da üretebildiğini, yurtdışında bir meslektaşının deneyiminden örnek vererek şöyle açıklamıştır: *"Algoritmaların tarafsız olması beklenir ama kimi zaman önyargılı sonuçlar da üretebiliyorlar. Yurtdışında bir meslektaşım anlatmıştı, bir keresinde çocuk koruma alanında yürütülen bir projede, yapay zekânın yüksek riskli olarak işaretlediği bir aileyi yerinde ziyaret etmişler. Sonuçta fark etmişler ki, algoritma aslında kültürel farklılıklardan kaynaklanan bir durum yüzünden yanlış bir risk tahmini yapmıştı"* (SHA4). Katılımcılardan SHÖ1 de benzer şekilde *"Bir diğer etik sorun ise algoritmaların tarafsız olmayabileceği gerçeği. Yapay zekânın aldığı kararlar, kullanılan verilere dayandığı için bazen sosyal hizmette adaletsiz sonuçlar doğurabilir. Mesela, algoritmalar belirli bir bölgedeki vakaları daha yüksek riskli olarak işaretleyebilir; bu durum, o bölgedeki insanlar için ayrımcılığa neden olabilir"* şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Yapay zekâ tabanlı karar destek sistemlerinden kaynaklanan adaletsizlikler söz konusu olduğunda, sosyal hizmet uzmanları hak arama konusunda rehberlik sağlamaya hazır olacaktır çünkü sosyal hizmet mesleği toplumdaki en dezavantajlı ve adaletsizlik nedeniyle kendi seslerini duyuramayan bireyler adına savunuculuk yapma rolüne sahiptir (Yurttabir, 2021, s. 190). Bir katılımcı bu bağlamda, yapay zekânın etik değerlere uymamasının sosyal adalet ilkesine zarar verebileceğini ifade etmiştir: *"Bir yapay zekânın yanlış bir veri setine dayanarak aldığı kararlar, sosyal adalet ilkesine zarar verebilir. Örneğin, kültürel farkları dikkate almayan algoritmalar yanlış risk tahminleri yapabilir"* (SHA4). Katılımcılardan SHÖ7 ise *"Kişinin meylî yanlış yereyse yapay zekâ yanlış önüne getiriyor. İlgi alanına göre cevap verdiği için kişinin tehlikeye meylî kadar ben tehlikeli olabileceğini düşünüyorum... Yapay zekâyâ soru sorulduğunda bu aradığınız yasal değil, yanlış yollara giriyorsunuz gibi etik kelimeler, etiğe aykırı bunlar gibi algoritmalar konulabilir"* şeklinde bir öneri getirmiştir.

Sosyal adaletsizlikle mücadele etmek, Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi ve Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği tarafından mesleğin temel bir işlevi olarak tanımlanmıştır (CSWE, 2014; NASW, 2017). Katılımcılardan biri bu bağlamda, yapay zekâ programlarının çıktılarının bir insan tarafından onaylanması gerektiğini vurgulamış ve şunları söylemiştir: *"Yapay zekâ programlarının çıktıları bir insanın onaylaması gerektiğini düşünüyorum... Eğer yapay zekâ çıktıları kontrol edemezsek, olumsuzlukları engellemek zor olacaktır"* (SHU1). Katılımcılardan SHA7 ise *"Algoritmaların yazılması aşamasında sosyal hizmet uzmanlarının muhakkak söyleyecek sözleri vardır ve etkilidir... Algoritmaların doğru çalışması için sosyal hizmet uzmanlarının saha deneyimi ve gözlemleri değerli bir katkı sunabilir"* şeklinde görüş belirtmiştir.

Yapay zekânın karar alma mekanizmalarında gözlemlenen önyargılar ve etik sorunlar, mevcut sistemlerin insani duyarlılıklardan ve bağlamsal bilgiden yoksun olduğunu göstermekte; bu durum, sosyal hizmet uzmanlarının saha temelli bilgi ve deneyimlerinin teknoloji tasarım süreçlerine aktif olarak katılması gerektiğini göstermektedir.

3.3.2.2.2. Otomasyon kaynaklı iş kaybı

Yapay zekânın kullanımıyla elde edilen otomasyonun faydaları ve prosedürlerin basitleştirilmesi, sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçılarıyla daha fazla zaman geçirmelerini sağlayacaktır ancak pek çok meslekte bu otomasyon kaynaklı insan gücüne ihtiyacın azalması da iş gücü ile ilgili endişeleri gündeme getirmektedir. Dijitalleşme ve yapay zekâ teknolojileri giderek daha fazla mesleği etkisi altına almakta ve birçok sektörde iş kayıplarına neden

olabilecektir (Kaplan ve Haenlein, 2020, s. 38). Bu öngörü, saha çalışanlarının endişelerinde de yankı bulmaktadır. Örneğin bir sosyal hizmet akademisyeni, *"Yapay zekâ otomasyonunun artışı, sosyal hizmet uzmanlarının iş kaybı riskiyle karşı karşıya kalmasına yol açabilir"* (SHA1) derken başka bir uzman *"Türkiye'de yapay zekâ sistemine geçilirse 2 bin - 3 bin sosyal hizmet uzmanı tüm işlemleri yürütebilir. Bu, istihdam azlığı ve işsizliğe yol açabilir"* (SHU1) şeklinde somut bir öngöründe bulunmaktadır. Benzer şekilde ChatGPT de *"Otomasyon, bazı sosyal hizmet rollerinin yerini alabilir. Bu durum, sosyal hizmet profesyonellerinin iş güvenliğini tehdit edebilir"* şeklinde görüş belirtmiştir.

Yapay zekâ destekli robotların hasta ve yaşlı bakımı alanında kullanılmaya başlanmasının, bu sektörde yoğun olarak çalışan kadınların işsiz kalmasına neden olabileceği belirtilmiştir (Robinson ve diğ., 2015, s. 576). Yapay zekâ ve algoritmik sistemlere artan bağımlılık, özellikle bu sistemlerin devlet kurumları tarafından daha yaygın bir şekilde benimsenmesiyle birlikte sosyal eşitsizlikleri derinleştirme veya artırma tehlikelerine yol açabilecektir (Zajko, 2022, s. 1). Bir katılımcı, algoritmaların sosyal eşitsizlik yaratma potansiyeline dikkat çekmiştir: *"Yapay zekâ kaynaklı otomasyon, toplumdaki eşitsizlikleri daha da derinleştirebilir. Özellikle algoritmaların hangi verilere dayandığı çok önemli"* (SHÖ6). Gene *"Otomasyonun yaygınlaşması, sosyal hizmetin insani yönünü zayıflatır ve mesleğin doğasına aykırı sonuçlar doğurabilir"* (SHA2) görüşü bu endişeyi yansıtmaktadır.

Yapay zekâ ve otomasyon sistemlerine olan artan bağımlılığın, özellikle devlet kurumları tarafından benimsenmesinin sosyal eşitsizlikleri pekiştirme veya artırma risklerini gözler önüne serdiği ancak bu teknolojilerin toplumsal dinamikleri olumlu yönde yeniden yapılandırma fırsatları da sunmaktadır. Giderek daha yetenekli makineler, zamanı geldiğinde, mesleklerde yalnızca insan uzmanların yetki alanına giren türden sorunları çözebilecek pratik uzmanlık grupları üretebilecek kapasiteye sahip olacaklardır (Susskind ve Susskind, 2022, s. 299). Örneğin, temel bilgi verme ve yönlendirme hizmetleri risk altında olabilir. Bu durum, bazı uzmanların görüşlerinde karşılık bulmuştur: *"Yapay zekâ, birebir görüşme ve gözlem süreçlerini otomatikleştirebilir; bu da sosyal hizmet uzmanlarının rolünü tehdit edebilir. Ama teknoloji ne kadar gelişmiş olursa olsun bir sosyal hizmet uzmanının bakış açısına her zaman ihtiyaç var"* (SHA4). Bir katılımcı ise bu durumu daha olumlu bir bakışla ele alarak şu yorumu yapmıştır: *"Sosyal hizmet uzmanları genellikle çok sayıda vaka ile ilgilenir ve her vakada en iyi çözümü bulmak için veri analizine ihtiyaç duyar... Yapay zekâ burada oldukça yardımcı olabilir; çünkü büyük veriyi hızlıca analiz ederek risk altında olan bireyleri veya grupları önceden belirlememize imkân tanır. Bu otomasyon zamanla bu işi yapanların yerini alabilir"*

(SHA6). Nitekim yapay zekânın sosyal yardım kaynaklarının dağıtımında, kaynak tahsisi işlerinde daha verimli olabileceğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Das, 2022; Mos ve Reckers - Droog, 2024; Rahwan ve diğ., 2019).

Yapay zekânın işsizliği artıracaklarını ve gelir dağılımında eşitsizlik yaratacaklarını belirten çalışmalar bulunmaktadır (Börü ve Bekmezci, 2023; Chen, 2023; Goldking, 2024). Ayrıca yapay zekânın temel gelir politikalarına etkisiyle robot vergisi getirilmesine de değinilen bir çalışma bulunmaktadır (Oberson, 2017). Bununla birlikte, teknolojinin iş gücü üzerindeki etkilerini daha geniş bir perspektiften ele alarak otomasyonun bazı işlerde kayba neden olurken aynı zamanda yeni iş fırsatları da yaratabileceğine dikkat çeken başka bir çalışma göze çarpmaktadır (Autor, 2015). Nitekim Dünya Ekonomik Forumu'nun (2018) bir araştırması, otomasyonun net 58 milyon iş artışına yol açacağını, toplam 133 milyon yeni rol yaratılacağını ve 75 milyon mevcut çalışanın işini kaybedeceğini öngörmektedir. SHU6 da *"Otomasyon ve yapay zekâ, sosyal hizmet uzmanlarının işlerini tehlikeye atabilir. Ancak, bu durum aynı zamanda uzmanların daha stratejik ve önemli roller üstlenmelerine de fırsat verebilir"* şeklinde görüş bildirmiştir.

Sosyal hizmet mesleği için bu dönüşümün anlamı, hizmet sunumunun etkinliğinin artması ve daha hızlı, daha doğru sonuçların elde edilmesi olabilir. Geçmişte otomasyona bağlı istihdam kayıplarının yeni sektörler ve iş alanlarının büyümesiyle telafi edildiği, ancak rutin ve orta beceri gerektiren işlerde kayıpların yaşandığını ve düşük ile yüksek beceri gerektiren işler arasındaki uçurumun arttığı ifade edilmektedir (Tschang ve Almirall, 2021, s. 34). Yazarlar, yapay zekâ destekli otomasyon çağında bu dengesizliğin daha da kötüleşebileceğini öne sürmektedir.

Computable				
Rank	Probability	Label	SOC code	Occupation
1.	0.0028		29-1125	Recreational Therapists
2.	0.001		49-1011	First-Line Supervisors of Mechanics, Installers, and Repairs
3.	0.001		11-9161	Emergency Management Directors
4.	0.0011		21-1023	Mental Health and Substance Abuse Social Workers
5.	0.0013		29-1181	Audiologists
6.	0.0015		29-1122	Occupational Therapists
7.	0.0015		29-2091	Ophthalmic and Prosthetists
8.	0.0015		21-1022	Healthcare Social Workers
9.	0.0016		29-1022	Oral and Maxillofacial Surgeons
10.	0.0016		33-1021	First-Line Supervisors of Fire Fighting and Prevention Workers

Computable				
Rank	Probability	Label	SOC code	Occupation
687.	0.99		43-4131	Order Clerks
688.	0.99		43-4011	Brokerage Clerks
689.	0.99		43-9011	Insurance Claims and Policy Processing Clerks
690.	0.99		51-2091	Timing Device Assemblers and Adjusters
691.	0.99	1	43-9021	Data Entry Keyers
692.	0.99		25-4031	Library Technicians
693.	0.99		43-4141	New Accounts Clerks
694.	0.99		51-9131	Photographic Process Workers and Processing Machine Operators
695.	0.99		13-2042	Tax Preparers
696.	0.99		43-5011	Cargo and Freight Agents
697.	0.99		49-9061	Welders
698.	0.99	1	13-2033	Insurance Underwriters
699.	0.99		15-2091	Mathematical Technicians
700.	0.99		51-6031	Sewers, Hand
701.	0.99		23-2093	Tide Examiners, Aburators, and Searchers
702.	0.99		41-9011	Tidemarketers

Şekil 3.34. Otomasyona Uğrayacak En Az Riskli ve En Çok Riskli Meslekler

Frey ve Osborne (2017) ise yaptıkları çalışmada yapay zekâ aracılığıyla otomasyonun, belirli görevlerin yerini alarak işsizliğe yol açabileceğini belirtmektedir ancak sosyal çalışmacılar listeledikleri 702 meslek içerisinde en az riskli meslekler arasında yer almaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri sosyal hizmet mesleğinin, insani ilişkiler, empati, etik karar verme ve müracaatçı odaklı yaklaşım gibi insana özgü yetkinlikler gerektiren bir alan olmasındandır. Bir sosyal hizmet uzmanı, “*Otomasyon noktasında sosyal hizmet uzmanının yerini alacağından endişe etmiyorum hocam. Çünkü genelde toplumun en dezavantajlı ve bir şekilde anlaşılma, anlatmaya ihtiyacı olan insanlarla çalışıyoruz. Ve bu insanların evet akıllı telefonları var ama ileri düzey teknolojiye erişimleri yakın vadede pek de mümkün gözüküyor. Bir kadının, bir yaşlının, bir engellinin anlatma ve anlaşılma ihtiyacını ancak bir insan karşılayabilir diye düşünüyorum. Evet mesela anlık telefonla terapide yapay zekânın kullanılması gerek. Ama sonunda insanın ya da sosyal hizmet uzmanının rolünün daha da artacağını düşünüyorum. Çünkü gelecekte teknolojinin giderek insanlar arası ilişkiyi daha formal biçimlere dönüştürmesi, insanların bilgisayardan daha çok bilgi edinmeleri, bilgisayarla daha çok irtibata geçmesi mümkün olduğunda aslında sosyal hizmet, psikoloji, sosyoloji gibi alanların öneminin artacağını düşünüyorum*” (SHU2) diyerek bu görüşü desteklemektedir. Gene destekleyen bir görüş olarak SHU4: “*Sosyal hizmet uzmanlarının yerini alabileceği gibi bir endişem yok hocam. Çünkü bu şuna benziyor. Makinalar üretiyor sanayi devrimi olmasaydı o*

zaman gibi bir şeye benziyor. Bence. Makinalaşmayalım ya o zaman sanayi devrimi olmasın işte düşünce anlamında ve makineleşme sanayileşme anlamında, insan bir süreçten geçmesin, orada kalalım, gelişmeyelim, bir şekilde yaşamayı sürdürelim. Şimdi bu mümkün değil artık yani şuna benziyor. Saatin yönünü geriye çeviremezsiniz. Yani işte akrep ve yelkovanı geriye doğru işler hale getirmek zor bir şey. Yani aslında onun doğasını. Buna aykırı bir şey değil mi işte o zaman saati öğrenemezsiniz. Bu da buna benziyor. Yani geriye çeviremeyeceğimiz bir şey yapay zekânın gelişimi, otomasyon sistemlerinin gelişimi. O zaman burada şöyle bir soru geliyor. Acaba sosyal hizmet bilim ve mesleği bu sisteme entegre olamıyor mu? Mesela sizin yaptığınız araştırma bu noktada çok kıymetli. Yaptığınız araştırmadan ya da çalışmalar yeni dünyayı görüyor mu? Tabii. Bizim alanlarımız da bir süre sonra bu yeni dünyanın sorunlarıyla alakalı olacak" şeklinde görüşlerini ifade etmektedir.

Ayrıca görüşmelerde ortaya çıkan diğer önemli görüşler şunlardır:

"Ama son noktada türümüzden olmadığını bildiğimiz bir şey. Bizimle ilgili karar vereceğini, bizim gibi olduğundan hareketle karar vereceğini bilmek ürktürücü" (SHA1)

"Sosyal hizmet çalışmaları sadece kitabi tanımlarla kolaylaştırılmış ve formüle edilemeyecek kadar karmaşık saha çalışmalarında özellikle inisiyatif dediğimiz, çoklu gözlem dediğimiz multidisipliner süreçlerle çalışmayı gerektirir" (SHA7)

"Yapay zekâ asla sosyal hizmet uzmanının yerini almamalı, sadece destekleyici bir araç olarak kullanılmalı" (SHU3)

"Bizzat kullananlar tekrarlayan ve rutin işleri yapay zekâ sayesinde otomatikleştirerek iş yüklerini azaltabildiklerini, bu sayede müracaatçılara daha kaliteli hizmet sunmak için daha fazla zaman ve enerji kazandıklarını söylüyorlar" (SHU7).

Başcılar (2024), yapay zekânın gelişiminin işsizlik endişelerini artırmasıyla ilgili yazdığı kitap bölümünde, Sanayi Devrimine benzer şekilde Yapay Zekâ Devriminin de refah artışı ve yeni istihdam fırsatları yaratacağına dikkat çekmektedir. Ancak, bu fırsatların, yapay zekânın küresel ve ulusal düzeyde önemli bir sosyal sorun olan işsizlik konusunda en iyi ihtimalle kısa vadede endişe verici boyutlara ulaşmasını engelleyemeyeceğini ve gelir adaletsizliğini artıran çarpan etkisi yaratacağını vurgulamaktadır. Bu bağlamda sosyal devlet ilkesi ve sosyal hizmet disiplini önem kazanmaya devam edecektir (Başcılar, 2024, s. 76). Bu kısa vadeli endişeleri, katılımcıların bazı kaygılarında karşılık bulmaktadır: *"Sosyal hizmetin bireysel ve grup bazlı incelemeler gerektiren doğası otomasyon nedeniyle zarar görebilir" (SHA3).*

Yapay zekâ ve otomasyon teknolojilerine ilişkin güncel literatür ile sosyal hizmet uzmanlarıyla gerçekleştirilen saha görüşmeleri birlikte değerlendirildiğinde, bu teknolojilerin sosyal hizmet alanına yönelik etkilerinin çok boyutlu bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Söz konusu etkiler yalnızca teknik işlevsellik ya da verimlilik gibi yönlerle sınırlı kalmamakta; mesleki rol ve sorumlulukların dönüşümü, insan ilişkilerinin niteliği, karar alma süreçlerinin etik temelleri, veri güvenliği ve hizmete erişimde eşitsizlik gibi çeşitli sosyal ve yapısal boyutları da kapsamaktadır. Bu bağlamda, yapay zekâ ve otomasyonun sosyal hizmet alanındaki potansiyel etkilerinin hem kuramsal hem de pratik düzeyde bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Elde edilen bulgular, sosyal hizmet mesleğinin söz konusu teknolojik dönüşüm karşısında yalnızca kullanıcı değil, aynı zamanda eleştirel bir aktör olarak konumlanması gerektiğine işaret etmektedir.

3.3.3. Yapay zekânın sosyal hizmet etiği açısından değerlendirilmesi

Sosyal hizmetin mesleki ilkeleri, insanların hayat kalitesini artırmayı ve toplumsal adaleti sağlamayı amaçlayan etik bir çerçeveye dayanmaktadır. Sosyal hizmet etiği, yalnızca sabit kurallar bütünü değil, değişen toplumsal koşullara ve uygulama alanlarına duyarlı, ilkelere dayalı bir rehberlik sistemidir. Bu yönüyle, teknoloji kullanımının hızla yaygınlaştığı günümüzde, yapay zekâ etiği gibi yeni ortaya çıkan alanlara önemli katkılar sunabilir. Sosyal hizmetin etik anlayışı, özellikle güçlendirme, bilgilendirilmiş onam, güvenlik, gizlilik ve mesleki sınırların korunması gibi temel değerlerin, bağlamdan bağımsız biçimde her uygulama alanına uyarlanabilir olduğunu savunur. Etik ikilemler ve standartlar mesleki ve toplumsal değişimlerle birlikte sürekli evrimlenmektedir; bu nedenle etik kodların sabit değil, yaşayan belgeler olarak esneklik ve çeşitliliğe duyarlılık içermesi gerekir (Pascoe, 2023, s. 13). Yapay zekâ uygulamaları doğrudan bu belgelerde yer almasa bile, sosyal hizmetin etik ilkeleri bu yeni teknolojik bağlamlara da uygulanabilecek bir yol haritası sunmaktadır. NASW, (1996, s. 2), sosyal hizmet mesleğine ait 6 temel değer ve bu değerlerle ilgili etik ilkeler belirlemiştir. Bu değerlerin yapay zekâ etiği bağlamında nasıl yorumlandığı ve uygulamaya nasıl yansıdığı, gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilen alıntılar eşliğinde tartışılmıştır. Bulgular doğrultusunda, söz konusu etik değerlerin teknoloji temelli karar süreçlerinde nasıl bir yol gösterici işlev gördüğü ve yapay zekâ uygulamalarının sosyal hizmet etiğiyle ne ölçüde uyum sağladığı değerlendirilmiştir.

3.3.3.1. Hizmet

İlk değer olarak belirlenen hizmet değeri, sosyal hizmet uzmanının öncelikli amacının sosyal problemleri olan ve ihtiyaç içerisindeki bireylere yardım etmek olduğu etik ilkesi ile açıklanır. Yapay zekâ teknolojileri insanlığa büyük hizmetler edebilir ve tüm ülkeler bu hizmetlerden faydalanabilir ancak karşılaşılan sorunlarda farklı disiplinlerden uzmanların yanında sosyal hizmet uzmanları da mesleki bilgi, değer ve becerilerini kullanarak bu sorunların çözümüne hizmet edebilir. Sosyal çalışmacılar, Karar Destek Sistemleri tarafından yapılan yanlış veya önyargılı önerileri belirleyebilir ve müracaatçıları için savunuculuk stratejileri geliştirebilir (Gillingham, 2019b, s. 11). Bununla birlikte, bir katılımcının da belirttiği gibi, *"Yapay zekâ çıktıları yalnızca fiziki verileri algılayabilir, insanın biricikliği gibi insani unsurları anlamakta zorlanabilir. Sosyal hizmet mesleğinin etik ve ahlak değerleri bu sistemlere mutlaka entegre edilmelidir"* (SHU1). Bu görüş, yapay zekâ uygulamalarının etik çerçeveye uyumunun önemini vurgulamaktadır. Başka bir katılımcı ise *"Hizmeti öncelediğimizde, müracaatçılara sunulan hizmetin kalitesi artabilir"* (SHU2) diyerek bu teknolojilerin hizmet sunumunda kaliteyi artırma potansiyelini dile getirmiştir. Bir başka katılımcı da sosyal hizmet etiğinin yapay zekâ etiğine katkısına değinmiştir: *"Sosyal hizmet etiği yapay zekâ etiğine önemli katkılar sunabilir. Sosyal hizmet, bireylerin haklarını korumayı, onlara saygı göstermeyi ve her bireyi eşit haklarla değerlendirmeyi temel alarak hizmet eder"* (SHÖ1).

ChatGPT'nin bu konudaki görüşü ise şu şekilde olmuştur: *"Sosyal hizmet uzmanlarının daha fazla kişiye ulaşmasını sağlayabilir. Örneğin, kriz hatlarında kullanılan yapay zekâ tabanlı sohbet robotları, bireylerin acil yardım almasını hızlandırabilir. Ancak, bu hizmetlerin insani dokunuştan yoksun olması, bireylerin kendilerini yeterince anlaşılmış hissetmemelerine yol açabilir. Ayrıca, yalnızca teknolojik araçlara bağımlılık, insana dayalı hizmetin temel amacını zayıflatabilir."*

3.3.3.2. Sosyal adalet

İkinci değer sosyal adalet ise sosyal hizmet uzmanlarının özellikle savunmasız ve dezavantajlı kişiler ve gruplar adına gerçekleştirmeye çalıştıkları sosyal değişim çabalarının öncelikle yoksulluk, işsizlik, ayrımcılık ve diğer sosyal adaletsizlik biçimlerine odaklanması etik ilkesi ile açıklanır. ChatGPT bu ilkenin yapay zekâda kullanımı ile ilgili olarak *"YZ, eşitsizlikleri analiz etmek ve sosyal adaleti destekleyen politikalar geliştirmek için kullanılabilir. Örneğin, yoksulluk veya ayrımcılıkla mücadelede veri analizi, hedefli müdahaleler için önemli bir araç olabilir. Algoritmik önyargılar, ayrımcılığı artırabilir. Eğer YZ sistemleri, geçmişteki*

ayrımcılık içeren verilerle eğitildiyse bu sistemler dezavantajlı gruplara karşı adil olmayan kararlar verebilir” şeklinde görüş belirtmiştir.

UNESCO (2021) yapay zekâ etiği tavsiyelerinde yapay zekâ aktörlerinin, uluslararası hukuka uygun olarak sosyal adaleti desteklemeleri ve adaleti ve her türlü ayrımcılığın yapılmamasını sağlamaları gerektiğini belirtir. Bu, farklı yaş gruplarının, kültürel sistemlerin, farklı dil gruplarının, engellilerin, kızların ve kadınların, dezavantajlı, marjinalize edilmiş kişilerin ve savunmasız durumdaki insanların özel ihtiyaçlarını dikkate alarak yapay zekâ teknolojilerinin faydalarının herkes tarafından erişilebilir olmasını sağlamaya yönelik kapsayıcı bir yaklaşımı gerektirir. Ancak, bir katılımcının da belirttiği gibi, *"Yapay zekâ, toplumsal eşitsizlikleri azaltma potansiyeline sahipken, önyargılı verilerle eğitildiğinde bu eşitsizlikleri artırma riski taşır"* (SHU6). Bu, yapay zekâ uygulamalarında kullanılan veri setlerinin titizlikle seçilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Derinlemesine görüşmelerde sosyal adalet ilkesi ile ilgili öne çıkan diğer görüşler şu şekildedir: *"Sosyal hizmet uzmanları, ihtiyaç sahibi bireyleri belirlerken gözlem ve inceleme yapar. Eğer bu süreçler yapay zekâyı bırakılırsa sosyal adalet anlamında etik sorunlar meydana gelebilir"* (SHA3).

"Sosyal hizmet etiği, mesleğimizin bel kemiğidir... Adalet, eşitlik, mahremiyet gibi değerler bizim için vazgeçilmezdir... Yapay zekâ ile veri paylaşımı yaparken danışan haklarının ihlal edilmemesi gerekiyor" (SHA4).

"Sosyal hizmetin etik anlayışının yapay zekâ kaynaklı sorunlara katkı sağlayabileceğine kesinlikle inanıyorum... Veri gizliliği, müracaatçı hakları, ayrımcılık yapmama gibi ilkelerimiz, yapay zekâ etiğinin şekillenmesine katkıda bulunabilir" (SHU3).

"Yapay zekâ toplumsal eşitsizlikleri azaltma potansiyeline sahip, ancak önyargılı verilerle eğitildiğinde eşitsizlikleri artırma riski de bulunuyor" (SHU6).

"Sosyal hizmet etiği, insan haklarına saygı, adalet, eşitlik gibi değerlere dayalıdır. Bu ilkeler, yapay zekâ etiğinde de rehberlik sağlayabilir" (SHÖ1).

"Her müdahalemiz adalet, saygı ve eşitlik ilkelerine dayanır. Yapay zekâ sistemlerinin de aynı etik değerlere göre geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum" (SHÖ2).

"Sosyal adalet bizim temel değerlerimizden biridir, bu yüzden yapay zekânın önyargılardan uzak olması şart" (SHÖ5).

Büyük veri analitiği, ihtiyaç sahibi grupları daha doğru bir şekilde belirleyerek kaynakların adil dağıtımına katkıda bulunabilir (Adeoye ve diğerleri, 2024). Bütün insanlar için fırsat eşitliği,

ortak katılım, ihtiyaç duyulan bilgiye ulaşma güvencesini sağlamaya çalışan sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ aktörlerinin arasında olması gerektiği açıktır.

3.3.3.3. İnsan onuruna ve şerefine saygı

Üçüncü değer, insan onuruna saygı ise davranış, söz ve eylemlerde tüm insanların yaratılıştan doğasında var olan bir değere saygı duyulması ilkesi olarak anlaşılmaktadır. Evrensellik unsuru, insan onuru ve hakları açısından eşitliği ifade eder (Barılan, 2004, s. 5). Bu ilke yapay zekâ sistemlerine uygulandığında, bu sistemlerin insanların fiziksel ve zihinsel bütünlüğüne, kişisel ve kültürel kimliklerine ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasına saygı duyacak, onları koruyacak ve onlara hizmet edecek şekilde geliştirilmesi gerektiği anlamına gelir. Bir katılımcı, *"Sosyal hizmetin etik değerleri, bireylerin mahremiyetini koruma, onurlandırma ve haklarını savunma üzerine kurulu. Yapay zekânın bu değerlere nasıl uyum sağlayacağı çok önemli bir soru"*(SHU6) diyerek bu önemi dile getirmiştir. ChatGPT ise *"YZ, bireylerin ihtiyaçlarına duyarlı hale getirilerek kişiselleştirilmiş çözümler sunabilir. Örneğin, engelli bireyler için özel olarak tasarlanan yapay zekâ tabanlı teknolojiler, onların hayat kalitesini artırabilir. YZ, bireyleri yalnızca "veri noktaları" olarak görme tehlikesi taşıyabilir. Ayrıca, verilerin kötüye kullanımı veya bireylerin rızası olmadan toplanması, kişisel onuru zedeleyebilir."* ifadeleriyle bu değeri teknolojik uygulamalar bağlamında ele almıştır.

Derinlemesine görüşmelerde bu ilke ile ilgili öne çıkan diğer görüşler şu şekildedir: *"Sosyal hizmette insan onuru. İşte temel şeyler var. Sosyal adalet, insan onuru. İnsan güçlendirme, insandan iyi değerler çıkarma. Bunları yapay zekâdan beklemek zor gibi"* (SHA1).

"Yapay zekâ uygulamalarıyla kişisel verilerin ihlaline yol açarsak, yasal olarak sorumlu olabiliriz" (SHA5).

"Sosyal hizmet, danışanlarımızın mahremiyetine saygı göstermemizi gerektirir ve bu bizim temel etik ilkelerimizden biridir... Yapay zekâ sistemleri kullanırken, bu verilerin güvenliğinden emin olmamız gerekiyor... Danışanların verileri, yapay zekâ tarafından işlenirken gizliliklerini koruma zorunluluğumuz var" (SHA6).

"Sosyal hizmet etiği, insanı önceleyen ve toplumsal eşitliği sağlayan bir perspektifle yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesine katkıda bulunabilir" (SHU4).

"Sosyal hizmet etiğinin yapay zekâ kaynaklı sorunlara çözüm üretebileceğine çok inanmıyorum... Bizim etik anlayışımız tamamen insan odaklı, bireyin biricikliğine değer veren

bir yaklaşıma dayanıyor... Yapay zekâ ise ne kadar gelişirse gelişsin, özünde mekanik bir sistem" (SHU5).

"Sosyal hizmetin temelinde insan hakları, bireylerin onurunu koruma ve toplumun refahını sağlama gibi değerler var. Yapay zekânın sosyal hizmet alanında etik değerlere uygun bir şekilde kullanılması bu yüzden çok önemli... Mesela, veri toplama süreçlerinde bireylerin mahremiyetine saygı gösterilmesi gerekiyor. Yapay zekâ sistemlerinin veriyi nasıl topladığı, nasıl analiz ettiği ve sonuçları nasıl sunduğu gibi süreçlerin şeffaf olması gerekli" (SHU7).

"Yapay zekânın sosyal hizmet uygulamalarında kullanılması, gizlilik ve mahremiyet konularında bazı riskler getiriyor. Örneğin, müracaatçıların verilerini kullanarak analiz yapıldığında, bu bilgilerin nasıl korunduğu konusu önemli bir soru" (SHÖ1).

"Sosyal hizmetin etik değerleri, bireylerin haklarına saygı, mahremiyet ve insan onurunu koruma üzerine kurulu. Yapay zekânın bu değerlere uygun kullanılması çok önemli" (SHÖ4).

"İnsan onuru ve değerine saygı sosyal hizmetin temel ilkelerinden biridir ve bu ilke, her bireyin değerli olduğunu, haklarının korunması gerektiğini savunur. Yapay zekânın, özellikle veri işlenirken mahremiyete saygı göstermesi zorunludur" (SHÖ5).

3.3.3.4. İnsan ilişkileri

Dördüncü değer olan insan ilişkilerinin önemi ise sosyal hizmet uzmanlarının insanlar arasındaki ilişkilerin değişim için önemli olduğunu bilmelerinden insanları yardım sürecine ortak etmeleri ilkesi ile açıklanır. Dijital çağda bilgi ve iletişim teknolojilerindeki artışın öğrenme deneyimlerini, meslekler arası ilişkileri, uzman müracaatçı etkileşimlerini ve insan ilişkilerinin tüm alanlarını dönüştürmeye devam ederek günlük hayatımızı ve genel refahımızı etkileyeceği belirtilmektedir (Castillo de Mesa ve diğ., 2020, ss. 1 - 2). Yapay zekâ çalışmaları arttıkça insan ilişkilerinin yanında robot - insan etkileşimleri ve bunların insan insana ilişkiler üzerindeki etkileri de daha fazla önem gerektirecektir. Bu durumda sosyal hizmet uzmanları bu etik ilkeleri doğrultusunda insanlar arasındaki ilişkileri güçlendirmeye çalışacaklardır. Bununla birlikte, bir katılımcı, *"Yapay zekâ, bireylerin sosyal bağlarını göz ardı ederek yanlış değerlendirmelere yol açabilir" (SHA3)* diyerek insan ilişkilerinin teknolojik araçlarla tam olarak anlaşılamayacağını ifade etmiştir. ChatGPT ise bu ilke ile ilgili olarak *"YZ, sosyal hizmet uzmanlarını idari iş yükünden kurtararak daha fazla insan odaklı ilişki kurmalarına imkân tanıyabilir. Teknoloji, insani ilişkilerin yerini tamamen alırsa sosyal hizmetin temel taşlarından biri olan empati ve duygusal destek mekanizması zarar görebilir"* diyerek hem olumlu hem olumsuz yönüne değinmiştir.

Derinlemesine görüşmelerde bu ilke ile ilgili öne çıkan diğer görüşler şu şekildedir: *"Yapay zekâ ile yapılan çalışmaların nerede insan gücüne, nerede bilgisayar gücüne dayandığını netleştiren çerçevelere ihtiyaç vardır... Müracaatçıların haklarının korunması için süreçlerin şeffaf bir şekilde düzenlenmesi önemlidir"* (SHA2).

"Yapay zekânın yalnızca veri temelli değerlendirmeler yapması, kompleks insan ilişkilerini anlamada yetersiz kalabilir" (SHA3).

"Şimdi şöyle, bizim meslek yani sosyal inceleme, sosyal araştırma birçok bakımdan meslek elemanının becerilerine göre geliyor. Yani iyi bir sosyal inceleme, sosyal araştırma yaparsan vakayla ilgili o kadar da derinlemesine, bilgiye erişebiliyorsun, ona göre de bir çözüm oluşturabiliyorsun. Tabii ki bu noktada insanlarla yüz yüze görüşmeyi herhangi bir teknolojiyle yerine getiremeyiz. Belki bu şekilde yaptığımız gibi online görüşme olabilir. O da teknolojiye erişimi olan müracaatçılarda yararlı olacaktır. Ama biz mesela Afyon'da dağ köyündeyiz köylerinde dağ içme suyunun, içme suyu bağlantısının olmadığı insanlar var. Onlarla yapay zekâyla ulaşmak pek mümkün gözüküyor. En azından yakın bir gelecekte. Onlarla insan ilişkilerinin sürdürülmesinin gerektiğini düşünüyorum" (SHU2).

"İnsan ilişkilerinin önemi ilkesi, sosyal hizmet mesleğinde oldukça güçlü bir yere sahiptir. Bizler müracaatçılarımızla kurduğumuz güçlü ilişki sayesinde onların dünyalarını anlar ve onlara yardımcı oluruz. Yapay zekâ ise bu ilişkiyi birebir kuramayacağı için eğitimde ve uygulamada sınırlı kalabilir" (SHÖ5).

3.3.3.5. Dürüstlük

Beşinci değer dürüstlük ise genellikle ahlaki alandaki dürüstlüğü ifade etmek için kullanılır; genellikle sosyal hizmet uzmanlarının tutum ve eylemlerinde güvenilirlik, dürüstlük ve güvenilirlik sergilemesini vurgulayan etik ilkedir (Banks, 2016, s. 50). Yapay zekâ kaynaklı en önemli sorunlardan olan güvenilirlik problemleri de sosyal hizmet uzmanlarının bu ilkeli tutumuyla çözüme kavuşturulabilir. Dolayısıyla yapay zekâ sistemlerinin daha uygulamaya geçmeden önce garanti etmesi gereken güvenilirlik kriterleri oluşturulması aşamasında sosyal hizmet uzmanları görev alabilirler. Bir katılımcı, *"Yapay zekânın karar alırken sorumluluğu kim üstlenecek? Mesela, yapay zekâ destekli bir sistem yanlış bir değerlendirme yaparsa ve bu bir çocuğun aileden alınmasına kadar varan bir süreci başlatırsa bu kararın sorumlusu kim olacak? Biz sosyal hizmet uzmanları olarak yaptığımız her müdahalenin sorumluluğunu dürüstçe alırız. Aynı şey yapay zekâ kullanımı için de geçerli olmalı"* (SHA6) diyerek bu konuda etik bir boşluk olduğuna işaret etmiştir. Bu durum, yapay zekâ sistemlerinin hesap

verebilirliğini artıracak mekanizmaların gerekliliğini göstermektedir. Başka bir katılımcı ise *"Müracaatçının verilerinin gizliliği ve bu bilgilerin kötüye kullanılma riski etik kaygıları artırıyor... Veri kaybı, veri güvenliği ve sürekli işlerlik gibi konular yapay zekânın sosyal hizmet alanında etik kullanımında önemli sorunlardır"* (SHA2) şeklinde etik kaygıları dile getirmiştir.

ChatGPT ise bu ilke ile ilgili *"YZ'nin karar alma süreçlerine şeffaflık eklenerek daha dürüst ve hesap verebilir uygulamalar geliştirilebilir. Örneğin, YZ tabanlı karar destek sistemleri, neden belirli bir öneride bulunduğunu açıklayabilir. Ancak YZ'nin çalışma mekanizmalarının genellikle bir "kara kutu" gibi işleyişi, sistemin şeffaflığını ve sosyal hizmet uzmanlarının sistem üzerindeki kontrolünü zayıflatabilir."* şeklinde görüş belirtmiştir.

3.3.3.6. Yeterlilik

NASW tarafından belirtilen son ilke olan yeterlilik ise sosyal hizmet uzmanlarının kendi uzmanlık alanlarında pratik yaparken uzmanlıklarını geliştirip genişletmeleri gerektiği etik ilkesi ile açıklanır. Sosyal hizmet yeterliliği, sosyal hizmet bilgi, değer ve becerilerini, insan ve toplum refahını teşvik etmek amacıyla amaçlı, kasıtlı ve profesyonel bir şekilde uygulama durumlarına entegre etme ve uygulama yeteneğidir (CSWE, 2015). İnsanların hayatlarını kolaylaştırmak amacıyla sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ teknolojilerini kullanması ve geliştirilmesinde rol oynaması her iki alana da önemli katkı sağlayacaktır. Bir katılımcı, *"Teknolojiyle insan odaklı değerlerin bir arada yürütülmesi için bilgimizi sürekli güncel tutmalıyız"* (SHA4) diyerek bu gerekliliği ifade etmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâyla ilgili bilgi ve becerilerini geliştirmelerine yönelik başka bir görüş: *"Etik boyutlarını gerçekten her adımda çok iyi düşünmemiz gerekiyor çünkü teknolojik alanda ne adım atarsak atalım takip edilmesi çok kolay artık... Yapay zekânın etik ihlallere sebep olmaması için sosyal hizmet uzmanlarının bilgi ve becerilerini geliştirmesi gerekiyor... Yapay zekânın sağladığı haklarla etik ihlallerle mücadele noktasında bir rehber olarak fayda sağlayabileceğini düşünüyorum"* (SHA5) şeklinde ifade edilmiştir. ChatGPT'nin bu konuda görüşü ise şu şekildedir: *"Sosyal hizmet uzmanları, YZ teknolojileri konusunda eğitilerek daha etkili müdahalelerde bulunabilir. Örneğin, büyük veri analizi ve algoritmaların kullanımı, sosyal sorunları daha iyi anlamalarını sağlayabilir. Teknolojik bilgi eksikliği, YZ'nin yanlış veya yetersiz kullanımına yol açabilir. Ayrıca, teknolojik araçların yalnızca bir uzmanlık gerektirmesi, bazı profesyonellerin meslek dışına itilmesine neden olabilir."*

Derinlemesine görüşmelerde etik konusu ile ilgili öne çıkan diğer görüşler şu şekildedir: *"Yüksek öğrenimde yapay zekâ kullanımına yönelik yeni yayınlanan kılavuz, şeffaflık ve etik çerçeve kullanımı nasıl yapılacağına dair rehberlik sağlamaktadır"* (SHA2).

"Günümüzün tek bir etik ilkesi var. Güç ve para... Eğer bir şey para getiriyorsa... Eğer bir şey para getiriyorsa sosyal hizmet etiği, tıp etiği, dinî etik vesaire demeye gerek yok... Şu an insanlık tarihinde bu kadar yaşanmamıştır dediğimiz insanlık dışı olayları durdurmaya hiçbir etik yetmiyor... Dijital dünya ya da yapay zekâyı bırakın... insani onur, etik ve değerlerin uygulanabilirliğini sorgulamak zorundayız... Hiçbir etik, hiçbir kabul, hiçbir standart şu an insanlık tarihinde bu kadar yaşanmamıştır dediğimiz insanlık dışı olayları, Gazze'deki vahşeti durdurmaya yetmiyor" (SHA1).

"Yapay zekâ saha çalışmalarında kısıtlayıcı kalacaktır ve zorlanacaktır. Sosyal hizmeti sadece masa başı çalışmalarına indirirsek eğer yanlış yapmış oluruz, eksik bırakmış oluruz" (SHA7).

"Sosyal hizmet etiği bence yapay zekâ etiği için çok değerli bir kaynak. Biz sosyal hizmet uzmanları, her bireye saygı duymak, onların mahremiyetini korumak ve eşitlik ilkesine göre hareket etmek zorundayız. Bizim yapay zekâdan olduğu gibi yapay zekânın bizden öğreneceği çok şey var" (SHÖ6).

Bu bulgular ışığında, sosyal hizmet mesleğinin temel etik değerleri, yapay zekâ teknolojilerinin sosyal hizmet uygulamalarına entegrasyonunda güçlü bir etik çerçeve sunmaktadır. Derinlemesine görüşmelerde ortaya konulduğu üzere, hizmete bağlılık, sosyal adalet, insan onuru, insan ilişkileri, dürüstlük ve yeterlilik gibi değerler, yapay zekâ kullanımında yalnızca teknik değil, insani ve toplumsal etkilerin de gözetilmesini zorunlu kılmaktadır. Katılımcılar, bu ilkelerin teknolojiyle temas eden her alanda yol gösterici nitelikte olduğunu vurgulayarak sosyal hizmet etiğinin sabit kurallar değil, bağlamsal duyarlılıkla şekillenen bir rehber olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda, sosyal hizmetin etik anlayışı, yapay zekâ etiğine katkıda bulunabilecek, insan merkezli ve adalet temelli bir yaklaşım geliştirilmesine önemli ölçüde zemin hazırlamaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal hizmet, bireylerin, toplumların ve çevrenin birbiriyle etkileşim halinde olduğu bir bilim ve meslek olduğundan bu tez kapsamında yapay zekânın sosyal hizmet bilim ve mesleğindeki yeri ekolojik sistem kuramı perspektifinde kapsamlı bir şekilde etkileşimleri, ilişkileri ve sistemler arası bağlantıları ile hem faydaları hem risk ve tehditleri birlikte ele alınmıştır. Özellikle sosyal hizmetin bütüncül anlayışını yansıtmak için açıklayıcı sıralı desenli bir araştırma yaklaşımı ile veriler toplanmış ve analiz edilmiştir. Nicel veriler, sosyal hizmet akademisyenlerinin, uzmanlarının ve öğrencilerinin yapay zekâyâ dair algılarını ve bu teknolojilerin sosyal hizmette kullanılabilirliğini incelemiştir. Nitel bulgular ise sosyal hizmet akademisyenlerinin, uzmanlarının ve öğrencilerinin bu teknolojilerin pratikte nasıl kullanıldığına dair derinlemesine görüşlerini yansıtmıştır. Araştırma sonucunda, yapay zekânın sosyal hizmet bilim ve mesleğinde kullanımı konusunda iki ana sonuç ortaya çıkmıştır. Birincisi, yapay zekânın sosyal hizmet eğitime ve profesyonel uygulamalara entegre edilme sürecinin henüz erken aşamalarda olduğudur. Eğitim kurumları bu konuda çeşitli düzenlemeler yapmaya başlamış olsa da profesyonel uygulama alanlarında yapay zekânın kullanımı sınırlı düzeydedir. İkincisi, sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekânın potansiyelinden yararlanma isteği oldukça fazladır ve yapay zekâ kaynaklı sorunların çözümünde sosyal hizmetin önemli rolü olabileceği düşünülmektedir; ancak bu teknolojilerin etik ve sosyal sorumluluk çerçevesinde kullanılmasına dair çekinceler bulunmaktadır.

Bu doğrultuda, tezde elde edilen bulgular temel alınarak belirtilen yedi araştırma sorusuna sistematik biçimde yanıt verilmiş ve sonuç bölümü bu yapı çerçevesinde oluşturulmuştur.

1. Yapay zekâ sosyal hizmet bilimini nasıl etkiler?

Araştırmanın bulguları, yapay zekânın sosyal hizmet biliminde özellikle veri analizleri, risk değerlendirme süreçleri ve eğitim yöntemleri gibi alanlarda önemli etkiler yarattığını göstermiştir. Nicel veriler, sosyal hizmet profesyonellerinin yapay zekâyâ dair genel tutumlarını ortaya koyarken; nitel bulgular, bu teknolojilerin sosyal hizmet eğitiminde kişiselleştirilmiş öğrenme deneyimleri sunduğunu ve bilimsel çalışmalarda veri işleme kapasitelerini artırabileceğini göstermektedir. Ancak, bu teknolojilerin kullanımının henüz erken aşamalarda olduğu ve akademik müfredatlara entegrasyonunun tam anlamıyla gerçekleşmediği tespit edilmiştir.

2. Yapay zekâ sosyal hizmet mesleğini nasıl etkiler?

Yapay zekâ, sosyal hizmet mesleğini özellikle vaka yönetimi ve hizmet sunumu süreçlerinde dönüştürme potansiyeline sahiptir. Bulgular, yapay zekâ sistemlerinin sosyal hizmet uzmanlarının vakalar hakkında daha fazla bilgiye ulaşmasına ve kişilerin ihtiyaçlarına daha hızlı yanıt vermesine imkân sağladığını ortaya koymuştur. Ancak aynı zamanda, yüz yüze iletişim ve empati gibi sosyal hizmet mesleğinin temel değerlerinin, teknoloji odaklı uygulamalarla gölgelenme riski de bulunmaktadır.

3. Sosyal hizmet uygulamasının herhangi bir aşaması yapay zekâ tarafından gerçekleştirilebilir mi?

Araştırmanın sonuçları, özellikle veri toplama, analiz, risk tespiti ve ön değerlendirme gibi sosyal hizmet uygulamalarının bazı aşamalarının yapay zekâ tarafından desteklenebileceğini göstermektedir. Yoksullukla mücadele, yaşlı bakımı ve çocuk refahı gibi alanlarda, yapay zekâ sistemlerinin risk altındaki bireylerin daha hızlı tespit edilmesine katkı sağlayabileceği bulunmuştur. Ancak, insan müdahalesinin, özellikle karar verme ve insani değerlerin korunması gereken aşamalarda vazgeçilmez olduğu vurgulanmaktadır.

4. Yapay zekânın sosyal fayda açısından kullanımı mümkün mü?

Bulgular, yapay zekânın sosyal fayda üretme potansiyelinin yüksek olduğunu göstermektedir. Özellikle büyük veri analizi yoluyla, sosyal hizmet uzmanlarının daha etkili müdahale stratejileri geliştirebilmesi mümkün görünmektedir. Ancak bu faydanın sağlanabilmesi için, yapay zekâ uygulamalarının insan hakları, eşitlik ve sosyal adalet ilkeleri çerçevesinde kullanılması gerektiği araştırmanın önemli sonuçları arasındadır.

5. Yapay zekânın toplumsal ve ekonomik etkileri var mı?

Çalışmanın bulguları, yapay zekânın sadece bireysel düzeyde değil, toplumsal ve ekonomik düzeyde de etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Yapay zekânın yaygınlaşmasıyla birlikte bazı mesleki becerilerin değersizleşmesi, istihdamda dönüşüm ve hizmet sunumunun otomasyonu gibi gelişmeler sosyal hizmet alanında yeni fırsatlar ve riskler doğurmaktadır. Özellikle, düşük gelir gruplarına yönelik hizmetlerin dijitalleşmesi, erişim adaleti açısından yeni sorunları da beraberinde getirebilir.

6. Yapay zekâ kaynaklı ortaya çıkabilecek sosyal sorunlarda sosyal hizmet uzmanları rol alabilir mi?

Araştırma bulguları, sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sosyal sorunların çözümünde etkin rol oynayabileceğini göstermektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının, insan haklarını savunma, yapay zekâ sistemlerinin oluşturduğu olası önyargılara karşı farkındalık yaratma ve insan odaklı hizmet anlayışını koruma konusunda önemli sorumlulukları olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, sosyal hizmet uzmanlarının teknolojik gelişmeleri eleştirel bir gözle değerlendirme ve gerektiğinde politika üretim süreçlerine katkı sağlama potansiyelleri vurgulanmıştır.

7. Yapay zekâ sorunlarına sosyal hizmet etik anlayışı katkı sağlayabilir mi?

Araştırmanın en önemli bulgularından biri, yapay zekâ uygulamalarının etik yönetiminde sosyal hizmet mesleğinin katkı potansiyelidir. Sosyal hizmetin temel değerleri olan insan onuru, sosyal adalet ve hak temelli yaklaşım, yapay zekâ uygulamalarının tasarımında ve kullanımında rehberlik edici olabilir. Araştırmada, sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ tabanlı sistemlerde önyargıları tespit etme, adalet ve eşitlik ilkelerini savunma sorumluluğunun altı çizilmiştir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda, ekolojik sistem kuramı temelinde, sosyal hizmet bilim ve mesleğinde yapay zekâ teknolojilerinin etkili ve etik kullanımı için aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Yapay zekâ, mikro düzeyde müracaatçıların sosyal hizmet süreçleriyle olan etkileşimlerini dönüştürebilir. Araştırmanın bulgularına göre, yapay zekânın müracaatçılar ve sosyal hizmet uzmanları arasındaki yüz yüze etkileşimleri kısmen değiştirebileceği anlaşılmaktadır. Özellikle dijital platformlar aracılığıyla sunulan hizmetlerin yaygınlaşması, kişilerin sosyal hizmet uzmanlarıyla doğrudan temas kurma olasılığını azaltabilir. Ancak, yapay zekâ tabanlı uygulamalar, mikro sistem düzeyinde bireylerin ihtiyaçlarını daha doğru ve hızlı şekilde analiz edebilir, özellikle sosyal hizmet uzmanlarının aşırı iş yükünü hafifleterek daha kişiselleştirilmiş çözümler sunulmasını sağlayabilir. Mikro sistem düzeyinde yapay zekânın kullanımına dair en önemli husus, bireylerin mahremiyetine ve insan ilişkilerine zarar vermeden bu teknolojilerin nasıl entegre edileceğidir. Bu nedenle, sosyal hizmet uygulamalarında yapay zekâ tabanlı araçlar kullanılırken, bireyin sosyal destek sistemleriyle olan ilişkilerinin zarar görmemesine dikkat edilmelidir. Yapay zekânın mikro düzeyde kullanımı, özellikle bireylere yönelik danışmanlık hizmetleri ve ihtiyaç analizlerinde

destekleyici olmalıdır. Ancak, bireylerin sosyal hizmet uzmanlarıyla yüz yüze iletişimi, empati ve güvene dayalı bir ilişki sürdürülerek sağlanmalıdır.

- Mezzo sistem düzeyinde yapay zekâ, kurumlar arası iş birliğini güçlendirebilir ve sosyal hizmetlerin daha etkili bir şekilde koordine edilmesini sağlayabilir. Özellikle çocuk refahı, yaşlı bakımı ve eğitim alanlarında yapay zekâ, sosyal hizmet uzmanlarının vaka yönetimini iyileştirmek için kullanılabilir. Örneğin, bir okulda risk altında olan öğrencilerin tespit edilmesi veya yaşlı bakım hizmetlerinde ihtiyaçların daha hızlı belirlenmesi gibi mezzo düzeydeki etkileşimlerde yapay zekânın potansiyel faydaları büyüktür. Mezzo sistem düzeyinde, sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ sistemleriyle bütünleşmiş çalışması teşvik edilmelidir. Özellikle sosyal hizmet organizasyonlarının veri toplama, analiz ve hizmet dağıtım süreçlerini iyileştirmek için yapay zekâ sistemleri kullanılabilir. Okullar, hastaneler ve sosyal hizmet kurumları arasındaki iş birliğinin artırılması amacıyla yapay zekâ tabanlı çözümler geliştirilmelidir. Bu çözümler, bireylerin sosyal hizmetlerden en iyi şekilde faydalanmalarını sağlayacak şekilde yapılandırılmalıdır. Mezzo düzeyde çalışan sosyal hizmet uzmanları, yapay zekânın bu kurumlar arası koordinasyonu nasıl desteklediği konusunda eğitim almalıdır. Özellikle kurumlar arası bilgi paylaşımını güvenli ve etkili bir şekilde gerçekleştirebilecek yapay zekâ tabanlı platformlar oluşturulmalıdır.
- Yapay zekâ, makro düzeyde sosyal hizmet politikalarının geliştirilmesinde ve geniş toplum kesimlerine ulaşmasında önemli bir rol oynayabilir. Bu düzeyde yapay zekâ, büyük veri analizi ve toplum düzeyindeki eğilimlerin izlenmesi gibi işlevlerle sosyal hizmet politikalarını yönlendirebilir. Özellikle yoksullukla mücadele, göçmen hizmetleri ve adalete erişim gibi makro düzeydeki sosyal sorunların çözümünde yapay zekâ tabanlı çözümler, sosyal hizmet politikalarının daha etkili hale gelmesine yardımcı olabilir. Sosyal hizmet alanındaki karar vericiler, yapay zekânın sunduğu veri analizleri ve öngörü araçları sayesinde daha isabetli politikalar üretebilir. Yoksulluk, sağlık hizmetlerine erişim ve toplumsal eşitsizlikler gibi makro düzeydeki sorunlarla mücadelede yapay zekâ, stratejik planlamalarda bir araç olarak kullanılmalıdır. Bu bağlamda, hükümetler ve sosyal hizmet kuruluşları, sosyal politikalar geliştirirken yapay zekâyı daha fazla entegre etmelidir. Yapay zekâ tabanlı politikalar geliştirirken, toplumsal adalet ve eşitlik ilkeleri göz önünde bulundurulmalı; bu teknolojilerin belirli gruplar üzerinde olumsuz etkiler yaratma riskine karşı dikkatli olunmalıdır.

- Yapay zekâ teknolojisinin hızlı gelişimi, krono sistem açısından büyük bir değişim sürecini ifade etmektedir. Özellikle teknolojinin hızlı bir şekilde toplumsal sistemlere entegre olması, bireylerin ve toplumların hayat deneyimlerini doğrudan etkilemektedir. Yapay zekâ, sosyal hizmet alanında bu krono sistem değişiminin bir parçası olarak hizmet sunum süreçlerini ve sosyal yardım mekanizmalarını dönüştürmektedir. Bununla birlikte, bireylerin bu hızlı değişime adaptasyonu, eğitim ve farkındalık çalışmaları ile desteklenmelidir. Yapay zekânın sunduğu teknolojik dönüşümün, sosyal hizmet uzmanları ve bireyler üzerinde yaratabileceği değişiklikler göz önünde bulundurulmalıdır. Bu süreçte, bireylerin yapay zekâ sistemlerine uyum sağlaması için kapsamlı bir eğitim ve teknoloji okuryazarlığı stratejisi oluşturulmalıdır. Krono sistem değişimlerine uyum sağlamak için sosyal hizmet eğitim programlarında teknolojik yeniliklere daha fazla yer verilmelidir. Özellikle genç nesil sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ tabanlı sistemlere uyum sağlayabilmeleri için erken dönemlerden itibaren eğitim almaları gerekmektedir. Toplumun yapay zekâ ile olan etkileşiminin sosyal hizmet mesleğine etkileri uzun vadeli olarak izlenmeli ve bu teknolojilerin yarattığı toplumsal değişim süreçlerine yönelik daha fazla araştırma yapılmalıdır.

Toplumların hızlı değişim ve dönüşüm süreçlerine tanıklık ettiği günümüzde, yapay zekâ gibi yenilikçi teknolojilerin insan ve toplum üzerindeki etkileri çok yönlü bir şekilde ele alınmalıdır. Bu etkiler, teknolojinin olumlu yönleri kadar, toplumsal ve etik açılarından doğurabileceği riskleri de kapsamaktadır. Özellikle kendi kültürümüzde önemli bir yere sahip olan maslahat yaklaşımı, yapay zekânın bireyler ve toplum üzerindeki etkilerini değerlendirmede değerli bir çerçeve sunmaktadır. Bu yaklaşım, teknolojik yeniliklerin toplum içindeki yeri ve etkileri tartışılırken, hem fırsatların daha doğru anlaşılmasına hem de risklerin etkin bir şekilde önlenmesine imkân sağlamaktadır. Bu bağlamda, çalışmada ortaya konulan önerilerin milli teknoloji hamlesine de katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Maslahat yaklaşımı,-örf, adet, gelenek, hukuk, ahlak kurallarına , insan onuruna ve doğasına uygunluk- yapay zekânın sosyal hizmet mesleğinde bireyler ve toplum için en yüksek faydayı sağlayacak şekilde kullanılması gerekliliğini vurgulamaktadır. Yapay zekâ, bireylerin ihtiyaçlarına daha hızlı ve etkili bir şekilde cevap verme potansiyeli taşıırken, toplumsal refahın artırılmasına da büyük imkânlar sunmaktadır. Bununla birlikte, etik, adalet ve toplumsal fayda gibi temel ilkelerin göz ardı edilmemesi gereklidir. Yapay zekâ sistemlerinin insan odaklı bir sosyal hizmet anlayışıyla uyumlu hale getirilmesi, bireylerin refahını artırmanın yanı sıra toplumsal maslahatın da sağlanmasını mümkün kılabilir.

Korunması gereken temel kavramlar arasında din, can, akıl, mal ve nesil yer almaktadır. Bu kavramlar, bireylerin ve toplumun refahını korumaya yönelik temel ilkeler olarak sosyal hizmetin amacına doğrudan katkıda bulunmaktadır. Yapay zekâ teknolojilerinin sosyal hizmet alanında kullanımı, bu kavramlar ekseninde ele alındığında, bireysel ve toplumsal fayda açısından daha dengeli ve etik bir yaklaşım geliştirilmesi sağlanabilir.

Maslahat Yaklaşımı Temelinde Öneriler:

- İnanç özgürlüğü, sosyal hizmet mesleğinin temel ilkelerinden biri olarak bireylerin onurunu ve kimliklerini koruma konusunda önemli bir yere sahiptir. Yapay zekâ uygulamaları, bireylerin dinî inançlarına ve manevi değerlerine saygı gösteren bir şekilde tasarlanmalı ve bu değerleri dikkate almalıdır. Özellikle manevi danışmanlık hizmetlerinde yapay zekâ sistemlerinin etkin şekilde kullanılabilmesi, bu alanın erişilebilirliğini artırabilir. Örneğin, farklı inanç gruplarına yönelik hizmet sunumunda, yapay zekâ tabanlı çözümler bireyselleştirilmiş ve inanç temelli yaklaşımlar sunma potansiyeline sahiptir. Ancak bu teknolojilerin bireylerin inanç özgürlüklerini ihlal etmeyecek şekilde geliştirilmeleri büyük bir hassasiyet gerektirir.
- Sosyal hizmetin önemli bir boyutu, bireylerin inançlarına uygun hizmetler sunarak onların manevi ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bu bağlamda, yapay zekânın topluluklar arasındaki farklılıkları göz önünde bulundurarak uyumlu hizmetler sunması kritik bir gerekliliktir. Ancak inanç temelli hizmetlerde kullanılacak yapay zekâ sistemlerinde etik sınırların korunması önemlidir. Örneğin, veri toplama süreçlerinde, bireylerin inançlarına ilişkin bilgilerin rızaları olmadan toplanması, mahremiyet ve etik sorunlara yol açabilir. Dolayısıyla, yapay zekânın sosyal hizmet mesleğinde manevi değerleri güçlendiren bir araç olarak kullanımı için kapsamlı etik rehberlerin oluşturulması gerekmektedir.
- Hayatın korunması, sosyal hizmet mesleğinin temel amaçlarından biridir ve bu doğrultuda yapay zekânın sunduğu fırsatlar, bireylerin hayatlarını iyileştirme ve koruma açısından büyük önem taşır. Özellikle sağlık, yaşlı bakımı, çocuk koruma ve risk altındaki bireylerin desteklenmesi gibi alanlarda yapay zekâ tabanlı çözümler etkili bir araç olabilir. Örneğin, erken uyarı sistemleri, sağlık sorunlarının veya riskli durumların hızlı bir şekilde tespit edilmesine imkân tanıyabilir. Bu durum, sosyal hizmet uzmanlarının bireylerin hayatlarını tehdit eden unsurları önceden belirleyerek müdahale etmesine yardımcı olabilir.

- Yapay zekâ teknolojilerinin risk altında olan grupların hayat kalitesini artırmak için kullanımı da önemlidir. Yaşlı bireylerin evde bakım süreçlerinde yapay zekâ destekli uygulamalar, onların bağımsızlığını koruyarak daha güvenli bir hayat sürmelerini sağlayabilir. Aynı şekilde, çocuk refahında kullanılan algoritmalar, çocuk istismarı veya ihmal gibi durumları önceden tespit ederek hızlı müdahaleye imkân tanıyabilir. Ancak bu süreçte, bireylerin fiziksel ve psikolojik güvenliğini tehdit edebilecek potansiyel hatalar ve önyargılar, teknolojinin dikkatle tasarlanmasını gerektirir.
- Zihinsel sağlık, sosyal hizmetlerin odaklandığı en önemli alanlardan biridir ve yapay zekâ, bu alanda erken teşhis ve erişilebilir destek hizmetleri sunma açısından güçlü bir araç olabilir. Ruh sağlığı alanında yapay zekâ tabanlı danışmanlık hizmetlerinin kullanımı, bireylerin sorunlarını erken aşamada tespit ederek müdahale edilmesine imkân sağlayabilir. Örneğin, doğal dil işleme teknolojileri, bireylerin yazılı ya da sözlü ifadelerinden ruhsal durumlarına dair ipuçları çıkarabilir ve bu durum, sosyal hizmet uzmanlarının daha etkili bir destek sunmasına yardımcı olabilir.
- Bununla birlikte, yapay zekânın zihinsel sağlık üzerindeki potansiyel olumsuz etkileri de göz ardı edilmemelidir. Algoritmalarındaki önyargılar, bireylerin yanlış teşhis edilmesine veya ayrımcılığa uğramasına neden olabilir. Ayrıca, yapay zekâ sistemlerinin bireylerin mahremiyetine zarar verebilecek şekilde veri toplaması ve kullanması da etik açıdan ciddi sorunlar doğurabilir. Bu nedenle, zihinsel sağlık alanında yapay zekâ uygulamalarının etik, şeffaf ve güvenilir bir şekilde geliştirilmesi kritik önem taşır.
- Bireylerin mal ve mülkiyet haklarının korunması, sosyal hizmet mesleğinin adalet ve eşitlik ilkesine dayalı önemli bir boyutudur. Yapay zekâ, sosyal yardımların dağıtımında adaletin sağlanması ve yoksullukla mücadelede güçlü bir araç olarak kullanılabilir. Örneğin, yoksulluk haritalarının oluşturulmasında veya ihtiyaç sahibi bireylerin tespitinde yapay zekâ sistemleri, sınırlı kaynakların daha verimli bir şekilde kullanılmasına imkân tanıyabilir. Ancak bu süreçte, bireylerin ekonomik verilerinin şeffaf bir şekilde işlenmesi ve kötüye kullanılmasının önlenmesi gerekmektedir.
- Yapay zekâ uygulamalarının bireylerin ekonomik refahına katkıda bulunması, onların hayatlarını sürdürülebilir bir şekilde iyileştirme potansiyeli taşır. Örneğin, krediye erişim veya gelir artırıcı programların geliştirilmesinde yapay zekâdan faydalanılabilir. Ancak ekonomik hakların korunması açısından yapay zekânın ayrımcılığa yol açabilecek karar alma süreçlerinden arındırılması gerekir. Bireylerin maddi bilgilerini

işleyen sistemlerin hem güvenli hem de etik standartlara uygun olması, ekonomik yardımların doğru bir şekilde hedeflenmesi için kritik önemdedir.

- Gelecek nesillerin refahını sağlamak, sosyal hizmet mesleğinin uzun vadeli hedeflerinden biridir ve yapay zekâ bu alanda büyük fırsatlar sunmaktadır. Eğitim sistemlerinde yapay zekâ tabanlı araçların kullanımı, çocukların bireysel ihtiyaçlarına uygun öğrenme ortamları sağlayabilir. Örneğin, öğrenme gücü çeken çocuklar için yapay zekâ destekli platformlar, bu çocukların potansiyellerini daha iyi gerçekleştirmelerine imkân tanıyabilir. Ayrıca, gençlerin mesleki gelişimlerini destekleyecek programların oluşturulması, toplumsal sürdürülebilirliği artırabilir.
- Ancak gelecek nesillerin korunması adına, yapay zekânın sosyal etkilerinin sürekli olarak izlenmesi gereklidir. Aşırı veri toplama, çocukların ve gençlerin mahremiyetini tehdit edebilirken, algoritmik önyargılar toplumsal eşitsizlikleri derinleştirebilir. Bu nedenle, nesiller arası adaletin sağlanması için yapay zekânın etik ve sürdürülebilir bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Özellikle çocuk refahı ve gençlerin geleceğe hazırlanması gibi konularda, teknolojinin olumlu etkilerini artıracak düzenlemeler yapılmalıdır.

Sosyal hizmetin temel değerlerinden hareketle, vatan, millet, devlet, din, can, akıl, mal ve nesil gibi korunması gereken kavramlar çerçevesinde verilen öneriler, yapay zekânın bireylerin refahını artırmaya yönelik sorumluluk bilincini ve etik kullanımını teşvik etmektedir. Yapay zekâ, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ihtiyaçların karşılanmasında önemli bir potansiyel sunarken, bu teknolojilerin etik, adil ve insan odaklı bir şekilde uygulanması gerektiği vurgulanmıştır. Tezde, sosyal hizmet mesleğinin çeşitli alanlarında yapay zekânın kullanımına ilişkin öneriler sunularak yapay zekâ teknolojisinin sosyal hizmet bilimi ve mesleğiyle nasıl bütünleştirilebileceğine dair yol gösterici bir çerçeve oluşturulmuştur. Vatan, millet, devlet, din, can, akıl, mal ve nesil kavramları ışığında verilen öneriler, yapay zekânın bireylerin refahını artırırken aynı zamanda toplumsal adaletin korunmasını sağlamaya yönelik sorumluluklarını da ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bu tez, yapay zekânın sosyal hizmet bilim ve mesleği için nasıl bir fırsat sunabileceğini, aynı zamanda hangi etik ve toplumsal sorumlulukları beraberinde getirdiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dinamik bir dönüşüm sürecinde olan sosyal hizmet mesleği, teknolojiyi insan odaklı bir yaklaşımla ele alarak bireylerin ve toplumun refahını artırmaya yönelik önemli adımlar atabilir. Bu bağlamda, tezde sunulan değerlendirme ve

önerilerin, sosyal hizmet mesleğinde yapay zekâ uygulamalarının sorumlu, adil ve sürdürülebilir bir şekilde gelişmesine katkı sağlaması umulmaktadır.

Gelecekteki araştırmalar için ise bu çalışma çeşitli yollar açmaktadır. Özellikle, çocuk refahı, yaşlı bakımı ve beden sağlığı gibi farklı sosyal hizmet uygulama alanlarında yapay zekâ destekli müdahalelerin etkinliği ve uzun vadeli etkileri daha derinlemesine incelenebilir. Gelecek araştırmalar, yapay zekâ sistemlerinin karar alma süreçlerinde sosyal hizmet uzmanlarının rolünü nasıl dönüştürdüğünü ve bu dönüşümün etik sonuçlarını detaylı analizlere konu edinebilir. Toplumsal katılımı ve dezavantajlı grupların ihtiyaçlarını merkeze alan insan merkezli yapay zekâ çözümlerinin geliştirilmesi ve bu çözümlerin sosyal hizmet pratiğine entegrasyonunda karşılaşılan zorluklar ile başarı faktörleri de önemli araştırma konuları arasında yer almaktadır. Son olarak, gelecekteki çalışmalar, sosyal hizmet eğitimi müfredatının, geleceğin sosyal hizmet uzmanlarını yapay zekâ okuryazarlığı ve etik teknoloji kullanımı konusunda donatacak şekilde nasıl yeniden yapılandırılması gerektiğini de ele alabilir. Bu çalışma, bahsedilen ve benzeri gelecekteki araştırmalar için bir başlangıç noktası teşkil etmektedir.

KAYNAKLAR

- Abay, A. R. (2004). Sivil toplum ve demokrasi bağlamında sivil dayanışma ve sivil toplum örgütleri. 3. *Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, 24 - 26.
- Abbasova, M., & Temirova, X. (2023). Social work with people with disabilities using artificial intelligence in going. *Genius Repository*, 26, 10–12.
- Abdullah, S. M. (2018). Human capital development in the age of artificial intelligence. *ICR Journal*, 9(2), 245 - 248.
- Abels, P. (1972). Can computers do social work? *Social Work*, 17(5), 5–11.
- Aboulhassan, N. M. M. (2023). A future vision for the development of generalist social work practice mechanisms in social care institutions for children with disabilities. *RES MILITARIS*, 13(2), 6453 - 6463.
- Acar, Y. B., & Acar, H. (2002). Sistem kuramı - ekolojik sistem kuramı ve sosyal hizmet: temel kavramlar ve farklılıklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13(1), 29 - 35.
- Adaş, E. B., & Erbay, B. (2022). Yapay zekâ sosyolojisi üzerine bir değerlendirme. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(1), 326 - 337.
- Adeoye, O. B., Addy, W. A., Ajayi - Nifise, A. O., Odeyemi, O., Okoye, C. C., & Ofodile, O. C. (2024). Leveraging AI and data analytics for enhancing financial inclusion in developing economies. *Finance & Accounting Research Journal*, 6(3), 288 - 303.
- Åhs, F., Mozellius, P., & Espvall, M. (2022). Preparing psychologists and social workers for the daily use of AI. *European Conference on the Impact of Artificial Intelligence and Robotics*, Vol. 4, No. 1, pp. 1 - 5.
- Akan, E. (2023). Toplumun yaşlanması ve yaşlılıkta barınma problemi bağlamında kurumsal yaşlı hayat alanları tasarımı. *Senectus*, 1(2), 145 - 184.
- Akman, T. (2003). *Sibernetik Dünyü, Bugünü, Yarını*. Kaktüs Yayınevi.
- Akyıldız, Y. (2021). *Ekosistem Kuramı ve Sosyal Hizmet*. İstanbul: Kitabı Yay.
- Ali, M., & Rafi, S. (2013). Medical social work in Pakistan: A multi - model approach to collaborative practice in health care settings. *Academic Research International*, 4(4), 355.
- Altay, A. (2007). Bir Kamu Malı Olarak Sosyal Sermaye ve Yoksulluk İlişkisi, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 7(1), 337 - 362.
- Alvarez - Jimenez, M., & Gleeson, J. F. (2012). Connecting the dots: Twenty-first century technologies to tackle twenty-first century challenges in early intervention. *Aust. N.Z. J. Psychiatry*, 46, 1194–1195.
- Amendola, G. (2023). Special Issue on Logic-Based Artificial Intelligence. *Algorithms*, 16(2), 106.

- Amrit, C., Paauw, T., Aly, R., & Lavric, M. (2017). Identifying child abuse through text mining and machine learning. *Expert Systems with Applications*, 88, 402 - 418.
- Angwin, J., Larson, J., Mattu, S., & Kirchner, L. (2016). Machine Bias. *ProPublica*. <https://www.propublica.org/article/machine-bias-risk-assessments-in-criminal-sentencing>
- Anguiano, K., Darkwa, E., & Patton, D. (2021). *Recommendations to end 21st century online “stop and frisk” policing*. SAFELab. <https://safelab.socialwork.columbia.edu/content/polic>
- Ansari, M. M. (2023). *The laziness effect of artificial intelligence*. LinkedIn. <https://www.linkedin.com/pulse/laziness-effect-artificial-intelligence-mohammad-muzammil-ansari/>
- Arf, C. (1959). *Makine Düşünebilir mi ve Nasıl Düşünebilir? Halk Konferansları 1*. Atatürk Üniversitesi.
- Arias, T. Y., & Fabian, J. (2021). Automatic Detection of Levels of Intimate Partner Violence Against Women with Natural Language Processing Using Machine Learning and Deep Learning Techniques. *Symposium on Information Management and Big Data*.
- Aristoteles. (1975). *Politika* (1. Basım). Remzi Kitabevi Yayınları.
- Åsberg, C., Koobak, R., & Johnson, E. (2011). Beyond the humanist imagination. *NORA—Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 19, 218–230.
- Autor, D. H. (2015). Why Are There Still So Many Jobs? The History and Future of Workplace Automation. *Journal of Economic Perspectives*, 29(3), 3 - 30.
- Autor, D., Chin, C., Salomons, A. M., & Seegmiller, B. (2022). *New Frontiers: The Origins and Content of New Work, 1940–2018* (No. w30389). National Bureau of Economic Research.
- Aydın, S., & Yıldız, R. (2021). Sosyal Hizmet Uygulamalarında Sosyal Rol Valörizasyon Kuramı: Osmanlıda İşitme ve Görme Engelliler Örneği. *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (18), 251 - 286.
- Asakura, K., Occhiuto, K., Todd, S., Leithead, C., & Clapperton, R. (2020). A Call to Action on Artificial Intelligence and Social Work Education: Lessons Learned from A Simulation Project Using Natural Language Processing. *Journal of Teaching in Social Work*, 40(5), 501–518.
- Avrupa Komisyonu (2021). *Proposal for a Regulation laying down harmonised rules on artificial intelligence*. Erişim adresi: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/proposal-regulation-laying-down-harmonised-rules-artificial-intelligence>
- Baima, A. E. B., & Coutinho, C. M. C. (2023). Inteligência artificial e repercussões na solução de conflitos familiares. *Revista Caribeña de Ciencias Sociales*, 12(7), 3020 - 3046.

- Baker, T., Smith, L., & Anissa, N. (2019). *Exploring the future of artificial intelligence in schools and colleges*. Erişim adresi: https://media.nesta.org.uk/documents/Future_of_AI_and_education_v5_WEB.pdf
- Balcı, A. (2006). *Sosyal bilimlerde araştırma, yöntem, teknik ve ilkeler*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Baloğlu, K. A., Kaplancalı, U. T., & Kılıç, S. (2019). Bakıma ihtiyaç duyan yaşlılar için yardımcı sosyal robot araştırması ve analizi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, Special Issue 2019*, 1 - 8.
- Banks, S. (2016). Professional Integrity: From Conformity to Commitment. In R. Hugman, & J. Carter (Eds.), *Rethinking values and ethics in social work* (49 - 63). Basingstoke: Palgrave Macmillan Erişim adresi: <https://durhamrepository.worktribe.com/output/1669729>
- Bardillo - Diaz, M. A. (2024). Empowering School Social Workers with Generative AI: Saving Time While Enhancing Services. <https://mabdconsulting.com/blog/empowering-school-social-workers-with-generative-ai-saving-time-while-enhancing-services>
- Bariffi, F. J. (2021). Artificial intelligence, human rights and disability. *Pensar - Revista de Ciências Jurídicas*.
- Barilan, Y. M. (2004). In Search for the Historical and Philosophical Foundations of Bioethics of Human Dignity and Rights. *Ethics*, 13, 7 - 14.
- Baron, N. (2023, 20 Ocak). How ChatGPT robs students of motivation to write and think for themselves. *The Conversation*. <https://theconversation.com/how-ChatGPT-robs-students-of-motivation-to-write-and-think-for-themselves-197875>
- Baş, H. (2017). Türkiye'de genç nüfus: Sorunlar ve politikalar. *Süleyman Demire Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (27), 255 - 288.
- Başcılar, M., Karataş, M., & Pak Güre, M. D. (2022). Dijital çağda sosyal algoritmalar: Yapay zekâ ve sosyal hizmet. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(56), 539 - 565.
- Başcılar, M. (2024). Yapay zekânın gelişimiyle yükselen endişe: işsizlik. İçinde Ö. Altındağ (Ed.), *Sosyal hizmet alanında uluslararası çalışma ve değerlendirmeler* (s. 67 - 81). Serüven Yayınevi.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi (DEUHFED)*, 9(1), 23-28.
- Baykara, A., Acar, Y., & Acar, H. (2002). Sistem kuramı - ekolojik sistem kuramı ve sosyal hizmet: Temel kavramlar ve farklılıklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13(1), 29 - 35.
- Beduschi, A. (2021). International migration management in the age of artificial intelligence. *Migration Studies*, 9(3), 576 - 596.

- Beduschi, A., & McAuliffe, M. (2022). Chapter 11: Artificial intelligence, migration and mobility: Implications for policy and practice. İçinde United Nations (Eds.), *World Migration Report 2022*.
- Bengtsson, T. J. (2018). *Forecast - Based Financing: Developing Triggers for Drought* [Rapor]. Lund University. <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=8947941&fileId=8947945>
- Benko, S. (2005). Ethics, technology, and posthuman communities. *Essays in Philosophy*, 6(1), 9 - 28.
- Beran, O. (2018). An attitude towards an artificial soul? Responses to the “Nazi Chatbot”. *Philosophical Investigations*, 41(1), 42 - 69.
- Berber, L., & Atabey, A. (2021). Yapay Zekâ Sistemlerinin Çocuk Haklarına Etkilerinin Değerlendirilme Yöntemi: Çocuk Hakları Etki Analizi. *Adalet Dergisi*, (66), 55 - 85.
- Bernert, R. A., Hilberg, A. M., Melia, R., Kim, J. P., Shah, N. H., & Abnoui, F. (2020). Artificial intelligence and suicide prevention: A systematic review of machine learning investigations. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(16), 5929.
- Bertalanffy, L. V. (1968). General systems theory as integrating factor in contemporary science. *Akten des XIV. Internationalen Kongresses für Philosophie*, 2, 335 - 340.
- Bhutoria, A. (2022). Personalized education and artificial intelligence in the United States, China, and India: A systematic review using a human-in-the-loop model. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 3, 100068.
- Bircan, T., & Korkmaz, E. E. (2021). Big data for whose sake? Governing migration through artificial intelligence. *Humanities and Social Sciences Communications*, 8(1), 1 - 5.
- Bimbrahw, J., Boger, J., & Mihailidis, A. (2012). Investigating the Efficacy of a Computerized Prompting Device to Assist Children with Autism Spectrum Disorder with Activities of Daily Living. *Assistive Technology*, 24(4), 286–298.
- Binns, R. (2018). Fairness in Machine Learning: Lessons from Political Philosophy. *Proceedings of the 2018 Conference on Fairness, Accountability, and Transparency*.
- Boehm, W. W. (1961). Social work: Science and art. *Social Service Review*, 35, 144 - 152
- Bozalek, V., & Hölscher, D. (2023). Reconfiguring Social Work Ethics with Posthuman and Post-anthropocentric Imaginaries. In *Social Work Theory and Ethics: Ideas in Practice* (pp. 1 - 30). Singapore: Springer Nature Singapore.
- Bozalek, V., & Pease, B. (Eds.). (2020). *Post - anthropocentric social work: Critical posthuman and new materialist perspectives*. Routledge.
- Börü, D. E., & Bekmezci, M. (2023). Yapay zekâ tarafından yönetilmek istiyor muyuz? <https://avesis.marmara.edu.tr/yayin/61a9250b-4e6a-4a82-b67f-67bfef28021f/yapay-zekâ-tarafından-yönetilmek-istiyor-muyuz-1>

- Braidotti, R. (2013). *The Posthuman*. Polity Press.
- Brennan, P. F., & Bakken, S. (2015). Nursing needs big data and big data needs nursing. *Journal of Nursing Scholarship: An Official Publication of Sigma Theta Tau International Honor Society of Nursing*, 47(5), 477–484.
- Bright, J., Ganesh, B., Seidelin, C., & Vogl, T. M. (2019). Data science for local government. *SSRN Electronic Journal*. Erişim adresi: <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:329eb644-84d7-4a06-ab4b-a00becdf7876/files/sh702q670m>
- Brindley, M., Heyes, J., & Booker, D. (2017). Can Machine Learning Create an Advocate for Foster Youth? *Journal of Technology in Human Services*, 36, 31 - 36.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32(7), 513 - 531.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Develop Mental Psychology*, 22(6), 723 - 742.
- Bronfenbrenner, U. (1989). Ecological systems theory. *Annals of Child Development*, 6, 187–249.
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. In T. Husen & T. N. Postlethwaite (Eds.), *International encyclopedia of education* (2nd ed., Vol. 3, pp. 1643–1647). Oxford, England: Pergamon Press/Elsevier Science. Erişim adresi: <https://www.ncj.nl/wp-content/uploads/media-import/docs/6a45c1a4-82ad-4f69-957e-1c76966678e2.pdf>
- Bronfenbrenner, U. & Morris, P.A. (2007). The Bioecological Model of Human Development[‡]. In *Handbook of Child Psychology* (eds W. Damon, R.M. Lerner and R.M. Lerner). <https://doi.org/10.1002/9780470147658.chpsy0114>
- Brundage, M., Avin, S., Clark, J., Toner, H., Eckersley, P., Garfinkel, B., ... & Amodei, D. (2018). The malicious use of artificial intelligence: Forecasting, prevention, and mitigation. *arXiv preprint arXiv:1802.07228*.
- Buchanan, B. G. (2005). A (very) brief history of artificial intelligence. *AI Magazine*, 26(4), 53 - 60.
- Buolamwini, J., & Gebru, T. (2018). Gender shades: Intersectional accuracy disparities in commercial gender classification. In Conference on fairness, accountability, and transparency (pp. 77 - 91). *PMLR*.
- Burton, D. M. (2011). *The history of Mathematics: An introduction*. McGraw-Hill.
- Caprotti, F., & Liu, D. (2022). Platform urbanism and the Chinese smart city: The co-production and territorialisation of Hangzhou City Brain. *GeoJournal*, 87(3), 1559 - 1573.

- Cariceo, O., Nair, M., & Lytton, J. (2018). Data science for social work practice. *Methodological Innovations*. <https://doi.org/10.1177/2059799118814392>
- Castellanos Claramunt, J. (2024). Human rights, vulnerability and artificial intelligence: an analysis in constitutional perspective. *Deusto Journal of Human Rights*, (14), 33 - 50. <https://doi.org/10.18543/djhr.3187>
- Castillo de Mesa, J., Gómez - Jacinto, L., López Peláez, A., & Erro - Garcés, A. (2020). Social networking sites and youth transition: The use of Facebook and personal well - being of social work young graduates. *Frontiers in Psychology*, 11, 230.
- Cavallo, F., Esposito, R., Limosani, R., Manzi, A., Bevilacqua, R., Felici, E., ... & Dario, P. (2018). Robotic services acceptance in smart environments with older adults: User satisfaction and acceptability study. *Journal of Medical Internet Research*, 20(9), e9460.
- Cevizci, A. (2005). Zekâ. *Felsefe Sözlüğü*, (6. Basım, s. 1791) İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Chakraborty, N., Mishra, Y., Bhattacharya, R., & Bhattacharya, B. (2021). Artificial Intelligence: The road ahead for the accessibility of persons with Disability. *Materials Today: Proceedings*.
- Chan, C. K. Y., & Tsi, L. H. (2023). The AI revolution in education: Will AI replace or assist teachers in higher education? *arXiv preprint arXiv:2305.01185*.
- Chauhan, P. S., & Kshetri, N. (2022). The role of data and artificial intelligence in driving diversity, equality and inclusion. *Computer*, 55(4), 88–93.
- Chen, Z. (2023). Exploration of youth social work model driven by artificial intelligence. İçinde J. C. Hung, N. Y. Yen, & J. W. Chang (Eds.), *Frontier computing. FC 2022. Lecture notes in electrical engineering* (Vol. 1031). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-99-1428-9_147
- Chung, G. (2023). *Technology in SW*. Erişim adresi: <https://www.gerardchung.com/techsw>
- Cılga, İ. (2004). *Bilim ve Meslek Olarak Türkiye’de Sosyal Hizmet*. Ofset: Ankara
- Cılga, İ. (2009). Sosyal dışlanmanın dinamiği, bilimin, mesleğin dışlanması ve öngörüler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(2), 7-26.
- Columbia Üniversitesi. (2019). *Launch of new social work minor: Emerging technology, media, and society (EMS)*.
- Coşkun, R., Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı* (8. Baskı). Sakarya Yayıncılık.
- Couch, J. R. (2023). Artificial Intelligence: Past, Present and Future. *Journal of the South Carolina Academy of Science*, 21(1), 2.
- Cowls, J., Tsamados, A., Taddeo, M., & Floridi, L. (2021). A definition, benchmark and database of AI for social good initiatives. *Nature Machine Intelligence*, 3(2), 111 - 115.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2007). *Mixed methods research*. Thousand Oaks, CA.

- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research* (3rd ed.). SAGE.
- Crevier, D. (1993). *AI: The tumultuous search for artificial intelligence*. Basic Books.
- CSWE. (2014). *About CSWE*. Erişim adresi: <http://www.cswe.org/About-CSWE>
- CSWE. (2015). *Educational policy and accreditation standards*. Erişim adresi: <https://www.cswe.org/File.aspx?id=81660>
- Çalap, D., & Yanardağ, U. (2024). Üniversite Sınavına Oshrado İle Hazırlanan Gençlerin Deneyimlerinin Okul Sosyal Hizmeti Kapsamında Değerlendirilmesi: Nitel Bir Araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 13 - 33.
- Çalışır Kundakçı, Ş. (2023). Yaşlı Bakımında Yapay Zekâ Kullanımı. *Doğu Karadeniz Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 77 - 87.
- Çelik, E. E. (2019). Antroposen ve posthuman insan çağı'nda insan sonrası olmak. *Cogito*, 95 - 96.
- Çölgeçen, Y., & Abay, A. R. (2018). Psikiyatrik Sosyal Hizmet - Koruyucu, Tedavi Edici ve Rehabilitasyon Edici Ruh Sağlığı Alanında Sosyal Çalışmacıların Rolü. *OPUS International Journal of Society Researches*, 9(16), 2147 - 2185.
- D'alfonso, S., Santesteban - Echarri, O., Rice, S., Wadley, G., Lederman, R., Miles, C., ... & Alvarez - Jimenez, M. (2017). Artificial intelligence-assisted online social therapy for youth mental health. *Frontiers in Psychology*, 8, 796.
- Dalyan, H. (2021). *Laravel ile yapay zekâ algoritması kullanılarak duygu analizi uygulamasını geliştirme / Developing sentiment analysis application using artificial intelligence algorithm with Laravel* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Darling, N. (2007). Ecological systems theory: The person in the center of the circles. *Research in Human Development*, 4(3 - 4), 203 - 217.
- Das, S. (2022, June). Local justice and the algorithmic allocation of scarce societal resources. *In Proceedings of the AAAI Conference on Artificial Intelligence* (Vol. 36, No. 11, pp. 12250 - 12255).
- Dastani, M., & Yazdanpanah, V. (2023). Responsibility of AI systems. *Ai & Society*, 38(2), 843 - 852.
- Dastin, J. (2018, 12 Temmuz). Insight - Amazon scraps secret AI recruiting tool that showed bias against women. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/world/insight-amazon-scraps-secret-ai-recruiting-tool-that-showed-bias-against-women-idUSKCN1MK0AG/>
- Demir Yıldız, C. ve Dönmez, B. (2017). Ekolojik Sistemler Kuramı Çerçevesinde Yöneticilerin Karar Verme Davranışını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 12(28), 223 - 244.

- Demirci, M., Unes, F., & Korlu, S. (2019). Modeling of groundwater level using artificial intelligence techniques: A case study of Reyhanli region in Turkey. *Applied Ecology and Environmental Research*, 17(2), 2651–2663.
- Dervanović, D. (2018). I, Inhuman Lawyer: Developing Artificial Intelligence in the Legal Profession. İçinde M. Corrales, M. Fenwick, & N. Forgó (Eds.), *Robotics, AI and the Future of Law. Perspectives in Law, Business and Innovation* (s. 161 - 173). Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-13-2874-9_9
- Dey, N. C. (2023). 'Unleashing the Power of Artificial Intelligence in Social Work: A New Frontier of Innovation'. SSRN. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4549622
- Dhawan, S., & Batra, G. (2020). Artificial intelligence in higher education: Promises, perils, and perspective. *Expanding Knowledge Horizon. OJAS*, 11, 11 - 22.
- Diez, E. (2023). Artificial intelligence and social work: Contributions to an ethical artificial intelligence at the service of the people. In A. López Peláez & G. Kirwan (Eds.), *The Routledge international handbook of digital social work* (pp. 368 - 381). Routledge.
- Dirik, M. (2020). Al-Jazari: The Ingenious Inventor of Cybernetics and Robotics. *Journal of Soft Computing and Artificial Intelligence*, 1(1), 47 - 58.
- Dirksen, N., & Takahashi, S. (2020). Artificial intelligence in Japan 2020. *Actors, Market, Opportunities and Digital Solutions in a Newly Transformed World. Netherlands Enterprise Agency*. Erişim adresi: <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2020/12/Artificial-Intelligence-in-Japan-final-IAN.pdf>
- Doğan, M. (1996). *Büyük Türkçe Sözlük* (s. 995), 11. Baskı, Yeni Şafak
- Dolczewski, M. (2022). Semi-structured interview for self-esteem regulation research. *Acta Psychologica*, 228, 1 - 7.
- Dönmez, İ. K. (2003) Maslahat, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 28, 79 - 94.
- DSSG (Data Science for Social Good). (2013). [Web sitesi]. <https://dssg.uchicago.edu/>
- Dupper, D. (2003). *School social work: Skills and interventions for effective practice*. John Wiley & Sons.
- Durkaya, M., & Hüsnüoğlu, N. (2018). İstihdamda eğitimin rolü. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 19(41), 51 - 70.
- Dusuki, A. W., & Abozaid, A. (2007). A critical appraisal on the challenges of realizing maqasid Al-Shariaah in Islamic banking and finance. *International Journal of Economics, Management and Accounting*, 15(2).
- Duyan, V. (2012). *Sosyal hizmet: Temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri*. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.

- Dünya Ekonomik Forumu. (2018). *The Future of Jobs*. <https://www.weforum.org/publications/reader-the-future-of-jobs-report-2018/in-full/>
- Dyson, G. B. (1997). *Darwin among the machines: The evolution of global intelligence*. Basic Books.
- Elmahjub, E. (2021). Islamic Jurisprudence as an ethical discourse: An enquiry into the nature of moral reasoning in islamic legal theory. *Oxford Journal of Law and Religion*, 10(1), 16–42.
- Eren, B. (2020). Reddetmek istesek de özgür iradeye sahibiz, yapay zekâ ve distopik gelecek korkusu anlamsız. *Cihannüma dergisi*, (1), 40 - 45.
- Eslek, D., & Irmak, T. Y. (2018). Ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde göçmen çocuklar ve oyunları üzerine bir derleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3), 347 - 362.
- Ettekal, A. V. J. L. M., & Mahoney, J. L. (2017). Ecological systems theory. *The SAGE encyclopedia of out - of - school learning*, 2455.
- European Commission. (2019). *Ethics guidelines for trustworthy AI*. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2759/346720>
- Fang, F., Stone, P., Tambe, M. (2015). When security games go green: Designing defender strategies to prevent poaching and illegal fishing. In *International Joint Conference on Artificial Intelligence (IJCAI)*.
- FAO (Food and Agriculture Organization). (2009). *How to feed the world in 2050*. Erişim adresi: http://www.fao.org/fileadmin/templates/wsfs/docs/Issues_papers/HLEF2050_Global_Agriculture.pdf
- Fazlıoğlu, İ., & Koç, M. (2014). *Tercüme - i Hiyel. İnceleme - Çeviri Yazı - Tıpkıbasım*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Feldman, G. (2019). Towards a Relational Approach to Poverty in Social Work: Research and Practice Considerations. *British Journal of Social Work*, 49, 1705–1722.
- Ferrando, F. (2013). Posthumanism, transhumanism, antihumanism, metahumanism, and new materialisms: Differences and relations. *Existenz*, 8(2), 26 - 32.
- Fernando, N., & Ranasinghe, P. (2023). Integration of artificial intelligence in social work: Opportunities, challenges, and considerations. *Journal of Computational Social Dynamics*, 8(9), 13 - 24.
- Ferreira, M. B., Pinto, D. C., Herter, M. M., Soro, J., & Vanneschi, L. (2021). Using artificial intelligence to overcome over-indebtedness and fight poverty. *Journal of Business Research*, 131, 411 - 425.
- Fields, N., Xu, L., Greer, J., & Murphy, E. (2021). Shall I compare thee... to a robot? An exploratory pilot study using participatory arts and social robotics to improve psychological well - being in later life. *Aging & Mental Health*, 25(3), 1 - 10.

- Flick, U. (2014). Mapping the field. İçinde U. Flick (Ed.), *The SAGE handbook of qualitative data analysis* (s. 3–18). SAGE.
- Florida Atlantik Üniversitesi, (2023). *College of Social Work and Criminal Justice Course Descriptions*. Erişim adresi: <https://www.fau.edu/registrar/university-catalog/catalog/sw-cj-des/>
- Fordham Üniversitesi, (2021). *The Promise and Peril of Artificial Intelligence*. Erişim adresi: <https://now.fordham.edu/politics-and-society/the-promise-and-peril-of-artificial-intelligence/>
- Forti, M. (2021). AI - driven migration management procedures: fundamental rights issues and regulatory answers. *BioLaw Journal*, 2, 433 - 451.
- Franklin, C., Harris, M. B., & Allen - Meares, P. (Eds.). (2012). *The school services sourcebook: A guide for school-based professionals*. Oxford University Press.
- Frey, C. B., & Osborne, M. A. (2017). The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation? *Technological Forecasting and Social Change*, 114, 254 - 280.
- Frey, W. R., Patton, D. U., Gaskell, M. B., & McGregor, K. A. (2020). Artificial intelligence and inclusion: Formerly gang-involved youth as domain experts for analyzing unstructured twitter data. *Social Science Computer Review*, 38(1), 42 - 56.
- Frost & Sullivan. (2020, Ekim). News; Press Releases: Smart Cities to Create Business Opportunities Worth \$2.46 Trillion by 2025. <https://www.frost.com/news/press-releases/mobility-press-releases/smart-cities-to-create-business-opportunities-worth-2-46-trillion-by-2025-says-frost-sullivan/> (Erişim tarihi: 1 Mayıs 2024)
- Fuchs, D. J. (2018). The dangers of human-like bias in machine-learning algorithms. *Missouri S&T's Peer to Peer*, 2(1), 1.
- Gao, S., & Ye, L. (2019). A physical and verbal bullying detecting algorithm based on K - NN for school bullying prevention. İçinde S. Han, L. Ye, & W. Meng (Eds.), *Artificial intelligence for communications and networks (AICON 2019)* (Lecture Notes of the Institute for Computer Sciences, Social Informatics and Telecommunications Engineering, Vol. 287, ss. 13 - 22). Springer.
- Garg, S., & Sharma, S. (2020). Impact of artificial intelligence in special need education to promote inclusive pedagogy. *International Journal of Information and Education Technology*, 10(7), 523 - 527.
- Gazali, E. H. M. (1993). *El - Mustasfa min 'İlmi'l Usûl* (H. b. Z. Hafız, Ed.; 4 cilt). Cidde: Şerikatu'l Medineti'l Münevvere li't - Tiba' ve'n - Neşr.
- Genç, Y. (2009). Yerel yönetimler ve sosyal hizmet uygulamaları. *Kamuda Sosyal Politika*, 9(2), 60 - 67.
- George, D., & Mallery, M. (2003). *Using SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference*. Allyn & Bacon.

- Gillingham, P. (2019a). Can predictive algorithms assist decision - making in social work with children and families? *Child Abuse Review*, 28, 114 - 126.
- Gillingham, P. (2019b). Decision support systems, social justice and algorithmic accountability in social work: A new challenge. *Practice*, 31, 277 - 290.
- Gladden, M. E. (2018). A typology of posthumanism: A framework for differentiating analytic, synthetic, theoretical, and practical posthumanisms. *İçinde Sapiant circuits and digitalized flesh: The organization as locus of technological posthumanization* (ss. 31–91). Defragmenter Media.
- Glastonbury, B. (1985). *Computers in Social Work*, Basingstoke : Palgrave Macmillan
- Gleeson, J. F., Álvarez-Jiménez, M., & Lederman, R. (2012). Moderated online social therapy for recovery from early psychosis. *Psychiatric Services*, 63(7), 719.
- Goel, A. (2020). AI-Powered Learning: Making Education Accessible, Affordable, and Achievable. *arXiv preprint arXiv:2006.01908*. <https://arxiv.org/abs/2006.01908>
- Goldkind, L., Wolf, L., Glennon, A., Rios, J., & Nissen, L. (2024). The end of the world as we know it? ChatGPT and social work. *Social Work*, 69(1), 103–105.
- Google AI for social good. (2019). Erişim adresi: <https://ai.google/social-good/>
- Gordon, R., Russell - Bennett, R., & Lefebvre, R. C. (2016). Social marketing: the state of play and brokering the way forward. *Journal of Marketing Management*, 32(11–12), 1059 - 1082. <https://doi.org/10.1080/0267257X.2016.1199156>
- Gönel, A., Bayraktar, N., & Koyuncu, İ. (2020). Yapay Zekâ Programı ile Gereksiz Laboratuvar Testlerinin Engellenmesi (Sözel Bildiri). *Uluslararası Sağlıkta Yapay Zekâ Kongresi*, İzmir. https://jag.journalagent.com/ajm/pdfs/TERH_30_1_1_82.pdf
- Green, B. (2019, 19 Kasım). "Good" isn't good enough. *NeurIPS'teki AI for Social Good çalıştayında sunulan bildiri*. Erişim adresi: <https://www.benzevgreen.com/wp-content/uploads/2019/11/19-ai4sg.pdf>
- Gupta, M., Ramar, D., Vijayan, R., & Gupta, N. (2022). Artificial intelligence tools for suicide prevention in adolescents and young adults. *Adolescent Psychiatry*, 12(1), 1 - 10.
- Guzman, A. L. (2013). Making Machines Safe for Humans: The Case of Siri. *AoIR Selected Papers of Internet Research*, 3. Erişim adresi: <https://spir.aoir.org/ojs/index.php/spir/article/view/8719>
- Gültekin, M. (2023). Posthümanizm ve yeni bir ayrımcılık biçimi olarak robotlara türcülük. *Antropoloji*, (45), 64 - 80.
- Güney Kaliforniya Üniversitesi. (2016). *Artificial Intelligence Center for Social Good Launches at USC*. Erişim adresi: <https://dworakpeck.usc.edu/news/artificial-intelligence-center-for-social-good-launches-usc>
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri felsefe - yöntem - analiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Hasse, A., Cortesi, S., Lombana - Bermudez, A., & Gasser, U. (2019). *Youth and artificial intelligence: Where we stand*. Berkman Klein Center Research Publication, (2019 - 3). <https://dash.harvard.edu/server/api/core/bitstreams/b8d0ff36-9a04-4a01-8f82-33a7cd237dca/content>
- Hatzius, J., Briggs, J., Kodnani, D., & Pierdomenico, G. (2023). *The Potentially Large Effects of Artificial Intelligence on Economic Growth*. Goldman Sachs Economic Research. <https://www.gspublishing.com/content/research/en/reports/2023/03/27/d64e052b-0f6e-45d7-967b-d7be35fabd16.pdf>
- Hill, D. (1974). *The Book of Knowledge of Ingenious Mechanical Devices (Kitab fi Ma'rifat al - Hiyal al - Handasiyya)* by ibn al - Razzaz al - Jazari, D. Reidel Publishing Company, <https://doi.org/10.1007/978-94-010-2573-7>
- Hobbes, T. (2007). *Leviathan* (S. Lim, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi (6. baskı).
- Hodgson, D.; Goldingay, S.; Boddy, J.; Nipperess, S. y Watts, L. (2021). Problematising Artificial Intelligence in Social Work Education: Challenges, Issues and Possibilities, *The British Journal of Social Work*, 52(4), 1878–1895.
- Hodgson, D., Watts, L., & Gair, S. (2023). Artificial Intelligence and Implications for the Australian Social Work Journal. *Australian Social Work*, 76(4), 425–427.
- Hoff, M. D., & Polack, R. J. (1993). Social dimensions of the environmental crisis: Challenges for social work. *Social Work*, 38(2), 204 - 211.
- Homerios. (2019). *Ilyada* (10. baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hu, K. (2023, 1 Şubat). CHATGPT sets record for fastest - growing user base - analyst note. *Reuters*. <https://www.reuters.com/technology/ChatGPT-sets-record-fastest-growing-userbase-analyst-note-2023-02-01/>
- Hussein, A., Adda, M., Atieh, M., & Fahs, W. (2014). Smart home design for disabled people based on neural networks. *Procedia Computer Science*, 37, 117 - 126.
- Hutchings, A., & Taylor, I. (2007). Defining the profession? Exploring an international definition of social work in the China context. *International Journal of Social Welfare*, 16(4), 382 - 390.
- Ibrahim, A. T. H., Saleh, E. F., Al Mamari, W. S., Elsherbiny, M. M. K., & Mustafa, M. M. (2023). Understanding The Role Of ChatGPT In Social Work: What We Know And What We Still Need To Discover. *Social Issues*, 1(1), 5 - 13.
- ICRISAT. (2017, 21 Ağustos). *Microsoft and icrisat's intelligent cloud pilot for agriculture in andhra pradesh increase crop yield for farmers*. <https://www.icrisat.org/microsoft-andicrisats-intelligent-cloud-pilot-for-agriculture-in-andhrapradesh-increase-crop-yield-for-farmers/>
- IFRC. (2019). *Forecast - Based Financing*. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. https://www.forecast-based-financing.org/wp-content/uploads/2019/03/DRK_Broschuere_2019_new_era.pdf

- İpçi, Ö. (2021). *Avukatlık mesleğinde yapay zeka kullanımı / Use of artificial intelligence in lawyer profession* [Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi]. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=tqUiYt63sTQLTpozMJ92Qic6eoMxGrkieDOIEReMkzyj6UuTkQ7FmGTO4qVqgZ6M>
- Ismael, J. S., & Ismael, S. T. (2008). Social policy in the Arab world: The search for social justice. *Arab Studies Quarterly*, 30(2), 23 - 44.
- İstinye Üniversitesi. (2020). *Yapay Zekâ Ve Dijital Sosyal Çalışma*.
<https://www.youtube.com/watch?v=x087lh7uxYk&t=1s>
- İşler, B., & Kılıç, M. (2021). Eğitimde Yapay Zekâ Kullanımı ve Gelişimi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 5(1), 1 - 11.
- Janardan, V., Kumar, M., & Singh, P. (2024). The Transformative Role of Artificial Intelligence in Psychiatry: Enhancing Diagnosis and Treatment. *The Archives of Psychiatry*, 2(1), 20 - 22.
- Jing, M. (2018). China wants to bring artificial intelligence to its classrooms to boost its education system. *Science & Research, South China Morning Post*. Erişim adresi: <https://www.scmp.com/tech/science-research/article/2115271/china-wants-bring-artificialintelligence-its-classrooms-boost>
- Jobin, A., Ienca, M., & Vayena, E. (2019). The global landscape of AI ethics guidelines. *Nature Machine Intelligence*, 1(9), 389–399.
- Johnson, G. M., & Puplampu, K. P. (2008). Internet use during childhood and the ecological techno - subsystem. *Canadian Journal of Learning and Technology*, 34(1), 19.
<https://doi.org/10.21432/T2CP4T>
- Kahraman Güloğlu, F. (2022). Engellilik Hakkında Kavramsal Karmaşanın Nedenleri ve Türkiye’deki Durum. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(1), 291 - 315.
- Kalaycı, S., & Aytis, Z. (2019). Belediyelerin Yoksullukla Mücadeledeki Rolü Malatya Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Turkish Studies - Social Sciences*, 14(6), 3157–3171.
- Kamble, R., & Shah, D. (2018). Applications Of Artificial Intelligence In Human Life. *International Journal Of Research - Granthaalayah*, 6(6), 178–188.
- Kamu Teknoloji Platformu. (2016). *Akıllı Kentler Masabaşı Araştırması*.
<http://www.akillisehirler.org> (Erişim Tarihi: 01.06.2023)
- Kaplan, A., & Haenlein, M. (2020). Rulers of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Artificial Intelligence. *Business Horizons*, 63, 37 - 50.
- Karataş, Z., (2020). Ekonomik Güçlkle Karşı Karşıya Kalan Bireylerle Çalışmada Etik. *Sosyal Hizmet Etiği* (ss..157 - 180), Ankara: Nika Yayınevi.
- Karataş, K., Gencer, T. E., Çalış, N., & Ege, A. (2014). Öğrenci Sorunlarının Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi. *Sosyal Hizmet, 2014* (Ocak - Haziran/Temmuz - Aralık), 71 - 81.

- Karataş, M., & Barut, B. (2021). Sosyal Hizmet Perspektifinden Göç ve Savunmasız Gruplar: IOM Raporları Üzerine Bir Araştırma. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 86 - 109.
- Kärtner, R. (2023). *Relationship between humanity and automation in the job market: The societal impact of unemployment from the technological revolution* (Lisans tezi, Metropolia University of Applied Sciences). Metropolia University of Applied Sciences.
- Kawakami, A., Sivaraman, V., Stapleton, L., Cheng, H. F., Perer, A., Wu, Z. S., ... & Holstein, K. (2022). "Why Do I Care What's Similar?" Probing Challenges in AI - Assisted Child Welfare Decision - Making through Worker - AI Interface Design Concepts. *Proceedings of the 2022 ACM Designing Interactive Systems Conference*, 454 - 470.
- Kaya, F., Aydin, F., Schepman, A., Rodway, P., Yetişensoy, O., & Demir Kaya, M. (2022). The roles of personality traits, AI anxiety, and demographic factors in attitudes towards artificial intelligence. *International Journal of Human-Computer Interaction*. <https://doi.org/10.1080/10447318.2022.2151730>
- Kharbat, F. F., Alshawabkeh, A., & Woolsey, M. L. (2020). Identifying gaps in using artificial intelligence to support students with intellectual disabilities from education and health perspectives. *Aslib Journal of Information Management*, 73(1), 101 - 128.
- Kingston, J. K. (2016). Artificial intelligence and legal liability. İçinde *Research and Development in Intelligent Systems XXXIII: Incorporating Applications and Innovations in Intelligent Systems XXIV* 33 (ss. 269 - 279). Springer International Publishing.
- Koçak, B. (2022, Ağustos). Kimyasal Miktarı Azaltarak Daha Sağlıklı Tarım Ürünlerine Erişimi Kolaylaştırıyoruz. *TRAI Girişim Hikayeleri*. <https://turkiye.ai/kimyasal-miktari-azaltarak-daha-saglikli-tarim-urunlerine-erisimi-kolaylastiriyoruz/>
- Koetsier, T. (2001). On the prehistory of programmable machines: musical automata, looms, calculators. *Mechanism and Machine Theory*, 36(5), 589 - 603.
- Komiak, S. Y., & Benbasat, I. (2006). The Effects of Personalization and Familiarity on Trust and Adoption of Recommendation Agents. *Management Information Systems Quarterly*, 30(4), 941 - 960. doi:10.2307/25148760
- Kozak, M. (2015). *Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayım Teknikleri*, (2. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık
- Kraut, R. (1999). *Politics, Neutrality, and the Good*. *Social Philosophy and Policy*, 16(1), 315 - 340. doi:10.1017/s026505250000234x
- Kube, A. R., Das, S., & Fowler, P. J. (2023). Fair and efficient allocation of scarce resources based on predicted outcomes: implications for homeless service delivery. *Journal of Artificial Intelligence Research*, 76, 1219 - 1245.
- Kumar, R., Singh, R., Kumar, K., Khan, S., & Corvello, V. (2023). How Does Perceived Risk and Trust Affect Mobile Banking Adoption? Empirical Evidence from India. *Sustainability*, 15(5), 4053.

- Kumar, V., Barik, S., Aggarwal, S., Kumar, D., & Raj, V. (2023). The use of artificial intelligence for persons with disability: a bright and promising future ahead. *Disability and rehabilitation. Assistive technology*, 1 - 3.
- Kumari, D., & Bhat, S. (2021). Application of artificial intelligence technology in tesla - a case study. *International Journal of Applied Engineering and Management Letters (IJAEML)*, 5(2), 205 - 218.
- Kurtdaş, E. M. (2017). Toplumsal Değişme Bağlamında Gençlik Sorunları. *Journal of Turkish Studies* 12(25), 513 - 534.
- Kut, S. (1988). *Sosyal hizmet mesleği, nitelikleri, temel unsurları, müdahale yöntemleri*. Ankara.
- Küçüksaraç, B. (2020). Toplumsal sorunlara yenilikçi çözümler: Kurumsal sosyal sorumluluk kampanyalarında yapay zekâ uygulamaları. *Diyalektolog*, 25, 249 - 265.
- Lang, S. S. (2005). In appreciation, Urie Bronfenbrenner. *Association for Psychological Science Observer*, 18(11). Erişim adresi: <https://www.psychologicalscience.org/observer/in-appreciation-urie-bronfenbrenner>
- Langer, C. L., & Lietz, C. A. (2021). *Genelci sosyal hizmet kuram ve uygulama* (M. Boztilki, T. Canbulut, R. Erten, Ş. Karatay, A. Seyitoğlu, M. Yenigün ve E. Yenigün, Çev.). Ankara: Nika Yayınevi.
- Latour, B. (2005). *Reassembling the social: An introduction to actor-network-theory*. Oxford University Press.
- Lederman, R., Wadley, G., Gleeson, J. F., Bendall, S., & Alvarez - Jimenez, M. (2014). Moderated online social therapy: Designing and evaluating. *ACM Transactions on Computer - Human Interaction*, 2(1), Article 1. <https://doi.org/10.1145/2513179>
- Ledford, H. (2019). Millions of black people affected by racial bias in health - care algorithms. *Nature*, 574(7780), 608–609.
- Lehtiniemi, T. (2023). Contextual social valences for artificial intelligence: anticipation that matters in social work. *Information, Communication & Society*, 27(6), 1110–1125.
- Lejeune, A., Le Glaz, A., Perron, P. A., Sebti, J., Baca - Garcia, E., Walter, M., ... & Berrouguet, S. (2022). Artificial intelligence and suicide prevention: A systematic review. *European Psychiatry*, 65(1), e19.
- Levin, L. (2019). Rethinking social justice: A contemporary challenge for social good. *Research on Social Work Practice*. <https://doi.org/10.1177/1049731519854161>
- Li, L., & Zha, H. (2018). Energy usage behavior modeling in energy disaggregation via Hawkes processes. *ACM Transactions on Intelligent Systems and Technology*, 9(3), Article 36.
- Li, X., Chen, F., & Ma, L. (2024). Exploring the potential of artificial intelligence in adolescent suicide prevention: Current applications, challenges, and future directions. *Psychiatry*, 87(1), 7 - 20.

- Liu, P., Wu, H., Zhang, W., Zheng, W., & He, X. (2021). Towards Big Data Analytics in the Online Brushing System's Model Design. *2021 IEEE 2nd International Conference on Big Data, Artificial Intelligence and Internet of Things Engineering (ICBAIE)* içinde (ss. 37 - 40).
- Livholts, M. (2022). *The Body Politics of Glocal Social Work: Essays on the Post - Anthropocentric Condition*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003193593>
- Luck, M., ve diğerleri. (2019). AI for Social Good ICLR 2019 Workshop. Erişim adresi: <https://aiforsocialgood.github.io/iclr2019/>
- Lupariello, F., Sussetto, L., Di Trani, S., & Di Vella, G. (2023). Artificial Intelligence and Child Abuse and Neglect: A Systematic Review. *Children*, 10(11), 1435.
- Luxton, D. D., Anderson, S. L., & Anderson, M. (2016). Ethical issues and artificial intelligence technologies in behavioral and mental health care. *Artificial Intelligence in Behavioral and Mental Health Care* içinde (ss. 255 - 276). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-420248-1.00011-8>
- Ma, Y., & Siau, K. L. (2018). Artificial Intelligence Impacts on Higher Education. *MWAIS 2018 Proceedings*, 42.
- MacIntyre, A. (1984). *After virtue: A study in moral theory*, Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press.
- Mahalakshmi, D. V., & Jayanthiladevi, A. (2024). Harnessing Artificial Intelligence for Women Empowerment and Work - Life Balance Enhancement in Management. *International Journal of Emerging Technologies and Innovative Research*. 4(5), 1 - 10.
- Martinez Jr., A. M., Addawe, M., Bulan, J. A. N., Durante, R. L., Fenz, K., & Hoffer, M. (2020). *Mapping poverty through data integration and artificial intelligence*. UNESCAP: United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. https://www.unescap.org/sites/default/files/Session4_ADB_mapping_poverty_DI-CoP_WS.pdf
- Mathiyazhagan, S. (2022). Field practice, emerging technologies, and human rights: The emergence of tech social workers. *Journal of Human Rights and Social Work*, 7(4), 441 - 448.
- McCarthy, J. (2007). *What is artificial intelligence?* Stanford University. <https://www-formal.stanford.edu/jmc/whatisai.pdf>
- McCarthy, T., Rosenblum, L. P., Johnson, B. G., Dittel, J., & Kearns, D. M. (2016). An artificial intelligence tutor: A supplementary tool for teaching and practicing braille. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 110(5), 309 - 322.
- Melo, E., Silva, I., Costa, D. G., Viegas, C. M., & Barros, T. M. (2022). On the use of explainable artificial intelligence to evaluate school dropout. *Education Sciences*, 12(12), 845.
- Mhlanga, D. (2020). Artificial Intelligence (AI) and Poverty Reduction in the Fourth Industrial Revolution (4IR). *Preprints*. <https://doi.org/10.20944/preprints202009.0362.v1>

- Mhlanga, D. (2024). Artificial intelligence in elderly care: Navigating ethical and responsible AI adoption for seniors. In *Fostering Long - Term Sustainable Development in Africa: Overcoming Poverty, Inequality, and Unemployment* (pp. 411 - 440). Cham: Springer Nature Switzerland.
- Michigan Üniversitesi, (2022). *2022 School of Social Work Innovations Award Recipients*. Erişim adresi: <https://ssw.umich.edu/news/articles/2022/05/06/63827-2022-school-of-social-work-innovations-award-recipients>
- Microsoft AI for humanity. (2019). Erişim adresi: <https://www.microsoft.com/en-us/ai/ai-for-humanitarian-action>
- Miller, J. H. (2023). Has AI destroyed our critical thinking skills? Erişim adresi: <https://www.linkedin.com/pulse/has-ai-destroyed-our-critical-thinking-skills-joshua-miller/>
- Mintz, J., Copeland, S., Crewe, S. E., Klemm, T., McClain, A., Monahan, M. J., Pharris, A., Singer, J., & Teasley, M. (2018). Envisioning the future of social work: Report of the CSWE Futures Task Force. Erişim adresi: <https://www.cswe.org/about-cswe/2020-strategic-plan/futures-task-force/>
- Mohadi, M., & Tarshany, Y. (2023). Maqasid Al - Shari'ah and the Ethics of Artificial Intelligence: Contemporary Challenges. *Journal of Contemporary Maqasid Studies*, 2(2), 79 - 102.
- Molala, T. S., & Mbaya, T. W. (2023). Social Work and Artificial Intelligence: Towards the Electronic Social Work Field of Specialisation. *International Journal of Social Science Research and Review*, 6(4), 613 - 621.
- Mor Barak, M. E. (2020). The practice and science of social good: Emerging paths to positive social impact. *Research on Social Work Practice*, 30(2), 139–150.
- Morgan, V., Waterreus, A., Jablensky, A., MacKinnon, A., McGrath, J., Carr, V., ... & Neil, A. L. (2011). People living with psychotic illness in 2010: The second Australian national survey of psychosis. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 46(8), 735–752.
- Mos, P., & Reckers - Droog, V. (2024). Examining the underpinnings of decisions to allocate public resources to social care: A systematic review. *Social Science & Medicine*, 355, 117093. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2024.117093>
- NASW. (1996). *Code of Ethics*. Erişim adresi: [https://www.uaf.edu/socwork/student-information/checklist/\(D\)-NASW-Code-of-Ethics.pdf](https://www.uaf.edu/socwork/student-information/checklist/(D)-NASW-Code-of-Ethics.pdf)
- NASW. (2017). *Ethical Standards*. Erişim adresi: <https://www.socialworkers.org/About/Ethics/Code-of-Ethics/Highlighted-Revisions-to-the-Code-of-Ethics>
- Nawi, A., Khamis, N. Y., Yaakob, M. F. M., Samuri, M. A. A., & Zakaria, G. A. N. (2023). Exploring Opportunities and Risks of Artificial Intelligence Research for Islamic Ethical Guidelines. *Afkar: Jurnal Akidah dan Pemikiran Islam*, 25(2), 1 - 34.

- Neal, J. W., & Neal, Z. P. (2013). Nested or networked? Future directions for ecological systems theory. *Social Development*, 22(4), 722 - 737.
- Nelson, R. R., & Phelps, E. S. (1966). Investment in humans, technological diffusion, and economic growth. *The American Economic Review*, 56(1/2), 69–75.
- New York Üniversitesi. (2021). *Bringing data science to social work*. Erişim adresi: <https://www.nyu.edu/about/news-publications/news/2021/june/BringingDataScienceToSocialWork.html>
- Nilsson, N. J. (2010). *The quest for artificial intelligence: A history of ideas and achievements*. Cambridge University Press.
- Ntoutsis, E., Fafalios, P., Gadiraju, U., Iosifidis, V., Nejdil, W., Vidal, M., Ruggieri, S., Turini, F., Papadopoulos, S., Krasanakis, E., Kompatsiaris, I., Kinder - Kurlanda, K. E., Wagner, C., Karimi, F., Fernández, M., Alani, H., Berendt, B., Kruegel, T., Heinze, C., Broelemann, K., Kasneci, G., Tiropanis, T., & Staab, S. (2020). Bias in data-driven artificial intelligence systems—An introductory survey. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Data Mining and Knowledge Discovery*, 10(3), e1355.
- Nocks, L. (2007). *The robot: The life story of a technology*. Greenwood Publishing Group.
- Noone, M. L. (2020). Artificial Intelligence in Geriatrics. *BMH Medical Journal - ISSN 2348–392X*, 7
- Novitzky, P., Janssen, J., & Kokkeler, B. (2023). A systematic review of ethical challenges and opportunities of addressing domestic violence with AI - technologies and online tools. *Heliyon*, 9, e18398.
- Obermeyer, Z., Powers, B., Vogeli, C., & Mullainathan, S. (2019). Dissecting racial bias in an algorithm used to manage the health of populations. *Science*, 366(6464), 447 - 453.
- Oberson, X. (2017). Taxing robots? From the emergence of an electronic ability to pay to a tax on robots or the use of robots. *World Tax Journal*, 9(2), 247–261.
- Oğurlu, Y. (2024). Yapay zekâ'nın hukuk tarihi usullerinden “makâsıd” ve “maslahat” ile amaç yorumu çerçevesinde yorumlanması hakkında bir deneme. *Balıkesir Üniversitesi Hukuk Dergisi*, 1(2), 144 - 164.
- Öçal, Ö. Ü. M., & Kutlu, Ö. G. Ö. (2023). Genç İntiharları Ve Sosyal Devletin Edimi Olarak İntiharı Önleme Çabaları. *İHSLC 2023 Proceeding Book*, 1667 - 1675.
- Ökten, S. (1993). Cezerî. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 7, 505 - 506.
- Özateş Gelmez, Ö. S. (2019). Çocuk Refahı Alanında Sosyal Dışlanmayla Mücadele: Sosyal Hizmet Eğitimi Bir Mücadele Aracı Olarak Kullanılabilir Mi? *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 15(Özel Sayı 1), 37 - 48.
- Özbesler, C. (2013). Hasta hayat kalitesinde tıbbi sosyal hizmet uygulamalarının önemi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 12(2), 6 - 12.

- Özkan, Y., & Selçuk, O. (2016). Okul Sosyal Hizmeti'nin Okul Erken Terki Üzerine Potansiyel Etkisi. *Journal of International Social Research*, 9(43). 1275 - 1281.
- Padhan, S., Mohapatra, A., Ramasamy, S. K., & Agrawal, S. (2023). Artificial Intelligence (AI) and Robotics in Elderly Healthcare: Enabling Independence and Quality of Life. *Cureus*, 15(8), e42905. <https://doi.org/10.7759/cureus.42905>
- Paquette, D., Ryan, J. (2001). *Bronfenbrenner's Ecological Systems Theory*, pp. 2 - 12. Erişim adresi: https://dropoutprevention.org/wp-content/uploads/2015/07/paquetteryanwebquest_20091110.pdf
- Parnas, D. L. (2017). Inside risks. The real risks of artificial intelligence. *Communications of the ACM*, 60(10), 27–31.
- Pascoe, K. M. (2023). Considerations for integrating technology into social work practice: A content analysis of nine professional social work associations' Codes of Ethics. *International Social Work*, 66(2), 298 - 312.
- Patton, D. U. (2020). Social work thinking for UX and AI design. *Interactions*, 27(2), 86–89.
- Patton, D. U., Frey, W. R., McGregor, K. A., Lee, F. T., McKeown, K., & Moss, E. (2020a). Contextual analysis of social media: The promise and challenge of eliciting context in social media posts with natural language processing. *AIES 2020 - Proceedings of the AAAI/ACM Conference on AI, Ethics, and Society*, 337–342.
- Patton, D. U., Blandfort, P., Frey, W. R., Schifanella, R., McGregor, K., & Chang, S. F. U. (2020b). Vatas: An open - source web platform for visual and textual analysis of social media. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 11(1), 133–155.
- Pelinescu, E. (2015). The impact of human capital on economic growth. *Procedia Economics and Finance*, 22, 184–190.
- Pence, H. E. (2019). Artificial intelligence in higher education: New wine in old wineskins? *Journal of Educational Technology Systems*, 48(1), 5 - 13.
- Pensilvanya Üniversitesi (2023). *Social Policy & Data Science*. Erişim adresi: <https://catalog.upenn.edu/graduate/programs/social-policy-data-analytics-mssp/>
- Petering, R., Um, M. Y., Fard, N. A., Tavabi, N., Kumari, R., & Gilani, S. N. (2018). Artificial intelligence to predict intimate partner violence perpetration. İçinde M. Tambe & E. Rice (Ed.), *Artificial intelligence and social work* (s. 195 - 210). Cambridge University Press.
- Portacolone, E., & Feddoes, D.E. (2023). Should Artificial Intelligence Play a Role in Cultivating Social Connections Among Older Adults? *AMA journal of ethics*, 25(11), E818 - 824.
- Povidaichyk, O., Averina, K., Protas, O., Vynogradova, O., Aliksieienko, T., & Kulyk, I. (2022). Comparing Research Training of Social Workers in the USA and Western Europe: Ukrainian Perspective. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 14(1), 426 - 439. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1/527>

- Ragab, I. A. (2016). The Islamic perspective on social work: A conceptual framework. *International Social Work*, 59(3), 325 - 342.
- Rahmattalabi, A., ve diğerleri. (2018). Artificial intelligence for improving access to sexual health necessities for youth experiencing homelessness. *Artificial Intelligence and Social Work*, 136.
- Rahwan, I., Cebrian, M., Obradovich, N. et al. (2019). Machine behaviour. *Nature*, 568, 477–486.
- Rasul, T., Nair, S., Kalendra, D., Robin, M., Oliveira Santini, F., Ladeira, W., Sun, M., Day, I., Rather, R ve Heathcote, L. (2023). The role of ChatGPT in higher education: benefits, challenges, and future research directions. *Journal of Applied Learning and Teaching*, 6(1), 41 - 56.
- Reamer, F.G. (2023). Artificial Intelligence in Social Work: Emerging Ethical Issues. *International Journal of Social Work Values and Ethics*. 20(2), 52 - 71.
- Recover, M., Minguela, A., Lafuente, P. H., ve Macias, J. M. M. (2021). Home visit training in social work with virtual reality. *Journal of Sociology & Social Welfare*, 48(3), 53 - 73.
- Reyes, E. B., Helsby, J., Rasch, K., van der Boor, P., Ghani, R., Haynes, L., & Cunningham, E. P. (2016). Early detection of properties at risk of blight using spatiotemporal data. *Data Science for Social Good*. https://www.dssgfellowship.org/wp-content/uploads/2016/10/34_blanacas.pdf
- Rice, S. M., Goodall, J., Hetrick, S. E., Parker, A. G., Gilbertson, T., Amminger, G. P., et al. (2014). Online and social networking interventions for the treatment of depression in young people: a systematic review. *Journal of Medical Internet Research*, 16, 1–16.
- Richter, M. (2023). Critical Post-Humanism and Social Work in the City: About Being Entangled as Researcher and Professional. *Social Inclusion*, 11(3). <https://doi.org/10.17645/si.v11i3.6786>
- Robinson, L., Cotten, S. R., Ono, H., Quan - Haase, A., Mesch, G., Chen, W., Stern, M. J. (2015). Digital inequalities and why they matter. *Information, Communication & Society*, 18(5): 569 - 582.
- Rojas, R. V. B. (2024). Artificial Intelligence: Genesis, Development, and Future. İçinde *Revolutionizing Communication* (s. 1 - 15). CRC Press.
- Rostami - Tabar, B., Ali, M. M., Hong, T., Hyndman, R. J., Porter, M. D., & Syntetos, A. (2022). Forecasting for social good. *International Journal of Forecasting*, 38(3), 1245 - 1257.
- Roy, R., Dixit, A.K., Saxena, S., & Memoria, M. (2023). Meta - Analysis of Artificial Intelligence Solution for Prevention of Violence Against Women and Girls. 2023 *International Conference on IoT, Communication and Automation Technology (ICICAT)*, 1 - 6.

- Rubeis, G. (2020). The disruptive power of artificial intelligence: Ethical aspects of gerontechnology in elderly care. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 91, 104186. <https://doi.org/10.1016/j.archger.2020.104186>
- Sabourin, C. (2023, 14 Şubat). *Artificial intelligence in social work practice*. 2023 University of Maine Student Symposium: Research and Creative Activity'de sunulan gözden geçirilmiş poster sunumu.
- Saki, Ş. (2024). *Dijitalleşen Dünyada Sosyal Hizmet Algısı: Teknoloji Kullanımının Sosyal Hizmet Müdahalelerine Etkisi*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,] Uşak Üniversitesi.
- Santrock, J. W. (2019). *Hayat Boyu Gelişim, Gelişim Psikolojisi*, 13. Basım (Çev. Ed. Galip Yüksel). Ankara: Nobel (Orijinal 13. Basım 2011)
- Say, C. (2018). *50 Soruda Yapay Zekâ*, 13. Baskı, İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı
- Schepman, A., & Rodway, P. (2020). Initial validation of the general attitudes towards Artificial Intelligence Scale. *Computers in Human Behavior Reports*, 1, 100014. <https://doi.org/10.1016/j.chbr.2020.100014>
- Schepman, A., & Rodway, P. (2022). The General Attitudes towards Artificial Intelligence Scale (GAAIS): Confirmatory Validation and Associations with Personality, Corporate Distrust, and General Trust. *International Journal of Human-Computer Interaction*. <https://doi.org/10.1080/10447318.2022.2085400>
- Schiff, D. (2021). Out of the laboratory and into the classroom: The future of artificial intelligence in education. *AI & Society*, 36(1), 331–348.
- Schmitz, C. L., Matyók, T., Sloan, L. M., & James, C. (2012). The relationship between social work and environmental sustainability: Implications for interdisciplinary practice. *International Journal of Social Welfare*, 21(3), 278 - 286.
- Schneider, R. L., & Netting, F. E. (1999). Influencing social policy in a time of devolution: Upholding social work's great tradition. *Social Work*, 44(4), 349 - 357.
- Schneider, D., & Seelmeyer, U. (2019). Challenges in using big data to develop decision support systems for social work in Germany. *Journal of Technology in Human Services*, 37(2 - 3), 113 - 128.
- Schoettle, B., & Sivak, M. (2014). *A survey of public opinion about autonomous and self-driving vehicles in the U.S., the U.K., and Australia* (Rapor No. UMTRI - 2014 - 21). The University of Michigan Transportation Research Institute. <https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/108384/103024.pdf>
- Schorr, A. L. (1985). Professional practice as policy. *Social Service Review*, 59(2), 178 - 196.
- Seo, K., Tang, J., Roll, I., Fels, S., & Yoon, D. (2021). The impact of artificial intelligence on learner - instructor interaction in online learning. *International journal of educational technology in higher education*, 18(1), 54.
- Sharkey, N. (2007). I, robot. *New Scientist*, 195(2611), 32 - 35.

- Sheafor, B. W., & Horejsi, C. J. (2014). *Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler* (D. B. Çiftci, Çev. Ed., 1. baskı). Ankara: Nika Yayınevi.
- Shen, L. (2017). *Former US CTO: The 'Robot Apocalypse' Could Happen. Here's How You Stop It*. Erişim adresi: <https://fortune.com/2017/11/14/megan-smith-cto-robot-apocalypse-elon-musk/>
- Shingala, M. C., & Rajyaguru, A. (2015). Comparison of post hoc tests for unequal variance. *International Journal of New Technologies in Science and Engineering*, 2(5), 22 - 33.
- Shukla, R. C. (2018). Public Policy and Social Good: Theory, Practice and Beyond. *Annales. Etyka W Życiu Gospodarczym*, 20(4), 19–35.
- Siau, K., & Wang, W. (2018). Building trust in artificial intelligence, machine learning, and robotics. *Cutter Business Technology Journal*, 31(2), 47 - 53.
- Singer, J. B., Báez, J. C., & Rios, J. A. (2023). AI creates the message: Integrating AI language learning models into social work education and practice. *Journal of Social Work Education*, 59(2), 294 - 302.
- Singh Sethi, M., Kumar, C.N., & Math, S.B. (2023). The vanguard of psychiatry: Artificial intelligence as a catalyst for change. *Journal of Psychiatry Spectrum*, 3, 1 - 3.
- Singh, V., & Gajbhiye, P. (2025). Looking Ahead: The Next Decade of Neuromarketing and Quantum AI. İçinde *The Quantum AI Era of Neuromarketing* (s. 429 - 436). IGI Global Scientific Publishing.
- Slota, S.C., Fleischmann, K.R., Greenberg, S.R., Verma, N., Cummings, B., Li, L., & Shenefiel, C. (2020). Good systems, bad data?: Interpretations of AI hype and failures. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 57. <http://dx.doi.org/10.26153/tsw/10936>
- Smith, T. W. (1999). Aristotle on the Conditions for and Limits of the Common Good. *The American Political Science Review*, 93(3), 625–636.
- Steen, J.A., Mann, M., Restivo, N., Mazany, S., & Chapple, R.L. (2017). Human Rights: Its Meaning and Practice in Social Work Field Settings. *Social work*, 62(1), 9 - 17.
- Steyaert, J., & Gould, N. (2009). Social work and the changing face of the digital divide. *The British Journal of Social Work*, 39(4), 740–753.
- Stone, C. (2023). Artificial intelligence in social work practice education. The potential use of Generative AI for learning. *The Journal of Practice Teaching and Learning*, 20(3), 74 - 97.
- Sosin, M., & Caulum, S. (1983). Advocacy: A conceptualization for social work practice. *Social Work*, 28(1), 12–17. doi:10.1093/sw/28.1.12
- Suchacka, M. K., Muster, R., & Wojewoda, M. (2021). Human and machine creativity: social and ethical aspects of the development of artificial intelligence. *Creativity Studies*, 14(2), 430 - 443.

- Sugden, K. (1981). A history of the abacus. *The Accounting Historians Journal*, 8(2), 1–22.
- Sun, J., Dong, Q., Wang, S., Zheng, Y., Liu, X., Lu, T., Yuan, K., Shi, J., Hu, B., Lu, L., & Han, Y. (2023). Artificial intelligence in psychiatry research, diagnosis, and therapy. *Asian journal of psychiatry*, 87, 103705.
- Susskind, R., & Susskind, D. (2022). *The Future of the Professions: How Technology Will Transform the Work of Human Experts*. Oxford University Press.
- Škorić, J., & Galetin, M. (2024). Artificial intelligence and social work: ethical dilemmas and challenges in the protection of human rights. *TEME*, 563 - 575.
- Şahin, M. (2011). Küreselleşen yaşlılık ve yaşlı bakım üzerine eleştirel bir yaklaşım. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 84 - 89.
- Şâtıbî, E. İ. (1997). *Muvâfakat*, (Çev. Mehmed Erdoğan), İz Yayıncılık, İstanbul, I - IV.
- T.C. İçişleri Bakanlığı (2023). *Projeler*. Erişim adresi: <https://www.icisleri.gov.tr/icisleriprojeler>
- Takaoka, K. (2020). Development of child abuse response and decision-making support system employing AI. Erişim adresi: https://www.aist.go.jp/aist_e/list/latest_research/2021/20210225/en20210225.html
- Takaoka, K. (2022). AI Implementation Science for Social Issues: Pitfalls and Tips. *Journal of Epidemiology*, 32, 155 - 162.
- Tan, M., & Shao, P. (2015). Prediction of student dropout in e-Learning program through the use of machine learning method. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, 10(1), 11 - 17.
- Tashakkori, A., & Teddlie, C. (1998). *Mixed Methodology: Combining Qualitative and Quantitative Approaches*. SAGE.
- Taş, I. M. (2022). Yapay Zekâlı Sistemlerin Hukuki Kişiliği ve Cezai Sorumluluğu. İçinde Y. Sipahi (Ed.), *Yapay Zekâ Çağında İslam ve Hukuk* (ss. 37 - 53). Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Teater, B. (2010). *An Introduction to Applying Social Work Theories and Methods*. Maidenhead: Open University Press.
- Teater, B. (2014). Social work practice from an ecological perspective, in C.W. LeCroy (ed.), *Case Studies in Social Work Practice*, 3rd edn. Belmont, CA: Brooks Cole.
- Tektaş Üniversitesi. (2023, 6 Mart). *AI can be useful in the classroom, UTA social work professor says*. <https://www.uta.edu/academics/schools-colleges/social-work/news/releases/2023/03/06/ai-can-be-useful-in-the-classroom-uta-social-work-professor-says>
- Temming, M. (2017). Machines are getting schooled on fairness. *ScienceNews*. Erişim adresi: <https://www.sciencenews.org/article/machines-are-getting-schooled-fairness>

- Thomas - Oxtoby, S. (2023, 16 Haziran). How the field of social work is adapting to modern technologies like virtual reality, A.I. *Fortune Education*. <https://fortune.com/education/articles/how-the-field-of-social-work-is-adapting-to-modern-technologies-like-virtual-reality-a-i/>
- Timcheck, J., Shrestha, S. B., Rubin, D. B. D., Kupryjanow, A., Orchard, G., Pindor, L., ... & Davies, M. (2023). The intel neuromorphic DNS challenge. *Neuromorphic Computing and Engineering*, 3(3), 034005.
- Tokyo Üniversitesi, (2023). *AI and Social Justice*. Erişim adresi: https://www.u-tokyo.ac.jp/en/prospective-students/guc_23S302SC.html
- Tomanbay, İ. (2023). *Bir Vidyo Üzerine Sosyal Hizmet ve Sosyal Çalışmanın Geleceği*, Erişim adresi: <https://www.ilhantomanbay.com/2023/01/28/bir-vidyo-uzerine-sosyal-hizmet-ve-sosyal-calismanin-gelecegi/>
- Tschang, F. T., & Almirall, E. (2021). Artificial intelligence as augmenting automation: Implications for employment. *Academy of Management Perspectives*, 35(4), 642 - 659.
- Tulğan, M. B. (2024). *Yapay zekânın sosyal hizmete etkisinin öğrencilerin gözünden SWOT analizi çerçevesinde değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Başkent Üniversitesi
- Tuncay, T. (2020). Çevrimiçi Sosyal Hizmet Eğitimi: Fırsatlar ve Engeller. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 18 - 25.
- Turing, A. M. (1950). Computing machinery and intelligence. *Mind*, 59(236), 433–460.
- TÜBA. (2007). Sosyal Bilimler Öngörü Çalışması 2003–2023, *Türkiye Bilimler Akademisi*, Sayı:18, Ankara
- TÜİK. (2023). *İntihar İstatistikleri 2023*. Erişim tarihi: 15 Nisan 2023, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=115&locale=tr>
- Uçar, Ö. (2007). *Engelli çocuklar için yapay zekâ tabanlı eğitim - destek araçları geliştirilmesi* (Doktora tezi). Trakya Üniversitesi. <http://dspace.trakya.edu.tr/xmlui/handle/trakya/300>
- UNESCO. (2015). *Education for All Global Monitoring Report 2015: Education for All 2000–2015 - Achievements and Challenges*. UNESCO.
- UNESCO. (2021). *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*. <https://en.unesco.org/about-us/legal-affairs/recommendation-ethics-artificial-intelligence>
- UNHCR. (2021). *Project Jetson*. UNHCR Innovation Service adresinden erişildi: <https://jetson.unhcr.org/>
- Van Assche, K., Verschraegen, G., Valentinov, V., & Gruezmacher, M. (2019). The social, the ecological, and the adaptive. Von Bertalanffy's general systems theory and the adaptive governance of social-ecological systems. *Systems Research and Behavioral Science*, 36(3), 308 - 321.

- Vann, M., Senreich, E., Saint - Louis, N., Williams - Gray, B., Kahn, J. M., & Sisselman - Borgia, A. (2024). The Impact of Virtual Reality Simulations on Social Work Education: A Qualitative Study. *Studies in Clinical Social Work: Transforming Practice, Education and Research*, 1 - 23.
- Vogl, T. M. (2021). Artificial intelligence in local government: enabling artificial intelligence for good governance in UK Local Authorities. Erişim adresi: <https://ssrn.com/abstract=3840222>
- Von Lücken, C., & Brunelli, R. (2008). Crops selection for optimal soil planning using multiobjective evolutionary algorithms. *Proceedings of the AAAI Conference on Artificial Intelligence* içinde (ss. 1751–1756).
- Walsh, T. (2017). *The AI Revolution*. NSW Department of Education: Future Frontiers. Erişim adresi: <https://www.saeon.com.au/toniedoc/ai-revolution.pdf>
- Washington University Brown School (2021). *Brown School Connects Artificial Intelligence to Social Work, Public Health Through Open Classroom and New Courses*. Erişim adresi: <https://brownschool.washu.edu/2021/09/brown-school-connects-artificial-intelligence-to-social-work-public-health-through-open-classroom-and-new-courses/>
- Wassal, K., Ashurst, C., Hron, J., & Zilka, M. (2024). Reimagining AI in Social Work: Practitioner Perspectives on Incorporating Technology in their Practice. (ön baskı) <https://doi.org/10.48550/arXiv.2407.10244>
- Webb, S. A. (2021). Why agential realism matters to social work. *The British Journal of Social Work*, 51(8), 2964 - 2981.
- Williams, J.H. (2017). Editorial. Approaches for research in global environments. *Social Work Research* 41(3): 131–133.
- Wilson - Evered, E., & Zeleznikow, J. (2021). Artificial Intelligence and Online Family Dispute Resolution. İçinde *Online Family Dispute Resolution. Law, Governance and Technology Series*, vol 45 (ss. 23–39). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-64645-5_2
- Woyke, E. (2018, 7 Ağustos). AI can now tell your boss what skills you lack—and how you can get them. *MIT Technology Review*. <https://www.technologyreview.com/2018/08/07/104136/coursera-ai-skills/>
- Xie, M., Jean, N., Burke, M., Lobell, D., & Ermon, S. (2016). Transfer learning from deep features for remote sensing and poverty mapping. *Proceedings of the AAAI conference on artificial intelligence*, 30(1), 3929 - 3935.
- Yadav, A., Chan, H., Jiang, A. X., Xu, H., Rice, E., Petering, R., & Tambe, M. (2017). Using social networks to raise HIV awareness among homeless youth. *IBM Journal of Research and Development*, 61(6), 4 - 10.
- Yıldız, R., Şahin, M. (2009). Üretilen Anlam, Dağıtımını Yapan Medya ve Kitlelerin Yönlendirilişi. *Uluslararası 7. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı*, 2126 - 2135.

- Yıldırım, B., & Kılıç, C. (2021). Post - Endüstriyel Çağda Endüstriyel Sosyal Hizmet Uygulamaları [Post - industrial era industrial social service applications]. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (66), 201 - 220. <https://dergipark.org.tr/en/pub/atauniefd/issue/62743/950893>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık
- Yılmaz, A. (2020). *Yapay Zekâ*. İstanbul: Kodlab Yay. 7. Baskı
- Yılmaz, B. (2021). Sosyal Hizmet Eğitiminde Teknolojinin Kullanımı: Sanal Müracaatçı Simülasyonları [The Use of Technology in Social Work Education: Virtual Applicant Simulations]. *International Symposium on Current Developments in Science, Technology and Social Sciences* içinde (ss. 351 - 359).
- Yigitcanlar, T., David, A., Li, W., Fookes, C., Bibri, S. E., & Ye, X. (2024). Unlocking Artificial Intelligence Adoption in Local Governments: Best Practice Lessons from Real - World Implementations. *Smart Cities*, 7(4), 1576 - 1625.
- Yoo, Y. (2021). Toward sustainable governance: Strategic analysis of the smart city Seoul portal in Korea. *Sustainability*, 13(11), 5886.
- Yu, K. H., Beam, A. L., & Kohane, I. S. (2018). Artificial intelligence in healthcare. *Nature Biomedical Engineering*, 2(10), 719-731.
- Yunos, A. S., & Hamdan, M. N. (2024). Kecerdasan Buatan Dalam Penjagaan Kesihatan: Analisis Dari Sudut Pandang Maqasid Al-Shariah. *Journal Information And Technology Management (Jistm)*, 9(35), 4.
- Yurttabir, H. H. (2019). Evrensel Tasarımla Engelsiz Yabancı Dil Öğretimi. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 97 - 108.
- Yurttabir, H. H. (2021). AI Technologies in Social Work and Overcoming Injustice Caused by AI - based Decision Support Systems through Social Work. *International Conference on Interdisciplinary Applications of Artificial Intelligence 2021 Proceedings Books* içinde (ss. 189 - 191). https://icidaai.yalova.edu.tr/books/icidaai_fulltext_book.pdf
- Yurttabir, H. H. (2023). İhmal ve İstismarda Okul Sosyal Hizmetinin Önemi ve Gerekliliği. E. Tüccar (Ed.), *Çocuk İhmal ve İstismarı* içinde (ss. 185 - 214). Efe Kitabevi Yayınları.
- Yücel, İ., & Buz, S. (2023). Gençlerin Gelecek Beklentilerinin Belirleyicileri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(4), 1756 - 1767.
- Zajko, M. (2022). Artificial intelligence, algorithms, and social inequality: Sociological contributions to contemporary debates. *Sociology Compass*, 16(3).
- Zastrow, C. (2015). *Sosyal Hizmete Giriş* (DB Çiftçi, Çev.). Ankara: Nika Yayınevi.
- Zhang, T., Tao, D., Qu, X., Zhang, X., Lin, R., & Zhang, W. (2019). The roles of initial trust and perceived risk in public's acceptance of automated vehicles. *Transportation research part C: emerging technologies*, 98, 207 - 220.

- Zhang, W., Lei, T., Gong, Y., Zhang, J., & Wu, Y. (2022). Using Explainable Artificial Intelligence to Identify Key Characteristics of Deep Poverty for Each Household. *Sustainability*, 14(16), 9872. <https://doi.org/10.3390/su14169872>
- Zhou, Y., & Kankanhalli, A. (2021). AI regulation for smart cities: Challenges and principles. *Smart Cities and Smart Governance: Towards the 22nd Century Sustainable City*, 101 - 118.

EKLER

EK 1. Etik Kurul Onayı

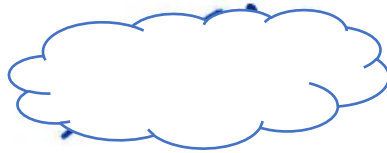
PROTOKOL NO: 2023/204

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULLAR KOORDİNATÖRLÜĞÜ

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	Sosyal Hizmet Bilim ve Mesleğinde Yapay Zekanın Yeri
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	1- Doktora/Sanatta Yeterlik Tez Çalışması
ARAŞTIRMACILAR	1- Sorumlu Araştırmacı : Hatice Hale YURTTABİR 2-Tez Danışmanı : Prof. Dr. Musa ŞAHİN
ETİK KURUL TÜRÜ	SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
KARAR	Etik Onay Verilmesine Karar Verildi.

TARİH
09/01/2024

Prof. Dr. İsa KARAMAN
ETİK KURULLAR KOORDİNATÖRÜ

EK 2. Veri Toplama Araçları: Kişisel Bilgi Formu ve Yapay Zekâya Yönelik Genel Tutum Ölçeği

AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Sizi Hatice Hale Yurttabir tarafından “Sosyal Hizmet Bilim ve Mesleğinde Yapay Zekânın Yeri” konulu doktora tez çalışması kapsamında yürütülen araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırma ile yapay zekânın insan değerini temel alan sosyal hizmet bilimi ve mesleğindeki yerini keşfetmek ve yapay zekânın sosyal fayda amacıyla kullanıldığı alanları inceleyip yapay zekâ kaynaklı sorunların çözümünde sosyal hizmetin nasıl bir rolü olabileceğini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Araştırmada karma yöntem açıklayıcı sıralı desen benimsenecektir. Bu nedenle araştırmanın ilk aşaması olan nicel kısmı için **kişisel bilgi formunu** ve Schepman ve Rodway (2020, 2022) tarafından geçerliği güvenilirliği yapılmış ve Kaya ve diğerleri (2022) tarafından Türkçe’ye uyarlanan **Yapay Zekâya Yönelik Genel Tutum Ölçeğini** doldurmanız talep edilmektedir. Araştırmanın nicel kısmı için sizden tahminen **5** dakika süre ayırmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük esasına** dayanmaktadır. Araştırmanın nicel aşamasına katılanlar arasından isteğe bağlı cevaplanacak araştırmanın nitel aşamasına katılmak isteyip istemediklerini olumlu cevaplayan **gönüllüler** arasından hem cinsiyet hem de öğrenci - akademisyen - sosyal hizmet uzmanı olma durumu arasında dengeli seçimle belirlenen kişilerle çevrim içi görüşme yapılacaktır. Görüşme tahminen **30 - 45** dakika sürecektir. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir.

“Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formundaki tüm açıklamaları okudum. Bana, konusu ve amacı belirtilen araştırma ile ilgili yazılı ve/sözlü açıklama, yukarıda adı belirtilen kişi tarafından yapıldı. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabilceğimi ve kendi isteğime bakılmaksızın araştırmacı tarafından araştırma dışı bırakılabileceğimi biliyorum. Söz konusu araştırmaya, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla katılmayı kabul ediyorum.

1. Cinsiyetiniz:	☐ Kadın	☐ Erkek	☐ 1 - 5 yıl
2. Yaşınız:			☐ 6 - 10 yıl
3. Mezuniyet Dereceniz (Tamamladığınız en yüksek eğitim düzeyi)			☐ 10 - 15 yıl
☐ Ön Lisans			☐ 15 - 20 yıl
☐ Lisans			☐ 20 yıldan fazla
☐ Yüksek Lisans			
☐ Doktora			8. Yapay zekâ alanında kurs, seminer vb. herhangi bir eğitim programına katıldınız mı?
4. Katılımcı Profiliniz:			☐ Evet ☐ Hayır
☐ Sosyal Hizmet Lisansüstü Öğrencisi			9. Üniversite lisans ve/veya lisansüstü eğitiminizde yapay zekâ içerikli bir ders aldınız mı?
☐ Sosyal Hizmet Bölümü Akademisyeni			☐ Evet ☐ Hayır
☐ Sosyal Hizmet Uzmanı			10. Sosyal hizmet lisansüstü alanında yapay zekâ konulu bir ders olmalı mı?
☐ Diğer			☐ Evet ☐ Hayır
5. Hangi şehirde yaşıyorsunuz?			11. Sosyal hizmet uzmanlarının yapay zekâ kaynaklı sorunları çözebileceğine inanıyor musunuz?
6. Sosyal Hizmet öğreniminizde geçirdiğiniz toplam süre (ön lisans, lisans ve lisansüstü)			☐ Evet ☐ Hayır
☐ 1 yıldan az			12. Sosyal hizmetin etik anlayışı yapay zekâ kaynaklı sorunlara katkı sağlayabilir mi?
☐ 1 - 5 yıl			☐ Evet ☐ Hayır
☐ 6 - 10 yıl			13. Bu çalışmanın nitel kısmına katılmak ister misiniz?
☐ 10 yıldan fazla			☐ Evet ☐ Hayır
7. Sosyal Hizmet mesleğinde geçirdiğiniz toplam süre			14. Cevabınız “Evet” ise lütfen isim ve iletişim bilginizi yazınız. _____
☐ Hiç			
☐ 0 - 1 yıl			

Turkish Version of the General Attitudes to Artificial Intelligence Scale

Yapay Zekâya Yönelik Genel Tutum Ölçeği, Kaya *et al.* (2022).

<https://doi.org/10.1080/10447318.2022.2151730>

Yönerge: Değerli katılımcı. Bu anket yapay zekâya yönelik tutumlarınız hakkında bilgi almak için tasarlanmıştır. Lütfen her bir maddeyi dikkatle okuyarak size en uygun olan seçeneği 1 ile 5 arasında işaretleyiniz.	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Günlük hayatımda yapay zekâ sistemlerini kullanmak ilgimi çekiyor.	1	2	3	4	5
2. Yapay zekânın birçok faydalı uygulaması vardır.	1	2	3	4	5
3. Yapay zekâ heyecan vericidir.	1	2	3	4	5
4. Yapay zekâ bu ülke için yeni ekonomik fırsatlar sağlayabilir.	1	2	3	4	5
5. Yapay zekâyı kendi işimde kullanmak isterim.	1	2	3	4	5
6. Yapay zekâya sahip bir yazılım/robot, birçok rutin işi bir insandan daha iyi yapabilir.	1	2	3	4	5
7. Yapay zekânın yapabileceklerinden etkilendim.	1	2	3	4	5
8. Yapay zekânın insanların iyi oluşları üzerinde olumlu etkileri olabilir.	1	2	3	4	5
9. Yapay zekâlı sistemler insanların daha mutlu hissetmelerine yardımcı olabilir.	1	2	3	4	5

10. Yapay zekâlı sistemler insanlardan daha iyi performans gösterebilir.	1	2	3	4	5
11. Toplumun çoğu, yapay zekâ ile donatılmış bir gelecekte faydalanacaktır.	1	2	3	4	5
12. Rutin işlemler için, bir insan yerine yapay zekâlı bir sistemle etkileşime girmeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5
13. Yapay zekânın tehlikeli olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
14. Kuruluşlar yapay zekâyı etik olmayan bir şekilde kullanırlar.	1	2	3	4	5
15. Yapay zekâyı şeytani/kötü niyetli buluyorum.	1	2	3	4	5
16. Yapay zekâ insanları gözetlemek için kullanılır.	1	2	3	4	5
17. Yapay zekânın gelecekteki kullanımlarını düşündüğümde üzüntüden titriyorum.	1	2	3	4	5
18. Yapay zekâ insanların kontrolünü ele geçirebilir.	1	2	3	4	5
19. Yapay zekâlı sistemlerin birçok hata yaptığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
20. Yapay zekâ gitgide daha fazla kullanılırsa benim gibi insanların zarar göreceğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5

Yapay Zekâya Yönelik Genel Tutum Ölçeği

Kullanım İzni

Geliştirdiğim(iz) / uyarladığım(iz) ölçme aracının atıf gösterilmesi ve bilimsel araştırmalarla sınırlı olmak kaydıyla kullanılmasına izin veriyorum/z/. İzin için ayrıca e-posta gönderilmesine gerek yoktur.

Makale

İNDİR

Ölçek Formu

İNDİR

Link: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10447318.2022.2151730>

Ölçek Çeşidi: Uyarlama

Kategori(ler):

10 Psikoloji » 101 Bilişsel Süreçler, Bellek ve Karar Verme » 103 Duyusal, Motor ve Algısal Süreçler » 126 Zekâ » 130 Duygu Durumu, Duygusal Tepkiler ve Motivasyon » 180 Siber Psikoloji

Kaynak Türü: Makale

Kaynak/Referans:

Kaya, F., Aydın, F., Schepman, A., Rodway, P., Yetişenşoy, O., & Demir-Kaya, M. (2022). The roles of personality traits, al anxiety, and demographic factors in attitudes toward artificial intelligence. *International Journal of Human-Computer Interaction*, 1-18. <https://doi.org/10.1080/10447318.2022.2151730>

Geliştiren/Uyarlayan: Feridun Kaya, Fatih Aydın, Astrid Schepman, Paul Rodway, Okan Yetişenşoy, Meva Demir Kaya

Yıl: 2022

Kaynak Adı: The Roles of Personality Traits, AI Anxiety, and Demographic Factors in Attitudes toward Artificial Intelligence.

Dergi: *International Journal of Human-Computer Interaction*

Sayfa Aralığı: 1-18

DOI: <https://doi.org/10.1080/10447318.2022.2151730>

Sorumlu Yazar: Feridun Kaya

İletişim: feridunkaya25@gmail.com

EK 3. Ekolojik Sistem Kuramı Çerçevesinde Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları Havuzu

Mikro sistem

1. Yapay zekâ araçlarını, yapay zekâ tabanlı yazılımları sosyal hizmet uygulamasında ne sıklıkla kullanıyorsunuz / nasıl kullanılabileceğini düşünüyorsunuz?
2. Müracaatçılarla olan görüşmelerde yapay zekâ teknolojileri nasıl yardımcı olabilir? Müracaatçılarla iletişimde yapay zekâ kullanmanın avantajları ve dezavantajları nelerdir?
3. Yapay zekânın, bireysel danışmanlık süreçleri üzerindeki etkileri nelerdir?
4. Sosyal hizmet uygulamasında iş yükünü azaltmada yapay zekânın rolü hakkında ne düşünüyorsunuz?
5. Yapay zekâ araçlarının sosyal hizmet eğitiminde ve mesleki gelişimde nasıl bir rolü olduğunu düşünüyorsunuz?

Mezo sistem

1. Yapay zekâ teknolojileri, sosyal hizmet ekip çalışmalarında iş birliğini nasıl etkiler?
2. Sosyal hizmet kurumu ile diğer kurumlar arasında bilgi paylaşımı gibi konularda koordinasyonu yapay zekâ nasıl etkiler?
3. Müracaatçıların aileleri ve diğer destek sistemleri ile olan etkileşimlerde yapay zekâ araçları nasıl kullanılabilir?
4. Farklı uzmanlık alanlarına sahip sosyal hizmet uzmanlarının iş süreçlerinde yapay zekâ nasıl bir rol oynar?
5. Yapay zekâ araçları, kurum içi eğitim ve geliştirme programlarında nasıl bir rol oynar?

Ekzo sistem

1. Yapay zekâ kullanımının sosyal hizmet politikalarına olan etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
2. Yapay zekâ sistemlerine yapılan yatırımlar, sosyal hizmet kurumlarının kaynak dağılımını nasıl etkiler?
3. Sosyal hizmet uygulamalarında yapay zekânın toplumsal ve çevresel faktörlere etkisi nedir?
4. Yapay zekânın sosyal hizmet alanında iş bulma süreçlerine olan etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
5. Yapay zekâ teknolojilerinin sosyal hizmet alanındaki yenilik ve değişimlere olan katkıları nelerdir?

Makro sistem

1. Toplumun sosyal hizmet uygulamalarında yapay zekâ kullanımına olan güveni nasıl değerlendiriliyor?
2. Farklı kültürel değerler, yapay zekânın sosyal hizmetlerde kullanımını nasıl etkiliyor?
3. Yapay zekânın etik ve gizlilik konularında sosyal hizmet uygulamalarına etkileri nelerdir?
4. Yapay zekâ kaynaklı sorunların çözümünde sosyal hizmetin nasıl bir rolü olabilir?
5. Sosyal hizmet etik anlayışı yapay zekâ algoritmalarının oluşturulmasında nasıl katkı sağlayabilir?

Krono sistem

1. Yapay zekânın sosyal hizmet alanındaki gelişimi ve değişimi hakkında ne düşünüyorsunuz?
2. Geçmişten günümüze yapay zekâ teknolojilerinin sosyal fayda üzerine etkileri nelerdir?
3. Gelecekte yapay zekânın sosyal hizmet alanında nasıl bir rol oynayacağını öngörüyorsunuz?
4. Kariyeriniz boyunca yapay zekânın sosyal hizmet uygulamasına nasıl etkisi olacağını düşünüyorsunuz?
5. Yapay zekâ teknolojilerinin sosyal hizmet eğitimine olan etkileri nelerdir? Lisans veya lisansüstü sosyal hizmet bölümlerinde yapay zekânın ders olarak verilmesi hakkında neler düşünüyorsunuz?

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve ortaöğretimini İstanbul’da tamamlayan Hatice Hale Yurttabir, lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümünde tamamladıktan sonra uzun yıllar özel okullarda ve devlet okullarında İngilizce Öğretmeni ve çeviri bürolarında tercüman olarak çalışmıştır. Birçok Avrupa Birliği projesinde öğretmen olarak görev alan Yurttabir, 2016 yılında başladığı İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü Öğretmen Akademilerinde halen genel koordinatör olarak çalışmaya devam etmektedir. Yüksek lisansını Eğitim Yönetimi alanında İstanbul Aydın Üniversitesinde Yöneticiler İçin İşletme Bölümünde tamamlamıştır. Doktora eğitimine Sosyal Hizmet alanında İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesinde 2018 yılında bilimsel hazırlık alarak başlayıp 2021 yılında Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Doktora Programına yatay geçiş yapmıştır. Prof. Dr. Musa ŞAHİN’in danışmanlığında yürüttüğü “Sosyal Hizmet Bilim ve Mesleğinde Yapay Zekânın Yeri: Türkiye Örneği” başlıklı doktora tez çalışmasını 2025 yılında tamamlamıştır. Araştırma ve ilgi alanları; yapay zekâ, okul sosyal hizmeti, evrensel tasarım, disiplinler arası çalışmalar, oyun terapisi ve hizmetiçi eğitimidir.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER

Yurttabir, H. H. (2025). Leveraging AI for Sustainable Development: A Scoping Review on Social Work’s Contribution to the SDGs. *Journal of Recycling Economy & Sustainability Policy*, 4(1), 30 - 53. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14629738>

Yurttabir, H. H. (2023). Integrating Artificial Intelligence into Social Work Education: Opportunities and Challenges. In *International Conference on SOCIAL WORK & SOCIAL RESEARCH Financial Capability and Asset Building for All* (pp. 508 - 511). <https://au.edu.az/userfiles/uploads/058d05a58450921f575e0add68b5ad3c.pdf>

Yurttabir, H. H. (2021). AI Technologies in Social Work and Overcoming Injustice Caused by AI-based Decision Support Systems through Social Work. In *International Conference on Interdisciplinary Applications of Artificial Intelligence 2021 Proceedings Books* (pp. 189 - 191). https://icidaai.yalova.edu.tr/books/icidaai_fulltext_book.pdf

DİĞER YAYIN VE ESERLER

Yurttabir, H. H. (2025) Endülüs’ten İspanya’ya Sosyal Hizmet: Tarihsel ve Kültürel Bir İnceleme. Y. Akyürek, İ. Tunç, M. Sezgin (Ed.), *İslam Medeniyetinde Sosyal Hizmetler* içinde (ss. 239 - 264). <https://doi.org/10.5281/zenodo.14741550>

Yurttabir, H. H. (2024). Bebek Patlaması Kuşağının 21. Yüzyıl Yaşlılarla Sosyal Hizmet Çalışmaları Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 43 - 54. <https://doi.org/10.57114/jswrpub.1537748>

Yurttabir, H. H. (2023). İhmal ve İstismarda Okul Sosyal Hizmetinin Önemi ve Gerekliliği. E. Tüccar (Ed.), *Çocuk İhmal ve İstismarı* içinde (ss. 185 - 214). Efe Kitabevi Yayınları.

Yurttabir, H. H. (2019). Evrensel Tasarımla Engelsiz Yabancı Dil Öğretimi. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 97 - 108. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mead/issue/51633/642748>